

Stari grad Ozalj : povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica

Žmegač, Andrej; Bilić, Darka; Horvat-Levaj, Katarina

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2023**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:102231>

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

STARI GRAD OZALJ

POVIJEST GRADNJE, VALORIZACIJA I

PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI
ZAGREB, PROSINAC 2023.

STARI GRAD OZALJ

POVIJEST GRADNJE, VALORIZACIJA
I PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA

Zagreb, prosinac 2023.

KONZERVATORSKI ELABORAT

Autori

Dr. sc. Andrej Žmegač

Dr. sc. Darka Bilić

Dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

Arhitektonska snimka

A minimal d.o.o.

Grafička obrada nacrtu

Maja Bilušić, mag. ing. arch.

Fotografije

Paolo Mofardin

Jovan Kliska

Grafičko oblikovanje

Franjo Kiš, ArTresor naklada

Restauratorsko sondiranje

Špatula d.o.o.

Mirta Krizman, dipl. restaurator-konzervator,
kiparica (voditeljica)

Dijana Fadljević Hulina, mag. konz.-rest.
umjetnina, slikarica (stručna suradnica)

Lektura

Andrea Fišer

Recenzenti

Sonja Kočevar, dipl. ing. arh.
Akademik Radoslav Tomić

Naručitelj

Družba »Braća Hrvaskoga Zmaja«

Izvršitelj

Institut za povijest umjetnosti

Voditeljica istraživanja

Dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

SADRŽAJ

UVOD	5	II.6.1. Smještaj	26	III.5. Zahvati i adaptacije novijeg doba	84
I. POVIJESNI PREGLED I DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	7	II.6.2. Prostorna organizacija	27	IV. VALORIZACIJA PROSTORNO-ARHITEKTONSKIH OBILJEŽJA	93
I.1. Dosadašnji vlasnici i namjene	9	II.6.4. Pročelja	28	IV.1. Valorizacija grada Ozlja kao kulturnog dobra u nacionalnom okviru	95
I.2. Dosadašnja istraživanja	10	II.6.6. Materijal i tehnika gradnje	28	IV.2. Valorizacija pojedinih struktura s obzirom na obnovu/prezentaciju	97
II. ANALIZA ARHITEKTONSKIH OBILJEŽJA I ZATEČENOG STANJA	13	II.6.7. Građevinsko stanje	30	V. PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA ZA UREĐENJE I OBNOVU	99
II.1. Most	15	II.7. Branič-kula	30	V.1. Most	101
II.1.1. Smještaj	15	II.7.1. Smještaj	30	V.2. Obrambeni stupac (stupac – kula)	102
II.1.2. Materijal i tehnika gradnje	16	II.7.2. Organizacija unutarnjeg prostora	30	V.2.1. Unutrašnjost	103
II.1.3. Građevinsko stanje	16	II.7.3. Unutarnja oprema	32	V.2.2. Vanjština	103
II.2. Obrambeni stupac (stupac – kula)	16	II.7.4. Pročelja	32	V.3. Ulazna kula	103
II.2.1. Smještaj	16	II.7.5. Krovište	33	V.3.1. Unutrašnjost	103
II.2.2. Organizacija unutarnjeg prostora	16	II.7.6. Materijal i tehnika gradnje	33	V.3.2. Vanjština	104
II.2.3. Unutarnja oprema	16	II.7.7. Građevinsko stanje	33	V.4. Oružarnica	104
II.2.4. Pročelja	16	II.8. Žitnica	34	V.5. Kapela	105
II.2.5. Krovište	16	II.8.1. Smještaj	34	V.5.1. Unutrašnjost	105
II.2.6. Materijal i tehnika gradnje	17	II.8.2. Organizacija unutarnjeg prostora	35	V.5.2. Vanjština	105
II.2.7. Građevinsko stanje	17	II.8.3. Unutarnja oprema	40	V.6. Obrambene zidine	105
II.3. Ulazna kula	17	II.8.4. Pročelja	40	V.7. Branič-kula	105
II.3.1. Smještaj	17	II.8.5. Krovište	43	V.8. Žitnica	106
II.3.2. Organizacija unutarnjeg prostora	17	II.8.6. Materijal i tehnika gradnje	43	V.8.1. Unutrašnjost	107
II.3.3. Unutarnja oprema	19	II.8.7. Građevinsko stanje	43	V.8.2. Vanjština	109
II.3.4. Pročelja	19	II.9. Sjeverno krilo	43	V.9. Sjeverno krilo	109
II.3.5. Krovište	20	II.9.1. Smještaj	43	V.9.1. Unutrašnjost	109
II.3.6. Materijal i tehnika gradnje	20	II.9.2. Organizacija unutarnjeg prostora	48	V.9.2. Vanjština	114
II.3.7. Građevinsko stanje	20	II.9.3. Unutarnja oprema	54	V.10. Istočno krilo	114
II.4. Oružarnica	20	II.9.4. Pročelja	55	V.10.1. Unutrašnjost	114
II.4.1. Smještaj	20	II.9.5. Krovište	59	V.10.2. Vanjština	115
II.4.2. Organizacija unutarnjeg prostora	20	II.9.6. Materijal i tehnika gradnje	59	V.11. Južno krilo	116
II.4.3. Unutarnja oprema	21	II.9.7. Građevinsko stanje	59	V.11.1. Unutrašnjost	116
II.4.4. Pročelja	21	II.10. Istočno krilo	59	V.11.2. Vanjština	116
II.4.5. Krovište	21	II.10.1. Smještaj	59	V.12. Okolni prostor	116
II.4.6. Materijal i tehnika gradnje	21	II.10.2. Organizacija unutarnjeg prostora	59	V.13. Osvrt na studiju Stari grad Ozalj. Prostorno-programaska studija	118
II.4.7. Građevinsko stanje	21	II.10.3. Unutarnja oprema	62	V.14. Zaključci i smjernice za daljnje radove	118
II.5. Kapela	21	II.10.4. Pročelja	63	VI. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ISTRAŽIVAČKI RADOVI U INTERIJERU	121
II.5.1. Smještaj	21	II.10.5. Krovište	65	VII. IZVORI I LITERATURA	135
II.5.2. Prostorna organizacija	22	II.10.6. Materijal i tehnika gradnje	65	VII.1. Izvori	136
II.5.3. Unutarnja oprema	23	II.10.7. Građevinsko stanje	65	VII.2. Literatura	136
II.5.4. Pročelja	24	II.11. Južno krilo	65	VII.3. Elaborati i izvještaji	136
II.5.5. Krovište	26	II.11.1. Smještaj	65	Licencije	138
II.5.6. Materijal i tehnika gradnje	26	II.11.2. Organizacija unutarnjeg prostora	66		
II.5.7. Građevinsko stanje	26	II.11.3. Unutarnja oprema	69		
II.6. Obrambene zidine	26	II.11.4. Pročelja	71		
		II.11.5. Krovište	72		
		II.11.6. Materijal i tehnika gradnje	72		
		II.11.7. Građevinsko stanje	72		
		III. POVIJESNO-PROSTORNI RAZVOJ	73		
		III.1. Najstarija razdoblja	75		
		III.2. Romanika (13. stoljeće)	76		
		III.3. Gotika i renesansa (14. – 16. stoljeće)	78		
		III.4. Barok (17. – 18. stoljeće)	82		

Stari grad Ozalj

UVOD

Prema narudžbi Družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja« Institut za povijest umjetnosti izradio je konzervatorski elaborat za obnovu Staroga grada Ozlja. Rješenjem Konzervatorskog zavoda u Zagrebu od 1. srpnja 1955. godine Ozalj je proglašen spomenikom kulture te je upisan u Registar zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske pod oznakom Z-286. U skladu sa statusom pojedinačno zaštićenoga kulturnog dobra, odnosno svojim istaknutim povijesnim značenjem i visokom arhitektonskom kvaliteto, ozaljski je Stari grad dugi niz godina bio predmetom istraživanja mnogih stručnjaka. Ujedno, na njemu se tijekom sedam desetljeća, uz prekide, provodila obnova. No unatoč tome, sve građevne faze nisu do kraja identificirane, a konzervatorski zahvati nisu bili ni cjeloviti ni međusobno koordinirani ni dovršeni.

Zadaća ove konzervatorske studije bila je stoga s jedne strane sintetično objediniti i valorizirati sve dosadašnje rezultate istraživanja i konzervatorskih zahvata, a s druge strane procijeniti zatečeno stanje i provesti dodatna terenska i arhivska istraživanja. Na temelju toga, iznova je interpretirana povijest gradnje, dana je nova valorizacija Staroga grada i pojedinih njegovih traktova te je izrađen prijedlog konzervatorskih smjernica za cjelovitu obnovu kompleksa s neposrednim okolišem. Istraživanje je uključilo konzervatorsko-restauratorska sondiranja koja je provela tvrtka Špatula d.o.o. No budući da svi dijelovi Staroga grada nisu dostupni, dane su smjernice za dodatna restauratorska i arheološka sondiranja. Preduvjet za obnovu Staroga grada je i izrada detaljne arhitektonske snimke u mjerilu 1 : 50, a ovdje korišteni nacrti samo su informativni, kao podloga za prezentaciju faza gradnje i prijedloga konzervatorskih smjernica. Obnova Staroga grada svakako treba uključiti konstrukcijsku sanaciju, primjerenu kulturnom dobru najviše kvalitete.

Kao što je poznato, Stari grad Ozalj, smješten na platou i litici iznad rijeke Kupe, s kontinuitetom naseljenosti od

Pogled na Stari grad sa sjeveroistoka

prapovijesti i antike, jedan je od najvrjednijih i najbolje sačuvanih srednjovjekovnih plemićkih gradova u Hrvatskoj. Započevši građevnu povijest u 12./13. stoljeću, u vrijeme Babonića, koji podižu romaničku branič-kulu, kapelu i palas, dominantna obilježja dobiva u gotičko-renesansnom razdoblju kada je, za vrijeme Frankopana u 15. i 16. stoljeću, a potom i Zrinskih tijekom 16. i 17. stoljeća, znatno proširen. Grade se tada novi palas (*Žitnica*) i kapela, ali i prostrani trokrilni rezidencijalni dio s osebujnim arkadno rastvorenim kasnogotičkim trijemom te renesansni obrambeni prsten s kulama. Nova obilježja Stari grad dobiva nakon sloma zrinsko-frankopanske urote, kada dolazi u vlasništvo raznih drugih plemićkih obitelji. Prema opsegu i kvaliteti novih zahvata, obilježenih baroknim stilom, kao

naručitelj ističe se grof Franjo Perlas, koji sredinom 18. stoljeća povisuje krila i kule, obnavlja pročelja rezidencijalnog dijela te u njemu gradi reprezentativna stubišta i uređuje dvorane sa štukaturama. Svjedočanstva složenoga slijeda gradnje, tijekom koje različita stilska razdoblja ostavljaju svoj biljeg, ostavši u skladnom suživotu, nisu uspjele poništiti ni naknadne namjene uvedene tijekom 19. i 20. stoljeća, kada sklop gubi izvornu funkciju reprezentativnoga aristokratskog stanovanja.

Okolnost da je Stari Grad od 1928. do 1945. te ponovno od 1990. godine u vlasništvu Družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja«, kojoj je jedan od osnovnih ciljeva promicanje hrvatske kulturne baštine, velik je potencijal da se započeta obnova sklopa značajki privede do kraja. Tome u prilog ide

i primjerena namjena dijela Staroga grada, kao izložbenog prostora Zavičajnog muzeja Ozalj. Uspješnu obnovu donekle narušava činjenica da su se tijekom prijašnjih konzervatorskih zahvata, koje su od pedesetih godina 20. stoljeća vodile različite institucije, od Konzervatorskog zavoda u Zagrebu do Hrvatskoga restauratorskog zavoda, uz mnoge vrijedne rezultate, primjenjivali različiti principi obnove. Neki od njih rezultirali su pretjeranim uklanjanjem povijesnih struktura i prekomjernim korištenjem armiranog betona, što će se nastojati prevladati, koliko je moguće, u obnovi koja slijedi na temelju ovdje predloženih konzervatorskih smjernica.

KATARINA HORVAT-LEVAJ

POVIJESNI PREGLED
I DOSADAŠNJA
ISTRAŽIVANJA

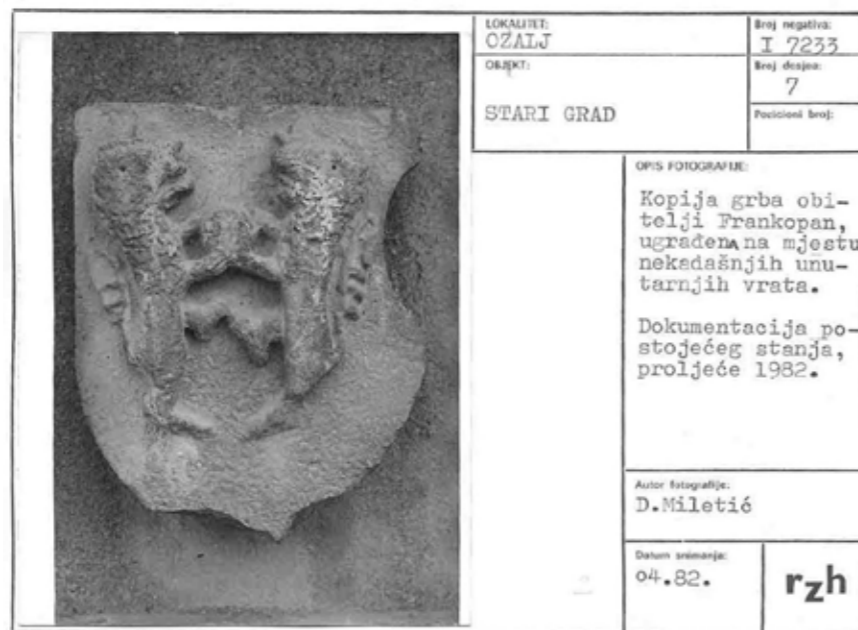

Stari grad Ozalj, pogled sa sjeveroistoka

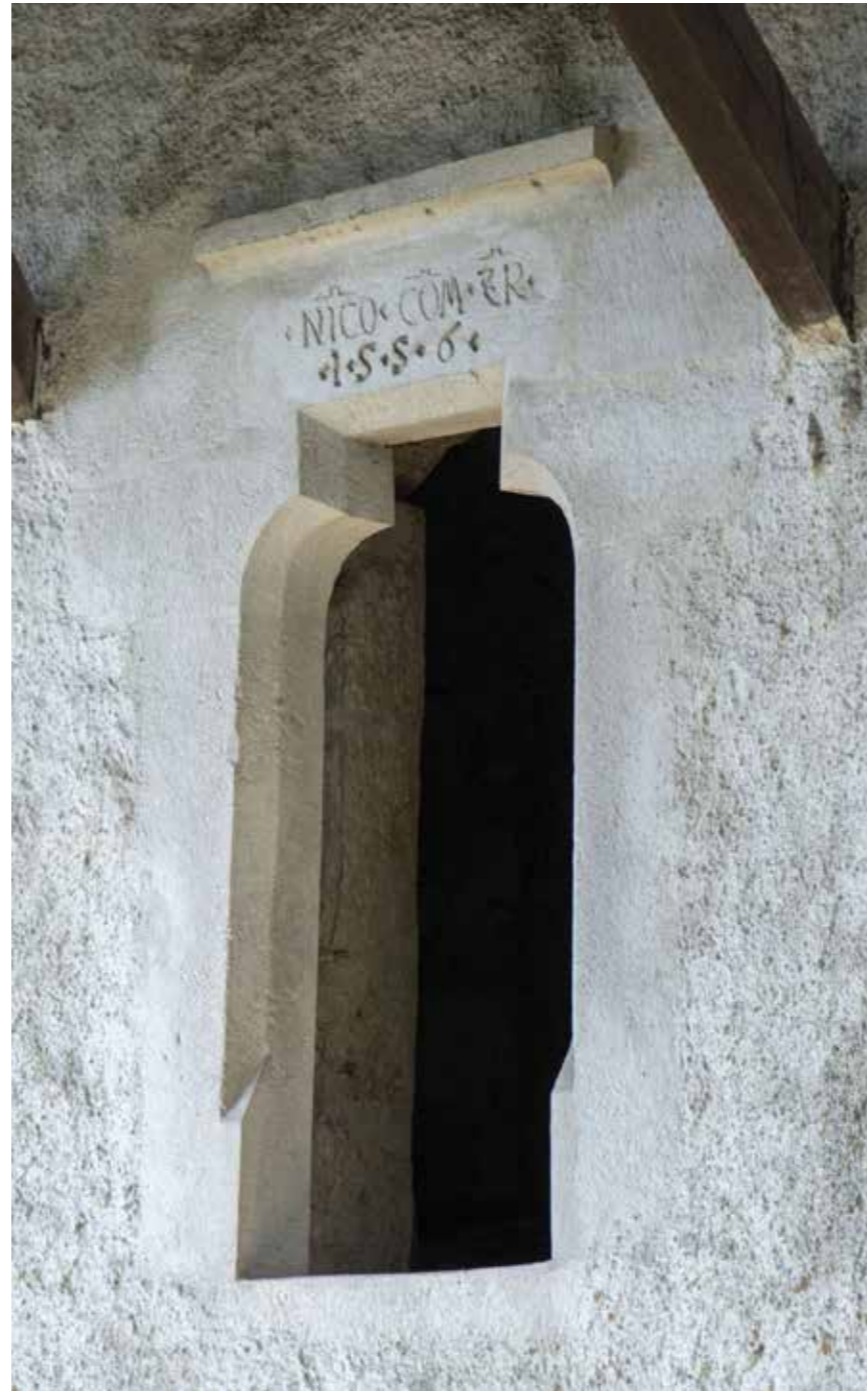
1.1. Dosadašnji vlasnici i namjene

Naseljavanje i razvoj ozaljskoga kompleksa počeli su još u pretpovijesti. Iz tog razdoblja, kao ni iz rimske antike i ranog srednjeg vijeka, nema nadzemnih ostataka te se kao prve vlasnike može identificirati knezove Baboniće. Oni su možda podignuli branič-kulu još u 12. stoljeću ili prvoj polovici 13. stoljeća. Tijekom istog stoljeća Ozalj prelazi u kraljeve ruke, potom ponovno Babonićima. No oni ga konačno gube 1325. godine, kada postaje posjedom kralja Karla Roberta. Krajem 14. stoljeća kralj Sigismund predaje Ozalj knezu Nikoli Frankapanu, čime počinje dugo razdoblje povezanosti grada i te feudalne loze.

Nikola je umro 1432. godine, a 1449. Ozalj je naslijedio njegov istoimeni sin. Sljedeći mu je vlasnik njegov nećak Bartol, do 1474. godine. Ozalj zatim preuzima njegov brat Stjepan i upravlja njime zajedno sa sinom Bernardinom. Nakon Stjepanove smrti, negdje poslije 1481. godine, vlasnik je Ozlja Bernardin, u čije pak ime poslije gradom upravlja njegov sin Matija. Bernardin je umro 1529. godine, a Ozalj prelazi u vlasništvo Stjepana Frankapana. Njegova sestra Katarina udala se 1543. za Nikolu Zrinskog, a 1550. godi-

Grb Frankapana (HRZ)

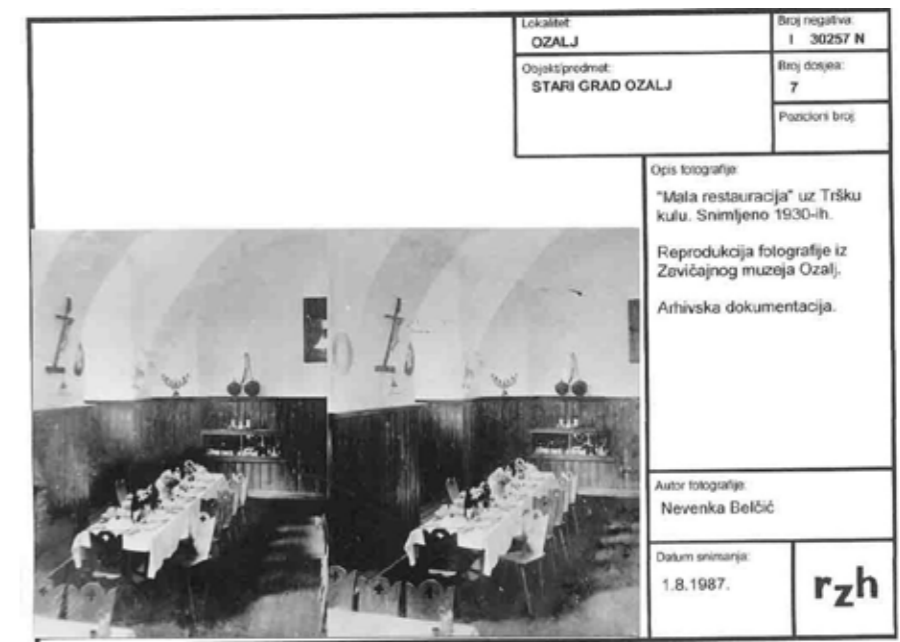
Portal na Žitnici s oznakom Nikole Zrinskog i 1556. godinom

ne Stjepan joj daruje Ozalj i druge gradove. Tako Zrinski *de facto* postaju vlasnicima Ozlja. Nakon smrti Nikole Zrinskoga 1566. godine Ozljem vladaju njegovi sinovi, poslije Juraj te onda njegov sin Nikola (+1625.). Nakon njegova

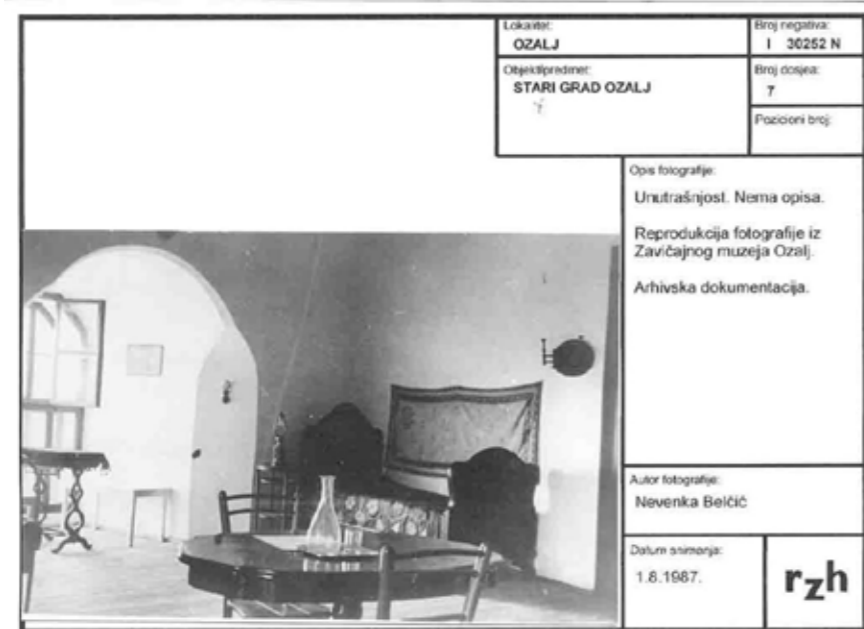
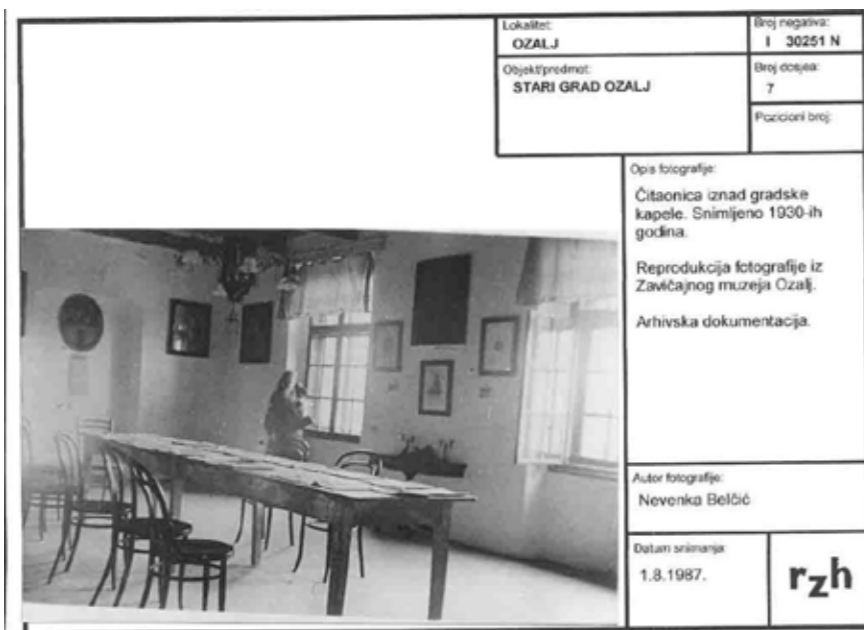
brata Jurja nasljednicima su postali njegovi sinovi Nikola i Petar, budući predvodnici protuhabsburške urote.

Nakon urote pola je imovine Zrinskih – tako i Ozalj – bilo zaplijenjeno, polovica je pripala Nikolinu sinu Adamu (+1691.). Dvorska je komora Ozalj potom davala u zakup odnosno prodavala. Godine 1686. u zakup ga uzima barun Rigoni, a 1702. kupuju ga grofovi Petazzi. Za Ozalj su neobično važni vlasnici bili Perlasi (od 1727.), osobito grof Franjo Perlas, na važnom položaju predsjednika vlade za novoosvojeni Banat. Nakon velikih radova na dvorcu i poboljšanja cijelog posjeda, Ozalj je 1766. godine prodan Teodoru Batthyányju. U doba Batthyányjâ navode se u Ozlju određene gospodarske djelatnosti (bačvarnica, kovačnica), a u prizemnoj etaži krilâ i spremište agrarnih proizvoda (vino). Slično je zasigurno bilo i u doba Frankapana i Zrinskih te se sve takve namjene mogu u širem smislu ubrojiti u funkciju feudalnog obitavanja.

No nakon prodaje Ozlja kneževima Thurn und Taxis 1872. godine, prvi put uvedene su drukčije namjene jer je novi vlasnik neke prostore iznajmio pučkoj školi, a poslije (1893.) i općinskom poglavarstvu. Zanimljiv je podatak, koji se očito temeljio na lokalnoj tradiciji, da je u sjevernom krilu nekoć postojao samostan; tako i Zemaljsko po-

Korištenje između dva svjetska rata (HRZ)

Korištenje između dva svjetska rata (HRZ)

vjerenstvo za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika 1912. formulira da su »u drugom spratu odaje monaha, ne zna se kojeg reda«.

Nakon Prvog svjetskog rata u Ozlju su bili smješteni ruski emigranti. Laszowski je stanje 1925. opisao ovako: »Grad je bio pun Rusa. U I. katu južnoga krila stanovao knez Engelicov sa ženom, punicom i kćeri i okupirao sve podrumne. U II. katu nad njim bar. Majendorf, supruzi Rimarjef, nad općinom dr. Vasilije Tregubov [...] Uz to su ti ljudi bili (Ru-

Grb družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja« na ulaznoj kuli

si) drzoviti i arogantni – samo hvalili Pašića, a ponizivali nas Hrvate. Užasno!«.

Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja« (DBHZ) još je prije rata nastojala steći Ozalj. To se ostvarilo tek 1928. godine, kada ga je udruga primila na poklon od vlasnika Thurn und Taxisa. Uskoro je dvorac dobio turističku namjenu: iznajmljivalo se 40 soba, a objedovati se moglo u restoranu. Uz to je u Ozlju bio osnovan muzej, knjižnica i arhiv. Neobično je zanimljiv dokument iz toga doba »Statut grada Ozlja« (1935.), koji pomno i iscrpno navodi pravila korištenja prostora i infrastrukture u dvorcu.

U doba Drugog svjetskog rata kratko se vrijeme Ozljem koristila talijanska vojska, a nakon 1945. godine oduzet je Družbi, postajući općenarodnom imovinom. Slijedilo je uvođenje različitih namjena, poput doma za starije, đačkog doma, a poslije je poduzeće »Korana« ponovno u Ozlju vodilo hotel i restoran. Godine 1960. bilo je osnovano

Narodno sveučilište Ozalj, koje je isprva upravljalo kinom (prvi kat istočnoga krila). U povodu 300. godišnjice smrti Zrinskog i Frankapana otvoren je 1971. godine u Ozlju Zavičajni muzej, također u organizaciji Narodnog sveučilišta. Napokon je 1980. raskinut ugovor s poduzećem »Korana« i ugostiteljstvo je preuzela Poljoprivredna zadruga Ozalj. Narodno sveučilište je pak počelo upravljati cijelim dvorcem.

Nakon 1990. godine pokrenut je proces povratka dvorca u vlasništvo DBHZ-a.

I.2. Dosadašnja istraživanja

Istraživanja ozaljskoga kompleksa u modernom smislu riječi počela su radom Radoslava Lopašića, koji je u svojem djelu »Oko Kupe i Korane« (1895.) dao temelje za poznavanje povijesti Ozlja zasnovano na arhivskim i povijesnim podacima, dok je njegov prikaz građevnog oblikovanja i rasporeda posve sažet. Na njegov se rad nadovezao Emilij Laszowski, baveći se Ozljem desetljećima, ponajviše povezano s djelovanjem u sklopu DBHZ-a. Glavni mu je rad knjiga o Ozlju iz 1929. godine, dosad najiscrpniji i najkorisniji rad za poznavanje ozaljskoga građevnog sklopa i njegovih povijesnih mijena. Kao arhivski stručnjak, u tom je djelu donio mnogo korisne građe iz raznih fondova Hrvatskog državnog arhiva.

Stručna konzervatorska istraživanja počeo je provoditi zagrebački Konzervatorski zavod 1952. godine djelovanjem Tihomila Stahuljaka i Mladena Fučića. Ta su istraživanja u idućim godinama i desetljećima bila povezana sa sanacijskim zahvatima na Ozlju; bile su potrebne građevinske intervencije na pojedinim ugroženim strukturama pa se pojavila i potreba i mogućnost za konzervatorskim odnosno restauratorskim istraživanjima. Te poslove na Ozlju do 1967. godine vodio je Konzervatorski zavod, a tada ih preuzima Restauratorski zavod Hrvatske. Ponajviše se potom radilo na *Žitnici* (statička sanacija, novi pokrov), što je bilo praće-

Pogled na Stari grad sa sjeverozapada

no odgovarajućim konzervatorskim istraživanjem. Branko Fučić je 1970. godine istražio grafite i zidne slike u zgradi. Zatim su radovi na *Žitnici* prekinuti zbog hitnosti sanacije sjevernoga krila.

Nije naodmet navesti tematski svezak časopisa *Kaj* (1976.) s nekoliko relevantnih priloga za poznavanje građevnog organizma ozaljskog dvorca i odgovarajućeg povijesnog konteksta: to je rad o ozaljskom području (M. Vajdić), potom sažet ali mjerodavan konzervatorski komentar (B. Lučić) te rad o arhivskoj građi (M. Modrušan i M. Kruhek). Vrijedan je pozornosti i nedavno objavljen zbornik o Laszowskom (2016.) s nekoliko znanstvenih priloga.

Godine 1974. provedena su arheološka istraživanja na nekoliko lokacija ozaljskoga kompleksa, potaknuta urušavanjem dijelova obodnog bedema. Riječ je bila o polukuli uz Tršku kulu te podzidu na sjeveroistočnom uglu kompleksa. Rezultati su svakako izazvali nova pitanja o najstarijoj prošlosti Ozlja, i to o njegovoj izgrađenosti u doba Rima. U Katalogu radova Restauratorskog zavoda Hrvatske detaljno su opisani provedeni radovi i intervencije na Starom gradu od 1966. do 1986. godine.¹ Počevši s 1991. godinom arheološka se istraživanja provode između sjevernoga krila i *Žitnice*, pod vodstvom L. Čučkovića. Za razliku od iskapanja na drugim mjestima ozaljskoga platoa, ta su istraživanja znatno točnije dokumentirana te su i objavljena u nekoliko publikacija. Kako je navedeno na drugome mjestu, u tom je prostoru utvrđena naseljenost u pretpovijesti, antici te ranom srednjem vijeku, dakle, zapravo kontinuirano obitavanje. Pronađeni su i ostatci romaničke kapele. Arheološki je istražena i gotička kapela, ulazni prostor *Žitnice* te prostor pod vratima na njezinu istočnom pročelju. Recentnija su onda bila arheološka istraživanja u južnom dvorištu, tj. prostoru koji omeđuju tri krila dvorca. No zbog nedostatnih podataka trebalo bi ih obnoviti i proširiti. Štoviše, trebalo bi aktualizirati tvrdnju da je negdje u razdoblju 6. – 8. stolje-

ća na Ozlju stajao »visoko urbanizirani grad«.² Premda su arheološka istraživanja daleko od potpunosti i završenosti, stanje je ipak bolje nego u doba Laszowskoga, koji je za jedno mjesto na Ozlju bio zabilježio: »Na ovom prostoru opažamo na zemlji temelje nekih starih gradskih zgrada. Ne možemo si za pravo stvoriti sliku, kakove su ove bile, dok je tu još stajao onaj prastari Ozalj.«³

Kako je bilo spomenuto, od 1982. godine provode se radovi statičke stabilizacije sjevernoga krila. Oni su se, koliko god opsežni bili, izvodili kao hitna intervencija, a ne kao obnova u sklopu programa buduće namjene. Uz građevinske zahvate (statička sanacija, krovšte) provedena su i konzervatorska istraživanja. Ona su potkraj osamdesetih godina dopunjena i intenzivnim arhivskim istraživanjem.

Da se devedesetih godina 20. stoljeća – u nekoj vrsti retrospekcije o proteklim desetljećima radova i istraživanja – nije moglo zaključiti da je istraženost Ozlja zadovoljavajuća, kazuje promemorija sa sastanka održanog 2. ožujka 1992., u kojoj je navedeno da do tada »nije bilo sustavnog programa istraživanja i zaštitnih radova« i da »cijeli kompleks nikad nije temeljito istražen te je teško donijeti konačnu odluku o načinu obnove i povijesnoj i stilskoj fazi koja bi se obnovila«.

ANDREJ ŽMEGAČ

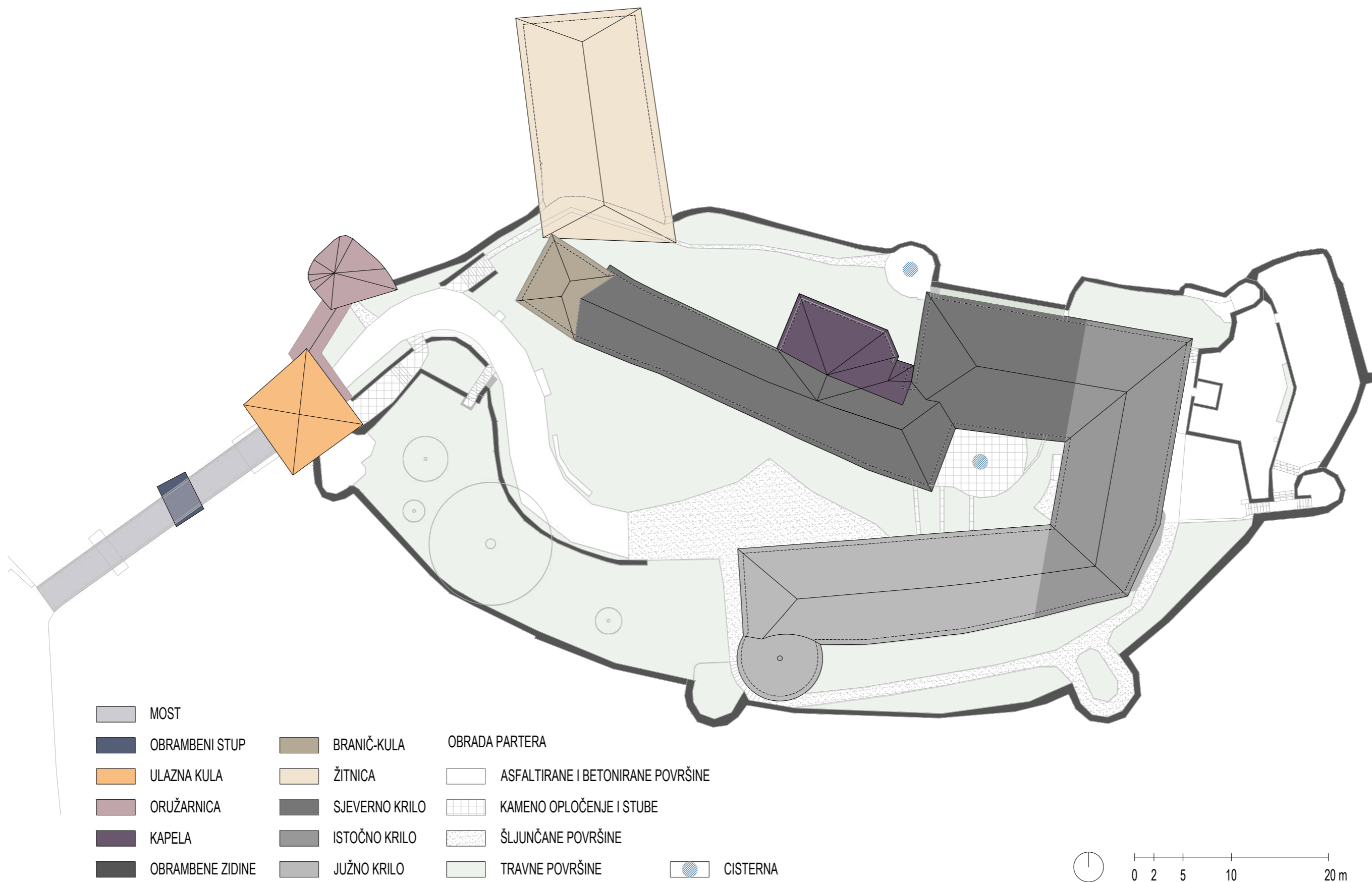
1 GABRIJELA ŠABAN, Dvadesetogodišnjica rada Restauratorskog zavoda Hrvatske, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 12 (1986.), 5–150.

2 LAZO ČUČKOVIĆ, Arheološko nalazište Ozalj, u: *Svjetlo*, 3-4 (1993.), 16.

3 EMILIJ LASZOWSKI, *Grad Ozalj i njegova okolina. Mjestopisne i povijesne crte*, Zagreb, 1929., 36.

ANALIZA
ARHITEKTONSKIH
OBILJEŽJA I ZATEČENOG
STANJA

Stari grad Ozalj, situacija s označenim građevinama i dijelovima sklopa

Stari grad Ozalj smješten je na stjenovitoj uzvisini koja se sa sjeverne strane strmoglavo obrušava prema rijeci Kupi. Uz južnu i zapadnu stranu uzvisine, koja je kontinuirano naseljena još od prapovijesti, danas prolazi cesta koja povezuje Karlovac i Metliku u Sloveniji. Nekad dobro knezova Babonića, Frankopana i Zrinskih, zatim Perlasa, Batthyányja i Thurn und Taxisa, sklop Staroga grada danas se sastoji od niza građevina obrambene i rezidencijalne namjene koje su građene, dograđivane i obnavljane još od romaničke sve do današnjih dana. Uvriježeni naziv *Stari grad* primjerno odražava njegovu kompleksnu kamenu strukturu koja je u prošlosti zasigurno obuhvaćala i cijeli niz drvenih dijelova.

Pristup platou na uzvisini moguć je isključivo na zapadu preko drvenog mosta koji se oslanja na obrambeni stupac u umjetno oblikovanom jarku. Naseljeni plato na uzvisini nepravilna je perimetra jer ga sa svih strana definiraju obrambene zidine koje prate prirodnu konfiguraciju terena. U sklopu linije obrambenih zidina je i ulazna kula koju je dao izgraditi Juraj Zrinski 1599. godine te manja kula sjeverno od nje koju danas nazivamo oružarnica, premda je već davno izgubila svoju izvornu namjenu. Na samom platou još su dvije građevine s izrazito obrambenom namjenom, romanička branič-kula, tzv. Babonić-kula, koja stoji na početku rezidencijalnog kompleksa na zapadu, i potkovičasta, Trška kula koja zaključuje rezidencijalni kompleks s juga, izgrađena tijekom 15./16. stoljeća. Sam rezidencijalni kompleks obuhvaća tri međusobno spojena krila – sjeverno, uz koje je prislonjena gradska kapela, nepoznata titulara i izvan funkcije, istočno, najstarije krilo kompleksa, i južno krilo. Rezidencijalnu funkciju imala je i *Žitnica*, nekadašnji palas kneza Nikole Zrinskog, sagrađena uz vanjsko lice zidina na stijenama nad Kupom.

II.1. Most

II.1.1. Smještaj

Pristupni, drveni most na zapadnom je dijelu Staroga grada Ozlja, te je sastavni dio ulaznoga obrambenog komplek-

Pristupni, drveni most Staroga grada Ozlja

sa, kojega čine još obrambeni stupac koji podupire most te ulazna kula. Most je kao i obrambeni stup, na katastarskoj čestici 2063 i u vlasništvu je grada Ozlja, za razliku od ulazne kule i ostatka kompleksa Staroga grada koji je u vlasništvu Družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja«. Pruža se od parkirališta na jugozapadu prema ulaznoj kuli na sjeveroistoku premošćujući umjetno oblikovan jarak. Most je jedina kolno-pješačka veza Staroga grada Ozlja i javnih prometnih površina. Omogućuje jednosmjerni promet vozilima koja svojim vanjskim gabaritima mogu proći kroz svijetli otvor prizemlja ulazne kule.

II.1.2. Materijal i tehnika gradnje

Kolna površina mosta i njegova ograda izrađeni su od hrastove građe, drvenim piljenim gredama i daskama različite debljine i širine. Sastoji se od kolne konstrukcije i ograde od stupova vezanih vijcima na rubnu gredu. Most se na istočnom kraju uglavljuje u kamenu platformu. Oslanja se bliže kuli na obrambeni stup i nešto dalje, prema jugozapadu, na kamenu stupac pravokutne osnove koji se sastoji od dva dijela. Donji dio stupca postavljen je u smjeru sjever-jug i šire je osnove od gornje polovice. Stup je građen od priklesanog kamena nepravilnog oblika zaglađenog cementnom žbukom. Godine 1999. injektirani su potporni stupovi i ležišta mosta na lijevom i desnom sidrištu.

II.1.3. Građevinsko stanje

Premda u iznimnim okolnostima most još služi za kolnu vožnju, njegova se ograda nagnula, a dosta je greda istrunulo pa je opasan i za kolni i za pješački promet. Most je rekonstruiran 1999. godine u organizaciji Narodnog Sveučilišta u Ozlju, prema projektnoj dokumentaciji Projektnog biroa »A.C.M.« iz Ozlja, a radove je između 17. listopada i 19. studenog izvodila 33. inženjerska brigada Hrvatske vojske. Tada je izmijenjena i ugrađena cjelokupna nova drvena, hrastova građa.

II.2. Obrambeni stupac (stupac – kula)

II.2.1. Smještaj

Obrambeni stupac iz 16. stoljeća, kao dio ulaznoga obrambenog kompleksa na zapadnom dijelu Staroga grada Ozlja, podržava most i udaljen je otprilike dvije trećine mosta od parkirališta ispred Staroga grada. Nije podignut na najdubljoj točki jarka, nego na padini uzvisine na kojoj je Stari grad, bliže njegovoj ulaznoj kuli.

II.2.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Prostoriji u unutrašnjosti obrambenog stupa pristupa se kroz polukružni otvor izrađen u cementnoj, istočnoj stijenci stupa vjerojatno početkom 20. stoljeća. Prostorija je pravokutnog tlocrta, bez pokrova. Zidne stijenske nisu ožbukane te je vidljiva građa zida sastavljena od nepravilnih kamenih klesanaca vezanih obilnim nanosima dijelom vapnene i dijelom cementne žbuke. Obodni su zidovi u vrhu zaključeni betonskim serklažom na koji se oslanja drvena struktura mosta.

U unutrašnjosti prostorije ne vidi se podnica jer je puna komada odbačenog građevnog materijala i zemlje. Na sjevernom, zapadnom i južnom zidu pravokutni su otvori puškarnica u nišama skošenima prema vanjskom bridu. U bočnim stijenama puškarnica, pri sredini njihove niše, vidljivi su utori za nekad transversalno postavljenu drvenu gredu koja je služila za učvršćivanje vatrenog oružja tijekom pucanja.

II.2.3. Unutarnja oprema

Nema nikakve unutarnje opreme.

II.2.4. Pročelja

Pročelja obrambenog stupa građena su u donjem dijelu od pravilno obrađenih kamenih klesanaca slaganih u nizove s vrlo tankim sljubnicama. Stup počiva na trokutastoj osnovi, a na trećini svoje visine, s pomoću konzola na sjevernom i južnom pročelju, prelazi u pravokutnu osnovu. Po tri

konzole na tim pročeljima, sastavljene od oblo zaključenih masivnih kamenih greda, povezane su slijepim lukovima. Na dvije trećine visine obrambenog stupa, na sjevernom i južnom zidu, po četiri su manje konzole koje nose obodne zidove prostorije obrambenog stupa, a čija je osnova nešto šira od osnove samog stupa. Po jedan pravokutni otvor puškarnica na sjevernom, zapadnom i južnom zidu uokviren je pravilno klesanim kamenim gredama i otvor se sužava prema dubini zida.

Iz zapadnog pročelja ističe se šiljati završetak trokutaste osnove stupa ispod i u osi otvora puškarnice. Na zidnoj plohi tog, zapadnog pročelja, kao i istočnog zida, vidljive su i naknadno napravljene rupe u koje su bile uprte drvene grede koje su u 19. stoljeću podržavale konstrukciju mosta.

Sljubnice su na svim pročeljima ožbukane bogatim nanosima cementne žbuke koja je zatim zaglađena i preko velikog dijela površine kamenih klesanaca te su u žbuci urezane sljubnice između klesanaca.

II.2.5. Krovšte

Obrambeni stup nema krovšte, nego je djelomice prekriven drvenom strukturom kolne podnice mosta.

II.2.6. Materijal i tehnika gradnje

Obrambeni stup izvorno je građen od kamenih klesanaca. Istočni zid stupa izveden je naknadno od kamenih klesanaca vezanih obilnim nanosima cementne žbuke. Istodobno je u istom zidu u cementnoj građi oblikovan polukružni otvor. Cijela površina pročelja stupa i kamene sljubnice dodatno su zaglađeni obilnim nanosima cementne žbuke. U vrhu stupa izveden je betonski serklaž postavljen na sva četiri obodna zida.

II.2.7. Građevinsko stanje

Pravac mosta ne podudara se potpuno s orijentacijom prostorije obrambenog stupa, stoga je prostorija djelomice ne-

natkrivena pa u unutrašnjost stupa prodiru oborinske vode. U unutrašnjosti se osipaju zidovi i opada njihova kamena građa, pogotovo oko otvora puškarnica kojima se ne mogu prepoznati izvorni bridovi i forma. S obzirom na njegovu iznimnu arhitektonsku i kulturnu vrijednost, obrambeni stupac je potrebno hitno sanirati.

II.3. Ulazna kula

II.3.1. Smještaj

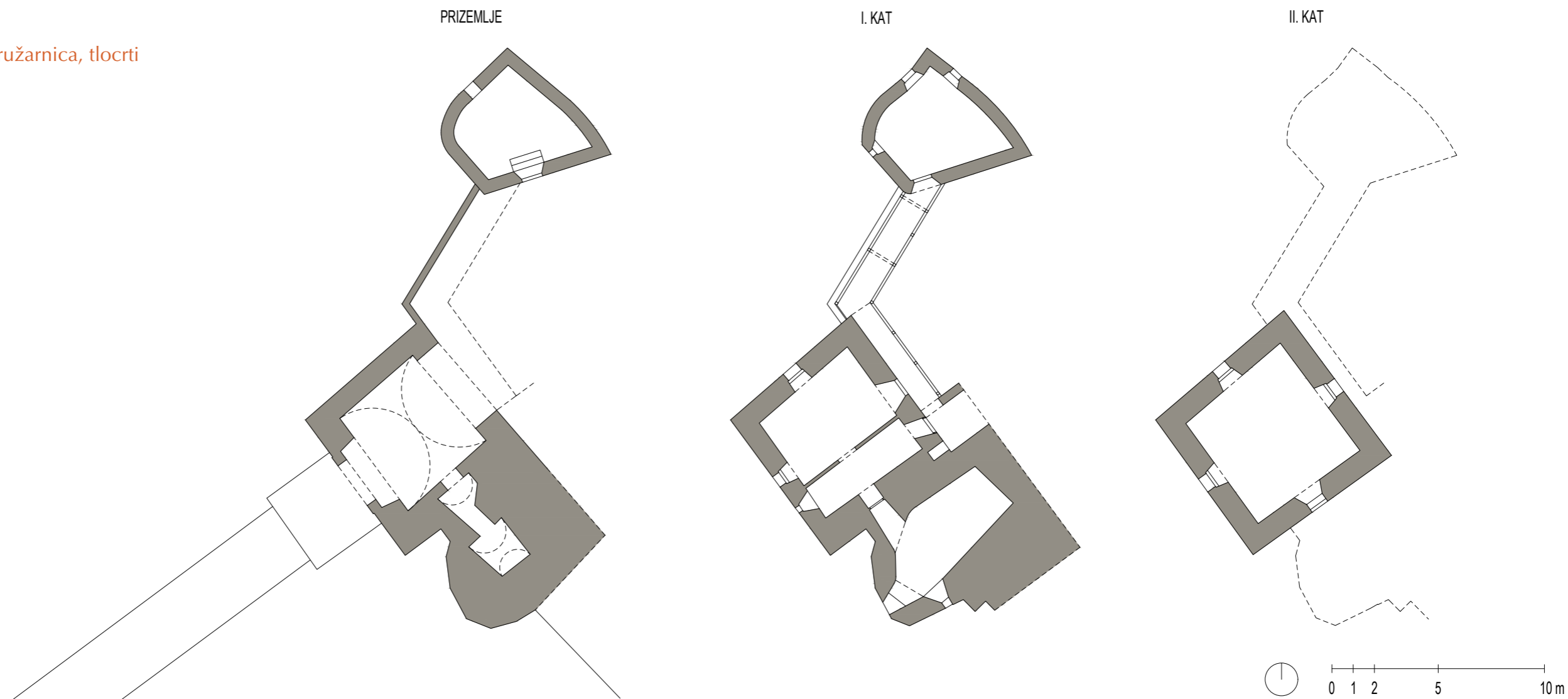
Ulazna kula, sagrađena 1599. i povišena za jedan kat između 1727. i 1766. godine, smještena je na zapadnom rubu uzvišenog platoa na kojem je Stari grad. S njezine je

južne strane prislonjena polukružna kula gradskih zidina, a sa sjeverne strane u njezinoj je blizini oružarnica s kojom je spojena drvenim trijemom u razini prvog kata.

II.3.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Kula četvrtastog tlocrta, djelomice temeljena na stijeni, sagrađena je, kako je spomenuto, potkraj 16. stoljeća, nakon izgradnje obodnih zidina platoa Staroga grada. Sastoji se od prizemlja, koje je polukružno nadsvođeni prolaz odnosno jedini ulaz na plato Staroga grada, i dva kata. S unutarne strane glavnog ulaza izrađena je segmentno zaključena niša s drvenim vratnicama. Na južnom, bočnom zidu prolaza uz hodnu površinu otvoren je segmentno zaključen

Ulazna kula i oružarnica, tlocrti

Glavno, zapadno pročelje ulazne kule

pravokutni otvor, sada zatvoren željeznom rešetkom. Taj polukružni prozor danas služi samo kao svijetli otvor, no na nacrtima Staroga grada Ozlja iz 1877. godine, koji su upotpunjeni 1928. godine, vidi se da je vodio do dviju prostorija u nizu, nepravilna tlocrta i bačvasta svoda. Dalja je prostorija u polukružnoj kuli južno od ulazne kule. Obje su prostorije nepristupačne.

U prolazu prizemlja u bočnim su zidovima s unutarnje strane vrata, između masivnih klesanaca, vidljivi pravokutni utori za drvene grede koje su dodatno osiguravale

Istočno pročelje ulazne kule i ganjak koji je povezuje s oružarnicom

ulazna vrata. U svodu je, iznad desne i lijeve vratnice, i manji otvor kružnog presjeka iz kojeg je visio lanac, dio mehanizma za dizanje i spužtanje pomičnog mosta koji je nekoć stajao ispred kule.

Prostorijama na prvom katu pristupa se s drvenog trijema prigradenog uz istočno pročelje kule u visini prvog kata. Izvorno jedinstven prostor prvog kata naknadno je pregrađen u dvije prostorije od kojih je sjeverna veća. Svaka od prostorija ima svoj ulaz. Južna, naknadno formirana prostorija ima pravokutni otvor vrata koji nije uokviren kamenim klesancima, dok sjeverna prostorija ima gotički pravokutni okvir vrata, sastavljen od kamenih greda. Sjeverna pravokutna prostorija, koja obuhvaća veću površinu kata, uz ulazna vrata na istočnom zidu ima i po jedan prozorski otvor na zapadnom i na sjevernom zidu. Prostorije su povezane vratima u pregradnom zidu. Pod u prostorijama je od tapisona, dok je strop od gips-kartonskih ploča. Strop je na mjestima oštećen i nedostaju mu dijelovi te se iznad njega nazire stariji, bijelo oličen drveni grednik. Prozorske niše sežu do poda i segmentno su zaključene. U južnoj prostoriji na zapadnom zidu naknadno je proširen manji otvor, izvorno puškarnica s otvorom u obliku ključanice, sa segmentno zaključenom nišom postavljenom nisko uz pod. Taj otvor odgovara puškarnici tipa ključanice u sjevernoj prostoriji, simetrično postavljenoj u odnosu prema zapadnom portalu kule, glavnom ulazu u Stari grad.

Prvi kat ulazne kule povezan je na južnoj strani s bačvasto nadsvođenom prostorijom u polukružnoj kuli obodnih zidina. Prolaz između tih dviju kula izrađen je djelomice u živoj stijeni. Izvorni, pravokutni ulaz u prostoriju polukule bio je na njezinu istočnom zidu, no taj otvor danas je betoniran i potpuno zatvoren vjerojatno krajem 20-ih ili početkom 30-ih godina 20. stoljeća. Prostorija polukule ima tri svijetla otvora, na zapadnom je zidu to puškarnica u obliku ključanice, a na južnom zidu sada otvor nepravilna oblika, no nekoć također puškarnica tipa ključanice, čiji se oštećeni kameni dijelovi još vide ugrađeni u svijetli otvor. Desno, uza svod iznad otvora puškarnice na zapadnom zidu, još je jedan manji svijetli nepravilni otvor u obliku obrnutog slo-

va T, vjerojatno puškarnica. Prostorija je u prošlosti vjerojatno služila za zatvor. Djelomice je na bočnim zidovima, kao i na stropu, sačuvan sloj bijelog naliča.

Ulazna kula je naknadno nadograđena podizanjem drugog kata u 18. stoljeću, u doba vlasnika Franje Perlasa. Prostoriji na drugom katu danas se pristupa kroz otvor na južnom zidu kule, iznad cisterne postavljene u prvoj polovici 20. stoljeća. Kamene grede otvora vrata i prozora na istočnom pročelju u presjeku su kvadratne. Pod prostorije je od hrastovih parketa slaganih u obliku riblje kosti, dok je strop od gips-kartonskih ploča. Tri prozorske niše segmentno su zaključene. Prostorija je bila grijana kroz otvor u južnom zidu, desno od ulaznih vrata.

II.3.3. Unutarnja oprema

U unutrašnjosti, koja već dulje služi samo kao skladište, nema vrijedne opreme. Polukružni otvor prizemlja kule na istočnom pročelju ima kovanu, željeznu ogradu koja se sastoji od dva bočna fiksna dijela i dva pomična krila s inicijalima DBHZ. Lučni otvor prizemlja kule prema mostu ima drvene vratnice, vjerojatno iz 19. stoljeća.

II.3.4. Pročelja

Glavni, polukružni ulaz u prizemlju zapadnog pročelja kule uokviren je rustično obrađenim kamenim klesancima. Klesanci na mjestima pete luka i ključni kamen u sredini lučnog otvora jače su istaknuti iz radijalnog okvira. Portal uokviruje dodatni kameni okvir sastavljen od kamenih pilastara sa svake strane otvora. Pilastri su u vrhu zaključeni stiliziranim kapitelima koji nose kamene kugle, a iznad polukružnog otvora povezuje ih kamena greda. U odsječcima zidova između luka i pravokutnog okvira s pilastrima otvori su s ostacima lanaca koji su pripadali mehanizmu za upravljanje pomičnim mostom ispred kule. Iznad sredine okvira vrata je mala pravokutna položena niša u kojoj je možda nekoć bio ugrađen natpis o gradnji mosta, koji je sada u lijevom, bočnom bridu južnog zida ulazne kule, s

Natpis na bridu južnog pročelja ulazne kule s 1599. godinom

vanjske strane obodnih zidina, a spominje Jurja Zrinskog, pokrovitelja gradnje kule 1599. godine. Natpis glasi:

SPEC.AC.MAC.DNS.GEOR.COMES.PERPA. ZRYN:TAVER:NICO.RU.REGAL.IN.HUNC.MAGISTER.SACRAEROM:COES.REGIAEQ.MATS.CONSIL. AC COMITATUS ZALADIENSIS LD: COMES: SC: FIERI ME FECIT: ANNO DNI: 1599.

U ovoj, danas praznoj niši na nacrtu iz 1889. godine zabilježen je natpis I.M.S.

Iznad pravokutne niše je pravokutni prozor iznad kojeg je ovješten grb DBHZ.

Na pročelju iznad pilastara simetrično su postavljena dva otvora – lijevi je u obliku puškarnice tipa ključanice, dok je desni otvor, danas pravokutni, vertikalno postavljen prozor, nekoć također bio puškarnica, vidljiva na starim fotografijama.

Površina istočnog pročelnog zida kule je, kao i susjedna oružarnica, ožbukana obilnim nanosima grubo zaglađene cementno-vapnene žbuke toplog tonaliteta, koja prekriva

kamene sljubnice te površinu kamene građe zida. Uglovi građevine, pogotovo u zoni drugog kata, bili su učvršćeni pravilno klesanim kamenim rubnjacima, dok je ostatak zida građen grubo klesanim kamenjem.

Na prvom katu istočnog pročelja vidljiv je, na desnoj strani zida, segmentni kameni nadvoj koji je djelomice razgrađen naknadnim otvaranjem pravokutnog otvora ulaznih vrata južne prostorije prvog kata. Nadvoj je dio izvorne strukture zida kule iz 16. stoljeća. U lijevoj peti nadvoja sačuvala se polukružno oblikovana kamena konzola. I desno od naknadnog otvora vrata u zidu vidljiva je simetrično postavljena identično oblikovana druga konzola koja je također podupirala sada razgrađeni dio segmentnog nadvoja. I pravokutni otvor prolaza koji vodi u veću prostoriju prvog kata, postavljen u sredini istočnog pročelja, također je izvoran, iz 16. stoljeća, sudeći prema ukošenim bridovima kamenih greda okvira vrata.

Na sredini istočnog pročelja, u visini drugog kata, pravokutni je prozorski otvor uokviren pravokutnim glatko obrađenim kamenim gredama. U visini drugog kata istočnog pročelja, na oba ruba kule, kao i sa svake strane prozorskog otvora, u građi zida ostali su vidljivi utori o koje su se oslanjale drvene grede nekadašnje drvene konstrukcije krovišta, odnosno drvenih greda koje su podupirale krovnu strehu koja je stršila iznad zida istočnog pročelja.

Uz istočno pročelje kule na drvenim je gredama podignut ganjak s ogradom od drvenih dasaka, daščanim podom i jednostrešnim krovom pokrivenim biber-crijepom. Ganjak omogućuje pristup glavnom, povijesnom ulazu u unutrašnjost kule te uz isječak obrambenoga gradskog zida prema istoku dolazi do vrata drugog kata oružarnice.

Na južnom zidu kule vidljiv je pravokutni otvor vrata kroz koja se ulazi u prostoriju drugog kata, uokviren glatko obrađenim kamenim gredama kvadratnog presjeka. Također, na desnom dijelu zida vidljiv je pravokutni otvor koji je u jednom trenutku služio kao ložište, naknadno zazidano opekama i cementnom žbukom. Kanal dimnjaka, vidljiv u građi zida, također je naknadno zazidan istom građom.

II.3.5. Krovište

Krovište je nedavno postavljeno, četverostrešno je i prekriveno biber-crijepom. Prijašnji krov, čiji je izgled zabilježen na nekoliko fotografija i nacрта iz 1877. godine, bio je viši, pa tako i strmiji, te prekriven šindrom.

II.3.6. Materijal i tehnika gradnje

Južni pročelni zid građen je od nepravilnih kamenih klesanaca raznih veličina, s vidljivim naknadnim nadopunama opekom i cementnom žbukom. Na njemu nema očuvanih bojanih slojeva naliča pa je vidljiva građa rubova zida koji su formirani naizmjenice dužim i kraćim kamenim rubnjacima. U visini drugog kata na rubovima istočnog, južnog i zapadnog zida vidljive su željezne zatege. Vanjski su zidovi ožbukani i ličeni s nekoliko slojeva naliča.

II.3.7. Građevinsko stanje

Glavno, zapadno pročelje ulazne kule ima posve oštećen površinski žbukani i bojani sloj. Jasno su vidljiva barem dva

Oštećenja površine zapadnog pročelja ulazne kule i preoblikovana južna puškarnica

sloja naliča, od kojih je mlađi žućkaste boje i ispod njega bijeli, natučeni sloj. Oba su jako oštećena, pogotovo u donjim dijelovima pročelja.

Pregradni zid u unutrašnjosti prvog kata ima dijagonalnu napuklinu te ga je potrebno ukloniti. Podovi su u svim prostorijama oštećeni, kao i žbukana površina obodnih zidova te gips-kartonske ploče stropova. Bojeni slojevi u unutrašnjosti ljušte se i u komadima otpadaju s površine zidova.

II.4. Oružarnica

II.4.1. Smještaj

Oružarnica je smještena na zapadnom dijelu kompleksa. Dio je renesansnih obrambenih zidina, između ulazne kule na zapadu i *Žitnice* na sjeveru. Teren na kojem je smješten sjeverni zid oružarnice strmo se obrušava na sjeveru prema Kupi.

II.4.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Građevina je nepravilnog, četvrtastog tlocrta sa zaobljenim uglovima. Sastoji se od prizemlja, prvog kata i krovišta. Svaka etaža ima jednu prostoriju s vlastitim ulazom. Prostoriji u prizemlju pristupa se kroz otvor u južnom zidu oružarnice, izravno s glavnog komunikacijskog puta kompleksa Staroga grada, dok se prostoriji na prvom katu pristupa preko drvenog trijema koji povezuje prvi kat ulazne kule i oružarnicu. Krovištu se pristupa kroz otvor visokoga krovnog prozora.

Prostorija u prizemlju natkrita je grednikom, s gredama koje se pružaju u smjeru sjever-jug. Pod prostorije je za dvije stube niže od razine vanjskog prilaznog puta. Pod je nedavno popločen kamenim pločama. Na zidu nasuprot vratima malen je pravokutni prozorski otvor.

Otvor vrata prostorije na prvom katu naknadno je probijen uz lijevi brid južnog zida oružarnice. Otvor nema kamenu okvir. Prostorija je zaključena stropom od drvenih dasaka,

Južno pročelje oružarnice

a njezin je pod od linoleuma. Po jedan mali prozor je na istočnom, sjevernom i zapadnom zidu prostorije. Svi prozori imaju horizontalno postavljenu pravokutnu prozorsku nišu čije se stranice koso sužavaju prema vanjskoj zidnoj plohi. Prozor na zapadnom zidu postavljen je nešto više od ostala dva prozora koja su smještena dosta nisko u donjoj polovici zida.

II.4.3. Unutarnja oprema

Lijevo i desno od prozora iz zida se ističe po jedna kamena, polukružno zaključena konzola. Konzole su u visini

prozorske klupčice, a u razini poda, između konzola i prozora, po jedna je polukružno zaključena, nisko postavljena, malena niša nepoznate namjene.

II.4.4. Pročelja

Pročelja su ožbukana cementno-vapnenom žbukom tople boje i grube teksture koja je obilno nanescena i zaglađena preko površine kamenih klesanaca kojima su građeni zidovi. Polukružni ulaz u prizemnu prostoriju uokviren je kamenim klesancima s tipičnim gotičkim priklesanim bridovima dovratnika.

II.4.5. Krovište

Peterostrešni krov prekriven je biber-crijepom. Na južnoj je strani krovišta visok drveni krovni prozor, dodatno natkrit limom. Otvor prozora zatvoren daskama inače služi za pristup krovištu.

II.4.6. Materijal i tehnika gradnje

Može se zaključiti da je oružarnica građena nepravilno klesanim kamenjem raznih veličina, s obilnim površinskim nanosima vapnene žbuke.

II.4.7. Građevinsko stanje

Oružarnica je u dobrom stanju i ne zahtijeva nikakve skore radove.

II.5. Kapela

II.5.1. Smještaj

Gotička barokizirana kapela, podignuta krajem 15. i početkom 16. stoljeća, prizidana je sa sjeverne strane sjevernog krila, između branič-kule na zapadu i baroknog stubišta

Pogled na kapelu sa sjevera

sjevernog krila na istoku. Njezin južni zid ujedno je i sjeverni zid sjevernog krila. Pravilno je orijentirana s apsidom prema istoku. Ulaz u kapelu u njezinu je južnom, bočnom zidu, u trijemu sjevernoga gradskog krila.

II.5.2. Prostorna organizacija

Riječ je o jednobrodnoj građevini, pravokutnog broda s užom, pravokutnom apsidom koja je izmaknuta iz uzdužne osi kapele. Brod kapele zauzima visinu prizemlja i prvog kata sjevernog, rezidencijalnog krila Staroga grada, dok je pravokutna apside puno niža. Brod je nadsvođen

križnim svodom u dužini dvaju traveja u 18. stoljeću, a apside presvođena bačvastim svodom vjerojatno u 16. stoljeću. Križni svod broda oslanja se na pilastre na bočnim zidovima i isječke njihova gređa. Stipes oltara postavljen je u brodu ispred apside jer je neko vrijeme apside služila kao sakristija. Ta se promjena vjerojatno dogodila u 18. stoljeću, s obzirom na to da je nad dijelom broda ispred apside formirana polukalota odvojena od donjeg dijela zida trabecijom koja povezuje dva barokna pilastra broda.

Na zapadnom i dijelu južnog zida broda, u visini prvog kata, na masivnim, kasnogotičkim kamenim konzolama

postavljena je drvena galerija s drvenom ogradom sastavljenom od kruškolikih balustara.

Nisko na zapadnom pročelju kapele dvije su kasnogotičke puškarnice tipa ključanice, a u visini prvog kata po sredini istog zida je barokni, pravokutni i polukružno zaključen prozor. Nisko uz pod u drugom traveju sjevernog zida kapele još je jedna puškarnica tipa ključanice, čija je segmentno zaključena niša djelomice zazidana tijelom baroknog pilastra. Sjeverni zid kapele rastvoren je s tri kasnogotička velika izdužena blago šiljato zaključena prozora, s ukošenim stranicama niše.

Unutrašnjost kapele

Pogled na južni zid

Pogled na zapadni zid

Barokni svod

Sjeveroistočni kut kapele s gotičkim konzolama na trijumfalnom zidu

Niša puškarnice u kapeli

Na bočnim zidovima broda, kojima je gotovo u potpunosti otučena žbuka tijekom istražnih konzervatorsko-restauratorskih radova krajem 20. i početkom 21. stoljeća, vidljiv je otisak prethodnog kasnogotičkog križnog svoda kapele, koji je bio niži od današnjeg svoda. Tom svodu pripadaju i dvije manje konzole otkrivene istraživanjima na zidu trijumfalnog luka. Na zapadnom i sjevernom zidu pjevališta konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima identificirani su fragmenti žbuknog i ličenog sloja prije barokizacije kapele (sonde 16, 17). Žbukani sloj prati neravnu kamenu strukturu zida. Pripadajući nalič vapnenog je sastava i bijele boje, a mjestimično su vidljivi tragovi oslika crvene boje, neprepoznatljivog motiva.

II.5.3. Unutarnja oprema

U kapeli je sačuvana oprema iz gotičkog i baroknog razdoblja. Kasnogotičke kamene konzole koje nose drvenu galeriju na južnom i istočnom zidu sastoje se od tri masivna polukružno zaključena kamena klesanca. Tako oblikovane konzole nalazimo na nekoliko mjesta u Starom gradu – primjerice, identično oblikovane konzole nose gornji dio

Barokni pilastar
Škropionica

obrambenog stupa ispod ulaznog mosta, podupiru i apsidu crkve te masivnu kapu kamina u prolazu sjevernog krila. Konzole galerije u kapeli parcijalno su oštećene, primjerice druga konzola od sjevera na zapadnom zidu, kao i konzola na južnom zidu kapele, koja je sastavljena od samo dviju kamenih greda, a ne od uobičajene tri.

Drvena galerija s ogradom od niza kruškolikih balustara potječe iz sredine 20. stoljeća, no moguće je da je nastala imitacijom prethodne, starije ograde. Na galeriji je, uza zapadni zid kapele, u punoj dužini drvena klupa.

Svijetli otvor prizemnog, glavnog ulaza u kapelu iz trijema sjevernog krila uokviren je bogato profiliranim gotičkim okvirom. Uz istočni rub niše ulaza u zid je ugrađena manja, gotička kamena posuda za vodu.

Pravokutni, segmentno zaključen prozorski otvor, postavljen visoko na zapadnom zidu, ima barokni ukrasni zabat u obliku segmentnog luka, kao i vrata i manji prozor na južnom zidu kapele u visini prvog kata.

Na trijumfalnom zidu apside dvije su oštećene gotičke konzole s danas nerazlučivim grbovima na prednjoj strani. Kapela je popločena dijagonalno slaganim pločama od sivog kamena.

Polje između dvaju traveja križnog svoda broda vjerojatno je sredinom 18. stoljeća, tijekom barokne preinake kapele, ukrašeno štuko-ukrasom istovjetnim štuko-ukrasima rezidencijalnih prostorija drugog kata sjevernog i istočnog krila. O stop je ovješten recentni svijećnjak od lijevanog željeza.

II.5.4. Pročelja

Cijelom se dužinom zapadnog i sjevernog pročelja kapele, u visini od oko 2 metra, nastavlja sokl, nešto deblji od ostataka pročelja, no jednako tretirane površine, ožbukani i oličeni identičnom bijelom bojom kao i vanjština kapele. Nalič je na mjestima potamnio od vlage.

Zapadno pročelje kapele ima više gotičkih elemenata. Nisko su na zapadnom pročelju kapele dvije puškarnice tipa ključanice, a visoko su u razini drugog kata zazidani pra-

Zapadno pročelje

vokutni gotički otvori koji su zadnjom obnovom vanjskih zidova kapele prezentirani kao niše. Ti manji gotički prozori s koso priklesanim bridovima kamenog okvira svijetlog otvora smješteni su lijevo i desno od pravokutnog baroknog prozora, izvan osi pročelja. Budući da su manjeg formata i postavljeni izmaknuto iz osi, moguće je da su služili za osvjetljavanje stubišta. Na istom, zapadnom pročelju kapele, u visini drugog kata sjevernog krila, tijekom zadnje obnove pročelja kapele prezentirani su niša i okvir naknadno zazidanog gotičkog tzv. češkog prozora, s otklesanim šprljcima.⁴ I taj prozor postavljen je izvan osi pročelja, bli-

⁴ Kameni okvir ovog tzv. češkog prozora bogatije je profiliran od čeških prozora *Žitnice*.

Sjeverno pročelje

že lijevom, sjeverozapadnom uglu kapele. Pravokutni, vertikalno postavljen okvir prozora bogato je profiliran, vjerojatno istovremen s gotičkim prozorskim okvirima prvog kata južnog zida sjevernog krila. Svi kameni okviri otvora pročelja bojeni su slojem naliča identične bijele boje kao i pročelni zidovi kapele.

Sjeverno pročelje kapele u donjem je dijelu otvoreno dvama pravilno raspoređenim kasnogotičkim prozorskim otvorima prema sjeveru te na skošenom, sjeveroistočnom isječku zida još jednim identičnim kasnogotičkim prozorom.

Dio pravokutne apside kapele temeljen je na stijeni, a dio je postavljen na kamene konzole zaobljenih krajeva, identično oblikovane kao i konzole koje u kapeli podržavaju drvenu

Veliki barokni i manji gotički prozori na zapadnom pročelju

Puškarnica u obliku ključanice na zapadnom pročelju

Gotički prozor na sjevernom pročelju

galeriju. Tijekom zadnje obnove pročelja kapele, pojedini klesanci konzole zamijenjeni su novima, a oštećenja ispunjena kamenom masom. Na sjevernom pročelju apside jedan je manji, pravokutni izduženi prozor uokviren kamenim okvirom koji se sužava prema dubini niše. Taj prozor oblikovan je isto kao i prozori na sjevernom zidu broda kapele.

Vanjski zidovi kapele obnovljeni su krajem 90-ih godina 20. stoljeća te su ožbukani vapnenom žbukom u dva sloja i oličeni smjesom gustoga gašenog vapna i finoga pijeska koji je na mjestima potamnio od djelovanja atmosferilija. Zatim je cijela površina, kao i neožbukani kameni dijelovi pročelja, bijeljena »u mokro« gašenim vapnom u tri sloja.

Vrhovi obodnih zidova kapele zaključeni su s u produžnoj žbuci izvučenim konkavnim vijencem na betonskoj podlozi. Tihomil Stahuljak u jednom od svojih putnih izvještaja upozorava da su na južnom zidu kapele prema trijemu sjevernog krila urezani i crvenom bojom ispisani glagoljični znakovi koji se danas ne zamjećuju.

Apsida i sjeveroistočni zid kapele

II.5.5. Krovšte

Iznad kapele je rezidencijalna prostorija koja je pripojena sjevernom krilu. Iznad te prostorije je dvostrešni krov. Iznad apside kapele je parcijalno sačuvan dio gotičkog okvira vrata, otkriven u nedavnim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima sjevernog krila u zadnjoj četvrtini 20. stoljeća, koji je vodio u prostoriju iznad kapele, no danas se ne može pretpostaviti izvorna visina i krovšte gotičke kapele. Apsida kapele niža je od njezina broda te ima svoj manji dvostrešni krov prekrivan biber-crijepom.

Prozor na sjevernom zidu

II.5.6. Materijal i tehnika gradnje

Kapela je građena od grubo klesanog kamena s obiljem vapnene žbuke. Dijelovi zida u visini prvog kata, koji su otučeni pri rušenju gotičkog svoda, a koji je bio niži od današnjeg baroknog svoda kapele, naknadno su zazidani i poravnati opekom.

Svi gotički otvori imaju klesane kamene okvire, dok su barokni pilastri, njihovi obrati i svod građeni od opeke vezane vapnenom žbukom. Tijekom statičkog učvršćivanja kapele 1989. godine zidovi kapele u razini poda drugog kata ve-

Glavni portal kapele u trijemu sjevernog krila

zani su zategama i tankom AB pločom s ležajem u serklažu duž svih unutarnjih i vanjskih zidova.

II.5.7. Građevinsko stanje

Kapela je statički u dobrom stanju, no bočni su zidovi neožbukani, kao i unutrašnjost apside, te ih je potrebno sanirati. Bojeni slojevi na pilastrima broda i vijencu ispod barokne polukalote ljušte se i otpadaju.

II.6. Obrambene zidine

II.6.1. Smještaj

Uži krug renesansnih obrambenih zidina omeđuje zaravan na kojoj je smješten Stari grad Ozalj. No, postoji i vanjski

obod obrambenih zidina čiji se ostatci, visoki od 1,5 do 2 metra i široki oko 2 metra, zamjećuju jugozapadno i južno od Staroga grada, u zelenom pojasu između ceste Metlika – Karlovac, odnosno ulice Zrinskih i Frankopana i uzvisine Staroga grada. Ostatci tog pojasa obrambenih zidina obrasli su gustim zelenilom i prekriveni su naslagama zemlje.

II.6.2. Prostorna organizacija

Prema rezultatima arheoloških radova provedenih u sklopu sanacije odrona dijela južne polukule u neposrednoj blizini Trške kule, uži potez obodnih zidina s polukulama, datira se u renesansno razdoblje, i to u 16. stoljeće.⁵ No, tijekom istih istraživanja otkriveno je da je taj potez zidina nalegao na stariji obrambeni zid koji se »podvlači pod sve kasnije obrambene strukture okolo starog ozaljskog grada«.

Renesansni uži potez gradskih zidina sastoji se od šest polukula raspoređenih oko platoa i zidnog plašta koji ih povezuje. Prva polukula prislonjena je uz južni zid ulazne kule, druga polukula smještena je blizu Trške kule, treća polukula je ispod jugoistočnog ugla rezidencijalnog dijela Staroga grada, četvrta polukula je ispred istog krila, a peta na uglu između sjevernog i istočnog krila. Šesta je polukula na potezu zidina ispred kapele, odnosno nešto sjevernije od *Žitnice*. Obrambene zidine obrubljuju cijeli plato Staroga grada, no u njima su uključene na sjevernom dijelu i *Žitnica*, čiji je pročelni, južni zid u osi pružanja zidina, te oružarnica, koja je svojim volumenom uklopljena u zidine. Na zapadu se uže obrambene zidine oslanjaju o ulaznu kulu.

Čini se da se širi potez zidina, prema crtežu iz 1801. godine, protezao od nekadašnje zgrade konjušnice, na današnjem parkiralištu, rubom jarka do sjevernog zida nekadašnje crkve sv. Antuna, koja se sačuvala samo u temeljima, te dalje do polukule preko jarka na južnoj strani Staroga

Pogled na Stari grad i južni potez obodnih zidina

⁵ Izvještaj Milana Kruheka: Iskopavanje na starom ozaljskom gradu u Ozlju tokom 1976. i 1977. godine, Zagreb 2. IX. 1977.

Polukula i zidni plašt oobrambenih zidina južno od ulazne kule

grada do njegove jugoistočne kule, gdje se spajao s užim potezom obodnih zidina.

II.6.4. Pročelja

Premda su tijekom vremena zidine nekoliko puta temeljito obnavljane zbog čestih urušavanja, njihova je struktura većim dijelom jednolična. I polukule, kao i zidni plašt koji ih spaja, građene su od kamenih klesanaca raznih veličina vezanih vapnenom žbukom i slaganih u nepravilne redove. Otvori u obliku puškarnica uočeni su na polukulama. Prva polukula, prslonjena uz južni zid ulazne kule, na svojem vanjskom zidu ima otvorene tri puškarnice – jedna je

Sjeveroistočni ugao obrambenih zidina

u obliku obrnutog slova T, a druge su dvije, postavljene u istoj ravnini, tipa ključanice. Tijekom arheoloških istraživanja koja su provedena 1976. i 1977. godine, u sklopu sanacije odrona polukule blizu Trške kule, na zidnom su plaštu polukule pronađene dvije puškarnice na koti -50 u obliku ključanice, jedna okrenuta prema zapadu, prema jarku, radi obrane prilaza ulazu u Stari grad, a druga nasuprot njoj, na istoku. Otvori obiju puškarnica bili su vidljivi samo s unutarnje strane zidnog plašta, dok su s vanjske strane bile zazidane, ili u baroku ili početkom 20. stoljeća u sklopu zahvata koje je na obnovi obrambenih zidina izvela Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja«. Tri su pravilno raspoređene pravokutne puškarnice i na potezu obrambenih zidina iz-

među ulazne kule i oružarnice, no na višem dijelu zida koji je naknadno obnovljen.

Obodni zid i polukule jednake su visine i nemaju kruništa. Vrh zidina ističe se iznad razine platoa Staroga grada, u visini oko 1,5 metra. Zidine, kao i polukule, nemaju zakosjenje u donjem dijelu, kao ni razdjelni, kordonski vijenac.

II.6.6. Materijal i tehnika gradnje

Iz rezultata sondažnih istraživanja provedenih 1989. godine proizlazi da je gornji dio tla uz obrambene zidine pretežno nasip, da je ispod njega stijena te da je temeljenje

Obrambene zidine ispred istočnog pročelja Staroga grada

obrambenih zidina izvedeno na površini stijene. Zaključeno je da se nasipanjem, odnosno podizanjem terena, povećava pritisak tla na zidine »što u kombinaciji s djelovanjem raslinja i vode izaziva veća ili manja oštećenja zida.«⁶

I polukule, kao i zidni plašt koji ih spaja, građene su od kamenih klesanaca raznih veličina vezanih vapnenom žbukom i slaganih u nepravilne redove. Jedini otvori u obliku puškarnica uočeni su na polukulama. Zid i polukule jednake su visine i nemaju kruništa. Prema rezultatima arheoloških istraživanja tijekom 1976. i 1977. godine, unutarnji prostor polukule uz Tršku kulu naknadno je, tijekom 18.

6 Geotehnika – Zagreb, Izvještaj o provedenim istražnim radovima i prijedlog sanacionih zahvata, Zagreb, lipanj 1989., 16–17.

Vrh polukule i zidnog plašta obrambenih zidina na južnoj strani platoa

stoljeća – kada objekt više nije služio svojoj izvornoj namjeni – ispunjen nasutom šutom.⁷

7 Izvještaj Milana Kruheka: Iskopavanje na starom ozaljskom gradu u Ozlju tokom 1976. i 1977. godine, Zagreb 2. IX. 1977.: »Sasvim je očito iz ovog zapažanja da je polukula nastala nekako istovremeno kada je pojačan čitav obrambeni sistem grada Ozlja, možda istovremeno kada je Nikola Zrinski gradio i svoju palaču na sjeveroistočnoj hridi nad samom Kupom, ili pak nešto kasnije, zajedno sa čitavim obrambenim kompleksom zapadnog i sjevernog dijela gradskih zidina, zajedno s ulaznom kulom Jurja Zrinskog. Isti tip puškarnica na to dovoljno ukazuje. Vrlo je sigurno i to da je čitav taj unutarnji prostor kule zasut građevnim materijalom nakon što je Ozalj prešao iz vlasti Grofova Perlasa u ruke grofova Batthyány. Istina je da je veliku građevinsku obnovu Ozlja započeo sin grofa Rajmunda, Franjo Perlas sredinom 18. stoljeća, ali nađene građevne opeke i na toj dubini kod puškarnice sa siglom TB dokumentiraju nesumnjivo da je taj prostor polukule zasut nekim nepotrebnim građevnim materijalom za građevinske aktivnosti grofa Teodora Batthyány na Ozlju, dakle 18. stolje-

ć, jer Perlasi, dakako nisu proizvodili opeke sa inicijalima TB.«
 8 Građevinske radove izvela je tvrtka »Begrad« iz Črnomelja.

8 Građevinske radove izvela je tvrtka »Begrad« iz Črnomelja.

II.6.7. Građevinsko stanje

Zidine se zatječu velikim dijelom obrasle bršljanom i drugim biljkama koje oštećuju strukturu zida. Uočena su razna oštećenja zidne plohe kao što su pukotine, rupe, izbočenja, prezidavanja. Također, na većem je dijelu zidne plohe iz fuga ispran vezivni mort. Stoga je zidine potrebno sveobuhvatno obnoviti i konzervirati. Istražnim sondiranjem ustvrđeno je da »je teren unutar obodnih zidina dizan minimalno za 1 metar. Postoji mogućnost da je uz zidine s unutarnje strane teren dizan za više od 1 metra.«⁹ Moguća oštećenja zida vjerojatno su rezultat pritiska tla na bedeme.

II.7. Branič-kula

II.7.1. Smještaj

Romanička se kula, podignuta u 12. ili početkom 13. stoljeća, osim *branič-kula* naziva još i *Babonić-kula*, prema prvim poznatim vlasnicima Staroga grada Ozlja. Smještena je na zapadnom dijelu platoa Staroga grada Ozlja, na njegovoj najvišoj točki. Svojim dominantnim položajem temeljenim na stijeni, nasuprot glavnom pristupu platou, brani prilaz Starom gradu. Njezino sjeverno, zapadno i južno pročelje otvoreno je pogledu, dok je s istočne strane u punoj visini kule naknadno, vjerojatno tek u 18. stoljeću, prislonjeno sjeverno rezidencijalno krilo kompleksa Staroga grada.

II.7.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Trokatna četverokutna kula blago romboidnog tlocrta ima po jednu prostoriju na svakom katu.

U prostoriju u prizemlju (P – 1) ulazi se izravno iz sjevernog krila, kroz naknadno u 18. stoljeću probijeni ulaz u segmentno zaključenoj niši s nadvojem od opeka. Pravo-kutni svijetli otvor vrata uokviren je kamenim gredama

Pogled na južno i zapadno pročelje branič-kule

⁹ Geotehnika – Zagreb, Izvještaj o provedenim istražnim radovima i prijedlog sanacionih zahvata, Zagreb, lipanj 1989., 26.

Dvokrako željezo-drveno stubište uz istočni zid branič-kule
 Pogled na ulazno, istočno pročelje

pravokutnog presjeka. Između okvira vrata i nadvoja niše formirano je nadsvjetlo s ugrađenom željeznom rešetkom. Prostorija u prizemlju na zapadnom zidu ima veliku pravokutnu nišu – zazidan nekadašnji, naknadno napravljen ulaz, s drvenom gredom kao nadvojem, bočnih ukošenih stranica niše izgrađenih opekom. Prostorija ima cementni pod i drveni grednik. No, na bočnim zidovima prostorije ostao je vidljiv trag porušenog bačvastog svoda prostorije. Visoko u sjevernom zidu naknadno je napravljen mali pra-

Romanički portal izvornog ulaza u branič-kulu desno i lijevo
 naknadni gotički ulaz na višoj koti

vokutni prozorski otvor, dok je u zapadnom zidu duboka niša pravokutnog kamenog okvira.

Glavnom ulazu u razini prvog kata pristupa se preko dvokrakog, dijelom željeznog i dijelom drvenog stubišta, koje je podignuto nedavno tijekom sveobuhvatne obnove kule, u zadnjoj prostoriji sjevernog krila, istočno od kule. U prostoriju prvog kata (I – 1) ulazi se kroz nedavno otkriven polukružno zaključen otvor romaničkih obilježja. Duboka ništa portala ima nadvoj od drvenih greda. Pod prostorije

Stubište u unutrašnjosti branič-kule
 Prozor na zadnjem katu

je od drvenih dasaka, a prostorija je natkrita drvenim grednikom. Uza zapadni zid prostorije u nedavnoj je obnovi postavljeno drveno stubište s jednim krakom, koje vodi na gornji kat. Na južnom i sjevernom zidu prostorije prvog kata mali je kvadratni prozorski otvor s drvenim nadvojem. Pod prostorije drugog kata branič-kule (II – 1) je od drvenih dasaka, dok je strop drveni grednik. Na sjevernom zidu otvoren je mali četvrtasti prozor s drvenom gredom na mjestu nadvoja. Ispod prozora, u osi desnog brida prozorske

Otvor zahoda u zapadnom zidu

niše, ugrađena je polukružno zaključena kamena konzola. Na istočnom je zidu prostorije zidna niša četvrtastog presjeka. Na zapadnom zidu je uski polukružni otvor za pristup u istureni drveni zahod. Uz sjeverni zid prostorije postavljeno je drveno stubište koje vodi na treći kat.

Prostorija na trećem katu ima drveni daščani pod i otvoreno drveno krovništvo. Bočni su zidovi s tri strane otvoreni

prozorskim otvorima postavljenima u pravokutne niše koje se protežu cijelom visinom zida. Prozorski otvori zatvoreni su drvenim kopcima. Tijekom nedavne sveobuhvatne obnove kule uklonjene su podnice između prizemlja i prvog kata prostorije sjevernog krila koja se oslanja na kulu te je otvoren pogled na istočno pročelje kule u razini prizemlja i prvog kata.

II.7.3. Unutarnja oprema

Podovi prostorija su daščani. Slobodnostojeća stubišta koja povezuju katove su drvena, sastavljena od stuba od kalanih trupaca, s ogradama i rukohvatima minimalno obrađenih oblica kružnog presjeka. Drveni kapci prozorskih otvora na zadnjem, trećem katu imaju kovane elemente.

II.7.4. Pročelja

Na prvom su katu istočnog pročelja kule dva ulaza u kulu. Prvi otvor, postavljen u sredinu pročelnog zida, pravokutan je s dovratnicima priklesanog vanjskog brida s iščupanim kamenim pragom. Taj kasnogotički otvor nije u funkciji pa dvokrako drveno stubište, podignuto u prislonu na istočni zid kule, vodi do nešto niže postavljenog polukružno zaključenog, izvornoga romaničkog otvora s kamenim okvirom koji nema koso rezanu profilaciju. Taj otvor otkriven je tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja branič-kule krajem 20. i početkom 21. stoljeća. Otvor je drvenom platformom podignutom uz sjeverni zid izravno povezan s prvim katom sjevernog krila.

U razini prizemlja, u sredini pročelja, segmentno je zaključena niša otvora pravokutnih vrata s nadsvjetlom. Dio istočnog pročelnog zida u visini prizemlja i prvog kata, koji je vidljiv iz susjedne prostorije sjevernog krila, nema oličenu fasadu nego je ožbukana obilnim nanosima produžne cementno-vapnene žbuke koja je grubo zaglađena preko kamene građe zida. Kameni okviri triju vrata, jednih u prizemlju i dvojih na prvom katu, nisu bojani.

Pogled na sjeverno pročelje
Dio zapadnog pročelja

Zahod na zapadnom pročelju

Na zapadnom pročelju kule, u razini drugog kata, uz južni brid pročelja postavljen je istaknuti volumen drvenoga pravokutnog zahoda, natkrit jednoslivnim krovom. Na istom je pročelju, u razini prvog kata, prezentiran kameni okvir velikoga pravokutnog prozora iz 18. stoljeća.

Krovište branič-kule

II.7.5. Krovište

Kula je natkrivena četverostrešnim krovom, odnosno jednostrukom prostornom visuljom, kombiniranom dvostrukom stolicom i prekrivena šindrom.

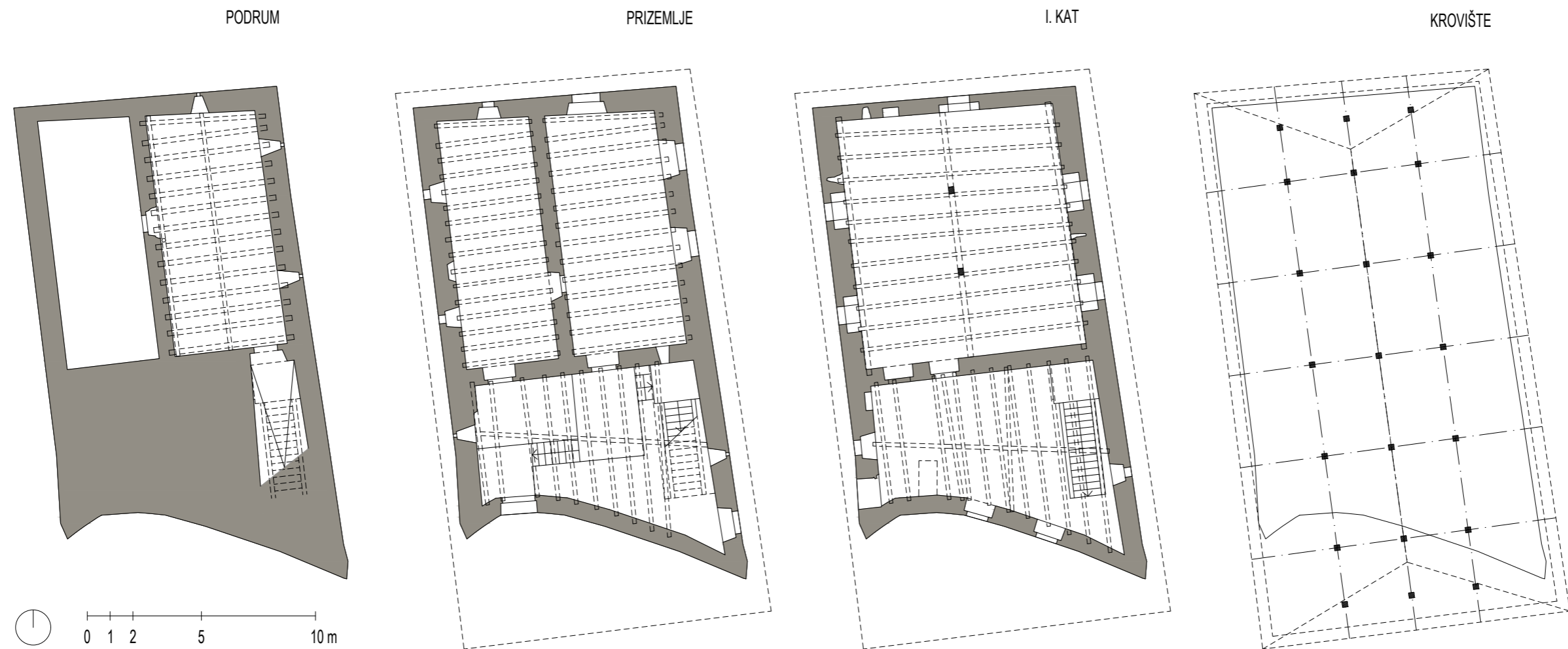
II.7.6. Materijal i tehnika gradnje

Branič-kula većim je dijelom građena od nepravilnih kamenih klesanaca vezanih krupnozrnatom vapnenom žbukom. Uglovi su definirani nepravilnim klesancima koji ne

izlaze iz ravnine zida. Istraživanjima koja su prethodila nedavnoj obnovi kule pretpostavljeno je da je završna obrada površine zidova kule identična onoj *Žitnice* i kapele, odnosno da je to bila »građevinska žbuka, lagano zaribana i izvučena do unutarnjih rubova klesanaca«.

II.7.7. Građevinsko stanje

Kula je nedavno potpuno istražena, obnovljena je, djelomice rekonstruirana i prezentirana. Projekt rekonstrukcije kule potpisali su Željko Kovačić i Vinko Štrkalj. Kula je trenutno u dobrom stanju.

Žitnica, tlocrt

II.8. Žitnica

II.8.1. Smještaj

Gotičko-renesansna Žitnica, izgrađena je u 15. stoljeću nad liticom uz Kupu kao palas Frankopana, da bi po prelasku u vlasništvo Zrinskih bila povišena dogradnjom drugog kata (1556.). Smještena je na sjevernom potezu obodnih zidina, sjeverno od sjevernoga rezidencijalnog krila, između oružarnice i polukule. Premda je dio obodnih zidina grada, volumenom je izvan obuhvata obrambenih zidina.

Pogled na Žitnicu sa sjeverozapada

Pogled na Žitnicu sa sjeveroistoka

II.8.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Zgrada je pravokutnog tlocrta s pročelnim, nepravilno konkavno uvučenim kraćim zidom okrenutim prema jugu. Sastoji se u unutrašnjosti od predvorja i dviju pravokutnih prostorija u prizemlju i njima podudarnih dviju pravokutnih prostorija u podrumu te predvorja i velike dvorane na katu.

Današnji ulaz u građevinu je u prizemlju, izmaknut zapadno iz osi južnog pročelja. Otvor ulaza postavljen je u konkavno najuvučeni dio pročelnog zida. Na suprotnom, istočnom kraju pročelnog zida, u razini prizemlja, iz unutrašnjosti je u građi zida vidljiv trag starijeg ulaza, odnosno njegova kamenom zazidana pravokutna niša. Otvor niše zaključen je drvenim platnicama. S obzirom na to da je konzervatorskim istraživanjima Restauratorskog zavoda Hrvatske uočeno da je žbuka otvora žute boje te da je otvor zazidan pri uređenju pročelja *Žitnice*, najvjerojatnije je riječ o baroknom otvoru.

Iza pročelnog zida je predvorje čija je podnica neravna, dijelom od nabijene zemlje, a dijelom živa stijena, te je niža

Pogled iz unutrašnjosti predvorja na današnji glavni ulaz
Predvorje *Žitnice* u razini prizemlja

od razine na kojoj je ulaz. Razlika se premošćuje 1978. godine postavljanjem konstrukcije od drvenih stuba i podnice od dasaka na čeličnom »roštilju«. Predvorje je zaključeno drvenim grednikom.

Svaka od dviju prostorija u prizemlju ima zaseban ulaz iz predvorja, no zbog nagomilanih drvenih greda, nije moguć pristup vratima zapadne prostorije. Gotički kameni okvir vrata istočne prostorije pravokutno je zaključen i ukoše-

Pogled na južni zid *Žitnice* u razini prizemlja
Istočna prostorija u prizemlju, pogled prema sjeveru

nih je bridova. Istočna prostorija ima tri velika gotička pravokutna tzv. češka prozora, jedan na sjevernom i dva na istočnom zidu, sa sačuvanim kamenim šprljcima. Prozori su postavljeni unutar visokih segmentno zaključenih niša koje sežu gotovo do razine poda. U južnom zidu prostorije, lijevo od ulaznih vrata, manji je polukružni otvor koji je vjerojatno služio za loženje kaljeve peći koja je bila u prostoriji.

Tzv. češki prozor istočne prostorije u prizemlju

Zapadna, nešto uža prostorija, povezana s istočnom prostorijom gotičkim pravokutnim vratima, ima tri manja pravokutna prozorska otvora u segmentnim nišama, dva na zapadnom i jedan na sjevernom zidu. Između prozora na zapadnom zidu je niša kamina. Na zidnoj površini oko niše razaznaje se obris nape kamina, koja je bila oslonjena na dvije, sada otučene do razine zida, kamene konzole.

Razdjelni zid između prostorija prizemlja

Podna površina obiju prostorija je betonska, dok je strop drveni grednik. Bočni zidovi obiju prostorija imaju djelomice sačuvane slojeve površinske žbuke s naličima na kojima se samo u tragovima razaznaju izbljedjeli dekorativni oslici s geometrijskim motivima crvene i žute boje, trake crne boje, oslici s heraldičkim motivima, urezani grafiti, vedute i riječi na glagoljici koje sadrže i godine (između 1516.

Zapadna prostorija prizemlja, pogled prema jugu

i 1604.).¹⁰ Natpis na glagoljici i latinici s godinom 1544. bilježi vjenčanje Nikole Zrinskog i Katarine Frankopan.¹¹

Do prvog kata predvorja *Žitnice* vodi jednokrako drveno stubište od dasaka i čeličnih greda, prislonjeno uz istoč-

¹⁰ BRANKO FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982., 273–275.

¹¹ Isto, 274.

Prozor i ostatak niše kamina u zapadnom zidu zapadne prostorije prizemlja *Žitnice*

ni zid predvorja.¹² U razini podesta u podnožju stubišta na istočnom je zidu predvorja vidljiv ostatak od u opeci formirane niše – dimnjaka. Pri vrhu stubišta u istom je zi-

¹² Projekt ovog rješenja stubišta zajedno s podnom plohom prizemlja napravljen je 1978. godine i autori su Gabrijela Šaban i Marina Valjato Fabris iz Restauratorskog zavoda Hrvatske.

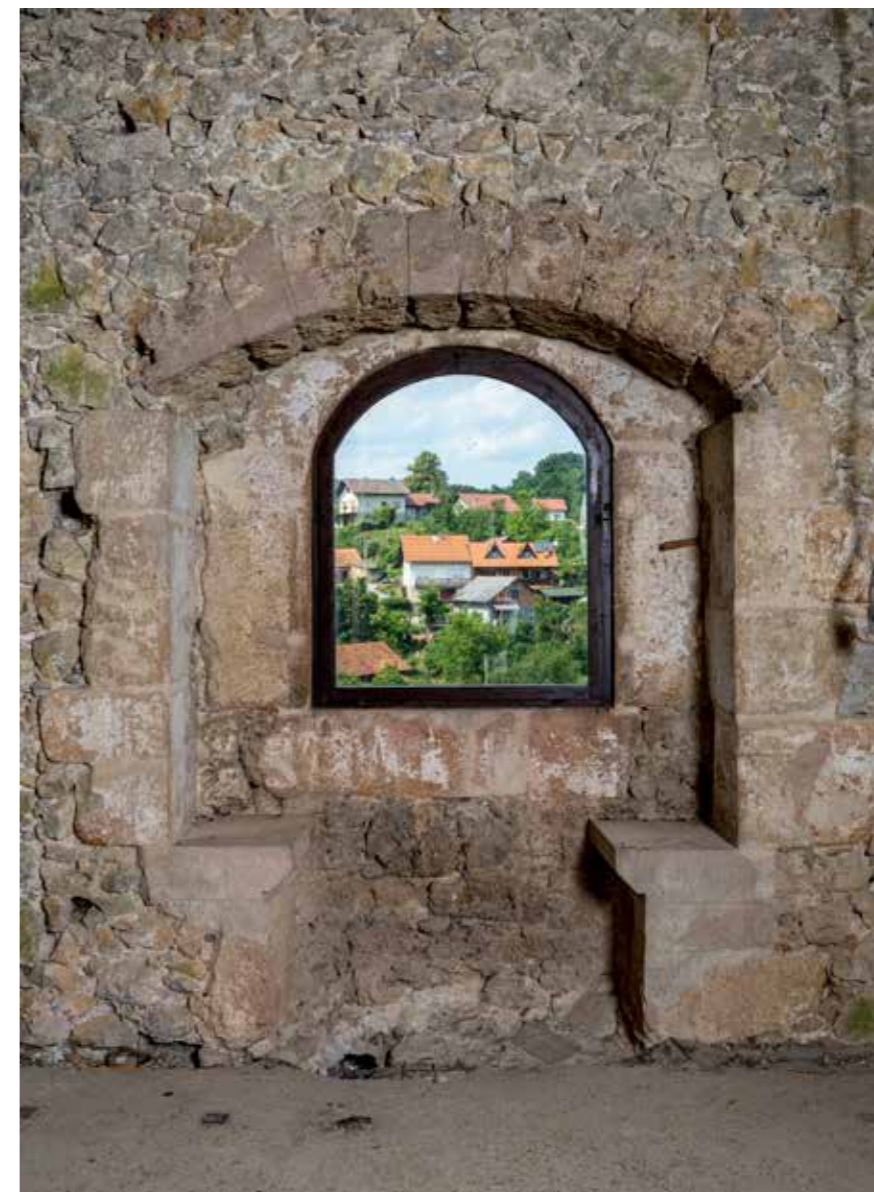
Stanje očuvanog oslika prizemne prostorije *Žitnice*

du predvorja manji, kvadratni prozorski otvor u segmentno zaključenoj niši. Predvorje u razini prvog kata zaključeno je drvenim grednikom, s gredama koje se pružaju u smjeru sjever-jug, dok je podna površina armirano-betonska ploča. U gredniku stropa je otvoren prolaz prema krovu bez osiguranog pristupa stubištem. Svi bočni zidovi predvorja su neožbukani. Na južnom zidu predvorja, lijevo od vrata

Prvi kat predvorja, pogled prema sjeveru

Vrata dvorane u sjevernom zidu predvorja s obnovljenim nadvratnikom

Južni zid predvorja *Žitnice* s portalom Nikole Zrinskog
Niša vrata Nikole Zrinskog u južnom zidu predvorja

Pogled na zapadni zid predvorja na prvom katu *Žitnice*
Dvorana na katu
Pogled na zapadni zid dvorane na prvom katu

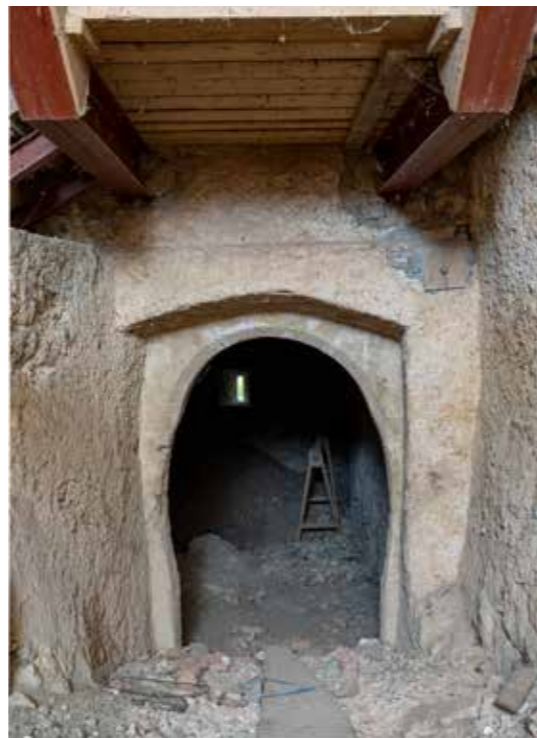
Prozorska niša u dvorani *Žitnice*

s natpisom Nikole Zrinskog, pravokutni je prozorski otvor. Prozor je u segmentno zaključenoj niši sa špaletama od sekundarno upotrijebljenih kamenih klesanaca sa skošenim bridom svijetlog otvora i nadvojem od opeka. Na istom je zidu i segmentno zaključena, vjerojatno naknadno formirana niša vrata iz 1556. godine, koja također ima špalette od sekundarno upotrijebljenih kamenih klesanaca, no oni nemaju skošene bridove. U zapadnom zidu predvorja, uz lijevi kut prostorije, otvor je s oštećenim segmentnim lukom niše, a identificiran je kao otvor koji je vodio do drvenog zahoda. U sredini zida je pravokutni prozor u se-

Niša vrata u istočnom zidu međukata *Žitnice*

segmentno zaključenoj niši te desno pokraj njega također segmentno zaključena uska pravokutna niša koja seže do razine poda. U sjevernom zidu predvorja, koji ga odvaja od dvorane, na lijevom je dijelu vidljiva segmentno zaključena niša naknadno zazidanog prolaza u ravnini zida. Nedaleko od tog prolaza, također na lijevom dijelu sjevernog zida predvorja, vrata su koja vode u dvoranu. Okvir vrata je od kamenih greda dovratnika i nadvratnika skošenog brida. Kamena greda nadvratnika nedavno je izrađena, postavljena vjerojatno tijekom zadnje sanacije *Žitnice* krajem 20. stoljeća.

Podrumska vrata

Istočna podrumska prostorija

Dvorana prvog kata obuhvaća volumenom cijelu širinu i dužinu dviju prizemnih prostorija. Drveni grednik prostorije oslanja se na dva stupca u sredini dvorane, a na bočnim ga zidovima podržavaju drvene konzole. Podna površina je AB ploča. Bočni zidovi dvorane rastvoreni su s pet polukružno zaključenih prozorskih otvora, po dva na istočnom i zapadnom zidu te jedan izvan osi na sjevernom zidu. Prozorski otvori smješteni su unutar segmentno zaključenih niša s bočnim klupama koje sežu gotovo do poda. Većina kamenih klupčica nedavno je izrađena i vjerojatno postavljena tijekom zadnje sanacije *Žitnice*. Na bočnim zidovima još su četiri niše, od kojih je najveća na sjevernom zidu pravokutnog presjeka, a mogla je služiti kao zidni ormar. I u podnoj površini dvorane vidljive su metalne zatege, kao i u prizemnim prostorijama.

U međurazini između prizemlja i podruma na vanjskom istočnom zidu predvorja postoji široki otvor u segmentno nadsvođenoj niši. S unutarnje strane u špaletama niše vidljivi su utori za drvenu gredu kojom su se osiguravala vrata. Gotički kameni okvir vrata srodan je »vratima Nikole Zrin-

skog« s pročelja *Žitnice*, zaobljenih je gornjih kutova i u vrhu zaključen pravokutnim tjemnom. Vjerojatno je vodio do nekadašnjeg malog vrta s vanjske strane obodnih zidina ili možda na drveni ophod za kojeg su iznesene pretpostavke da je kontinuirano tekao na istočnom, sjevernom i zapadnom pročelju *Žitnice*. Na istom, istočnom zidu, lijevo od otvora vrata, pravokutna je prozorska niša skošenih stranica sa svijetlim otvorom na vanjskom licu zida.

Do podrumske razine vodi utabani put s naznakom kamenih stuba. U podrumske prostorije ulazi se kroz gotički kameni otvor priklesanog brida u južnom zidu istočne prostorije. Kameni okvir vrata polukružno je zaključen, a njegovi kameni dovratnici dodatno su prošireni, radi, kako pretpostavljaju neki istraživači, lakšeg unosa vinskih bačava u podrum. Ta, istočna prostorija ima dva uska pravokutna prozorska otvora na istočnom zidu skošenih stranica prozorske niše, koji su mogli služiti i kao strijelnice, te jedan kvadratni prozor na sjevernom zidu. Podna površina je različite nivelacije jer je dijelom živa stijena, a dijelom zemljani nasip. Prostoriju nadvisuje drveni grednik.

U zapadnu podrumsku prostoriju ulazi se kroz uski pravokutni otvor grubo obrađenog kamenog okvira koji je otvoren u razdjelnom zidu između prostorija. Prostorija je formirana nad živom stijenom s neravnom hodnom površinom te nema punu visinu ni svijetlih otvora. Zaključena je armiranobetonskom pločom, dok su u bočnim zidovima ispod svoda vidljivi utori za drvene grede prethodnog stropa.

II.8.3. Unutarnja oprema

Zgrada je pod upravom Zavičajnog muzeja Ozalj i služi kao izložbeni prostor te nema izvorne unutarnje opreme. Nedostaje gotovo sva stolarija i njezini okovi. Ulazi u prostorije nemaju vratnice, prozorski otvori dvorane na prvom katu te dviju prostorija u prizemlju imaju prozorska okna, no otvori u predvorju nemaju vratnica ni prozorskih okana. Prostor predvorja, i u razini prizemlja i prvog kata, djelomično služi kao odlagalište građevnog materijala, drvenih greda, dasaka, ariševih drvenih daščica za krov i prozorskih okana. Trenutačno su u prostorijama *Žitnice*, na drvenim nosačima, informativni paneli o izvornom izgledu i povijesnoj uporabi građevine.

II.8.4. Pročelja

Svi su vanjski zidovi *Žitnice* 1990./1991. godine istraženi, oprani, očišćeni od raslinja, obnovljena je kamena plastika, a 1992. su i ravnomjerno ožbukani grubim nanosima produžne žbuke i oličeni bijelim naličjem. Kameni okviri prozorskih otvora i vrata također su premazani bijelim naličjem. Izvođač radova bio je »Begrad« iz Črnomelja pod nadzorom Restauratorskog zavoda Hrvatske.

Glavno pročelje orijentirano prema jugu nepravilnog je oblika, tako da je konkavno uvučeno i nesimetrično postavljeno u odnosu prema ostatku pravokutno izdužene građevine. Današnji glavni, prizemni ulaz nije postavljen u osi, nego se zatječe na lijevom, zapadnom dijelu pročelja u formi polukružnog otvora s kamenim okvirom koji je, posve neobično, postavljen uz unutarnji rub niše prolaza.

Dimnjak na zapadnom pročelju *Žitnice*

S obzirom na takav postav kamenog okvira i slično oblikovanje otvora i ulaza u prizemne prostorije, moguće je da je riječ o izlaznim vratima neke prijašnje prostorije koja je postojala s unutarnje strane prstena obrambenih zidina, između branič-kule i današnje *Žitnice*. Tragovi drugoga prizemnog, vjerojatno baroknog otvora, koji se naziru s unutarnje strane pročelnog zida, na njegovu istočnom dijelu, nisu prezentirani s vanjske strane te su potpuno prekriveni žbukanim slojem.

Gotički tzv. češki prozori istočnog pročelja

Gotički prozori prvog kata istočnog pročelja

Na istom je pročelju, na razini prvog kata, još jedan portal, također blago izvan osi pročelja. Zaobljenih je gornjih kutova svijetlog otvora i u vrhu zaključen pravokutnim tjemonom. Dovratnici i nadvratnik imaju skošeni brid svijetlog otvora. Na masivnom nadvratniku uklesan je natpis: NICO COM ZR i ispod njega 1556. godina.

Iznad portala je u zid horizontalno ugrađena kamena greda kao nadstrešnica. Desno od portala je pravokutni gotički prozor kamenog okvira sa skošenim bridom. Zid pročelja

Glavno, južno pročelje *Žitnice*

lja natkrit je u prostor izbačenom krovnom konstrukcijom koja se oslanja na zid pročelja s osam koso postavljenih drvenih greda. Drvene grede proizvoljno su oslonjene na pročelni zid.

Na južnom kraju istočnog pročelja u razini prizemlja vidljiv je otvor identično oblikovan kao i »portal Nikole Zrinskog« koji je možda vodio na drveni ophod. Naime, tijekom obnove pročelja *Žitnice* 1990. godine, pod nadzorom Gabrijele Šaban iz Restauratorskog zavoda Hrvatske, prije

Ulazna vrata *Žitnice* na južnom pročelju

registrirani otvori ležajeva greda u razini poda prizemlja identificirani su kao drveni, natkriti ophod na istočnom, sjevernom i zapadnom pročelju. Ti su ležajevi greda i danas vidljivi na istočnom pročelju u pravilnom razmaku u razini podnice prizemlja. Slijedom tih nalaza planirano je da se tijekom 1991. godine nabavi drvena građa za izvedbu tog ophoda, no on nikad nije izveden. I u razini poda prvog kata zamjećuju se na istočnom pročelju ležajevi s drvenim gredama, no za razliku od prethodnih, donjih leža-

Portal na prvom katu južnog pročelja s natpisom Nikole Zrinskog iz 1556. godine

jeva, riječ je o samo četirima gredama. U razini prizemlja je sjeveroistočni kut *Žitnice* definiran ugaonim klesancima, za razliku od podruma i prvog kata.

U nastavku istočnog zida, u razini podruma, vidljiva su ukupno tri uska okomita otvora s kamenim okvirima koji su mogli služiti kao strijelnice. U razini prizemlja vidljivi su i otvori dvaju pravokutnih prozora s kamenim šprljcima i prozorskom klupčicom. U zoni prvog kata na južnom dijelu zida gotički je kvadratni prozor s kamenim

Dio istočnog pročelja Žitnice

okvirom,¹³ a na sjevernom su dijelu istočnog pročelja dva gotička segmentno zaključena prozorska otvora s kamenim okvirima.

U prizemnoj zoni sjevernog pročelja vidljiva je jedna strijelnica oblikovana identično kao i one na istočnom pročelju. Na zidu je vidljiv i red ležajeva otpiljenih drvenih greda, na istoj visini kao i oni na istočnom pročelnom zidu. U području prizemlja na istočnom dijelu zida je pravokutni tzv. češki prozor, dok je na zapadnoj strani manji kvadratni prozor s kamenim okvirom. U zoni drugog kata, izvan osi, prema istoku, segmentno je zaključen prozorski otvor.

13 Branko Lučić je zabilježio da su nad tim prozorom jedva »još vidljivi tragovi crvene boje, ... a potječe od slikarije koja je oponašala oblik sjevernih prozora. Između tog prozora i onog sa segmentnim lukom na sjevernoj strani, vide se tragovi još jednog naslikanog prozora s križnim šprljkom. Tragovi crkvene boje vide se i na sjevernom rubu pročelja gdje se njome oponašalo ugaono klesano kamenje. Zid je uglavnom ostao bez žbuke, pa se vidi faktura zida izvedenog od kamena lomljenca.«

Pogled na Žitnicu s istoka

Na južnom dijelu zapadnog pročelja, u razini prizemlja, okomiti je otvor strijelnice, zatim dva pravokutna prozora kamenih doprozornika između kojih dvije zaobljene konzole podržavaju cilindrični dimnjak kamina, koji se postupno sužava i penje do vrha zida. U području prvog kata, na južnom dijelu pročelja, punom je dužinom otvorena niša zahoda bez okvira i vratnica, zatim u blizini kvadratni prozor s kamenim okvirom, a prema sjeveru su dva segmentno zaključena prozorska otvora s kamenim okvirom između kojih je već spomenuta cijev dimnjaka.

II.8.5. Krovište

Nije bilo moguće pristupiti krovištu *Žitnice*. U dokumentaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda iz 1990. godine spominje se nalaz obrambenih otvora »u nekadašnjem potkrovlju« koje nije bilo moguće verificirati.¹⁴ Krov je četverostrešni s koso izbačenom strehom ispred južnog, glavnog pročelja, koja se upire o drvene grede uglavljene u zid glavnog pročelja. Krov površine oko 500 četvornih metara prekriven je 1992. godine šindrom, odnosno ariševim drvenim daščicama u tri sloja.

II.8.6. Materijal i tehnika gradnje

Svi zidovi *Žitnice* građeni su kamenom lomljenjem s obilnim nanosima vezivne žbuke. Svi vanjski zidovi građevine zatečeni su ožbukani obilnim nanosom produžne žbuke s bijelim naličjem, no prema sačuvanim podacima konzervatorskih istraživanja proizlazi da je pročelni zid bio »... ožbukani sivom i preko nje žutom žbukom, koje su se mjestimice sačuvale, jednako kao i bijeli, crvenkasti, žuti i sivi nalič.«¹⁵

Unutarnji zidovi predvorja nisu ožbukani te je vidljiva njihova građevna struktura. U prostoru predvorja razaznaje se da je pročelni, južni zid, kao i djelomice istočni zid *Žitni-*

ce, temeljen na goloj, neobrađenoj stijeni koja strši u prostor predvorja.

Radi statičke sanacije i učvršćivanja građevine, postavljene su metalne zatege u razini poda prizemnih prostorija, drvenog stropa te poda dvorane prvog kata. One se u razini podnice protežu dužinom prostorije od sjevera prema jugu te širinom prostorije od istoka prema zapadu, dok se zatege u razini stropa protežu od istoka prema zapadu.

U građevini je provedena električna instalacija u formi vidljivih električnih kabela pričvršćenih na drvenu građu stropa. Uočeni su ostatci nekoliko bojenih slojeva na gotovo svim kamenim okvirima vrata i prozora.

II.8.7. Građevinsko stanje

Od 1967. do 1992. godine s prekidima su na *Žitnici* obavljani istražni radovi i obnove. Do 1967. godine radove je vodio Konzervatorski odjel u Zagrebu i pod njihovom ingerencijom izvedeni su novi stropni grednici i novo krovište s pokrovom od šindre. Nakon 1967. godine pa sve do kraja 20. stoljeća zgradu *Žitnice* istražuje i obnavlja Restauratorski zavod Hrvatske. U tom su razdoblju zaštićene zidne slike, natpisi i grafiti dviju prostorija u prizemlju tako da su opšiveni sačuvani dijelovi stare žbuke s oslicima i grafitima, a okolni zid prekriven je upuštenim slojem nove žbuke grube teksture u odnosu prema izvornom žbukanom sloju.

Tijekom 1971. godine arheološki je istražen prostor predvorja. Na osnovi projekta statičke sanacije *Žitnice*, koji je izradio prof. E. Erlich, te projekta injektiranja zidova Geotehnike iz Zagreba, cementnim mortom injektirani su oslabljeni dijelovi ziđa, ležišta krovnog vezača i jugoistočni ugao *Žitnice*. Dopunjeni su i stropni grednici uz koje su postavljene zatege.

U prizemlju i na katu na drveni grednik postavljene su armiranobetonske ploče. I u predvorju je postavljen novi stropni grednik na koji se veže čelična konstrukcija stubišta koju je, zajedno s čeličnim »roštiljem« podnice prizemlja

uglavljenim u bočne zidove, projektirala G. Šaban s V. Milošević iz Restauratorskog zavoda Hrvatske. Na tu čeličnu strukturu prizemlja postavljene su hrastove mosnice i time je tek djelomice ostvaren planirani projekt uspostave komunikacije u *Žitnici*.

Tijekom istraživanja otkrivena su i ponovno stavljena u funkciju vrata koja su povezivala dvije sjeverne prostorije u prizemlju te strijelnica u sjeveroistočnom uglu dvorane na katu.

Svi oštećeni kameni dijelovi, klupe u prozorskim nišama, okviri prozora i vrata obnovljeni su u masi umjetnog kamena. Izvedena je nova stolarija prozora dviju prostorija u prizemlju i dvorane na katu i to od ariša. Također, nanovo je zamijenjen pokrov krovišta, sanirano je i impregnirano krovište, ožbukana su pročelja te je danas *Žitnica* u donekle dobrom stanju.

Građevina, nekadašnji palas Zrinskih, ostala je uglavnom dobro sačuvana kao cjelovit stambeni objekt, iako bez prvotnoga unutarnjeg uređenja. Podnica prizemlja od hrastovih dasaka u predvorju i pripadajuće joj drveno stubište izvedeni su na osnovi projekta iz 1978. godine Gabrijele Šaban i u dobrom su stanju, no funkcionalno nisu primjereni.

Predvorje danas služi kao odlagalište građevnog, drvenog materijala i u prizemlju i na prvom katu. Kamena greda nadvratnika prolaza koji povezuje dvije prostorije u podrumu ima pukotinu u punoj širini.

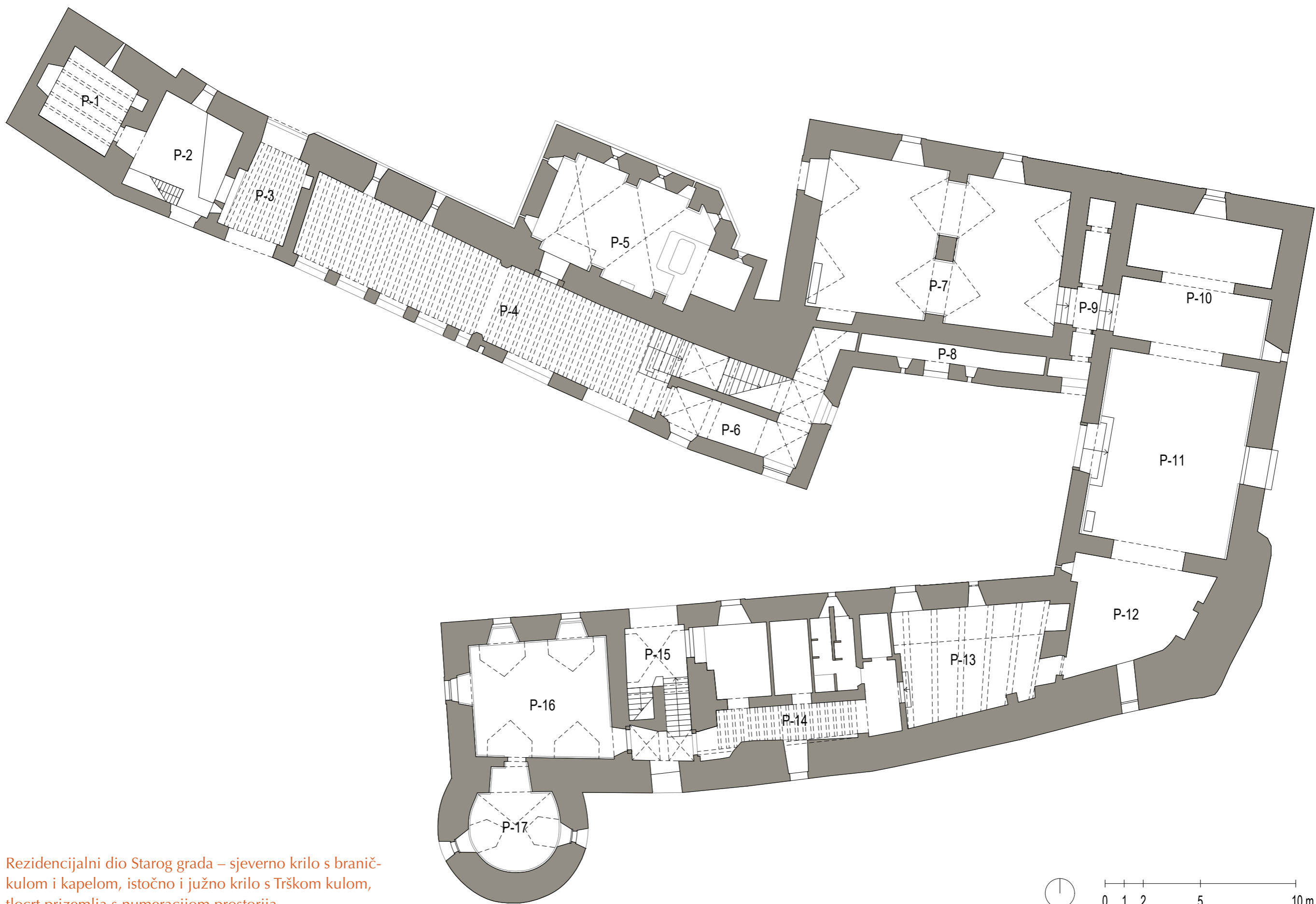
II.9. Sjeverno krilo

II.9.1. Smještaj

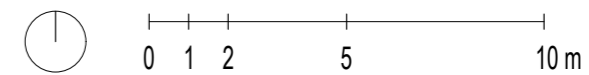
Sjeverno rezidencijalno krilo Staroga grada Ozlja proteže se od branič-kule na zapadu poprijeko preko platoa prema istočnom rezidencijalnom krilu. Podignuto je u jednokatnoj visini u gotičkom razdoblju, a u doba baroka povišeno je dogradnjom drugog kata. Sa sjeverne strane pripojena mu je gotička kapela, a s južne strane je veće dvorište.

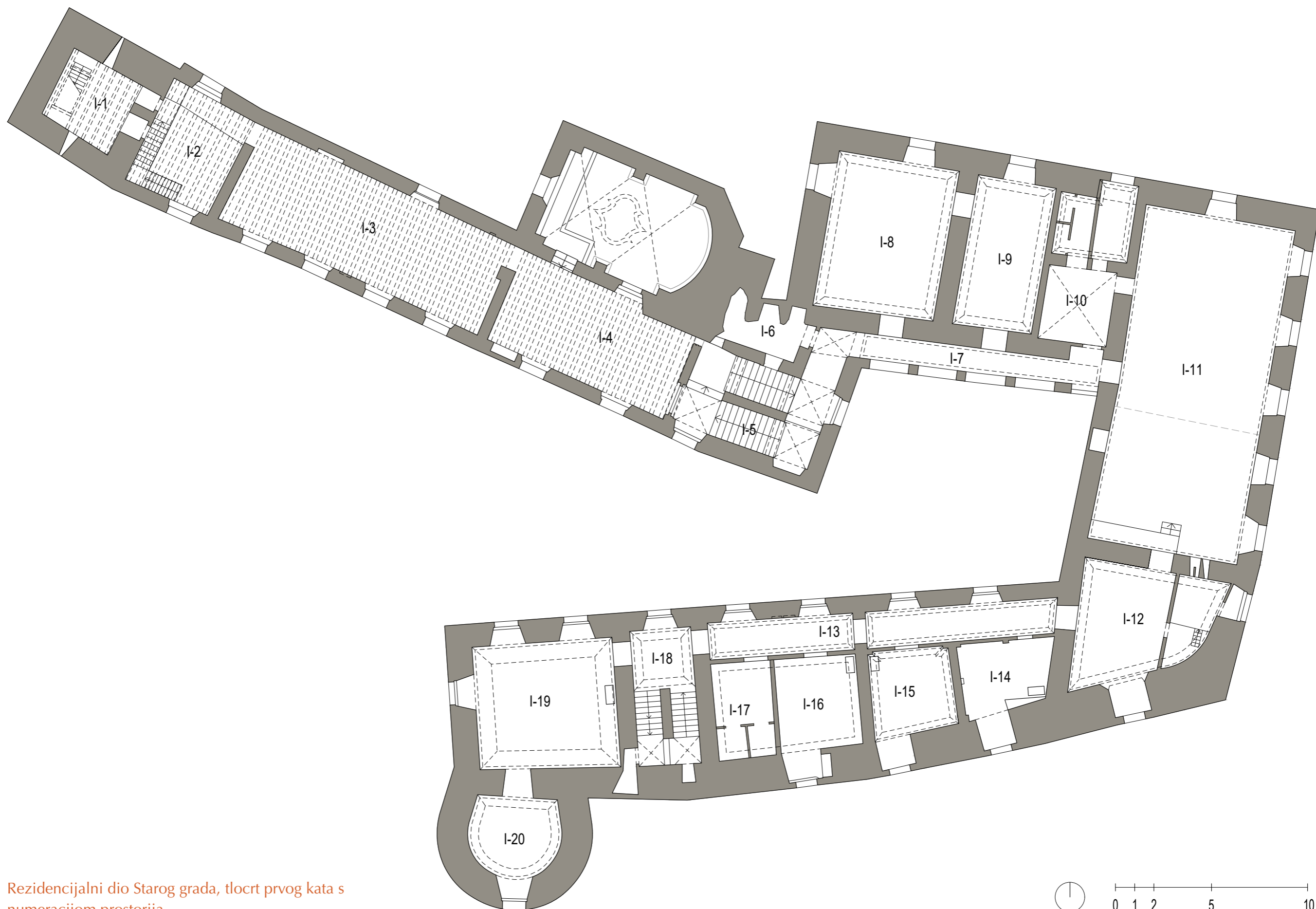
14 Tada je odlučeno da se obrambeni otvori ne prezentiraju na pročelju, a u unutrašnjosti samo djelomično.

15 BRANKO LUČIĆ, Tekst prezentacije, rukopis, str. 3.

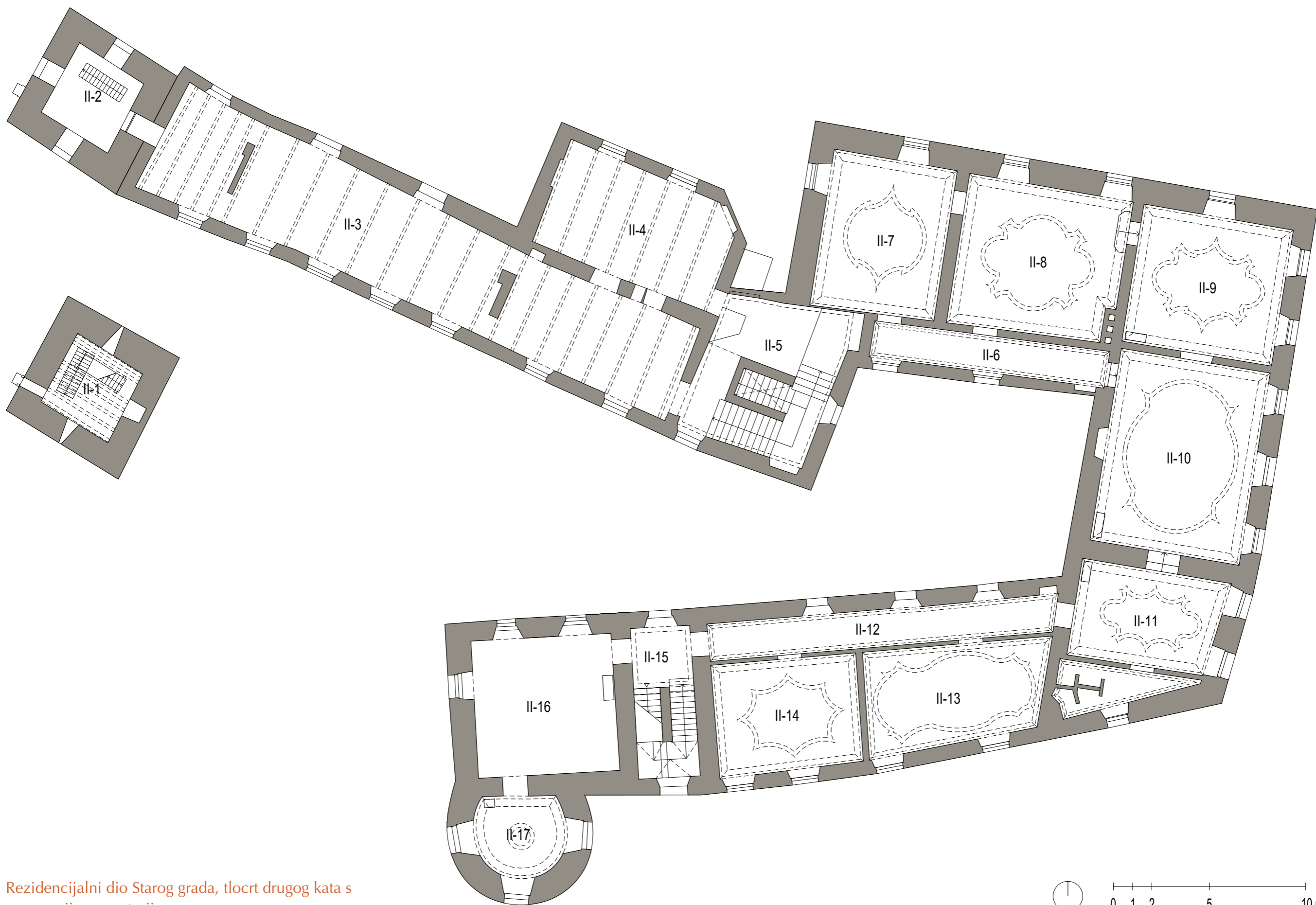

Rezidencijalni dio Starog grada – sjeverno krilo s branič-
kulom i kapelom, istočno i južno krilo s Trškom kulom,
tlocrt prizemlja s numeracijom prostorija

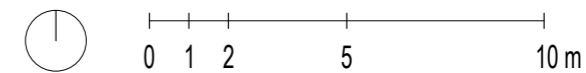

Rezidencijalni dio Starog grada, tlocrt prvog kata s numeracijom prostorija

Rezidencijalni dio Starog grada, tlocrt drugog kata s numeracijom prostorija

Južno pročelje sjevernog rezidencijalnog krila

Gotičke arkade u prizemlju sjevernog krila

Trijem u prizemlju sjevernog krila

II.9.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Sjeverno, rezidencijalno krilo tlocrtno se sastoji od užeg i dužeg dijela na zapadu, koji se nadovezuje na branič-kulu, te od kraćeg i šireg dijela na istoku, koji se nadovezuje na istočno rezidencijalno krilo. Ta dva dijela sjevernog krila nisu postavljena u istoj ravnini – istočni dio krila je u odmaku, nešto sjevernije od dužeg dijela. Duži, zapadni dio sjevernog krila ne proteže se pravocrtno nego je svaka njegova kasnija adicija realizirana pod malim kutom, u odmaku na njegov izvorni, gotički dio, tako da na kraju taj dio krila ima otklon prema jugu. Arhitektonski i povijesno najvrjedniji su gotički trijem u prizemlju, koji se proteže od baroknog stubišta na istoku do lučnog, baroknog prolaza prema *Žitnici*, te barokno stubište.

Trijem (P – 4) zauzima punu širinu zapadnog dijela sjevernog krila i otvara se arkadama na južnom zidu prema unutarnjem dvorištu. To je dug kontinuirani prostor artikuliran poprečnim lukom, potpuno saniranim u zadnjem desetljeću 20. stoljeća, u funkciji potpornjaka za pročelni zid kapele te zidovima na gornjim katovima. Jedini otvori u sjevernom zidu trijema su dva mala pravokutna prozora koji su mogli služiti i kao strijelnice. U sjevernom je zidu trijema i gotički profiliran glavni ulaz u kapelu pripojenu sa sjeverne strane. Pristup u trijem moguć je iz dvorišta na južnoj strani krila kroz visok barokni polukružno zaključan otvor. Istočno od njega probijen je još jedan identičan otvor. Na istočni zid trijema naslanja se volumen baroknog stubišta koje se razvija kroz četiri razine, od podruma do

drugog kata. Već su u prostoru trijema prve stube kraka koji iz prizemlja vodi na podest međukata, te desno, uz njih, još jedan lučni otvor koji se otvara na krak stubišta koji se iz trijema spušta prema podrumu i dalje prolazom do prizemlja istočnog dijela sjevernog krila.

Gotički trijem je naknadno, u baroku, prikraćen gradnjom visokog poprečnog prolaza (P – 3) koji povezuje južno dvorište i dvorište ispred *Žitnice*, a od trijema je odijeljen naknadno punim zidom. Na istočnom je zidu prolaza nisko postavljena pravokutna vertikalna niša s okvirom od kamenih klesanaca, a na zapadnom zidu prolaza smještena je kasnogotička napa velikog kamina, koja se oslanja na konzole sastavljene od dvaju masivnih klesanaca zaobljenih krajeva. Konzole su identično oblikovane kao

Zazidani gotički kamin u baroknom prolazu prema Žitnici
Niša u istočnom zidu prolaza prema Žitnici

i konzole galerija u kapeli, konzole kamina na istočnom pročelju ulazne kule te konzole obrambenog stupca ispod pristupnog mosta Staroga grada. Na istom, zapadnom zidu prolaza smještena su i vrata s kamenim okvirom kroz koja se ulazi u zadnju prostoriju zapadnog krila. Ta prostorija (P – 2), nadsvođena križnim svodom, vjerojatno je izgrađena u 18. stoljeću, a danas se zatječe u visini dvije etaže, što je rezultat obnove branič-kule. U prostoriji je dvokrako željezno stubište koje vodi na kat branič-kule.

Kako je već spomenuto, s istočne je strane trijema u 18. stoljeću dograđen, u punoj tlocrtnoj širini krila, pravokutni volumen širine 4,3 metra i dužine 7,3 metra u koji je smješteno stubište (P – 6, I – 5, II – 5). Stubište je dvokrako, a na razini drugog kata dobiva još jedan krak sa sjeverne strane za ulaz u prostoriju iznad kapele. Taj treći, sjeverni krak stubišta razgrađen je tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja krajem 20. stoljeća i tako je otkriven zazidani gotički dovratnik šiljatog ulaza u nekadašnju prostoriju iznad kapele (II – 4). Krakovi su paralelni, a u međukatovima i ispred ulaza u prostorije na katovima su podesti. Međupodest između prvog i drugog kraka stubišta vodi u hodnik kata istočnog dijela sjevernog krila. Stubište je bilo veoma dobro osvijetljeno. Naime, zatječu se pravokutni prozorski otvori na istočnom zidu podesta u međukatu te na južnom zidu na podestima katova kroz sve tri etaže. Naknadno su zazidane i segmentno zaključene niše otvorene u punoj visini na južnom zidu stubišta u razini podesta. Ti su otvori mogli voditi na drveni most koji bi eventualno povezivao sjeverno i južno krilo. Slična, naknadno zazidana niša, ovaj put opekom, a ne kamenom kao što su to niše

Barokno stubište u sjevernom krilu
Križni svod stubišta

Djelomično razgrađeno trokrako stubište na drugom katu

na suprotnom zidu, postoji i na sjevernom zidu stubišta u razini podesta drugog kata.

Svaki krak ima 11 stuba. Nad svim podnim površinama stubišta izvedena je AB ploča, a trenutačno se kao podna površina, i na podestima i na krakovima stubišta, zatječe daščani pod od neobrađenih, piljenih dasaka.

Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina 20. stoljeća, u organizaciji Restauratorskog zavoda Hrvatske, uklonjene su povijesne podnice i grednici među katovima. Postavljen je serklaž u bočnim zidovima, u koji su ugrađeni drveni grednici s oplatom od dasaka te iznad njih postavljene AB ploče. Drvena građa stropa drugog kata ukrašena je rezbarijama apstraktnog motiva. Kao posljedica obnove, podne površine prvog i drugog kata su betonske. Također, 80-ih godina 20. stoljeća provodilo se konzervatorsko-restauratorsko istraživanje sjevernog krila te se kao posljedica ne zatječu unutarnji povijesni pregradni zidovi prostorija.

Zazidana ništa prolaza u južnom zidu stubišta

Prostorijama prvog kata pristupa se preko podesta prvog kata stubišta i to kroz prolaz koji je nedavno odzidan, a njegov sjeverni pandan zazidan. Prvi kat zapadnog dijela sjevernog krila u formi je dugačkog otvorenog prostora s dva nosiva pregradna zida.

Jedan zid, u ravnini iznad zapadnog zida prolaza prema *Žitnici*, formira pravokutnu prostoriju (1 – 2) uz branič-kulu kojoj je tijekom obnove *Žitnice* uklonjena podnica da bi se otvorio pogled na ulazni zid branič-kule. U tom je zidu uz njegov sjeverni brid otvoren prolaz koji je drvenim ophodom povezan s ulazom branič-kule.

Prostorija prvog kata u zapadnom dijelu sjevernog krila

Drugi poprečni zid je u ravnini s pročeljem kapele te formira izduženu pravokutnu prostoriju (1 – 4) u širini kapele uz stubište. U sjevernom su zidu te prostorije u 18. stoljeću formirana pravokutna vrata s kamenim okvirom kvadratnog presjeka koja vode na drvenu galeriju u kapeli te, istočno od njih, pravokutni prozor sa segmentnim nadvojem od opeka koji se otvara u prostor kapele. Nasuprot njima, na južnom zidu te prostorije, dvije su prozorske niše s pravokutnim i vertikalnim prozorima, a koje sežu do poda. U vrhu prozorskih niša ugrađen je serklaž. Između ta dva prozora u građi zida vidljivi su vertikalno ugrađeni kamerni klesanci, a radi se vjerojatno o bridu izvorne, u baroku zazidane gotičko-renesansne prozorske niše. Između zapadne prozorske niše i obližnjeg zida zatječe se ostatak pravokutnog gotičko-renesansnog prozorskog otvora koji je naknadno zazidan opekama, no njegov svijetli otvor nije potpuno popunjen. Njegov kamerni segmentni nadvoj poduprt je daskama. U desni brid prozorske niše vertikalno

je ugrađena kanalizacijska cijev. Površina bočnih zidova prostorije je ogoljena do građe sastavljene od kamena lomljenca, ponekog komada opeke i obilnih nanosa žbuke.

Treća, najveća, odnosno najduža prostorija prvog kata (I – 3), na južnoj strani je rastvorena s četiri pravilno raspoređena prozorska otvora. Prozori su u ravno zaključenim nišama koje sežu do poda. Istovjetan otvor je i na sjevernom zidu, kao i manja pravokutna niša.

Svi su bočni zidovi te prostorije ožbukani slojem cementne žbuke.

Između stubišta i apside kapele smještena je manja uska prostorija (I – 6) nepravilna tlocrta nadsvođena križnim svodom. U njezinu je sjevernom zidu otvor puškarnice u obliku ključanice te još po jedna niša sa svake strane. Prostorija nema pod nego se otvara nad nepristupačnom prostorijom u prizemlju stubišta.

Iznad te prostorije u međukatu je, nakon uklanjanja trećeg kraka stubišta tijekom konzervatorsko-restauratorskih istra-

Unutrašnjost drugog kata u zapadnom dijelu sjevernog krila

Unutrašnjost drugog kata

živanja, otkriven kameni dovratnik gotičkih vrata koja su vodila u prostoriju iznad kapele, koja je poništena nakon izgradnje novog, baroknog svoda kapele na višoj koti. Radi se o dovratniku šiljato zaključenog otvora s ukošenim vanjskim bridom svijetlog otvora, što je dekoracija tipična za gotičke otvore u Starom gradu Ozlju.

Zapadni dio sjevernog krila u razini drugog kata sastoji se u punoj dužini od jedne prostorije (II – 3) koja je dvama isječcima zidova podijeljena na tri dijela. Isječci zidova su na mjestima nosivih zidova donjega, prvog kata. Na sjevernom zidu dijela prostorije uz stubište je segmentno zaključen otvor prolaza prema sobi iznad kapele (II – 4) sagrađenoj u 18. stoljeću. Taj prolaz otkriven je u nedavnim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima sjevernog krila i nema kamenog okvira, kao što ga ima maleni, kvadratni

otvor neposredno uza zapadnu špaletu prethodnog otvora. Kameni okvir tog prozorskog otvora ima tipičnu gotičku profilaciju koso rezanog vanjskog brida kakvu zatječemo i na malim kvadratnim prozorima zapadnog pročelja kapele, no doprozornik koso uvučenog brida postavljen je naopako te je vjerojatno riječ o spoliji, radi formiranja kvadratne niše s kamenim rubovima u zidu prostorije iznad kapele. Na kamenom okviru gotičkog prozora zatječe se nekoliko bojenih slojeva.

U prostoriju iznad kapele moguće je pristupiti još jednim segmentno zaključenim ulazom na njezinu južnom zidu i prolazom u njezinu jugoistočnom kutu koji je vodio izravno na stubište, a koji je sada neupotrebljiv jer je treći, sjeverni krak stubišta srušen. Prostorija na svojem sjevernom zidu ima dva pravokutna prozorska otvora, u ravno zaklju-

Prostorija iznad kapele

čenicima nišama koje sežu do poda, a u njezinu su zapadnom i sjeveroistočnom zidu dvije segmentno zaključene niše također bez praga. U jugozapadnom kutu prostorije opekom su zazidani kamin i dimnjak. Začelni zidovi niša ožbukani su cementnom žbukom, a bočni zidovi prostorije ogoljeni su do same građe. Prostorija je 1989./1990., nakon što je uklonjena njezina podna konstrukcija od parketa i slijepog poda, dobila pod od AB ploče kako bi se povezali i učvrstili obodni zidovi.

Južni zid prostorije (II – 3) rastvoren je sa sedam pravokutnih prozorskih otvora. Smješteni su u ravno zaključenim nišama koje sežu do poda. Sjeverni zid prostorije ima tri identična prozorska otvora.

Komunikacija između zapadnog i istočnog dijela sjevernog krila moguća je danas jedino preko međupodesta stubišta između prizemlja i prvog kata, koji vodi na galeriju s arka-

dama istočnog dijela. Povijesno je komunikacija između ta dva dijela bila moguća kroz sve tri razine, kroz podrum stubišnog volumena do prizemlja istočnog dijela, te od međupodesta između prvog i drugog kata do hodnika drugog kata istočnog dijela iznad galerije. Oba prolaza danas su zazidana. Taj dio sjevernog krila smješten je pod pravim kutom okomito na istočno krilo, u produžetku njegove sjeverne fasade.

U prizemlju se istočni dio sjevernog krila sastoji od jedne velike pravokutne prostorije položene u smjeru istok-zapad (P – 7). Prostorija je podijeljena na dva dijela artikulacijom njezina svoda. Ta dva bačvasta svoda u smjeru sjever-jug u sredini prostorije oslanjaju se na masivni stupac, a na bočnim zidovima, južnom i sjevernom, na polustupce. Stupac u sredini prostorije, od masivnih kamenih kvadara, nije bojen bijelo kao polustup uz bočne zidove te ima,

Prizemlje istočnog dijela sjevernog krila

Bačvasti svod sa susvodnicama prostorije u prizemlju istočnog dijela krila

Središnji stupac prostorije u prizemlju istočnog dijela krila

osim široke trake pravokutnog presjeka na mjestu kapitela, i slično oblikovanu visoku bazu, koju polustupci uz bočne zidove nemaju. Prostorija ima vrata u segmentnoj niši u sjevernom kutu vanjskog, zapadnog zida te zazidan pristup iz smjera stubišta, označen visokom, lučno zaključenom nišom u južnom zidu prostorije. Prostorija danas funkcionalno pripada istočnom krilu s kojim je povezana širokim segmentno zaključenim prolazom. Cijela prostorija je ožbukana i bijelo oličena, osim polukružnog isječka zapadnog dijela njezina južnog zida na koji se ne oslanja svod. U sjevernom su zidu dva, visoko postavljena pravokutna prozora u dubokim nišama, koji vjerojatno potječu iz baroka. Ovom prilikom provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja pokazala su da je prostorija preoblikovana u vrijeme baroka, a gruba završna obrada površine zidova i pripadajući monokromni nalič svjetloružičaste oker boje

Arkade prvog kata sjevernog krila

sugeriraju moguću funkciju koja vjerojatno nije bila reprezentativnog karaktera (sonde 6, 7, 8, 9).

Prostorija je, i s južne i s istočne strane flankirana uskim prolazima, definiranim s obje strane nosivim zidovima. Hodnik s južne strane (P – 8) nema funkciju, a u onom s istočne, s obje strane lučnog prolaza, smještene su sanitarne prostorije.

Na katu iznad dvije su rezidencijalne prostorije od kojih je ona u sjeverozapadnom kutu veća (I – 8), a s njezine istočne strane je manja prostorija (I – 9). Međusobno su povezane i obje imaju vrata prema galeriji s arkadama s njihove južne strane. Veća prostorija ima dva pravokutna prozorska otvora u segmentno zaključenoj niši, jedan na zapadnoj strani, s pogledom na *Žitnicu* i kapelu, a drugi na sjevernom zidu,

Prva, istočna arkada

kao i manja soba pokraj nje. Obje sobe trenutno služe kao muzejski depo i teško su prohodne od mnoštva muzejskih eksponata koji su u njoj neprikladno uskladišteni. Pri vrhu bočnih zidova prostorija teče štuko-dekoracija u obliku polukružne trake. U prostoru između tih prostorija i istočnog krila smješten je sanitarni čvor i njegov pretprostor (I – 10) koji je jednim vratima povezan s istočnim krilom, a drugima, u njegovu južnom zidu, s galerijom. Prostorija ima betonski pod i bačvasti svod.

U prostorije drugog kata istočnog dijela sjevernog krila ulazi se iz istočnog krila. Prostor je podijeljen na tri dijela. Uski hodnik (II – 6) iznad galerije nižeg kata otvoren je dva prozorima na južnom zidu. U osi tih prozorskih otvora

vrata su na sjevernom zidu hodnika kojima se ulazi u dvije sobe. Veća, istočna prostorija (II – 8) ima dva prozorska otvora na sjevernom zidu, a nešto manja prostorija na zapadu (II – 7) ima, kao i prostorija ispod nje, jedan prozor na sjevernom i jedan na zapadnom zidu.

II.9.3. Unutarnja oprema

U istočnom dijelu krila razmjerno je dobro sačuvana oprema iz vremena barokne obnove (vratnice, štukature, parketi), dok je u zapadnom dijelu krila sa stubištem unutarnja oprema uglavnom uklonjena prilikom nedavne nedovršene obnove. Lučni prolaz koji iz prostora trijema vodi u stubište ima dvokrilna vrata od kovanog željeza te fiksnu lučnu

Štukatura u obliku kartuše na stropu prostorije drugog kata sjevernog krila

Detalj stopne štuko-dekoracije

Zidni oslik prostorije na drugom katu sjevernog krila

Zidni oslik prostorije na drugom katu

Parket prostorije na drugom katu

ispunu iznad njih, također od kovanog željeza, u obliku rombova.

U trijemu zapadnog dijela krila djelomično je očuvano staro kameno popločenje, a u prostoriji sa središnjim stupcem u prizemlju istočnog dijela je noviji pod od kamena lomljenca složenog poput terazza.

Prostorije na prvom i drugom katu istočnog dijela sjevernog krila imaju parkete, štuko-dekoraciju pri vrhu zidova u obliku polukružne trake, drvene vratnice s ukladama bojene bijelim i sivim naličima, prozorska okna identična onima u zapadnom dijelu sjevernog krila s nadsvjetlima. Prostorije drugog kata ukrašene su na ravnom stropu štukaturama u obliku kartuše.

Na sjevernom zidu zapadne prostorije na drugom katu istočnog dijela sjevernog krila (II – 7) prezentiran je raniji nalaz dijela florealnog dekorativnog friza oslika sobe. Riječ je o fragmentu oslika u formi okvira s prikazom palmeta i frizom od crvenih ruža. Sličan oslik s crvenim ružama pronađen je i na odsječku zida iznad vrata koja tu prostoriju povezuju sa susjednom na istoku. Prostorija II – 8 ima parket slagan s dva geometrijska motiva s intarzijama.

Svi prozori sjevernog krila imaju dvostruka prozorska okna. Svako okno je dvokrilno, sa zaokretnim krilima i s nadsvjetlom. Donja krila podijeljena su na šest, a nadsvjetlo na četiri polja.

U prizemnoj prostoriji zapadnog dijela sjevernog krila jedna je nedavno izrađena kaljeva peć.

II.9.4. Pročelja

Južno pročelje zapadnog dijela sjevernog krila odražava vertikalnu podjelu unutrašnjosti. Podijeljeno je horizontalno nizanim otvorima u tri razine. Prvi i drugi kat imaju osam prozorskih osi koje su jednolično oblikovane s pravokutnim, vertikalno postavljenim kamenim okvirima. Može se pretpostaviti da su ti prozorski okviri napravljeni na mjestu starijih, manjih otvora. U zoni prvog kata, uz drugi i treći prozor od istoka, smješten je po jedan zazidani manji pravokutni gotičko-renesansni prozor s djelomice sačuvanim profiliranim prozorskim okvirima.¹⁶

¹⁶ Rezultati provedenih konzervatorskih istraživanja zadnjih desetljeća 20. stoljeća govore o pronalasku ostataka triju gotičkih prozora u visini prvog kata. Također tvrde da je nakon uklanjanje žbuke s pročelja bila vidljiva razlika u građi zida između prvog i drugog kata, čime je potvrđen podatak da je drugi kat zapadnog dijela sjevernog krila mlađi.

Južno pročelje sjevernog krila uz branič-kulu

Južno pročelje sjevernog krila uz barokno stubište

Stupac gotičkih arkada u prizemlju sjevernog krila

U prizemnoj zoni je situacija nešto drukčija. Izmjenjuju se barokni prozorski otvori s velikim lučnim otvorima i gotičko-renesansnim arkadnim otvorima trijema. Arkade nisu otvorene do poda nego imaju parapet u visini od oko jednog metra. S obzirom na to da je cijela površina zida ogoljena do građe (žbuka je otučena tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja krajem 20. stoljeća) može se pretpostaviti da je bilo najmanje deset arkada od kojih su danas preostale samo pet. Arkade imaju segmentni kameni nadvoj od radijalno slaganih klesanaca koji se osla-

Okvir gotičkog prozora na prvom katu južnog pročelja

njaju na stupce zakošenih bridova. Tri lučna otvora iz 18. stoljeća, u sklopu zahvata grofa Perlasa, imaju polukružne nadvoje od radijalno slagane opeke te su njihovi otvori viši od arkada, a širi su za dva otvora arkada.

U prvoj arkadi s istoka vidljivo je armiranobetonsko ojačanje poprečnog luka trijema koje je izvedeno u sklopu sanacije narušene statike sjevernog krila krajem 20. stoljeća.

U području prvog kata uz branič-kulu zazidani je otvor vrata s kamenim okvirom. U prizemnoj zoni zadnje prozorske osi sa zapada i isto tako s istoka smješten je po jedan manji pravokutni prozor s kamenim okvirom kvadratnog presjeka i željeznom rešetkom, najvjerojatnije iz istog doba kao i novi prozori na prvom i drugom katu.

Važno je napomenuti da se na pročelju, u njegovoj punoj visini, vidi rub od ugaonih klesanaca koji nam sugeriraju dužinu gotičko-renesansnog krila prema istoku i njegovu moguću visinu, prije podizanja baroknog stubišta.

Istočno pročelje stubišta sjevernog krila

Slično izgleda i kratko, istočno pročelje stubišta, artikulirano samo jednom prozorskom osi. U području prvog i drugog kata radi se o većim pravokutnim prozorima s jednakim kamenim okvirima kvadratnog presjeka bez ukrasa. U njihovoj je osi u zoni prizemlja spomenuti manji pravokutni prozor sa željeznom rešetkom. Ni to pročelje nije ožbukano.

Južno pročelje istočnog dijela sjevernog krila također je podijeljeno na tri razine, prizemlje, prvi i drugi kat, odražavajući podjelu u unutrašnjosti. No, s obzirom na nagli pad

terena prema istoku, vidljiv je dio pročelja na nižoj koti, i u njemu je segmentni nadvoj niskog otvora, koji je možda u prošlosti služio kao ulaz, no danas je poluzakopan i nije u funkciji. Prizemna razina pročelja artikulirana je jednim segmentno zaključenim vratima s kamenim okvirom, vjerojatno iz 19. stoljeća. Vrata flankiraju sa svake strane po jedan mali pravokutni i vertikalno postavljen svijetli otvor bez stilskih odlika, a ti su otvori postavljeni previsoko da bi služili kao puškarnice. U zoni prvog kata pročelja je pet gotičko-renesansnih arkada hodnika. Segmentno zaključene arkade oslanjaju se na zdepaste stupce s kosim bridovima koji su srodni arkadama trijema zapadnog dijela sjevernog krila. Lukovi su građeni od kamenih klesanaca koji također imaju koso zasječen vanjski brid, za razliku od oblikovanja arkada trijema u prizemlju. Prva arkada s istoka, uz istočno pročelje, manja je i niže postavljena jer je služila kao izlaz na ganjak istočnog krila. Na zadnjoj, najvišoj razini pročelja nesimetrično su postavljena dva pravokutna prozorska otvora s kamenim okvirom, identična prozorima u području prvog i drugog kata zapadnog dijela sjevernog krila te svih gornjih zona rezidencijalnih krila. Uz istočni rub zida drugog kata prezentiran je u nedavnoj obnovi pročelja zazidan pravokutni otvor koji je vodio na ganjak drugog kata istočnog krila. Danas samo pravokutna plitka niša ima kamene prag i ispod njega dvije kamene konzole.

Taj, istočni dio južnog pročelja sjevernog krila, za razliku od ostalih pročelja, ožbukano je i bojen prema pronađenim ostacima dekorativnog oslika iz 1831. godine. Na bijeloj podlozi su crveno-narančastim horizontalnim trakama naznačene podjele među katovima, između prizemlja i prvog kata, te između prvog i drugog kata, a ista traka označava početak vijenca. Kamene prozorski okviri drugog kata obojeni su identičnim crveno-narančastim naličjem, dok su kamene klesanci stupaca i segmentnih lukova arkada prvog kata bijelo oličeni.

Sjeverno pročelje sjevernog krila sastoji se od tri dijela, dva duža pročelja okrenuta prema sjeveru i manjeg pročelja, orijentiranog prema zapadu. Sjeverno je pročelje od branič-kule do kapele neožbukano, a u zoni prvog i drugog

Istočni dio južnog pročelja sjevernog krila

Arkade prvog kata sjevernog krila
Zapadna vrata prizemne prostorije

kata je artikulirano trima prozorskim osima, dvjema s lijeve strane lučnog prolaza prema *Žitnici* i jednom uz branič-kulu. U prizemnoj zoni pročelje od kapele do lučnog prolaza ima istaknut, blago skošeni sokl od kamena lomljenca po-

Sjeverno pročelje sjevernog krila

vezan nanosima cementne žbuke te dva manja pravokutna svijetla otvora s drvenim natprozornikom koji su naknadno formirani, vjerojatno u 18. stoljeću. Sa zapadne strane prolaza u prizemlju naknadno je probijen pravokutni prozor. Taj dio zida ima u zoni prvog kata opekrom zazidan prozor na nižoj koti od današnjeg prozora te ispod njega u zoni prizemlja vidljiv kameni nadvoj nekog razgrađenog i zazidanog otvora. Na istom dijelu u zoni prvog i drugog kata opekrom je također zazidan dugački vertikalni otvor nepoznate namjene.

Dva pročelja istočnog dijela sjevernog krila, ono duže sjeverno i kraće zapadno, još nose tragove žbuknog i za-

dnjeg oker naliča. Na zapadu je u zoni prizemlja segmentno zaključen otvor vrata s kamenim okvirom i profiliranim nadvratnikom u stilu 19. stoljeća, vjerojatno iz 1814. godine. Dovratnici okvira naknadno su trbušasto otklesani, vjerojatno da bi se olakšao unos bačava u prostoriju sa središnjim stupcem. U osi vrata je na gornjim katovima po jedan pravokutni prozor. Sjeverno pročelje istočnog dijela sjevernog krila zatječe se ožbukano oker naličem. Gornji dijelovi pročelja, u razini prvog i drugog kata, artikulirani su trima prozorskim osima, dok su u zoni prizemlja tri manja, pravokutna prozora s kovanim rešetkama. Zadnji prozor na istoku puno je manji od ostalih.

II.9.5. Krovište

Krovište je dvostrešno i prekriveno biber-crijepom. Iznad zapadnog dijela krila potpuno je zamijenjeno i statički sanirano zategama, serklažom i armiranobetonskim gredama u zadnjim desetljećima 20. stoljeća. U krovište iznad velikog dijela sjevernog krila nije bilo moguće ući. Godine 1987./1988., u organizaciji Restauratorskog zavoda Hrvatske, izvedena je sanacija krovišta iznad stubišta tako da su zamijenjeni krovni elementi, koji su tijekom raznih sanacija bili neispravno uklopljeni u krovni sustav ili su bili oštećeni od vlage i crvotočine. Uklonjen je i stropni drveni grednik iznad stubišta, s tim da je prvo snimljen štuko-ukras na ravnom stropu. Tada je izvedena nova AB ploča, AB serklaž te AB greda u tavanskom prostoru, vezana za AB ploču, koja je iskorištena za prihvat krovnog sustava. Krov je u sklopu istog zahvata prekriven biber-crijepom i postavljena je nova bakrena građevna limarija. Tim su radovima sanirani krovište i stropovi zadnje etaže u potezu od branič-kule do kraja stubišta.

II.9.6. Materijal i tehnika gradnje

Cijelo sjeverno krilo građeno je od kamena lomljenca te ponekog komada opeke povezanog obilnim nanosima vapnene žbuke. I gotičko-renesansna i barokna gradnja upotrebljavala je rubne kamene klesance. Zahvati u 18. stoljeću odlikuju se češćom upotrebom opeke za ispune i nadvoje te za poravnavanje. Zadnjih desetljeća 20. stoljeća, u organizaciji Restauratorskog zavoda, zamijenjeni su svi zatečeni podovi zapadnog dijela sjevernog krila, od branič-kule do stubišta i prvog i drugog kata, pod prostorije iznad kapele te grednici drugog kata. Iznad svoda kapele ugrađene su zatege i tanka AB ploča s ležajem u serklažu duž svih unutarnjih i vanjskih zidova. Isti postupak ugradnje serklaža u bočne zidove, što se vidi i na vanjskim pročeljima, te ugradnja novih grednika i tanke AB ploče iznad njih napravljena je i kroz katove zapadnog dijela sjevernog krila. Tijekom sanacije statičkih oštećenja poprečni je luk u trijemu zapadnog dijela sjevernog krila ojačan armira-

nobetonskim stupom koji ispunjava jednu gotičko-renesansnu arkadu.

Stubišni krakovi i podesti izvedeni su između zidova građevnih nepravilnim kamenim lomljencima. Nosiva konstrukcija stubišta je od sitnih komadića kamena s obilnim količinama morta koji su ulijevani u oplata tako da su podgledi ispod podesta oblikovani kao križni svodovi, dok su ispod stubišnih krakova segmentni svodovi. Početak i završetak svakog stubišnog kraka oslanja se na lučni nadvoj zidan od kamena lomljenca.

Tijekom obnove 1987./1988. godine uklonjeni su svi kamenerni elementi stubišta, profilirane stube od vapnenog pješčenjaka, profilirani klesanci unutarnje ograde te kovana ograda i njezin drveni rukohvat. Izvedena je AB ploča, mrežastom armaturom preko postojećih kamenih svodova s ležajem u kamenom zidu.

II.9.7. Građevinsko stanje

Zadnjih desetljeća 20. stoljeća, u organizaciji Restauratorskog zavoda Hrvatske, prof. E. Erlich i ing. građ. Egon Lokošek izradili su projekt građevinsko-statičke sanacije sjevernog krila od branič-kule do stubišta. Drveni stropni grednici bili su truli, a nosili su na sebi težinu pregradnih zidova prvog i drugog kata. Stropni grednik drugog kata također je bio dodatno opterećen slojem ilovače. Poprečni kameni luk u trijemu prizemlja nosio je težinu poprečnih zidova prvog i drugog kata širine 60 centimetara. Zbog loše provedene oborinske vode i opterećenja, na tom je mjestu pročelje dobilo trbušasto izbočenje. Porušeni su pregradni zidovi i stropovi prizemlja i prvog kata, a krovište je demontirano. Nove stropne konstrukcije izrađene su od hrastovih greda i na njih položene AB ploče debljine 6 centimetara. Iznad rasterećenog kamenog luka izvedena je armiranobetonska greda i na nju se sada oslanja poprečni zid na prvom i drugom katu. Na mjestu trbušaste deformacije pročelja ugrađen je armiranobetonski stup. U sklopu istih zahvata izvedena je nova krovna konstrukcija s armi-

ranobetonskim serklažom s poprečnim armiranobetonskim gredama. Prekrivena je biber-crijepom.¹⁷

Premda je do sada puno napravljeno da se zapadni dio sjevernog krila sanira ugradnjom serklaža kroz dvije razine, gradnjom armiranobetonskog stupa u trijemu i poprečnih zidova kroz oba kata, njegova do građe ogoljena vanjšina, kao i oštećena i na mjestima nepostojeća stolarija, pridonose stalnom propadanju. Ogoljena vezivna žbuka se trusi, a dijelovi građe se osipaju te povijesni obodni zidovi propadaju. Drveni grednik drugog kata je uz branič-kulu poduprt željeznim šipkama, a nadvoji pojedinih otvora drvenim gredama. Zato je potrebno što prije obnoviti zapadni dio sjevernog krila i staviti ga u održivu i primjerenu funkciju.

Na stropu prostorija prvog kata (I – 8, I – 9, I – 10) istočnog dijela sjevernog krila uočena su oštećenja uzrokovana potresom 2020. godine, koja se trebaju što prije sanirati.

II.10. Istočno krilo

II.10.1. Smještaj

Rezidencijalno krilo smješteno je na istočnom kraju platoa Staroga grada Ozlja. Sačuvavši u svojoj strukturi romaničke elemente (spolirana bifora) radikalno je obnovljeno u baroknom razdoblju kada se povisuje dogradnjom drugog kata. S njegove je zapadne strane dvorište s cisternom, a s istočne su gradski obrambeni bedemi. Na njega se na jugu nadovezuje južno rezidencijalno krilo, a na sjeveru sjeverno krilo.

II.10.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Istočno krilo podijeljeno je na tri etaže.

Prizemne prostorije krila povezane su s dvorištem cisternom, terasom na istoku prema gradskim bedemima te sa sjevernim i južnim krilom. Sastoji se od četiri uzdužna pro-

17 Građevinske radove je izvodila tvrtka »Begrad« iz Črnomelja.

Pogled na istočno rezidencijalno krilo

stora koji nisu među sobom strogo odijeljeni nego su definirani samo trima poprečnim zidovima s velikim lučnim otvorima. Jedino sjeverni lučni otvor najveće prostorije (P – 11) ima svijetli otvor definiran kamenim klesancima. Najsjeverniji poprečni zid izgrađen je tek nedavno, dok je onaj između prostorija P-11 i P-12 formiran u 18. stoljeću, prema rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja (sonda 4). Iz druge prostorije sa sjevera (P – 10) prolazom je omogućen pristup u sjeverno krilo, a središnja, najveća pravokutna prostorija ima izlaz u zapadnom zidu prema unutarnjem dvorištu s cisternom i simetrično postavljen izlaz na suprotnom,

istočnom zidu prema obrambenim zidinama. Južna prostorija (P – 12) je nepravilnog tlocrta s obzirom na to da se južni i istočni zid krila ne susreću pod pravim kutom. U sjevernom zidu je manji pravokutni prozor, a u zapadnom je, nisko uz pod, strijelnica. I na južnom je zidu mali pravokutni svijetli otvor, previsoko postavljen da bi služio za obranu. Gotovo svi zidovi u prizemlju su ožbukani i obijeljeni osim isječka zakrivljenog zida u jugoistočnom uglu krila, sokla uz istočni zid središnje, najveće prostorije i kamenih klesanaca već spomenutog lučnog otvora. Sokl na zapadnom zidu je ožbukani i obijeljen. Nije ožbukani ni odsječak zida u jugoistočnom

Prizemna prostorija istočnog krila, pogled prema sjeveru

Prizemna prostorija istočnog krila, pogled prema jugu

dijelu prostorije P – 12. Istočni rub zida definiran je klesanim uglovnjacima, tople okeraste boje s dodatno urezanim vertikalnim bridom. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja pokazala su da je na ovaj, stariji, deblji zid završno prezentiran klesancima, naknadno dozidan tanji zid u nastavku prema sjeveru prostorije (sonda 3).

Prizemlje je zaključeno ravnim stropom od gips-kartonskih ploča.

Na prvom katu ne zatječe se izvorna podjela prostora nego je u velikom njegovu dijelu, od sjevernog zida u dužini pet prozorskih osi, formirana jedna prostorija koja je služila kao kinodvorana (I – 11). Prostorija je osvijetljena jednim pravokutnim prozorskim otvorom u segmentnoj niši zakošenih stranica koja seže do razine poda te s pet istovjetno oblikovanih prozorskih otvora na istočnom zidu. Prostorija ima ukošen pod koji se izdiže prema jugu. Na zapadnom su zidu troja vrata. Najsjevernija vode u sjeverno krilo, slijede vrata koja vode na galeriju sjevernog krila. Najjužnijim vratima vanjska je stijenka zazidana, no ostala je niša otvora te njegov drveni okvir koji imaju i ostala vrata u prostoriji. I po sredini južnog zida prostorije vrata su koja vode u drugu, manju prostoriju u jugozapadnom kutu krila (I – 12). Ta prostorija naknadno je podijeljena tankim pregradnim zidom te je uz istočni zid krila manja kabina u koju je, na metalnoj platformi, smješten kinoprojektor. Kabina ima prozor na istočnom zidu, dok prostorija uz nju ima prozorski otvor u južnom zidu i vrata u zapadnom, koja je povezuju s južnim krilom.

Pri vrhu bočnih zidova obiju prostorija nastavlja se štukodekoracija u obliku polukružne trake. Strop prostorija je ravan s konkavno oblikovanim rubovima.

Drugi kat podijeljen je u četiri zasebne prostorije u nizu. Izvorno se najvjerojatnije radilo o samo tri prostorije, no u najjužnijoj prostoriji, uz njezin južni zid, smješten je sanitarni čvor za posjetitelje muzeja. Naime, prostorije na ovom katu su u funkciji izložbenog prostora Zavičajnog muzeja Ozalj. Prostorija (II – 9) uza sjeverni zid krila vratima je povezana sa sjevernim krilom, a osvijetljena je jednim prozorskim otvorom na sjevernom zidu i dvama na

Središnja prostorija na drugom katu istočnog krila

Strop prostorije drugog kata istočnog krila

njezinu istočnom zidu. Povezana je sa središnjom prostorijom krila lučnim otvorom postavljenim po sredini njezina južnog zida. Središnja, najveća prostorija (II – 10) na katu povezana je s hodnikom sjevernog krila (II – 6), a na istom, zapadnom zidu zatječe se segmentna niša, nekoć niša vrata koja su vodila izravno na ganjak drugog kata. Osvjetljena je trima prozorskim otvorima na istočnom zidu. Dva su bočna prozora standardno oblikovana, kao i ostali prozori na prvom i drugom katu, no središnja prozorska niša je viša, seže do ukrasne štuko-trake zida, te je polukružno zaključena kao i sam svijetli otvor prozora. I strop prostorije ima povećanu širinu konveksnog obruba te nešto kompliciraniju profilaciju ukrasne trake u vrhu bočnih zidova. Prostorija je povezana sa sljedećom prostorijom na jugu također lučnim otvorom smještenim po sredini njezina južnog zida. Južna prostorija (II – 11) je za dvije stube niža od središnje. Osvjetljena je dvama prozorskim otvorima na istočnom zidu, dok je nepravilan prostor sanitarnog čvora osvijetljen prozorom u južnom zidu.

Drvene vratnice prvog kata

Sve prostorije imaju segmentno zaključene prozorske niše sa skošenim bočnim stranicama koje sežu do poda. Prostorije su ukrašene u štuku izrađenom trakom polukružnog presjeka u vrhu zidova, imaju ravan strop s konkavno uvučenim stranicama (holkel). U sredini stropa prostorija na drugom katu je štuko-ukras u obliku kartuše.

II.10.3. Unutarnja oprema

Oprema iz doba barokne obnove krila (vratnice, štukature, oslici) sačuvana je na katovima, dok je u prizemlju promijenjena u novije doba.

Drvene vratnice drugog kata

Pod u prizemlju je tako zadobio popločenje od krupnih komada nepravilnog kamena nalik terazzu.

Vrata prostorija na prvom katu imaju dvostruke vratnice. Svako krilo podijeljeno je ukladama na tri polja, od kojih je najmanje srednje. Vrata su obojena bijelom i sivom bojom. Vrata prostorija drugog kata slično su oblikovana, no uklađe su izrezbarene u različitim oblicima, a imaju i dodatnu rubnu profilaciju.

Sve prostorije, osim sanitarnih na drugom katu i južne prostorije prvog kata koja ima brodski pod, imaju parket slagani u obliku riblje kosti.

Romanička bifora i strijelnica na zapadnom pročelju istočnog krila

Svi prozori prostorija na drugom katu imaju dvostruka okna s po dva prozorska krila. Svako krilo podijeljeno je na šest polja, kao i nadsvjetlo iznad njih. U središnjoj, najvećoj prostoriji drugog kata sačuvan je luster od kovanog željeza.

U prostoriji u prizemlju (P-11) dvije su nedavno izrađene kaljeve peći, a novije peći nalaze se i u južnoj, srednjoj i sjevernoj prostoriji drugog kata.

II.10.4. Pročelja

Zapadno pročelje istočnog krila obnovljeno je tako da je ožbukana zona prvog i drugog kata. Oblikovan je konkavni vijenac na vrhu pročelja koje je obojeno crveno-narančastim razdjelnim trakama, a jednake su boje i kameni okviri ložišta i prozora. Pročelje odražava unutarnju podjelu krila na tri razine.

U prizemnoj zoni je na južnoj strani zida vidljiva zazidana romanička bifora formirana klesancima tople žućkaste boje, za razliku od ostatka zida koji je građen sitnijim ko-

Prizemlje zapadnog pročelja

Urezana 1814. godina na nadvratniku zapadnog pročelja

madima lomljenog kamena. U zidu ispod bifore, gotovo pri tlu, otvorena je pravokutna strijelnica. Na sjevernom je dijelu zida segmentno zaključen portal s kamenim okvirom, vjerojatno iz 19. stoljeća, s urezanom godinom 1814. na nadvratniku. U vrhu prizemne zone vidljivi su otpiljeni ostatci drvenih konzola koje su pridržavale drveni ganjak prvog kata, kojeg danas nema.

Područje prvog kata pročelja je ožbukano i vidljiva su samo tri slijepa otvora. Na južnoj strani zatječe se manji pravokutni otvor s kamenim okvirom koji je služio kao ložište

Otpiljene konzole uklonjenog ganjka prvog kata

za peć u središnjoj prostoriji prvog kata, a pristupalo mu se s ganjka. U sredini zida prezentiran je nebojeni kameni okvir zazidanoga gotičkog, pravokutnog prozora sa skošenim bridom svijetlog otvora. Na sjevernoj pak strani zapadnog pročelnog zida upuštenom je žbukom u odnosu prema ostatku zida prezentiran zazidani pravokutni otvor koji je izravno povezivao središnju prostoriju prvog kata krila s ganjkom. U gornjoj zoni pročelja prvog kata vidljivi su ostatci triju otpiljenih drvenih konzola koje su pridržavale uklonjeni ganjak drugog kata.

Zapadno pročelje istočnog krila

Dio pročelja u zoni drugog kata dosljedno je odvojen od ostatka pročelja dekorativnom crveno-narančastom trakom. Ondje se zatječu dva slijepa otvora, zazidano ložište u osi s ložištem na nižem katu i isto oblikovano te na sjevernom dijelu zida zazidani pravokutni prozor s bojenim kamenim okvirom. U vrhu je pročelje zaključeno dekorativnom bojenom trakom i konkavnim vijencem.

Sjeverno je pročelje istočnog krila neožbukano te je djelomice vidljiva njegova građa. Artikulirano je jednom prozorskom osi, s pravokutnim prozorima u gornje dvije zone, dok

Istočno pročelje

je u prizemnoj zoni manji, pravokutni prozor s kovanom rešetkom, kakav nalazimo i u prizemljima ostalih krila.

Istočno pročelje je najduže pročelje tog krila i najreprezentativnije pročelje Staroga grada Ozlja. Nedavno je obnovljeno prema rezultatima restauratorskih istraživanja tako da je rekonstruiran posljednji sloj dekorativnog oslika iz 1831. godine. On uključuje bijelu podlogu s crveno-narančasto bojenim arhitektonskim detaljima. Artikulacija pročelja horizontalnim dekorativnim trakama odražava unutarnju vertikalnu podjelu na tri kata.

U prizemnoj zoni, inače ožbukane i obijeljene površine, na južnoj je strani pročelja deblji istak sa zaobljenim uglovima, građen većinom kamenim lomljencima, prezentiran neožbukano i neobojeno, a proteže se punom visinom prizemlja. Prezentiran je i pravokutni isječak građe zida na sjevernom dijelu pročelja. U sredini pročelja je otvor pravokutnih vrata, bez kamenog okvira, otvorenih u prvoj polovici 20. stoljeća, koja vode u središnju prostoriju prizemlja.

Središnji prozor drugog kata istočnog pročelja

Iznad njih, gotovo u vrhu razine prizemlja, prezentiran je kameni okvir pravokutnog svijetlog otvora s rešetkom. Nadprozornik tog otvora ima koso rezan brid svijetlog otvora, a za razliku od obližnjeg istaka, klesanci su tople žute boje, kao i klesanci romaničke bifore na suprotnom, zapadnom pročelju krila. Na zidu sjeverno od vrata manji je prozorski otvor s kamenim okvirom.

Područje prvog i drugog kata artikulirano je sa sedam prozorskih osi jednakog oblikovanja i dekoracije. Svi prozo-

Prozor istočnog pročelja

ri imaju crveno-narančasto bojeni kameni okvir, kamenu klupčicu i ravni vijenac iznad otvora. U zoni drugog kata ističe se središnji prozor koji je viši i polukružno zaključen, za razliku od ostalih pravokutnih prozora pročelja, te uokviren u štuku izvedenim stiliziranim okvirom. Prozor je nadvišen baroknim, polukružnim vijencem. Većoj reprezentativnosti tog pročelja pridonose i crveno oslikani uglovni klesanci oba ruba pročelja. Prvi prozor uz južni

Inicijali PH i 1751 godina na prozorskoj klupčici

ugao pročelja je slijepi prozor, naslikan da se uspostavi pravilan ritam otvora. Također, u zoni prvog kata je kameni okvir starijeg, polukružno zaključenog prozora kao i klesanci na južnom dijelu prvog kata. Na kamenoj klupčici trećeg prozora od juga na drugom katu uklesani su inicijali PH i ispod njih godina 1751., koja se danas teško čita.

Južno pročelje istočnog krila u zoni prizemlja nije ožbukano i otvoreno je samo jednim manjim, naknadno formiranim pravokutnim prozorskim otvorom, bez kamenog okvira sa željeznom rešetkom. U području prvog kata je također u osi naknadno otvoren pravokutni prozor bez kamenog okvira. Oko tog prozora je okvir od kamenih klesanaca velikog prethodnog otvora. Sjeverni rub pročelja ukrašen je oslikanim crveno-narančastim uglovnjacima.

Sva su pročelja u vrhu zaključena konkavnim vijencem koji je od ostatka pročelja odvojen bojenom dekorativnom trakom.

II.10.5. Krovište

Krovište je dvostrešno i prekriveno biber-crijepom, a njegovi grebeni kupom kanalicom. Obnovljeno je zajedno s obnovom pročelja zamjenom drvene konstrukcije i postavom novog crijepa.

II.10.6. Materijal i tehnika gradnje

Istočno krilo građeno je u donjim zonama pretežno kamenim lomljencima s ponekim klesancem. U gornjim zonama nije moguće odrediti građevni materijal jer su pročelja prekrivena žbukom.

II.10.7. Građevinsko stanje

Istočno krilo je općenito u dobrom stanju. U jugozapadnom kutu stropa prostorije I – 12 na prvom katu uočene su posljedice proboja vode iz sanitarnih prostorija na katu iznad. Oštećen je žbukani površinski sloj, a bojeni slojevi svoda se ljušte te je oštećenje potrebno sanirati da ne bude većih oštećenja površine stropa zbog padanja žbuke.

II.11. Južno krilo

II.11.1. Smještaj

Južno krilo, spojeno s renesansnom Trškom kulom, smješteno je na jugoistočnom dijelu platoa Staroga grada. Kao i ostala dva rezidencijalna krila, sačuvavši starije strukture, povišeno je u doba baroka dogradnjom drugog kata. Oslanja se na istočno rezidencijalno krilo, a s njegove je južne strane potez gradskih zidina te se paralelno s njima izdužuje prema zapadu.

Južno rezidencijalno krilo

II.11.2. Organizacija unutarnjeg prostora

Krilo se vertikalno razvija kroz tri razine s poluukopanim prizemljem, prvim katom te drugim katom. Horizontalno se pak mogu zasebno razmatrati tri dijela – rezidencijalni dio sastavljen od hodnika i soba na istočnom dijelu krila, zatim barokno stubište te Trška kula s pripadajućim joj kubbom na zapadnom kraju krila.

Južni zid južnog krila izrazito je debeo te se južno krilo formiralo u prislonu na sjeverno lice tog obrambenog zida.

U prizemlju krila su servisne prostorije, primjerice kuhinja na istoku preko koje je moguća komunikacija s istočnim krilom, zatim niz manjih servisnih prostorija kao što su sanitarni čvorovi i skladišta. Kuhinja (P – 13), s kasetiranim stropom od armiranobetonskih greda, zauzima punu širinu krila dok se u manje servisne prostorije, nedavno oblikovane, ulazi preko hodnika (P – 14) uz južni zid krila natkrivenog drvenim grednikom koji se oslanja na zaobljene kamene konzole u južnom zidu. Sve prostorije imaju vi-

Prizemlje južnog krila

soko postavljene prozorske otvore u sjevernom zidu, prema unutarnjem dvorištu, osim jednog prozorskog otvora iz hodnika koji je otvoren u južnom, obrambenom zidu. U zapadnom zidu kuhinje danas je zazidano okno. U prolazu uz južni zid krila vidljiva je stijena na koju se oslanja obrambeni zid. Jedini poprečni, nosivi zid u prostoru između istočnog krila i stubišta otvoren je polukružnim otvorom u punoj širini krila i obrubljen kamenim klesancima. Izvorni, kasnogotički ulaz u ovu razinu južnog krila je sačuvan,

Prozorska niša u prostoriji prvog kata
 Prozorska niša u južnom zidu prvog kata

Prostorija na drugom katu južnog krila

no nije u funkciji. Kuhinja i sanitarne prostorije u prizemlju imaju pod od jednoboynih keramičkih pločica, a pločica-

ma je obložen i donji dio bočnih zidova do visine metar i pol.

Detalj štuko-ukrasa stropa prostorije drugog kata

Iznad tog dijela, na prvom se katu uz južni zid nižu četiri prostorije koje nisu međusobno povezane. U tri istočne prostorije (I – 14, I – 15, I – 16) su uredi osoblja Zavičajnog muzeja Ozalj, a u zadnjoj prostoriji na zapadu je sanitarni čvor (I – 17). Tri prostorije s istoka u južnom zidu imaju duboke polukružno zaključene prozorske niše i pravokutne prozore. Uz sjeverni, dvorišni zid proteže se uski hodnik iz kojeg je moguće ući u svaku pojedinu prostoriju, a koji je sa sjeverne strane osvijetljen četirima pravokutnim prozorskim otvorima smještenima u segmentno zaključenim nišama zakošenih bočnih stranica koje sežu do poda.

Sve prostorije prvog kata imaju ravno zaključene stropove sa u štuku oblikovanom polukružnom ukrasnom trakom pri vrhu bočnih zidova.

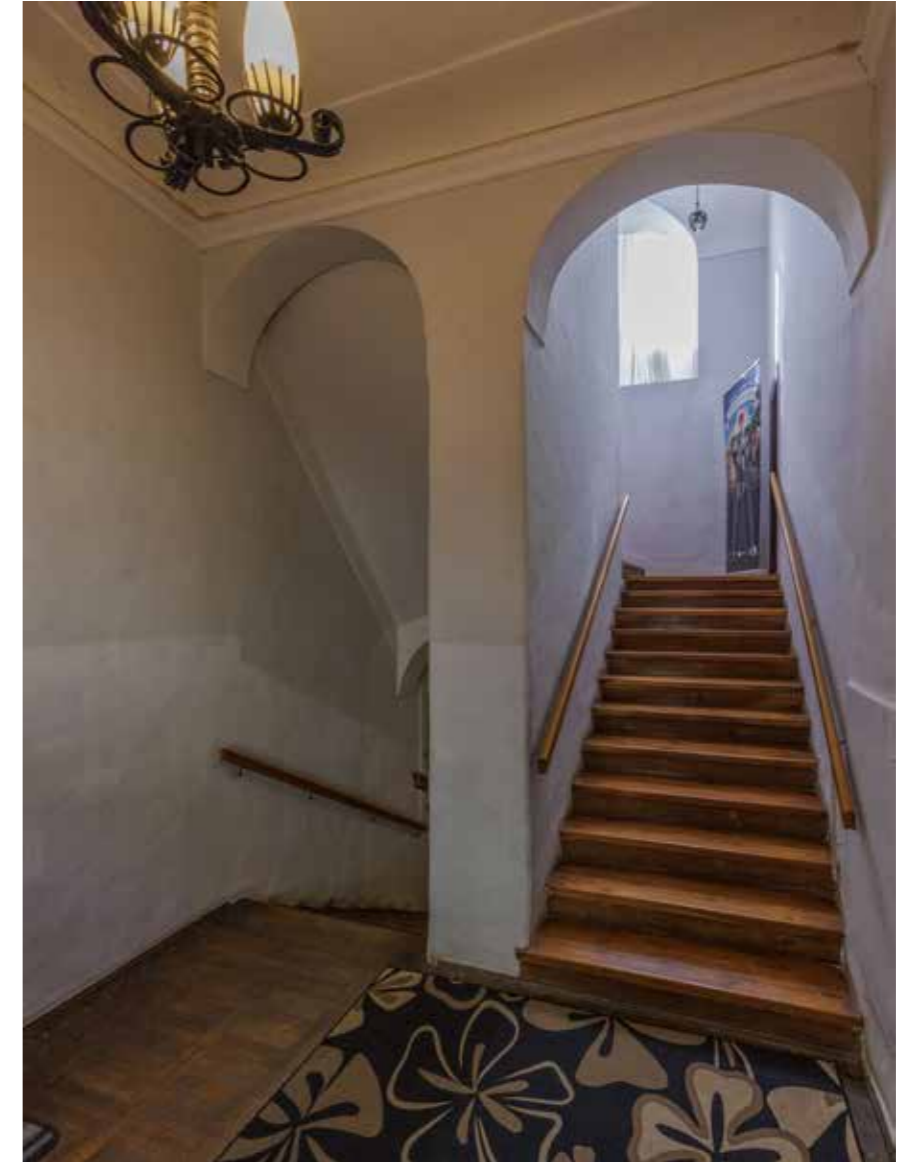
Drugi kat istočne strane krila, podignut u 18. stoljeću, ima dvije prostorije u nizu (II – 13, II – 14) uz južni zid krila te hodnik (II – 12) uz sjeverni zid. Svaka prostorija je osvijet-

Podest baroknog stubišta između prizemlja i prvog kata

ljena dvama prozorskim otvorima, dok je hodnik osvijetljen trima prozorima na sjevernom zidu. Prostorije imaju stropove zaobljenih stranica s ukasnom polukružnom trakom i centralno postavljenim štuko-ukrasom u obliku kartuše. Prostorije nisu međusobno povezane.

Kako je već spomenuto, naknadno je u 18. stoljeću na taj kasnogotički dio južnog krila nadograđeno stubište u punoj visini krila, od prizemlja do krovišta. Stubište je dvokrilno s podestima na katu i međukatovima. Otvori koji vode na stubišna krila polukružno su zaključeni. Stube su drvene. Osvijetljeno je po jednim pravokutnim prozorom na juž-

Barokno stubište

nom i na sjevernom zidu u prostoru podesta. Podesti u razini podruma imaju križne svodove, kao i oni u međukatovima, dok podesti na prvom i drugom katu imaju ravan strop identično oblikovan kao i u sobama krila. Na istočnom je zidu ulaznog dijela stubišta kasnogotički ulaz u južno krilo. Razina ulaza je podignuta te je podnica ulaza nasjela na kasnogotičke dovratnike. Gotička vrata polukružno su zaključena i obrubljena kamenim okvirom sa zasječnim bridom.

S podesta na katovima moguć je pristup u hodnik istočnog dijela krila te u prostoriju uz Tršku kulu. S podrum-

Podest stubišta na prvom katu

skog podesta stubišta može se ući u prostoriju (P – 16) uz Tršku kulu. Ta prostorija ima kvadratni tlocrt s četiri trokutaste susvodnice u bačvastom svodu i dva visoko postavljena pravokutna položena prozorska otvora na sjevernom i jednim prozorom na zapadnom zidu. Segmentno zaključene prozorske niše ne sežu do podne površine, nego imaju prag. Prostorija ima parket sлагan u paralelne redove. U jugozapadnom kutu podesta stubišta, između podruma i prizemlja, otvor u dubini zida danas služi kao zidni ormar, a nekad je bio zahod. S podesta prvog kata ulazi se u prostoriju u zaleđu Trške kule. Za razliku od podrumske, ova

Prostorija sjeverno od Trške kule

prostorija (I – 19) ima ravan strop oblikovan prema uzoru na ostale prostorije prvog kata, sa zaobljenim kutovima i dekorativnom trakom polukružnog presjeka. Osvijetljena je dvama pravokutnim prozorskim otvorima u sjevernom zidu, smještenima u segmente niše, te jednim identično oblikovanim prozorom u zapadnom zidu.

Prostorija potkovičastog tlocrta u prizemlju Trške kule (P – 17) nadsvođena je kalotom u koju su usječene dvije susvodnice u osi pravokutnih prozorskih otvora na bočnim zidovima. Ožbukana je i oličena bijelim naličjem bez kolorističke distinkcije pojedinih arhitektonskih elemenata, s

Prizemna prostorija Trške kule

parketom sлагanim kao riblja kost, a služi za održavanje sastanaka Družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja«.

Potkovičasta prostorija na katu Trške kule (I – 20) osvijetljena je jednim otvorom na južnoj strani, a zaključena je ravnim stropom kao i prostorija na zadnjem katu kule (II – 17).

II.11.3. Unutarnja oprema

U cijelom krilu, a osobito na katovima i u stubištu sačuvana je oprema iz doba barokne obnove (vratnice, štukature, oslici).

Strop prostorije na drugom katu Trške kule
Drvena obloga niše vrata južnog krila

Vratnice i drvene obloge niša vrata

Vrata prostorija na prvom katu imaju dvostruke vratnice. Svako je krilo podijeljeno ukladama na tri polja, od kojih je najmanje srednje. Vrata su obojena bijelom i sivom bojom. Vrata prostorija drugog kata slično su oblikovana, no ukladе su izrezbarene u različitim oblicima, a imaju i dodatnu rubnu profilaciju.

Stolarija vrata

Gotovo svi prozori južnog krila imaju dvostruka prozorska okna. Svako okno je dvokrilno, sa zaokretnim krilima i s nadsvjetlom. Donja krila podijeljena su na šest polja, kao i nadsvjetlo. Rukohvati stubišta su drveni. Na katovima u većini se prostorija na podovima nalaze parketi.

U krilu je nekoliko nedavno izrađenih kaljevih peći i to na drugom katu u prostoriji uz Tršku kulu, u istoj prostoriji na prvom katu te na istom katu u tri zadnje prostorije krila od istoka.

II.11.4. Pročelja

Sjeverno pročelje južnog krila okrenuto je prema unutarnjem dvorištu. Pročelje je nedavno obnovljeno tako da je nanovo ožbukano i bojeno posljednjim dekorativnim oslikom fasada Staroga grada iz 1831. godine. Presentiran je neožbukani prizemni dio istočnog dijela krila do stubišta. Vidljiva je struktura zida od kamena lomljenca s obilnim nanosima sive, cementne žbuke u sljubnicama i zaglađena preko velikog dijela površine kamena. U vrhu prizemne zone, od istočnog krila do stubišta južnog krila, u strukturi pročelnog zida su, u pravilnom ritmu, vidljive grede stropne konstrukcije prizemlja. Presentiran je također u razini drugog kata prethodni kraj krila definiran kamenim klesanicama, uz volumen stubišta. Pročelje je definirano sa šest prozorskih osi u svim razinama. U četvrtoj osi od istoka na drugom katu je slijepi prozor. Dok su prozorski otvori na katovima ujednačene veličine, u formi vertikalno postavljenih pravokutnika, oni u zoni prizemlja imaju oblik položenog pravokutnika i različite su veličine. Monotoniju pravokutnih otvora na pročelju razbija velik polukružni otvor stubišta u njegovoj punoj širini, koji pak nema kameni okvir. Na bijeloj podlozi pročelja crvenim su dekorativnim oslikom prebojeni svi kameni prozorski okviri, osim onih na neožbukanom dijelu pročelja. Pročelje je pri vrhu zaključeno konkavnim vijencem odvojenim od ostatka pročelja profiliranom dekorativnom crvenom trakom. Oslikanim je uglovnjacima u punoj visini naglašen zapadni ugao pročelja. Upravo je na kamenom klesancu tog brida pročelja presentiran natpis s godinom 1561. i ispod njega uokvireni natpis FRAN koji djeluje djelomice otučen.

I zapadno, kraće pročelje sa zakrivljenim volumenom Trške kule jednako je artikulirano po vertikali oslikanim crvenim razdjelnim trakama na bijeloj podlozi pročelja i ritmizira-

Sjeverno pročelje južnog krila

Urezani natpis na rubnom klesancu sjevernog pročelja

Zapadno pročelje južnog krila

no prozorskim osima kroz sve tri razine. Na mjestima gdje nema prozora, kao što je druga prozorska os od sjevera, naslikani su slijepi prozori. Prizemna zona Trške kule je neožbukana i od gornjeg dijela pročelja odvaja je kameni kordonski vijenac. Vidljiva je struktura zida od kamena lomljenca s obilnim nanosima sive, cementne žbuke u sljubnicama i zaglađene preko površine kamena. Jednako je tretirano i južno pročelje krila. Iznad vijenca na zapadnoj strani je otvor puškarnice u obliku ključanice te pokraj nje,

Južno pročelje

u neposrednoj blizini, naknadno otvoren mali pravokutni prozor. U zoni prvog kata kule naslikan je slijepi prozor. Zidovi Trške kule nisu u vrhu zaključeni konkavnim vijencem.

Južno pročelje je, kao i ostala pročelja južnog krila, nedavno obnovljeno tako da je ožbukano i prebojeno bijelom bojom s dekorativnim crveno-narančastim oslikom iz 1831. godine, sa stiliziranim elementima arhitektonske plastike prozora i razdjelnog vijenca među katovima. U zoni prizemlja je dio zida ostavljen neožbukano, kao i u području drugog katu gdje su na dva mjesta prezentirani klesanci koji su nekad artikulirali kraj južnog krila. Prozori na prvom katu su manji, renesansnog formata, sa zakošenim bridovima svijetlog otvora kamenog okvira. Prozori na drugom katu sačuvali su okov koji pokazuje da su prozori imali drvene kapke.

II.11.5. Krovništvo

Trška kula natkrivena je stožastim krovom prekrivenim biber-crijepom. Nije bilo moguće stupiti u njezino krovništvo. Južno krilo natkriveno je skošenim, trostrešnim krovom prekrivenim biber-crijepom.

II.11.6. Materijal i tehnika gradnje

Južno krilo građeno je većinom od kamena lomljenca s obilnim nanosima vapnene žbuke koja je nedavno u prizemnim zonama zamijenjena cementnom.

II.11.7. Građevinsko stanje

Južno rezidencijalno krilo u dobrom je stanju.

DARKA BILIĆ

Stari grad Ozalj, pogled s jugozapada s ulaznom kulom i mostom u prvom planu

Mjesto na kojemu stoji dvorac Ozalj očito je od davnih vremena bilo povoljno za naseljavanje. Kupa je ondje već prilično široka, no mjestimice i plitka, što je važno kako bi se mogla prijeći rijeka. Položaj na stjenovitoj uzvisini jamčio je nadzor nad tom točkom, a uz potrebne građevinske zahvate sam se položaj moglo dobro braniti.

III.1. Najstarija razdoblja

Najstariji nalazi pronađeni u arheološkom istraživanju pripadaju zemunici otkrivenoj u vršnom području ozaljske uzvisine, između današnje branič-kule i *Žitnice*. To pret-povijesno boravište svakako nije bilo ograničeno samo na tu zemunicu, nego je morala biti riječ o nekom manjem naselju. Iz razdoblja pak rimske vlasti potječe nevelik broj nalaza pa nije pouzdano zaključivati išta o građevnom sklopu. No ostatci šupljih opeka i peći upućuju na to da je postojao razrađen sustav grijanja i time dobar standard boravka na tome mjestu. Tumači se da je rimsko korištenje tog položaja moglo biti od vojne postaje pa do grada, kako ga pretpostavlja Lazo Čučković, smatrajući da je grad mogao stradati u avaro-slavenskim pohodima u 7. stoljeću.¹⁸

Nakon antičkog razdoblja život na uzvisini nad Kupom nije prestao, o čemu bi svjedočio nalaz karolinške ostruge. Smatra se da je u to doba bila uspostavljena utvrda približno kružnoga perimetra, a tom ranosrednjovjekovnom razdoblju valjda pripada zid s pragom i u njemu sačuvanim ležištem za stožer vrata. Sve se to opet zbivalo na najvišoj točki uzvisine i oko nje, tj. u prostoru između današnjeg sjevernog krila i sjevernog obodnog bedema.

U arheološkim istraživanjima južnog dvorišta otkrivena su dva paralelna zida, približno okomita na sjeverno krilo. No istraživanja nisu dovoljno dokumentirana, niti objavljena,

Pogled na Stari grad sa sjeverozapada s gotičko-renesansnom *Žitnicom* i romaničkom branič-kulom u prvom planu

18 LAZO ČUČKOVIĆ, *Ozalj*, u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, Zagreb, 2006., 205; TIHOMILA TEŽAK-GREGL, LAZO ČUČKOVIĆ, BRANKA STERGAR, *Ozalj od neolita do Frankopana*, Ozalj, 1994.

Stari grad, ortogonalna snimka

te nalazi ne pružaju dostatno elemenata za njihovo tumačenje. Istraživanja su obuhvatila i neka mjesta u području obodnog zida, povezana s njegovim popuštanjem odnosno rušenjem. To se dogodilo s polukulom uz Tršku kulu te s polukulom na sjeveroistoku kompleksa, gdje su nađeni elementi rimskog sustava grijanja.¹⁹

III.2. Romanika (13. stoljeće)

Dok građevinske strukture dotadašnjih razdoblja u današnjem ozaljskom sklopu nisu vidljive i eventualno se nalaze pod zemljom (Čučković prikladno napominje da najraniji zidovi na Ozlju potječu iz doba Rima), prve strukture koje bitno određuju današnji arhitektonski organizam i postoje u prostoru možemo označiti kao romaničke. Tu bismo ubrojili branič-kulu, palas i kapelu. Branič-kula stoji na najvišoj točki uzvisine, točnije na zapadnom rubu pret-

postavljenog stjenovitog hrpta. Bitno je da dominira nad prilaznim pravcem jer nadvisuje put koji se od mosta i ulazne kule uspinje podno branič-kule. Ona je karakteristična kula koja je u doba svojega nastanka trebala biti najsigurnija građevina srednjovjekovnoga grada (burga) i poslužiti braniteljima za utjecanje u nju (otuda i nezgrapno pojam »utočišna kula«) te možda i za dugotrajnu obranu. Kula nije imala tipično nadsvođeno prizemlje, nego su sve njezine međuetajne konstrukcije bile izvedene drvenim gredama. Ulaz je bio izveden na razini prvog kata, naravno, radi sigurnosti. Isprva je stajala samostalno jer nije još bilo današnjega sjevernoga krila prema istoku. Prema svojim dimenzijama pripada među skromnije primjere svoje vrste jer nema tako snažne zidove kao neke druge kule, niti joj tlocrtni gabariti dostižu srodne primjere. Romaničkom je načelno možemo odrediti prema polukružnom nadvoju starijih, glavnih vrata na katu. O dobu nastanka ne može se pouzdano govoriti, no prevladava mišljenje da su kulu podignuli moćni knezovi Babonići, možda i prije mongolske provale 1241. godine.

Druga zgrada iz toga doba mogao je biti tzv. palas (palatca), glavna stambena građevina. Branič-kula, naime, nije bila predviđena za uobičajeno i svakodnevno stanovanje te je takva građevina nedvojbeno postojala negdje drugdje u blizini. Taj palas je, prema svemu sudeći, stajao na mjestu današnjeg istočnoga krila i većina autora tako predočava romaničku fazu Ozlja. Širina današnjega krila odgovarala bi širini tadašnjeg palasa, a kolika mu je bila dužina, teško je kazati; svakako nije isključeno da je to bila ukupna dužina današnjega krila u smjeru sjever-jug. Tumačenje o palasu na tome mjestu temelji se na nalazu romaničke bifore, koju je 1954. godine otkrio Tihomil Stahuljak, i koja je danas prezentirana u prizemnoj zoni dvorišnog pročelja. Prema njegovu tumačenju, bifora je bila u prvom katu tadašnje zgrade (logično je da tako velik otvor nije mogao postojati u prizemlju), prema čemu je podno današnjega poda postojala još jedna etaža. Do njegova je doba nad današnjim prizemljem još postojao drveni grednik, no upravo je tada zamijenjen AB-pločom. Zaključio je da se ostatak

19 Katalog radova Restauratorskog zavoda Hrvatske 1966.–1986., u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 12 (1986.), 75.

Pogled na Stari grad s istoka s pretpostavljenim romaničkim (barokiziranim) palasom u prvom planu

romaničkoga palasa krije u donjoj zoni zidova, vidljivoj na jednoj strani kao rustična gradnja, a na drugoj kao uredno izveden istak šireg ziđa.²⁰ Uz vjerojatno postojanje palasa na tome mjestu valja ipak pozvati na oprez jer je neobično da bi – u tada još skromno izgrađenom kompleksu – palas bio toliko udaljen od branič-kule, kao i to da bi bio smješten na niži položaj, umjesto na tada raspoloživ hrbat istočno od branič-kule.

Naposljetku, treća građevina ovoga sloja bila bi samostojeća kapela, nedavno otkrivena u arheološkom istraživanju u blizini današnjeg sjevernoga krila. Jednostavna malena građevina imala je polukružnu apsidu i bila je, kako se smatra, razgrađena u doba izgradnje nove, današnje kapele.²¹ Uz navedene romaničke građevine nesumnjivo su u perimetru branjenoga prostora morale postojati i daljnje pomoćne građevine, kojima danas nema traga. Bez arheološkog iskopavanja ne može se utvrditi kako se u to doba protezao obrambeni bedem, ali vjerojatno je bio uži od današnjeg. U njegovu su sklopu ulogu mogla imati vrata na mjestu kasnijih unutarnjih vrata, srušenih u 19. stoljeću, ali neki je oblik branjenog ulaza morao postojati i na mjestu današnje ulazne kule jer je prilazni pravac zasigurno bio istovjetan današnjem.

Treba kazati i riječ-dvije o *Žitnici*, koju se nerijetko također ubraja među najstarije ozaljske građevine, s datiranjem u 13. stoljeće. Štoviše, Laszowski na nekoliko mjesta ustraje na tome da je riječ o najstarijoj građevini,²² premda ne može biti starija od susjedne branič-kule. Potreba da se *Žitnicu* datira tako rano vjerojatno proizlazi iz shvaćanja da prominentan položaj stijene nad rijekom nije u to doba mogao ostati nebranjen. No branič-kula pokazuje koja je to bila točka koju je ponajprije valjalo zauzeti. Položaj *Žitnice* nije posebno ugrožen već zbog velike strmine na tome mjestu,

20 TIHOMIL STAHULJAK, Putni izvještaji iz 1954. godine, rukopis (dokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda)

21 TIHOMILA TEŽAK-GREGL – LAZO ČUČKOVIĆ – BRANKA STERGAR, *Ozalj od neolita do Frankopana*, Ozalj, 1994.

22 LASZOWSKI (bilj. 3), 33.

Brač-kula i sjeverno krilo

a i činjenice da je u podnožju još jedna prepreka, rijeka. Izgradnjom *Žitnice* naposljetku, bez obzira na to kad je to učinjeno, nije stvorena primarno obrambena, nego primarno stambena građevina.

III.3. Gotika i renesansa (14. – 16. stoljeće)

U dosta kasnije doba, kada je Ozalj već u posjedu knezova Frankapana, slijedila je daljnja gradnja sklopa. U prvom redu to je sjeverno krilo koje nastaje dogradnjom na branič-kulu prema istoku. U prvi mah nastala je jednokatna građevina s prizemljem rastvorenim i segmentnim arkadama na stupcima.²³ U katu je pak imala oveće pravokutne prozore gotičkih okvira: dva zazidana prozora još su vidljiva, a zna se položaj daljnjih dvaju prozora. Prema tragovima, na sjevernom pročelju otvori su bili manji.²⁴ Ta zgrada imala je obilježja kasne gotike, a kao i za niz daljnjih dogradnji u kompleksu, teško je reći jesu li nastale u 15. ili 16. stoljeću.

Tako je bilo i s dogradnjama na stari romanički palas. Može se zaključiti da je današnja prizemna zona dograđena za jednu etažu te da je ujedno pod pravim kutom dograđeno tijelo u istoj jednokatnoj visini prema zapadu; to je današnji istočni dio sjevernoga krila. U tom novopodignutom volumenu u prizemlju nalazimo dvoranu sa središnjim stupcem, a na katu kasnogotičke arkade prema dvorištu. Kako sugeriraju nalazi konzervatorsko-restauratorskih sondiranja, čini se da su arkade građene naknadno, u zasebnoj fazi (sonda 10). Posljednja istočna arkada manja je od drugih i očito je predviđena da prihvati drveni hodnik koji se pružao duž pročelja istočnoga krila. U katu toga krila sačuvao se pak gotički prozorski okvir, što govori o dobu

23 K. Regan smatra da arkade izvorno nisu postojale, već da su probijene u 17. stoljeću: KREŠIMIR REGAN, »Orlovo gnijezdo« obitelji Zrinski – plemićki grad Ozalj, u: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Zagreb, 2012., 106.

24 VINKO ŠTRKALJ, *Stari grad Ozalj – sjeverno gradsko krilo. Izvještaj o konzervatorskim istraživanjima s prijedlogom prezentacije nalaza*, 1998., rukopis (dokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda).

Kasnogotički prozor na kapeli

nastanka te etaže. Vanjsko pročelje istočnoga krila imalo je manje otvore.

U unutarnjem dvorištu, uza sjeverno i istočno krilo, smještena je cisterna. Nesiguran podatak govori da je nekoć nosila godinu 1450., no kamen s tom oznakom nije sačuvan te je zato nesigurno zaključivati o vremenu uređivanja cisterne ili susjednih krila.

U isto je doba mogao biti podignut obrambeni zid nepoznate visine od istočnoga krila prema jugozapadu, a na njegovu kraju i cilindrična, tzv. Trška kula. Ta kula pripada među malobrojne strukture ozaljskoga sklopa koje bismo mogli nazvati renesansnima. Prema njezinim proporcijama (razmjerno je vitka i ne osobito snažnih zidova), a pogotovo prema puškarnicama tipa ključanice, može se procijeniti da je nastala oko 1500. godine. Puškarnica toga tipa ima u Ozlju na nekoliko mjesta (kapela, prostor između kapele i istočnog dijela sjevernoga krila), a varijante njio-

Vrata uz branič-kulu

va oblikovanja (odnos kružnog otvora i vertikalnog žlijeba) manje govore o dobu nastanka, a više o oružju za koje su bile predviđene. Datacija oko 1500. godine znači svakako i posljednja desetljeća 15., kao i velik dio 16. stoljeća. Moguća je i kasna pojava takvog tipa puškarnice, kao što je to na ulaznoj kuli iz 1599. godine.

Velika intervencija u istom gotičko-renesansnom razdoblju bila je zatim dogradnja nove kapele uza sjeverno krilo. Prigrađena je tako da je svetištem završavala u ravnini tadašnjega krila. Bila je od njega za etažu viša, a zajedno s

Ploča iz 1599. na ulaznoj kuli

njom u toj je zoni povišeno i krilo (južno uz II – 4); trag tog stanja vidljiv je po uglovima kvadrata u drugom katu, koji su nekoć formirali zapadni završetak tog tijela. U sklopu te intervencije podignuti su u katovima poprečni zidovi, a njih pak u prizemlju podržava novi luk, koji negira jednu od prizemnih arkada.²⁵ Kapela ima gotička obilježja (šiljatolučni portal, gotički prozorski okviri), a u isti

25 VINKO ŠTRKALJ, *Kapela starog grada Ozlja. Izvještaj o konzervatorskim istraživanjima s prijedlogom prezentacije nalaza*, 1998., rukopis (dokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda).

Gotičko-renesansna *Žitnica* – palas Frankopana i Zrinskih

mah i polukružno nadsvođeno svetište, pa je dobar primjer prijelaznog stanja duha, da ne kaŕemo »mješovitoga gotičko-renesansnog stila«. Građevina je trebala dobiti i svod, ali postoji mogućnost da tada nije bio izgrađen, nego je tek u baroku nastao svod na višem položaju. Kako je bilo navedeno, u prizemlju su izvedene tri puškarnice, čime je flankirajuća pozicija kapele bila iskorištena za obranu. Prema rezultatima konzervatorsko-restauratorskih sondiranja zidovi kapele bili su su ukrašeni crvenim oslikom na bijeloj podlozi (sonde 16, 17).

U široku gotičko-renesansnu epohu nesumnjivo spada i podizanje *Žitnice*.²⁶ Njezine dvije donje etaŕe vjerojatno su nastale u 15. stoljeću, a opremljene su kasnogotičkim tzv. češkim prozorima s kamenim kriŕem. Svakako su nastale prije sredine 16. stoljeća jer među glagoljičnim grafi-

26 O *Žitnici* vidjeti i: BRANKO LUČIĆ, *Ozaljski stari grad i zaštita njegovih spomeničkih vrijednosti*, u: *Kaj*, 9–11 (1976.); GABRIJELA ŠABAN, *Ozalj, stari grad - Žitnica. Radovi od 1967-1981. godine*, 1989., rukopis (dokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda). Usporediti također bilj. 1.

Stubišno tijelo i krilo s arkadama

tima nalazimo mnogo datacija iz prve polovice stoljeća.²⁷ Nikola Zrinski Sigetski zatim je dogradio kat i postavio nad vrata svoju oznaku s godinom 1556. Njegova intervencija morala je biti znatna i obuhvatna – barem u dogradnji toga kata – jer ne bi postavio svoj natpis na »tuđu« zgradu. Različito oblikovanje prozora u prizemlju i na katu kao da potvrđuje naknadnu dogradnju jer da je zgrada izgrađena

27 FUČIĆ (bilj. 10), 273–275; najranija datacija (1516.) u: ANĐELA HORVAT, *Između gotike i baroka*, Zagreb, 1975., 300.

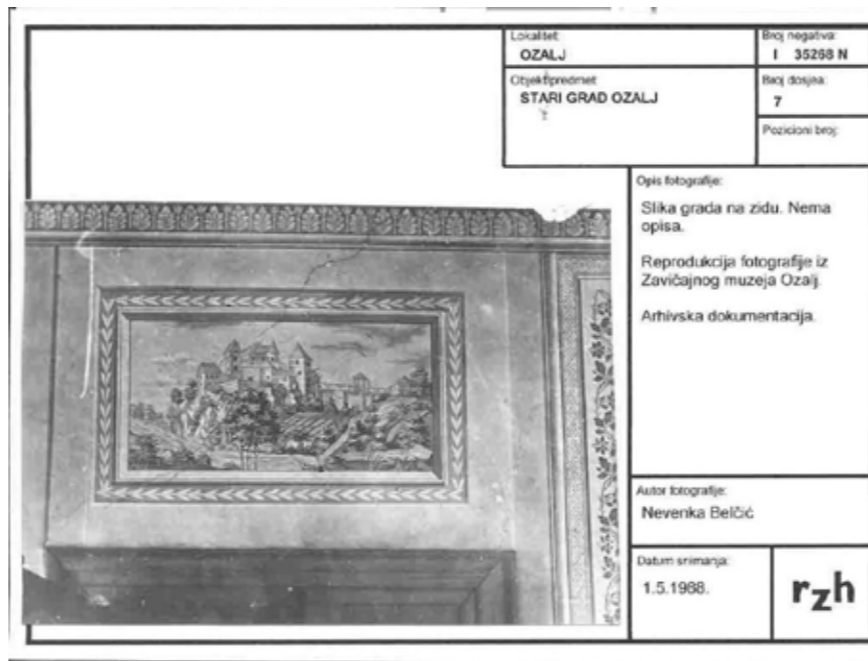
Istočno dvorište s ganjkom na prvom i drugom katu, naknadno uklonjenim (MKM)

u jedan mah, svi bi bili izvedeni kao češki prozori. Kad je riječ o kasnogotičkim prozorima – osobito onima na profanim građevinama, koji ne slijede motiv šiljatog luka – valja reći da su oni veličinom i funkcionalno posve bliski renesansnom duhu, bez obzira na profilaciju njihovih okvira poput naizmjeničnog štapa i žlijeba ili pak jednostavnog skošenja.

Oznaka 1751. godine na istočnom krilu (HRZ)

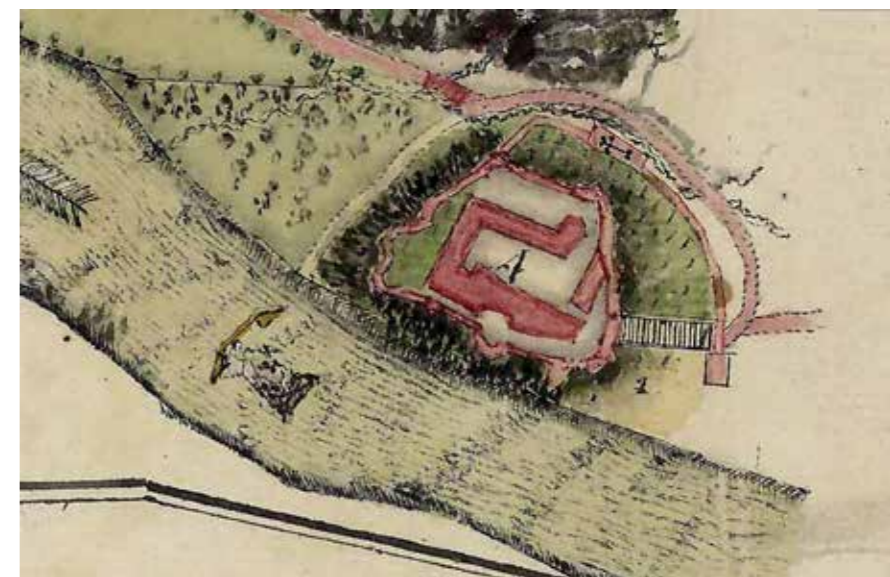
Slika Ozlja iz 18. stoljeća (?) (HRZ)

U nekoj fazi gotičko-renesansne epohe slijedila je i gradnja južnoga krila u jednokatnoj visini. To se zbilo nakon što je već bilo uspostavljeno istočno krilo i južni obrambeni zid s Trškom kulom jer to sugerira pružanje zidova na spoju istočnog i južnoga krila, a potvrđuju i rezultati konzervatorsko-restauratorskih sondiranja (sonde 1, 2). Novo krilo bilo je najprije izgrađeno do današnjeg stubišta, o čemu

Crtež Ozlja, 1770. (HDA)

Ozalj, Johann Adam Beck, 1801. (Mađarski državni arhiv)

svjedoče uglovni kameni kvadri, danas vidljivi u prizemlju dvorišnog pročelja. Kao i uz istočno krilo, uzdužna komunikacija bila je izvedena vanjskim drvenim trijemom, a ostatci njegovih drvenih greda vidljivi su duž dvorišnog pročelja. Na nasuprotnom, južnom pročelju na katu očuvani su prozorski okviri jednostavne kasnogotičke profilacije. Kad je riječ o dobu oko 1500. godine i 16. stoljeću, mora se ubrojiti i obodni prsten bedema. U nedostatku povije-

snih podataka o njegovoj izgradnji, valja i ovdje navesti oblikovanje polukula koje su proporcijama razmjerno vitke, a na njima su također puškarnice tipa ključanice. Stoga doba njihova nastanka, ujedno i cijelog pojasa, neće biti bitno kasnije od, primjerice, onoga Trške kule. U 16. stoljeću mogla je biti podignuta i kula-stupac pod mostom. Na njoj vidimo drukčiji tip puškarnice, koji bismo ocijenili kasnijim od puškarnice tipa ključanice. Za to razdoblje, primjerice sredinu 16. stoljeća, kulu odlikuje neobično precizna i pomna izvedba. Napokon spominjemo ulaznu kulu iz 1599. godine, svakako interpoliranu u postojeće vanjske bedeme. Njezino oblikovanje nije specifično obilježeno nekim povijesnim razdobljem, nego se uklapa u široko i donekle neutralno određenje novim vijekom.

Veći dio gotičko-renesansne izgradnje Ozlja pripada razdoblju Frankapana, i unutar toga najvećim dijelom vjerojatno Bernardinu (1474.–1529.), a manjim dijelom Zrinski-ma (nakon 1550.).

III.4. Barok (17. – 18. stoljeće)

U pobliže neodređeno doba, ali vjerojatno u razdoblju baroka, zaidane su prizemne arkade sjevernoga krila. Potom su u zapadnom dijelu izvedena dva poprečna zida (P – 3), a u sklopu jednoga od njih i velik kamin. Nad njime su u katovima podignuti također poprečni zidovi, s dimovodnim kanalom.

Glavne pak barokne intervencije potječu iz sredine 18. stoljeća, i to razdoblja kada je Ozalj u posjedu grofa Franje Perlasa. Iz arhivskih je podataka jasno da je bila riječ o vrlo opsežnim radovima koji su trajali godinama. U obračunima radova navode se razni majstori, zidari, tesari, bravari, staklari, a znakovite su i količine opreme koja je ugrađivana: 25 prozora, 22 ključanice, 11 peći.²⁸ Nedvojbeno se može zaključiti da je istočnom dijelu sjevernoga krila, a potom istočnom i južnom krilu, tada dograđen drugi kat,

što su potvrdila i konzervatorsko-restauratorska sondiranja (sonda 11). Lijepa potvrda tome je i godina označena na prozorskoj klupčici drugog kata u istočnom krilu: PH 1751, a sondiranja su pokazala da su pojedini dijelovi tada preuređenog interijera u istočnom krilu na vapnenoj žbuci imali naliče tamnosive, svijetlosive te ružičaste i oker boje (sonde 5 – 9, 12 – 15). U opisima radova jasno se može identificirati svako od triju krila: govori se o strani prema Kupi, prema Karlovcu te prema sv. Antunu (nekadašnja kapela

Pogled na sjeverno krilo s gotičkim trijemom i baroknim lučnim prolazom

Barokni svod u brodu kapele

južno od dvorca). Radovima je bila obuhvaćena i Trška kula koja je tada već imala naknadni svod u prizemlju, jer on negira prvotne puškarnice. Sada već dvokatnom južnom krilu potom je prigradeno stubište (čini se da se spominje u opisu radova kao »stube N«) te valjda završetak krila.

28 Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA), Vlastelinstvo Ozalj, kut. 366; LASZOWSKI (bilj. 3), 76–79.

U isto je doba i zapadnom dijelu sjevernoga krila moralo biti dograđeno novo stubište; danas se to može jasno zapaziti, a stubište je nastalo nedvojbeno na mjestu prethodnoga drvenog stubišta. Spominje se u opisu radova kao »velike stube«. Ono povezuje zapadni i istočni dio sjevernoga krila i različite razine njihovih etaža. Barokizaciju je pak doživjela susjedna kapela: uza zidove su izvedeni plastično vrlo naglašeni pilastri, koji podržavaju nov barokni svod. Novi naglasak doživio je i prilaz kapeli odnosno novom stubištu: na mjestu prvotnih malenih arkada otvorena su sada dva velika arkadna otvora. Srodna promjena zbila se i na zapadnom dijelu krila, gdje je uspostavljen prolaz prema sjevernom dvorištu kroz jednako velik otvor.

Iz istog razdoblja barokizacije, sredinom 18. stoljeća, za sigurno potječu veliki jednostavni prozorski kameni okviri, čija je ugradnja u prvom katu značila gubitak niza gotičkih otvora i okvira. U razdoblju obitelji Perlas dograđena je i ulazna kula za jednu etažu.²⁹

Iz 1770. godine potječe crtež Ozlja u pogledu s juga,³⁰ gdje je vidljivo da je u to doba zapadni dio sjevernoga krila bio još jednokatan. Može se, doduše, postaviti pitanje vjerodostojnosti tog podatka, no prikaz je toliko jasan i detaljan da nije vjerojatan propust poput izostavljanja jedne etaže; na crtežu je, primjerice, pomno naznačen i prostor iza dvaju velikih otvora, pa tako u lijevom otvoru vidimo ulaz u kapelu, a u desnom početak novog stubišta. Prema tome, može se zaključiti da je sjeverno krilo dobilo drugi kat (u potezu između kapele i branič-kule) u neko doba nakon 1770. godine.

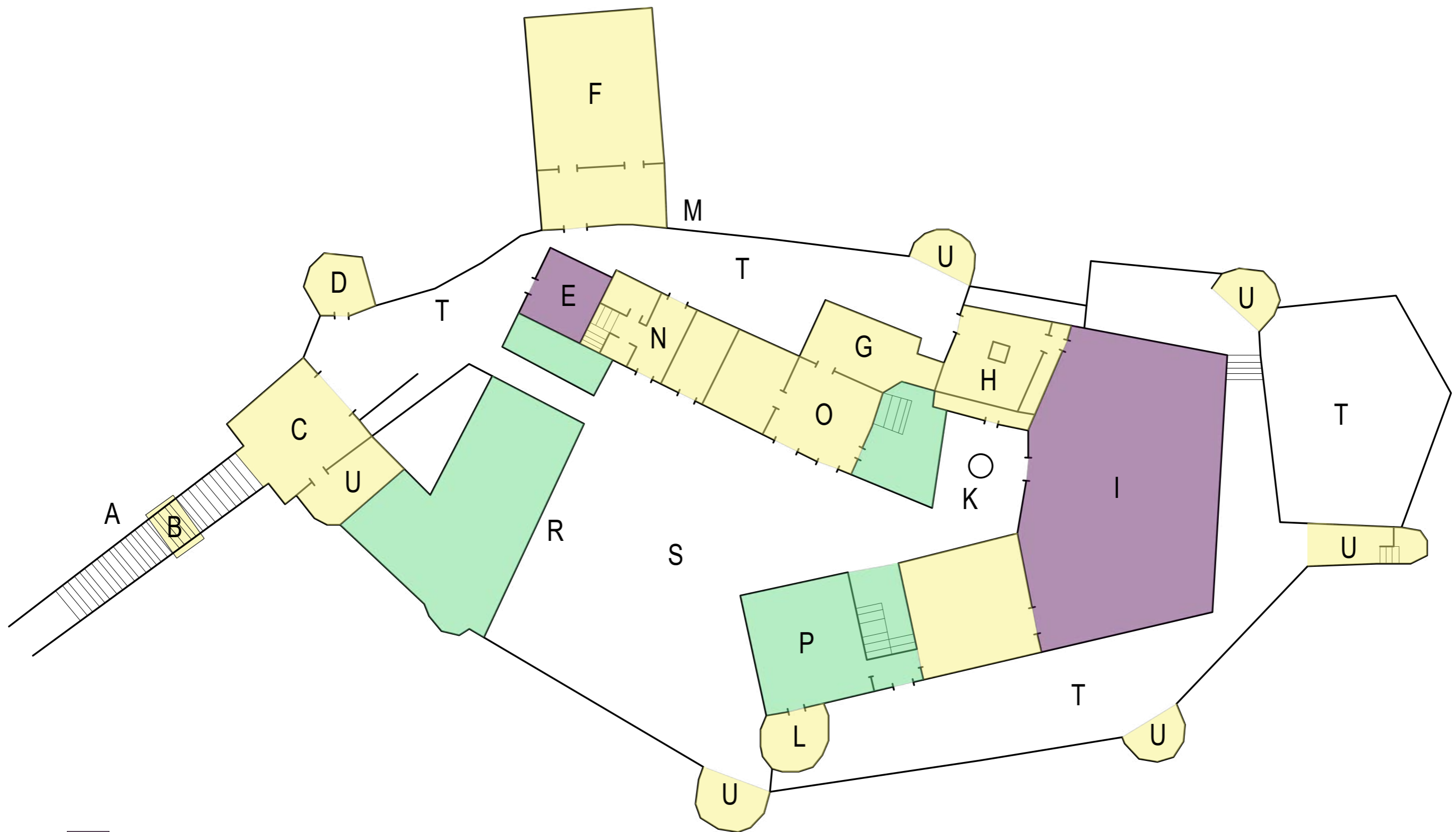
Uz to doba mogli bi se vezati i veliki otvori što su vidljivi na više mjesta sjevernoga krila; takva hipoteza zahtijevala bi provjeru budućim sondiranjima. Poznat je podatak, naime, da je *Žitnica* svoje današnje ime stekla tako što je u 18. stoljeću korištena za čuvanje žita, pa su u tu svrhu njezine etaže bile horizontalno pregrađene kako bi se povećala

Barokizirana gotička kapela

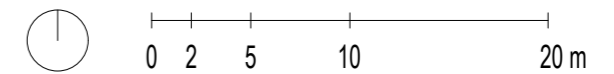
29 LASZOWSKI (bilj. 3), 29, 30, 82.

30 HDA, Vlastelinstvo Ozalj, elenk 46a.

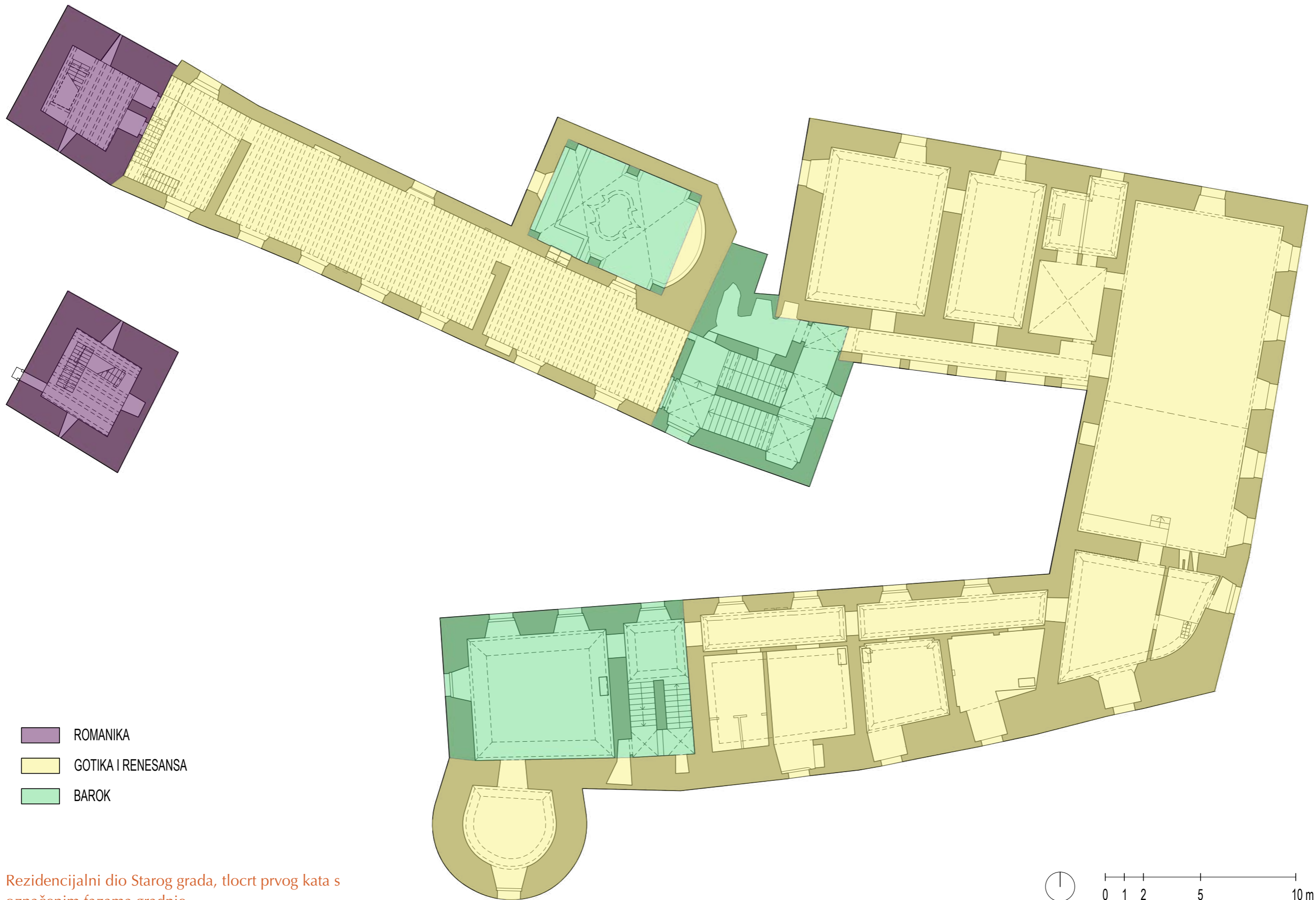
- ROMANIKA
- GOTIKA I RENESANSA
- BAROK

A - most B - obrambeni stup C - ulazna kula D - ruševna oružana E - glavno krilo F - stari "Zrinski grad" G - kapela H - svođeni podrum I - istočno krilo grada K - cisterna L - obla kula M - stara ulazna vrata na "Zrinskom gradu" N - prolaz O - predvorje P - istočno krilo grada R - III porušene prigradnje S - dvorište T - prostor između grada i gradskih zidova U - kule u gradskom zidu. (Shema i legenda prema: EMILIJ LASZOWSKI, *Grad Ozalj i njegova okolina. Mjestopisne i povjesne crtice*, Zagreb, 1929.)

Stari grad Ozalj, situacija s označenim fazama gradnje

Rezidencijalni dio Starog grada, tlocrt prvog kata s označenim fazama gradnje

Rezidencijalni dio Starog grada, tlocrt drugog kata s označenim fazama gradnje

korisna površina. Ako je postojala tolika potreba za čuvanjem žita (i drugih proizvoda i robe), moglo bi se pretpostaviti da je za istu svrhu korišteno i sjeverno krilo, i to u etažama iznad vlažnog prizemlja. Tome su mogli služiti danas zazidani otvori (u formatu vrata) smješteni jedni nad drugima, gdje bi se koloturu podizao teret. Nalazimo ih na sjevernom pročelju zapadnog dijela, potom su takvi veliki otvori na stubišnom tijelu te otvor s tragom konstrukcije na drugom katu zapadnoga zida istočnog dijela krila (nasuprot kapele).

Spomenuti crtež iz 1770. godine također bilježi manju građevinu u dvorištu uz ulaznu kulu, ali nema još novog trakta koji su dali podignuti novi vlasnici Batthyányji. Ta se građevina pružala od vanjskog bedema prema branič-kuli i sadržavala je unutarnja gradska vrata. Nesumnjivo je da su s njome komunicirala danas zazidana vrata, koja vidimo u prvom katu sjevernoga krila, uz branič-kulu. Očito je ta danas nepostojeća zgrada također bila podignuta poslije 1770. godine.³¹

III.5. Zahvati i adaptacije novijeg doba

Nakon zahvata u 18. stoljeću, s naglaskom na opsežnim radovima sredinom tog stoljeća, na Ozlju se razmjerno malo toga izmijenilo. No čini se da 19. stoljeću pripada posljed-

nji povijesni dekorativni oslik pročelja: postoji podatak da je 1831. godine obojena većina vanjskih i dvorišnih pročelja bijelo, s crvenim pojedinostima.³²

Već spomenuta oveća katnica L-tlocrta, podignuta nakon 1770. godine između vanjskog bedema i branič-kule, bila je srušena već stotinjak godina poslije, nakon što je Ozalj prešao u vlasništvo kneževske obitelji Thurn und Taxis. Zsigurno je ta zgrada imala pretežito gospodarsku namjenu (staja, kovačnica i sl.). Može se pretpostaviti da je unutar bedema bila još pokoja gospodarska odnosno pomoćna građevina, a u opisu iz 1836. godine³³ navedeno je nekoliko gospodarskih zgrada, od kojih je većina morala stajati izvan ozaljskih bedema. Jedna među njima bila je i zgrada s vinskom prešom i spremištem bačava, a nju je pred mostom dao podignuti Teodor Batthyány; ta je zgrada zabilježena na starim fotografijama Ozlja i danas je nema. Kad je riječ o datiranim zahvatima, treba navesti široka vrata koja s dvorišne strane vode u prizemlje istočnoga krila jer je na njihovu nadvratniku označena 1814. godina. Iz istoga doba mogla bi biti i velika vrata koja sa zapadne strane vode u prizemnu dvoranu sa središnjim stupcem. U nepoznato doba bilo je uz Tršku kulu prizidano skromno polucilindrično tijelo s funkcijom zahoda; vidljivo je na starim fotografijama, a bilo je uklonjeno, kako se čini, između dva svjetska rata.

Prije Prvog svjetskog rata postupno je mijenjan pokrov na raznim ozaljskim građevinama, koji je izvorno bio izveden šindrom. Taj materijal nadomješten je eternitom ili crijepom, a tada je bila promijenjena i geometrija krovišta, primjerice na Trškoj i ulaznoj kuli.

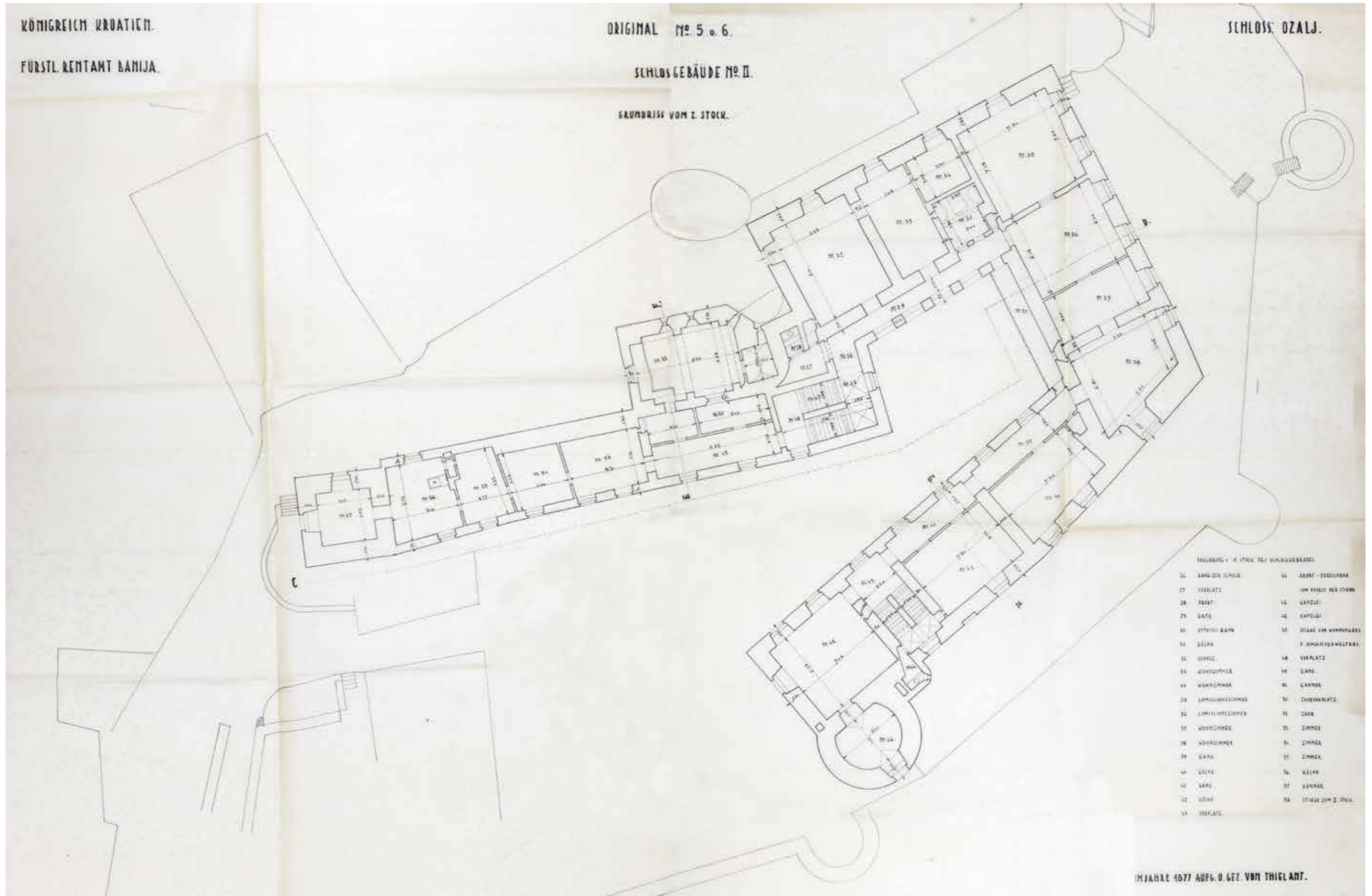
U međuratno doba obnavlja se mala kula između ulazne kule i *Žitnice*. Dotad ruševna kula dobila je krov i povezana je drvenim trijemom s ulaznom kulom.³⁴ U isto doba mogao je nastati i polupregadni zid (u P – 10) jer još nije registriran na tlocrtu iz 1877. godine. Različite namjene tijekom 19. i 20. stoljeća donijele su građevinske intervencije odnosno adaptacije (škola, uredi lokalnog poglavarsva, dom za starije), no one su sve poništene, uglavnom slijedom opsežnih konzervatorskih istraživanja te radova na statičkoj sanaciji (zapadni dio sjevernoga krila). Djelomice još postoje adaptirana stanja u nekadašnjem kinu (u dvorani prvog kata istočnoga krila) te restoranu (kuhinja u prizemlju južnoga krila). S ugostiteljskom namjenom bilo je povezano i otvaranje vanjskih vrata u prizemlju istočnoga krila i uređivanje terase pred tim pročeljem.

ANDREJ ŽMEGAČ

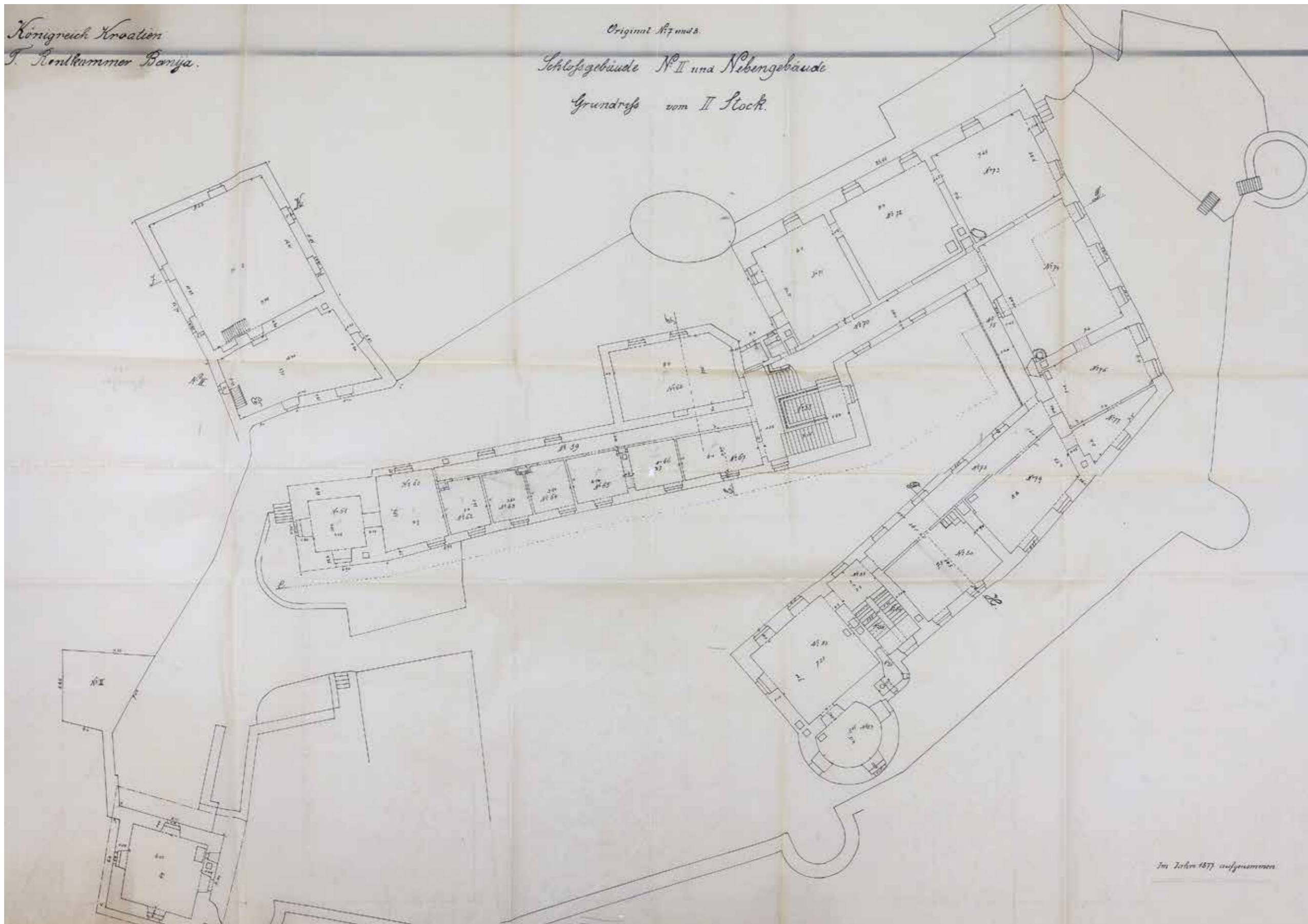
31 ZVONIMIR GERBER, IVICA LUKŠIĆ, BRANKA STERGAR, *Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. stoljeća*, Ozalj, 2010.

32 LASZOWSKI (bilj. 3), 41, 42.
33 Isto, 80–84.

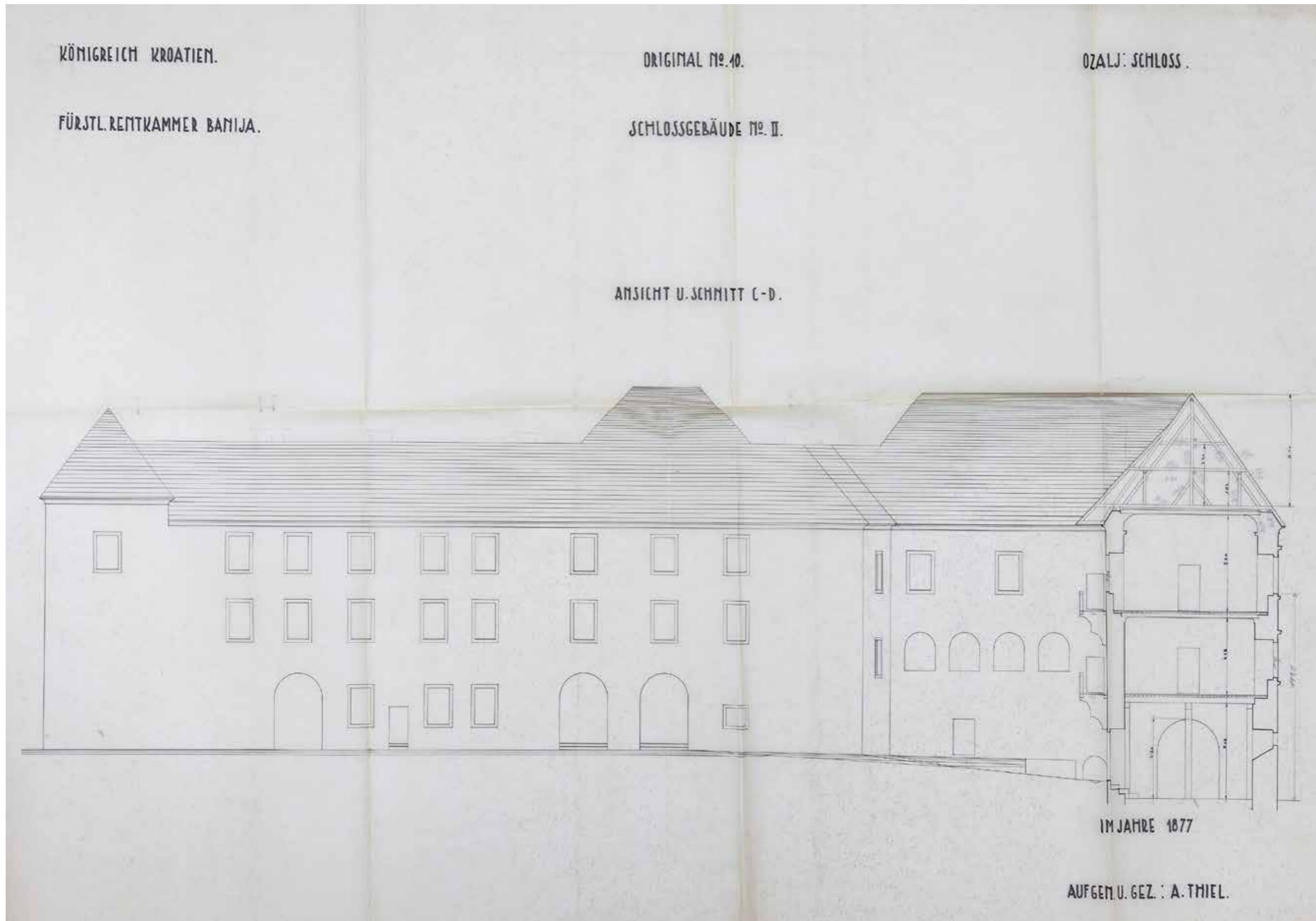
34 OTTO MUNDER, *Rad oko obnove grada Ozlja 1929.–1933., 1934.*, rukopis (Hrvatski državni arhiv, Zagreb).

Stari grad Ozalj, tlocrt prvog kata, 1877. (DAZG)

Stari grad Ozalj, tlocrt drugog kata, 1877. (DAZG)

Stari grad Ozalj, južno pročelje sjevernog krila s Branič-kulom i presjek kroz istočno krilo, 1877. (DAZG)

Stari grad Ozalj, presjeci kroz sjeverno krilo i kapelu (E-F), južno krilo s pogledom na istočno krilo (G-H) i Žitnicu (J-K), 1877. (DAZG)

IV.

VALORIZACIJA
PROSTORNO-
-ARHITEKTONSKIH
OBILJEŽJA

Stari grad Ozalj, pogled s jugoistoka s rezidencijalnim dijelom u prvom planu

Arkade prizemlja svevernoga krila

IV.1. Valorizacija grada Ozlja kao kulturnog dobra u nacionalnom okviru

Riječ je o jednom od naših najslavotvornije smještenih, najprostranijih i najsloženijih gradova (burgova). Među arhitektonskim pojedinostima ističu se kasno-

gotičke arkade, kojima je rastvoreno prizemlje sjevernoga krila, uz branič-kulu. Takvo rješenje, da nije otvoren samo hodnik, nego cijeli prizemni prostor, doima se osebujno i kao da na kontinent donosi neku mediteransku komponentu. Dublje u dvorištu nailazi se na srodno oblikovane arkade, ali ovaj put na prvom katu. S njima je pak bio povezan

drveni hodnik susjednoga krila. To pokazuje da na Ozlju u tom razdoblju nije ostvarena veća jedinstveno organizirana cjelina, a i sam raspored krila pokazuje povijesnost razvoja. Istodobno, izraženu cjelovitost i sceničnost postigla je barokna dogradnja triju krila u visinu, kojom je načelno uspostavljen tipično barokni U-raspored, s markiranom

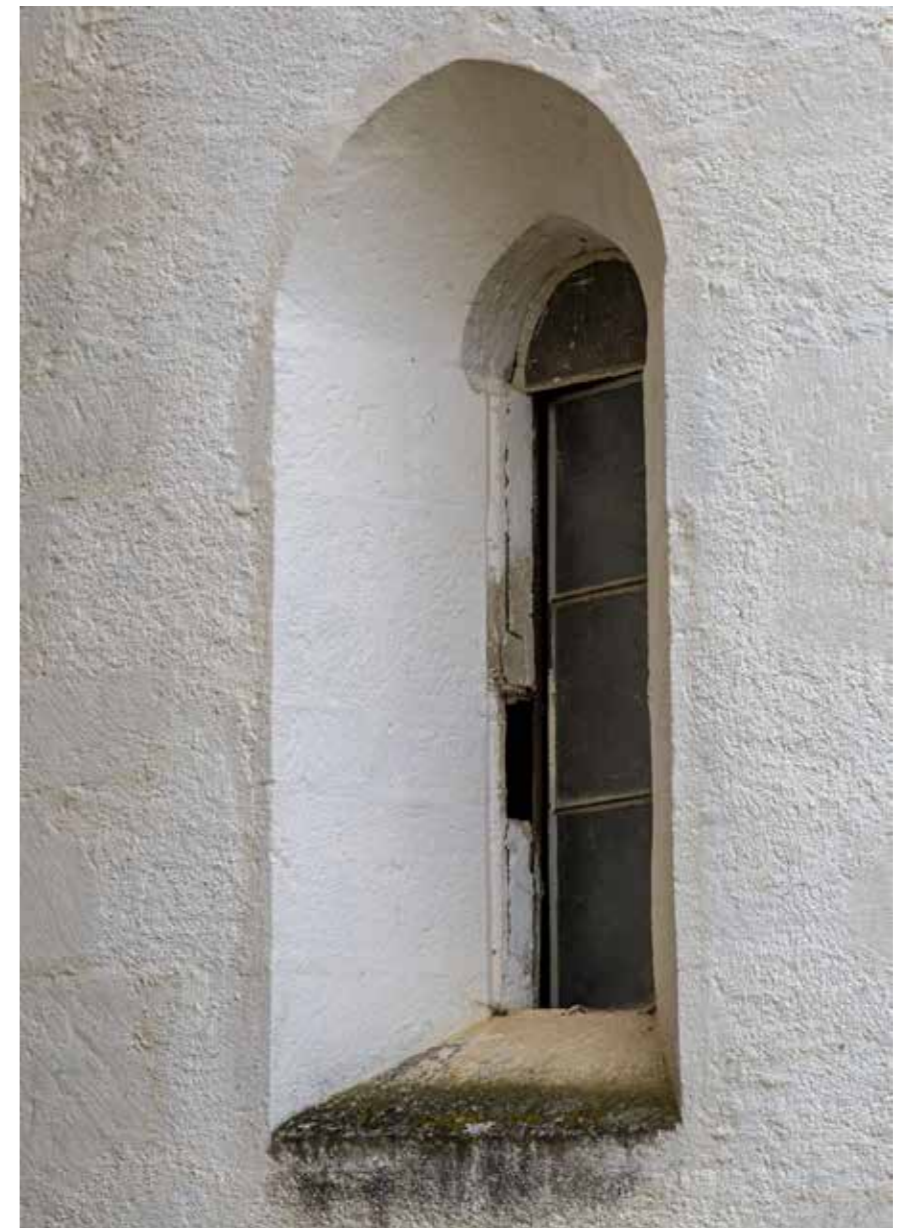

Arkade prvog kata sjevernoga krila

središnjom osi u istočnom, prilaznom krilu. Tome ipak treba dodati da su imanentne težnje dvaju stilskih razdoblja, kasne gotike i baroka, bile i različite, u smislu da prvo razdoblje nije težilo ujednačenosti u jednakoj mjeri kao drugo. Utjecaj je mogla imati i okolnost da se kasnosrednjovjekovni rast ozaljskog sklopa događao u neizvjesnom dobu osmanlijskih provala, a barokna dogradnja u mirnije doba, nakon 1699. i 1718. godine. Na ovome mjestu možemo dodati da je Perlasovo veliko preuređenje dvorca u 18. stoljeću možda imalo veze s planovima da se Kupa učini plovnom do Broda na Kupi, a od tog bi transportnog pravca Ozalj mogao imati koristi.

Treba istaknuti još jedan aspekt, specifičnu vrijednost ozaljskog sklopa. Njegove su građevine mahom velikih dimenzija, pa i pretenciozne za naše uvjete, a te su građevine na nekoliko mjesta opremljene puškarnicama. Kasnogotičke su strukture, naime, nastajale upravo u doba sve opasnijih prodora osmanlijske vojske u posljednjim desetljećima 15. i prvim desetljećima 16. stoljeća, što Frankapane nije omelo da podižu svoje reprezentativne građevine (gotičko sjeverno, istočno i južno krilo, kapela, *Žitnica*), ali da im

Puškarnice na kapeli
Kasnogotički prozor na kapeli

Istočno pročelje

istodobno ugrađuju obrambene pojedinosti poput puškarnica, ili pak dograđuju kule. Može se reći da se barokno razdoblje prikladno nadovezalo na zadano mjerilo i da je rezultiralo također impozantnim ostvarenjima (povišenje triju krila, novo veliko stubište).

Dvije građevine ozaljskog sklopa zaslužuju isticanje jer na jedinstven način obogaćuju hrvatsku arhitektonsku baštinu. Jedna je *Žitnica*, frankapansko-zrinski palas, koji je imao reprezentativnu stambenu namjenu. Za takvu ulogu posve je neobično mjesto na kojem stoji jer mogao je biti podignut odnosno uređen bilo gdje unutar današnjeg obrambenog

pojasa. Uz očekivane pojedinosti što pripadaju kasnogotičkom ili renesansnom magnatskom stanovanju (veliki prozori s kamenim križevima, zidne slike), neka rješenja još nemaju zadovoljavajuće tumačenje, poput povišenih gotičkih vrata na istočnom pročelju. Najzanimljivije je pak konkavno ulazno pročelje, koje je stvorilo potrebu za posebnim podupiranjem krovišta, a što se moglo izbjeći. Takvo »organičko« prilagođavanje zatečenim oblicima podsjeća da je palas zasnovan još u srednjovjekovnom razdoblju, a ne u renesansi. Druga je građevina kula-stupac pod mostom, u svakom pogledu jedinstvena građevina u nas. Služi za nadzor jarka i u

tu svrhu na tri stranice ima po jednu puškarnicu. Premda za to nema očitog razloga, koncipirana je u bazi na osnovi trokuta, a onda putem konzola prelazi u četverokutnu osnovu. Projektant je konceptualno vrlo profinjeno naznačio trokutnu osnovu i dalje, ondje gdje to funkcionalno odnosno konstrukcijski više nije bilo potrebno. Nije isključeno da je kula nekoć nadvisivala most te da je prethodni užti most prolazio kulom. Čini se da se tada u službi Frankapana (ili Zrinskih) zatekao iznimno talentiran i ambiciozan arhitekt.

IV.2. Valorizacija pojedinih struktura s obzirom na obnovu/prezentaciju

S obzirom na boravak Zrinskih i Frankapana na Ozlju i činjenicu da je Zrinskim to bilo jedno od glavnih sjedišta, jasno je da je ozaljski dvorac kulturno i identitetski iznimna građevina. O zrinško-frankapanskoj uroti u 17. stoljeću još se provode povijesna istraživanja te zasigurno nećemo dočekati nešto takvo kao »posljednju riječ« o toj temi. Bez obzira na to kako gledali na plan da se Nikolu Zrinskoga izabere za hrvatskoga kralja ili na namjeru da se Osmanlijama ponudi vrhovništvo nad Hrvatskom i od njih zatraži vojna pomoć protiv Habsburgâ, sigurno je Ozalj bio mjesto stvaranja hrvatske povijesti. Od prisjećanja na urotu stvoren je postupno kult Zrinskih i Frankapana, koji se razvijao od posljednjih desetljeća 19. stoljeća, i onda posebno nakon 1918. s dolaskom Jugoslavije. Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja« svjesno njeguje taj kult pa je još Laszowski (1929.) pisao o »zanosnom kultu Zrinško-Frankopanskom, što ga godimice podržavaju 'Braća Hrvatskoga Zmaja'«. ³⁵ Tridesetih godina postojala je, štoviše, zamisao o uređivanju svetišta posvećenog Zrinskim i Frankapanima u *Žitnici* i prijenosu njihovih kostiju onamo iz zagrebačke katedrale. ³⁶

35 LASZOWSKI (bilj. 3), 86.

36 »Ovoj zgradi moramo osobitu pažnju posvetiti, jer u njoj hoćemo da smjestimo sve ono, što imade da sjeća na obitelj Zrinjski i Frankopana, a time ima da bude ova i faktično svetište grada Ozlja. [...] Kako je kapelica malena za impozantno pohranjenje sarkofaga, to sam već i

Žitnica – palas Zrinskih i Frankopana

Zbog određene aure koja postoji oko imena Zrinskih i Frankopana te spomenutog značenja ovog lokaliteta, unošenje gospodarske profitabilne djelatnosti donekle je osjetljivo. U svakom slučaju, pri bilo kakvim zahvatima radi uvođenja nove namjene potrebno je radove planirati i provoditi s najvećom mogućom pažnjom.

pomislio, dali se nebi uredio podrum u najstarijem dijelu grada kao grobnica u stilu kraljevskih grobnica, postavom oltara i smještanjem pojedinih sarkofaga.« HDA, fond Laszowski Emilij, kut. 61, Rad oko obnove grada Ozlja od god. 1929. do 1933., 1934., 10, 11.

Kako je bilo naznačeno u prethodnom poglavlju, dva dominantna stilska sloja kojima je obilježen ozaljski arhitektonski sklop jesu kasna gotika i barok. Među njima je prednost sigurno na strani gotike (podrazumijeva se razdoblje 15. – 16. stoljeća), i to zato što je u to doba uspostavljen današnji raspored te su u bitnome i izgrađeni svi volumeni. Osim osnovnog sklopa, to su i odvojene, ali posebno istaknute građevine poput Žitnice i kule pod mostom. Iz istoga doba potječu i najvrednije stilske obilježene strukture: arkade prizemlja i prvog kata, portal kapele, češki prozori kapele i Žitnice, niz ostalih većih i manjih prozora jednostavnijih

Kula-stupac pod mostom (HRZ)

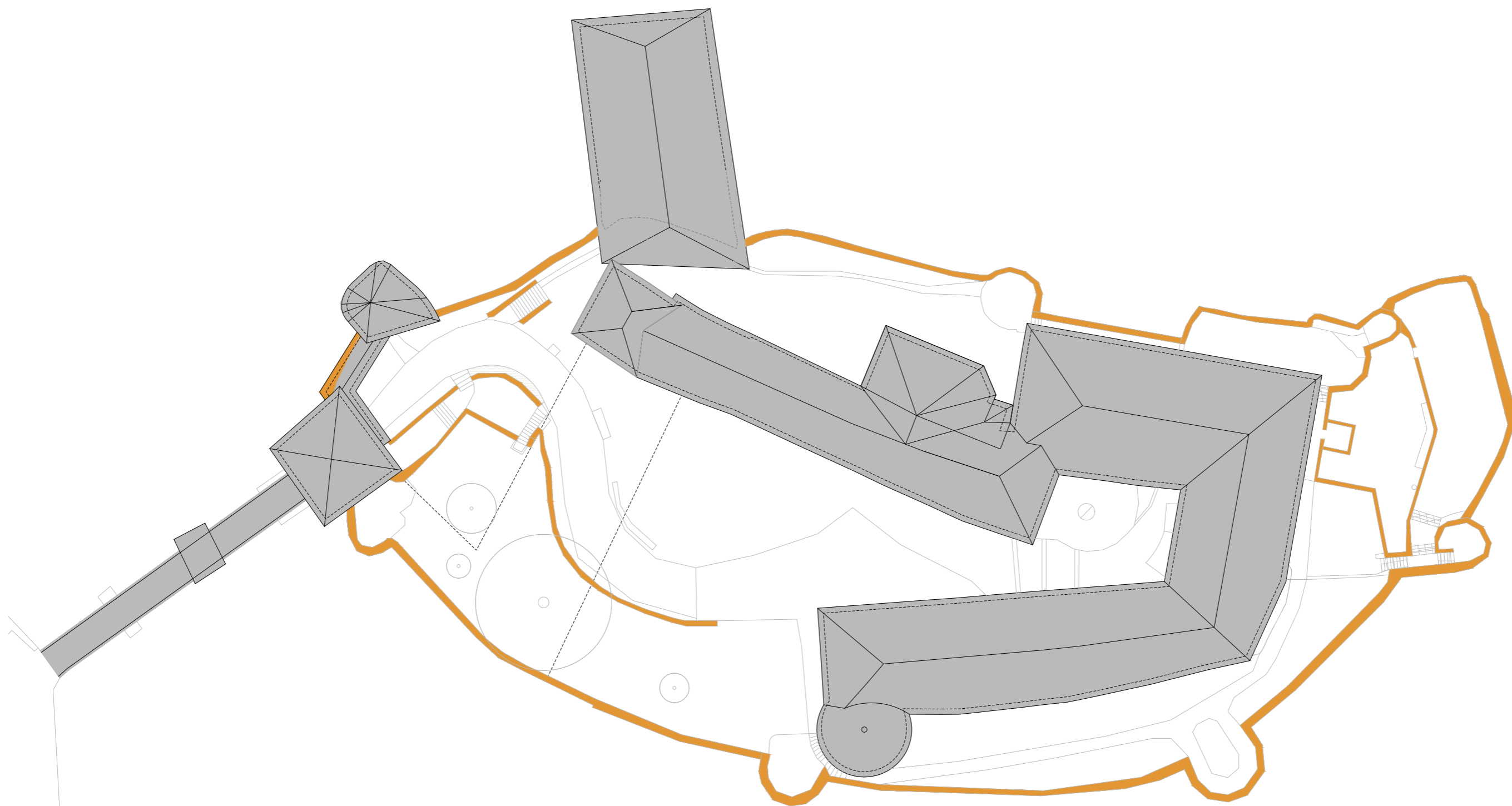
okvira. Ujedno je to i građevni sloj vezan uz Frankopane i Zrinske.

Barokni sloj nadovezao se također kvalitetnim ostvarenjima, no ne takvima koja bi mogla stati uz bok opisanim povijesnim i arhitektonskim vrijednostima starijih struktura. Kao noviji sloj, barok je dao današnji izgled pročeljima, a tada su nesumnjivo stradale mnoge pojedinosti iz ranijih razdoblja. U prezentaciji je moguće na uvriježeni način prikladno tretirati elemente obaju razdoblja, kao što je to učinjeno na nedavno obnovljenim pročeljima; o tome je više rečeno u poglavlju o konzervatorskim smjernicama. Znatnijih uklanjanja ili rekonstrukcija ne bi trebalo biti.

ANDREJ ŽMEGAČ

PRIJEDLOG
KONZERVATORSKIH
SMJERNICA ZA
UREĐENJE I OBNOVU

- očuvanje povijesnih volumena
- očuvanje / restauriranje / popravljjanje perimetralnih zidova
- prezentacija / interpretacija izgubljenog povijesnog volumena

Stari grad Ozalj, situacija s označenim smjernicama za obnovu

Stari grad Ozalj slojevit je spomenik na kojem su svoj pečat ostavili različiti umjetnički stilovi. U dugom slijedu gradnje, započetom u doba romanike (12./13. stoljeće) i dovršenom u doba historicizma (19. stoljeće), na njegov su izgled najviše utjecala dva stilska razdoblja – kasna gotika i renesansa (15. i 16. stoljeće), kada se Stari grad u vlasništvu Frankopana i Zrinskih gradi i proširuje, te barok (18. stoljeće) kada ga grofovi Perlasi temeljito obnavljaju. U tom smislu, u prezentaciji pojedinih dijelova sklopa Staroga grada ne treba ustrajati na njihovoj stilskoj čistoći, nego prije svega na povijesnoj istinitosti koja se ogleda u raznolikosti oblika. Stoga je u pojedinim slučajevima predložena obnova ne samo romaničkih, gotičko-renesansnih i baroknih, nego i historicističkih elemenata na istoj građevini.

Uz definiranje i valorizaciju pojedinih stilskih slojeva, kao polazišta za primjerenu obnovu i restauraciju Staroga grada, pri izradi prijedloga konzervatorskih smjernica valja uzeti u obzir i dosadašnje zahvate na konstrukcijskoj sanaciji i restauraciji. No oni, iako su ih godinama vodile mjerodavne institucije – Konzervatorski odjel u Zagrebu te Restauratorski zavod Hrvatske, odnosno Hrvatski restauratorski zavod, u pojedinim segmentima nisu ni međusobno usklađeni ni primjereni današnjim konzervatorskim principima. Naime, s jedne su strane tijekom istraživanja pojedinih dijelova Staroga grada, a ponajprije *Žitnice* i sjevernoga rezidencijalnog krila s branič-kulom i kapelom, znatno poništene izvorne strukture (otučeni su povijesni slojevi žbuka i naliča te su uklonjene međukatne konstrukcije, pregradni zidovi i stubišta). Pritom, nalazi nisu cjelovito evidentirani konzervatorskim elaboratom, nego su samo fragmentarno bilježeni u izvješćima voditelja istraživanja. Istodobno, u navedenim su zonama izvedena konstrukcijska učvršćenja armiranim betonom, uključujući i nove međukatne konstrukcije i zidove, čime su također znatno narušene povijesne vrijednosti sklopa. Stari grad dodatno ugrožava nedovršenost nekih od obnoviteljskih zahvata pa su pojedini prostori prepušteni štetnom utjecaju atmosferilija (sjeverno krilo, *Žitnica*). Pri obnovi pročelja, pak, dio građevina prezentiran je primjenom jednobojnog naliča ili samo fugira-

njem kamene građe (ulazna i branič-kula, oružarnica, *Žitnica*), dok je na dijelu rezidencijalnih krila (dio sjevernog krila te istočno i južno krilo s Trškom kulom) prezentiran sloj s bijelim naličem i crvenim detaljima arhitektonske plastike iz 1831. godine. Najkvalitetnije razdoblje koje je dalo pečat tim gotičko-renesansnim traktovima, međutim, nije 19. stoljeće nego barok, ali vanjske žbuke iz toga vremena nisu ni sačuvane ni dokumentirane. U 19. stoljeću je, usput rečeno, bijelo-crvenim naličem bio ožbukana cijeli Stari grad, a ne samo rezidencijalna krila. U pojedinim prostorima, gdje prethodna restauratorska istraživanja nisu dala očekivane rezultate, vertikalne i horizontalne komunikacije izvedene su provizorno (ulazi i stubište u *Žitnici*). I na kraju, u tako nedefiniranoj situaciji izrađena je *Prostorno-programska studija Starog grada Ozlja*, s projektom uređenja hotela i muzeja u rezidencijalnim krilima, koji predviđa i radikalne promjene prostorne organizacije sklopa.

Prema tome, prijedlog konzervatorskih smjernica, temeljen na sveobuhvatnom istraživanju Ozlja, izvedenom pri izradi ovog elaborata, morat će uzeti u obzir neke od već izvedenih zahvata koje nije moguće korigirati, dok će se za one zahvate koje držimo neprimjerenima, a koji su popravljivi, dati odgovarajuće rješenje. Smjernicama je obuhvaćen cijeli Stari grad, dakle, već obnovljeni i neobnovljeni dijelovi, a preduvjet je konstrukcijska sanacija primjerena pojedinačno zaštićenom kulturnom dobru nulte kategorije, kakav je ozaljski Stari grad. To znači da se umjesto armiranim betonom valja koristiti prirodnim materijalima poput drvenih greda, vapna i kamena, ili kao zadnje rješenje karbonskim vlaknima, spregnutnim konstrukcijama i sl. Što se tiče obnove i restauracije, u svrhu prezentacije najvrjednijih stilskih slojeva Staroga grada te njegova privođenja primjerenoj namjeni, nužno je dovršiti arheološka i konzervatorsko-restauratorska sondiranja te izraditi detaljne arhitektonske snimke sklopa u mjerilu 1 : 50.

Na početku, prije prijedloga smjernica za svaku pojedinu zgradu, dajemo sljedeće opće smjernice. Radi očuvanja i primjerene prezentacije cijelog kompleksa Staroga grada,

nisu dopuštene promjene u geometriji volumena, uključujući i razine međukatnih konstrukcija. Uza zabranu novih dogradnji i radikalnu promjenu prostorne organizacije, to se posebno odnosi na krovove koji ne smiju mijenjati nagib, osim u slučajevima korekcije naknadnih neprimjerenih zahvata (ulazna kula).

Sa svih površina zidova nužno je ukloniti cementnu žbuku i zamijeniti je vapnenom žbukom. Sve elemente kamene arhitektonske plastike treba obnoviti i restaurirati te ih osloboditi naknadnih naliča. S obzirom na to da je velik dio pročelja već obnovljen, preporučuje se za dijelove sklopa koji su dominantno srednjovjekovni i renesansni (obrambeni stupac, ulazna i branič-kula, oružarnica, *Žitnica* i dio sjevernog krila s kapelom) zadržati kamenu građu ili bijeli vapneni premaz, a za dio koji je dominantno obilježje dobio u baroku (rezidencijalna krila) zadržati postojeći bijeli nalič s crvenim detaljima. U skladu s tim preporučuje se izvesti i dvije vrste krovnog pokrova – šindru iznad srednjovjekovnih dijelova (već izvedenu na branič-kuli i *Žitnici*) te biber-crijep na barokiziranim dijelovima. U unutrašnjosti treba zadržati dio povijesnih žbuka s glagoljičnim grafitima i oslicima te restaurirati i obnoviti štukature iz baroknog razdoblja i dio stolarije iz 18. i 19. stoljeća.

Sa svih hodnih površina platoa Staroga grada, već od prilaznog mosta, mora se potpuno ukloniti asfalt te zamijeniti kaldrmom ili nepravilnim, kamenim pločama te zelenim površinama. Ugradnju podzemnih instalacija i infrastrukture potrebno je prethodno dogovoriti s nadležnim Konzervatorskim odjelom i provesti pod arheološkim nadzorom.

V.1. Most

Pristupni most je statički u lošem stanju i potrebno ga je što prije sanirati tako da se izmijeni njegova drvena građa upotrebom istovjetne, hrastove građe. U projektiranju zahvata na sanaciji mosta uputno je referirati se na nacрте mosta iz 1889. godine iz Državnog arhiva u Zagrebu i to prije svega

Pogled na Stari grad (I. Standl, 1870.)

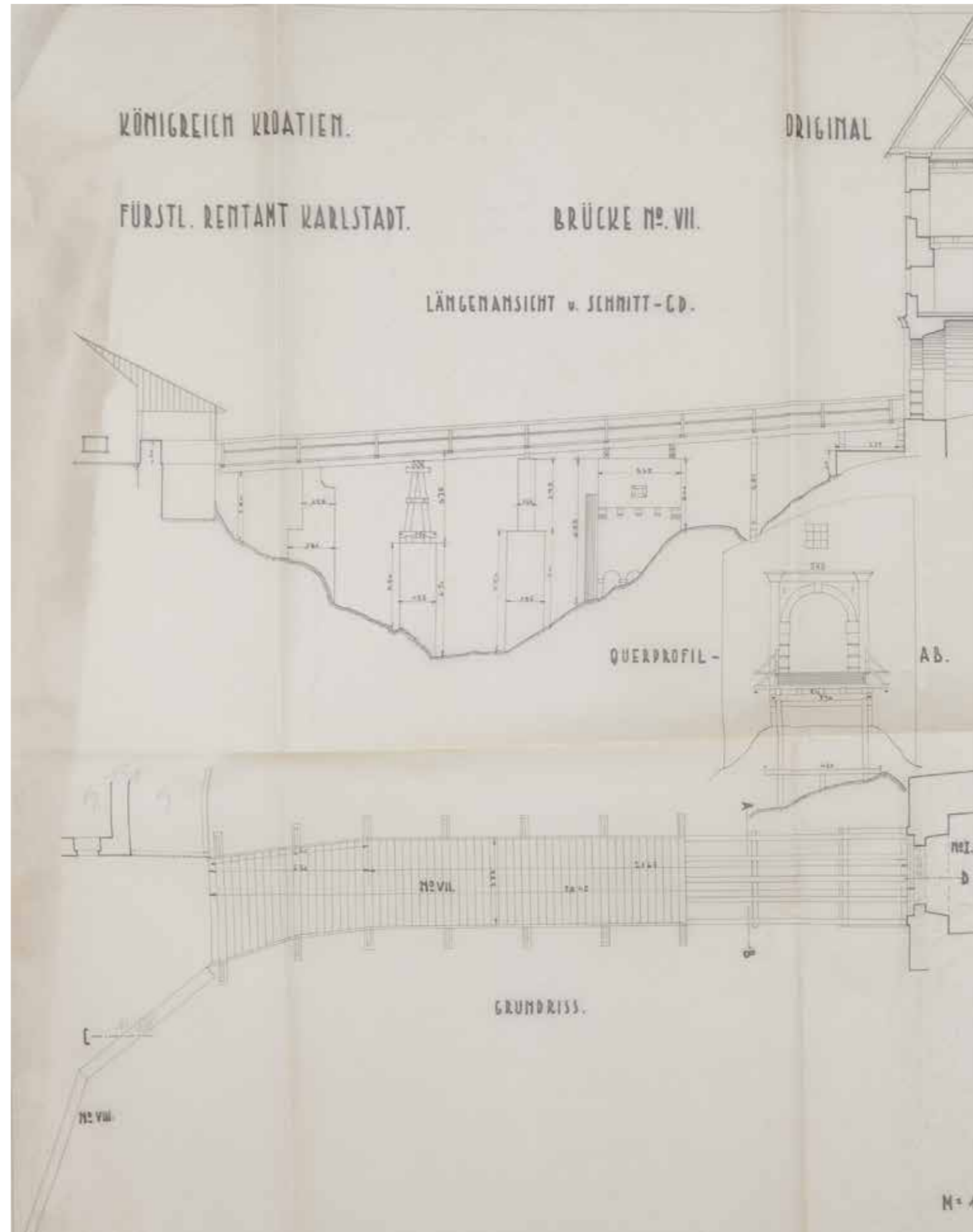
na dokumentirane oblikovne značajke starog mosta te na njegov pravac koji je na nacrtima paralelan s orijentacijom prostorije obrambenog stupca i stoga ga ravnomjerno opterećuje i potpuno prekriva. Pri rekonstrukciji mosta potrebno je voditi računa da se nova struktura oslanja na obrambeni stupac u jarku tako da ga što manje oštećuje. Stoga bi projektiranje, oblikovanje i sanaciju pristupnog mosta Staroga grada trebalo uskladiti sa sanacijom obrambenog stupa.

Zapadni kameni stup na koji se oslanja most potrebno je očistiti od cementne žbuke i zamijeniti je vapnenom.

Nakon donošenja navedenih smjernica, izveden je novi drveni most. Obrambeni stup, međutim, nije obnovljen, što više most je postavljen tako da nije natkrivena unutrašnjost stupa, koja je izložena atmosferilijama, uključivo i padanju kiše.

V.2. Obrambeni stupac (stupac – kula)

S obzirom na, s jedne strane, iznimnu arhitektonsku vrijednost obrambenog stupca (stupac – kula) podignutog u 16. stoljeću, a s druge strane, njegovo vrlo loše građevinsko stanje, potrebna je hitna obnova. Ona uključuje uklanjanje na-

Most na obrambenom stupcu, tlocrt i južna strana; zapadni portal ulazne kule, 1889. (DAZG)

knadnih betonskih serklaža, izradu primjerene konstrukcijske sanacije te restauraciju izvornih arhitektonskih elemenata. Za eventualnu rekonstrukciju gornjeg dijela obrambenog stupca – kule iznad mosta, nema dovoljno elemenata.

V.2.1. Unutrašnjost

Kao preduvjet za uređenje unutarnjeg prostora nužno je izvesti arheološke i restauratorske sonde radi pronalaska izvorne podnice, eventualnih ostataka kamenog namještaja i artefakata te ostataka žbukanih i ličenih slojeva na bočnim zidovima.

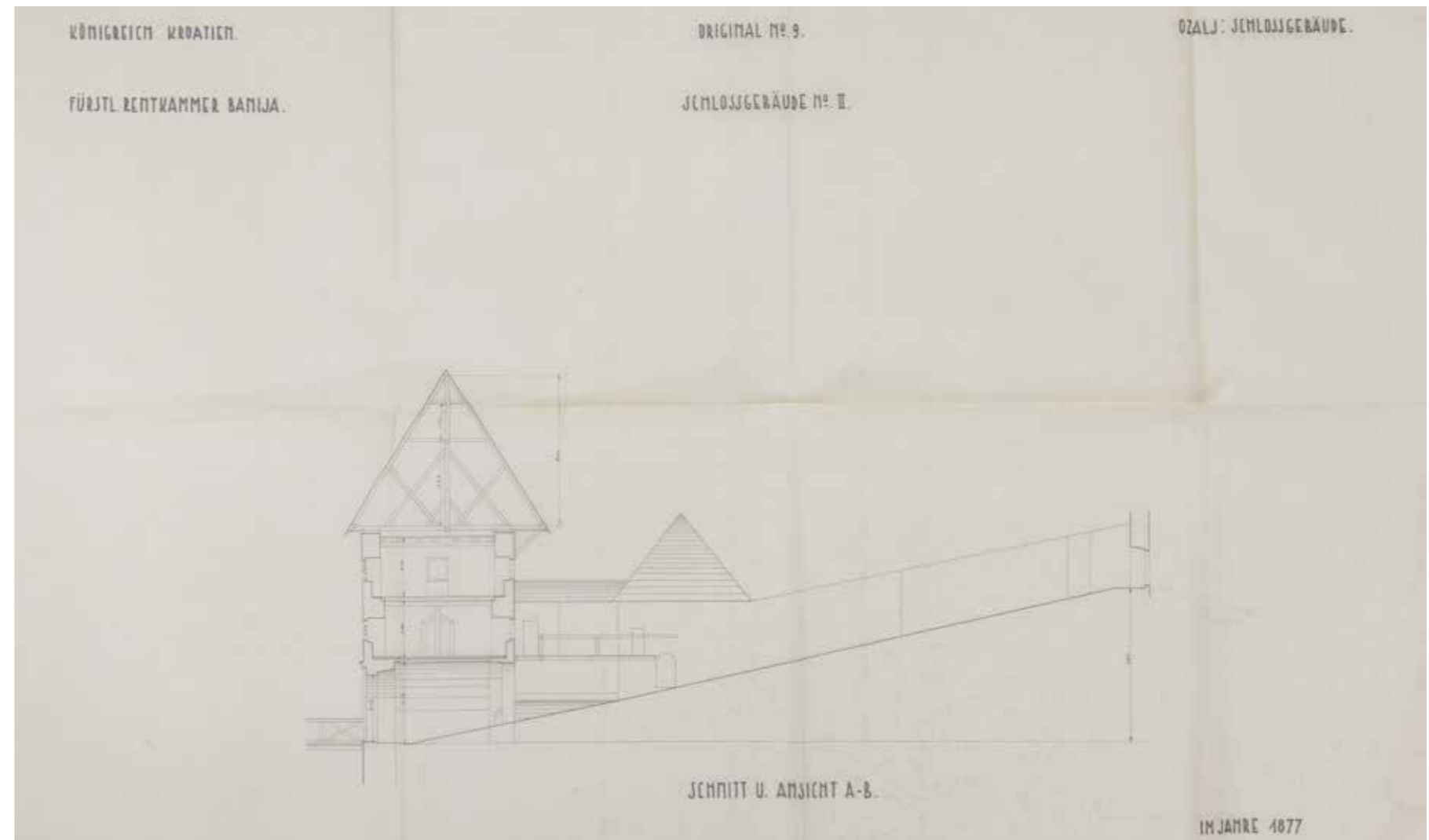
Rezultati istraživanja trebali bi omogućiti i ispravnu rekonstrukciju puškarnica. Naknadni, istočni, kameni zid prostorije i polukružni otvor u njemu treba ukloniti te ga zamijeniti prozirnom stijenkom ili rešetkom od kovanog željeza. Također je nužno maknuti betonski serklaž postavljen na bočne zidove te na primjeren način statički sanirati prostoriju. U rekonstrukciji visine bočnih zidova prostorije (ako je moguće, građom pronađenom *in situ*) treba se referirati na crtež mosta i obrambenog stupca iz 1889. godine. Budući da nema podataka o izvornom pokrovu prostorije, preporučuje se da površina mosta ujedno bude i strop prostorije. Zato je potrebno koordinirati obnovu mosta i stupca.

V.2.2. Vanjština

Potrebno je ukloniti nanose cementne žbuke s vanjskih zidova obrambenog stupca, očistiti sljubnice između kamenja i popuniti ih vapnenom žbukom. Eventualna oštećenja na kamenoj građi valja sanirati restauratorskim postupkom. Kako je već spomenuto, treba rekonstruirati i sve izvorne otvore.

V.3. Ulazna kula

Ulazna kula iz renesansnog razdoblja (1599.), povezana s renesansnom polukulom te dograđena u 18. stoljeću, nije bila cjelovito obuhvaćena novijim obnoviteljskim zahvatima. No, tijekom vremena, poništena su pojedina izvorna obilježja, a u novije je vrijeme obnovljen krov, ali uz reduci-

Ulazna kula, presjek, 1877. (DAZG)

Ulazna kula oko 1900. (MKM)

ranu visinu u odnosu prema prijašnjem stanju. Građevinski je u zapaženom stanju. Stoga je potrebno provesti konstrukcijsku sanaciju i obnovu uz rekonstrukciju pojedinih arhitektonskih elemenata, a ponajprije puškarnica i krovšta.

V.3.1. Unutrašnjost

Unutarnji prostor treba osloboditi svih naknadnih pregradnji te obnoviti izvorne komunikacije. U prizemlju, koje čini kolni prolaz, preporučuje se osposobiti prilaz iz kule u južne prostorije unutar polukule, koje su sada nedostupne

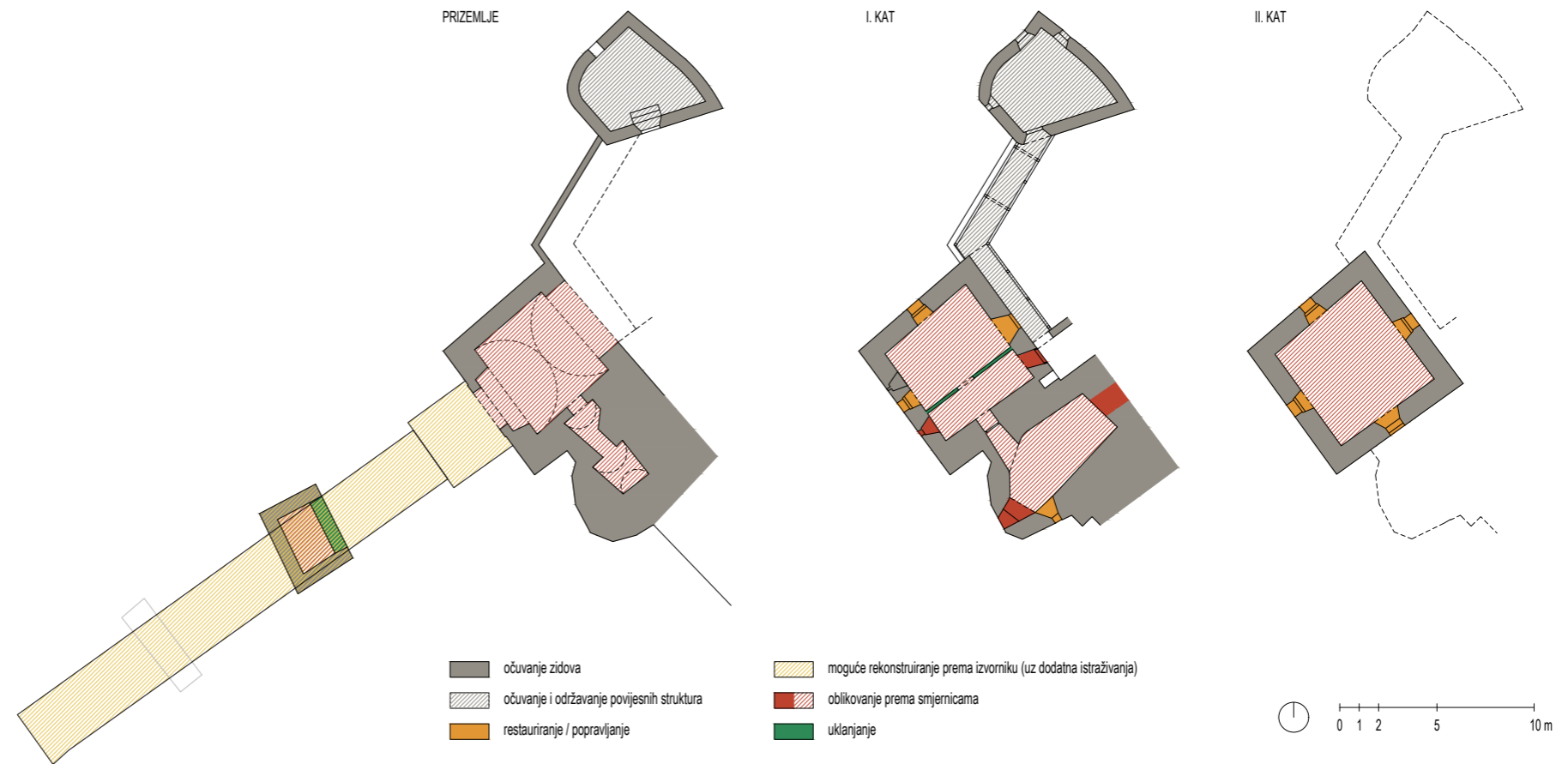
i neupotreblijive. Na podu kolnog prolaza treba obnoviti kaldrmu.

Na prvom katu ulazne kule, s pristupom iz rekonstruiranog ganjka, potrebno je ukloniti naknadni pregradni zid, zatim obnoviti postojeći drveni grednik koji se nazire iznad sadašnjeg stropa od gips-kartonskih ploča te ukloniti podnu oblogu i postaviti pod od hrastovih dasaka. U prvotno stanje treba vratiti mali pravokutni prozorski otvor na zapadnom zidu južne prostorije tako da se izvede puškarnica u obliku ključanice, identična puškarnici na istom zidu u sjevernoj prostoriji prvog kata. Potrebno je također rekonstruirati oštećenu puškarnicu u obliku ključanice u prostoriji prvog kata obrambene polukule. Preporučuje se ponovno staviti u funkciju ulaz u prostoriju na katu polukule, na njezinu istočnom zidu. U prostoriji na drugom katu ulazne kule treba također zamijeniti parket daščanim podom te obnoviti drveni grednik na stropu.

V.3.2. Vanjština

Vanjštinu kule treba rekonstruirati u izvornom stanju, s time da se osobito pomno obnovi pročelni renesansni kameni portal kolnog prolaza te natpis s godinom 1599., sekundarno ugrađen na ugaonu poziciju. Potrebno je također, kako je već spomenuto, rekonstruirati puškarnicu na zapadnom pročelju te zazidati naknadno probijena vrata na prvom katu istočnog pročelja.

Preduvjet za obnovu žbuka pročelnih zidova jest provedba restauratorskih istraživanja. Ako se ne pronade izvorni žbukani sloj, preporučuje se uskladiti tretman vanjskih površina kule s oblikovanjem vanjštine ostalih gotičko-renesansnih građevina Staroga grada – *Žitnice* i kapele, i to aplikacijom u jednom sloju vapnene žbuke krupnoga granulata, koja će odražavati nepravilnu površinu kamene građe zida i to do unutarnjeg ruba ugaonih klesanaca. Bojenje pročelja mora biti isključivo vapnenim, toplo toniranim naličem. Uglovne klesance te izvorne, gotičke

Obrambeni stupac, ulazna kula i oružarnica, tlocrti s označenim smjericama za obnovu

kamene elemente preporučuje se oličiti tankim vapnenim slojem, a naknadne kamene prozorske okvire sanirati i prezentirati neoličene.

Potrebno je obnoviti drvene vratnice lučnog prolaza u prizemlju kule zadržavajući njihov izgled te ogradu i vratnice od kovanog željeza. Zatečeno rješenje pristupa izvornom ulazu u unutrašnjost kule u zoni prvog kata na istočnoj strani funkcionalno je i oblikovno prihvatljivo te se preporučuje sačuvati ganjak u sadašnjem obliku.

Od većih zahvata na kuli ističemo rekonstrukciju krovništa u većoj visini i strmijem nagibu, kakvi su zabilježeni na nacrtima iz 1877. te iz 1889. godine. Pri oblikovanju krovništa i rekonstrukciji sustava oslona drvenim gredama na istočni i južni zid ulazne kule može se referirati i na stare fotografije i sačuvane otiske u žbuci na istočnom pročelju kule. Pokrov od crijepa treba zamijeniti šindrom.

V.4. Oružarnica

Gotičko-renesansna oružarnica nedavno je obnovljena te ne zahtijeva veće zahvate. Preporučuje se jedino uskladiti tretman vanjskih površina oružarnice s bojom vanjštine ostalih gotičko-renesansnih građevina – *Žitnice* i kapele te obližnje ulazne kule, i to bojenjem pročelja isključivo vapnenim, toplo toniranim naličem s prezentacijom kamenih klesanaca i kamenih okvira otvora. Nužno je ukloniti raslinje koje je prekrilo zapadni i djelomično južni vanjski zid oružarnice.

Predlaže se krovni pokrov od crijepa zamijeniti šindrom.

Što se tiče ostalih elemenata oblikovanja, unutrašnjost i vanjštinu građevine potrebno je sačuvati u sadašnjem obliku i tretmanu površina, bez naknadnih izmjena njezina izgleda, u cjelini i detalju.

V.5. Kapela

Gotičku kapelu (P – 5), s kvalitetnim detaljima arhitektonske plastike i puškarnicama, obnovljenu u doba baroka, kada u brodu dobiva svod, treba prezentirati u njezinoj povijesnoj slojevitosti. Vanjština kapele već je obnovljena u organizaciji Hrvatskoga restauratorskog zavoda, dok je unutrašnjost ostala neuređena. Nakon konstrukcijske sanacije i konzervacije kapelu bi trebalo vratiti u sakralnu funkciju, uz opremanje liturgijskim inventarom. U tu svrhu preporučuje se izrada projekta unutarnjeg uređenja.

V.5.1. Unutrašnjost

Unutrašnjost se obnavlja u zatečenom stanju, uz pomnu restauraciju svih arhitektonskih elemenata, a posebice gotičkih otvora, puškarnica, konzola pjevališta te baroknih pilastara i svodova. Ujedno, potrebno je dokumentirati i prezentirati nalaze prijašnjih restauratorskih istraživanja, kao što su pretpostavljeni otisci gotičkog svoda na bočnim zidovima broda te gotičke konzole za rebra na zidu trijumfalnog luka, a zatim u prezentaciju uključiti i nalaze novijih sondiranja, provedenih tijekom izrade ovog elaborata.

Ovom prigodom identificiran je, naime, žbukani i ličeni sloj zapadnog zida pjevališta iz vremena prije barokizacije kapele (sonde 16, 17). Riječ je o fragmentu jednoslojne površinske vapneno-pješčane žbuke koja prati nepravilnu strukturu kamenog zida. Pripadajući joj nalič vapnenog je sastava bijele boje, a mjestimice su identificirani i tragovi oslika crvene boje. S obzirom na ovaj nalaz, predlaže se ožbukati ogoljene dijelove bočnih zidova kapele i apsida tako da se opšiju sačuvani dijelovi stare žbuke s oslicima, a okolni zid prekrije upuštenim slojem nove vapneno-pješčane žbuke koja prati nepravilnu strukturu kamenog zida prema uzoru na pronađeni fragment te oliči vapnenim naličem tankog nanosa. Sondiranjem profilacije baroknog kapitela pilastra na južnom zidu kapele pronađen je najstariji sloj naliča svjetložute oker boje na debljem sloju

vapnene podloge (sonda 18). Nalič je nanesen u tankom sloju i lazuran je, izveden najvjerojatnije pigmentima i vapnenom vodom. S obzirom na taj nalaz, barokne pilastre i obrate te svod kapele tijekom obnove potrebno je dodatno sondirati kako bi se utvrdio njihov izvorni oslik te ih tako treba i obnoviti. Nužno je također sačuvati i restaurirati štuko-ukras na svodu kapele, izveden tijekom barokne obnove.

Prozorsku stolariju preporučuje se ukloniti i zamijeniti novom, izvedenom prema uzoru na onu na prozorima i puškarnicama branič-kule te na strijelnicama na zapadnom pročelju istočnog krila.

U brodu se preporučuje zadržati kameno popločenje koje valja ponoviti i u apsidi kapele.

V.5.2. Vanjština

Pročelja kapele korektno su obnovljena i obijeljena, uz prezentaciju svih otvora, od kojih su neki zazidani. No ipak, potrebno je ponovno obnoviti vanjske zidove zbog promjena u pigmentaciji i naslaga lišajeva. Preporučuje se u obnovi pročelja oponašati postojeći tretman vanjskih površina *Žitnice* isključivo vapnenom žbukom krupnoga granulata, koja će pratiti nepravilnu strukturu kamenog nosioca. Žbuku treba izvući do unutarnjeg ruba ugaonih klesanaca i kamenih okvira, a pročelja zatim oličiti slojem vapnenog, toplo toniranog naliča, kao i ugaone klesance. Sve kamene elemente otvora i arhitektonske plastike treba pomno restaurirati, osobito one s kamenim profilacijama, poput glavnog ulaza u kapelu iz sjevernog krila, monofora, puškarnica i konzola na kojima počiva apsida.

V.6. Obrambene zidine

Obrambene zidine, sastavljene od užega kontinuiranog pojasa oko platoa (kurtina sa šest renesansnih polukružnih kula sagrađena na srednjovjekovnim temeljima) te fra-

gmentarno sačuvanoga vanjskog pojasa, potrebno je u cijelosti obnoviti. Dok je unutarnji pojas razmjerno dobro sačuvan, za definiranje vanjskog pojasa trebalo bi provesti i arheološka istraživanja.

No obnova zidina podrazumijeva i zahvate na konstrukcijskom učvršćenju. Sondažnim je istraživanjima, naime, zaključeno da je podizanje razine terena na platou Staroga grada povećalo horizontalni pritisak na zid te je ono, u kombinaciji s djelovanjem raslinja i vode, vjerojatan uzrok oštećenja zidina. Stoga, radi očuvanja zidina, treba razmotriti mogućnost uklanjanja zemljanog sloja neposredno uz njih. Na većem dijelu zidne plohe iz kamenih je sljubnica ispran vezivni mort i on se mora nadomjestiti vapnenom smjesom. Također, zaključna ploha obrambenih zidina za glađena je slojem cementne žbuke koja se mora ukloniti.

Zidine treba što prije očistiti od priraslog zelenila, pa čak i stabala koja rastu iz njihove građe, te urediti okolni park tako da sve obrambene zidine, i uži prsten koji omeđuje sam plato i širi obrambeni prsten koji s južne strane omeđuje jarak, budu vidljive.

V.7. Branič-kula

Romanička branič-kula, podignuta na najvišoj koti Staroga grada, nedavno je obnovljena i restaurirana na primjeren način, prema konzervatorskim smjernicama Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Tom je prigodom, uz obradu vanjskih i unutarnjih zidova, obnovu arhitektonske plastike i izvedbu vertikalne komunikacije, restaurirano i krovništvo te je vraćen izvorni pokrov šindrom. U skladu s tim, na branič-kuli nisu potrebni daljnji obnoviteljski zahvati, osim popločenja cementnog poda u prizemlju, za što se preporučuje uporaba kamenih ploča. Unutrašnjost i vanjštinu građevine potrebno je sačuvati u postojećem obliku i tretmanu površina, bez ikakvih naknadnih izmjena njezina izgleda.

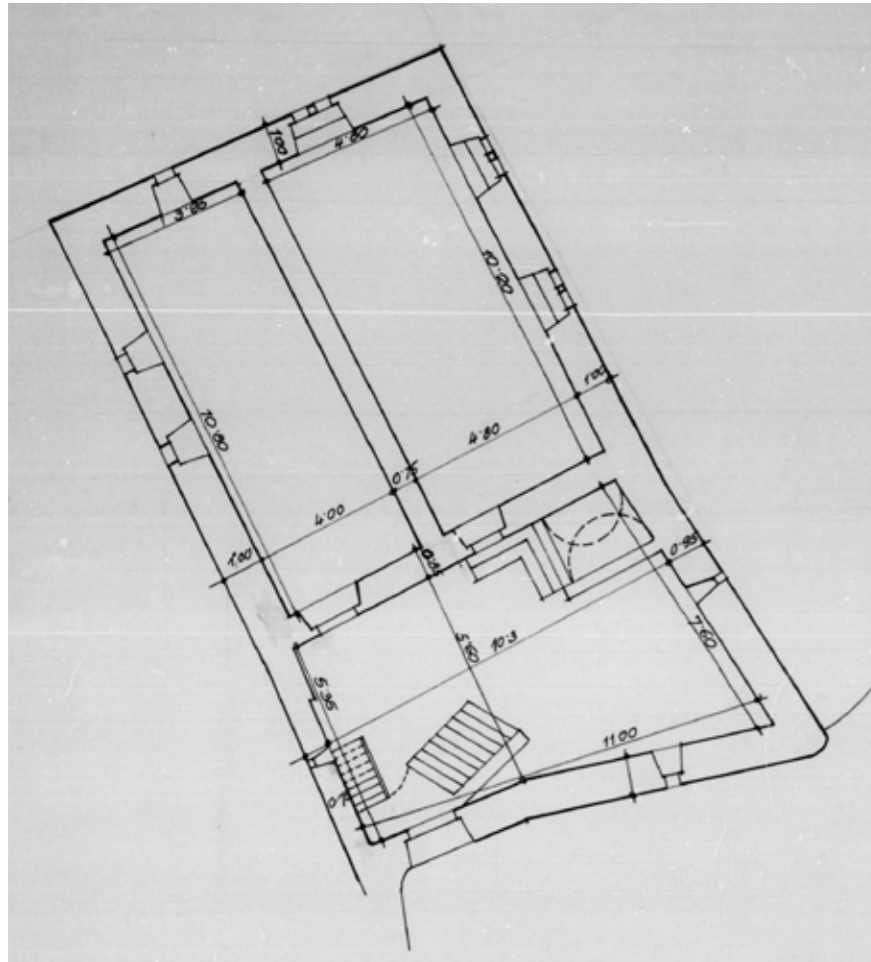
Žitnica, tlocrti s označenim smjernicama za obnovu

V.8. Žitnica

Nekadašnji palas Frankopana, a potom i Zrinskih (od 1550.), oblikovan u dvije faze – u 15. stoljeću, kada se podiže u jednokatnoj visini, te u 16. stoljeću, kada Nikola Zrinski Sigetski podiže drugi kat (1556.) – jedan je od arhitektonski najvrjednijih dijelova Staroga grada. Uz impresi-

van smještaj na litici iznad Kupe, prostornu organizaciju i arhitektonsku plastiku, Žitnica je osebujna i po grafitima pisanim glagoljicom i latinicom te crtežu Ozlja urezanom u žbuku. Sanirana je od sedamdesetih do devedesetih godina 20. stoljeća, prema konzervatorskim smjernicama Hrvatskoga restauratorskog zavoda, i trebala je služiti kao prostor Zavičajnog muzeja Ozalj. No obnova nije dovršena, a

uz znalački restaurirane detalje, pročelja i krovište, pojedine zahvate, a pogotovo organizaciju vertikalne komunikacije, ocjenjujemo neprimjerenima i predlažemo korigirati ih. Kulturnom dobru tako visoke kvalitete nisu primjerene ni armiranobetonske međukatne konstrukcije, izvedene tijekom navedene obnove.

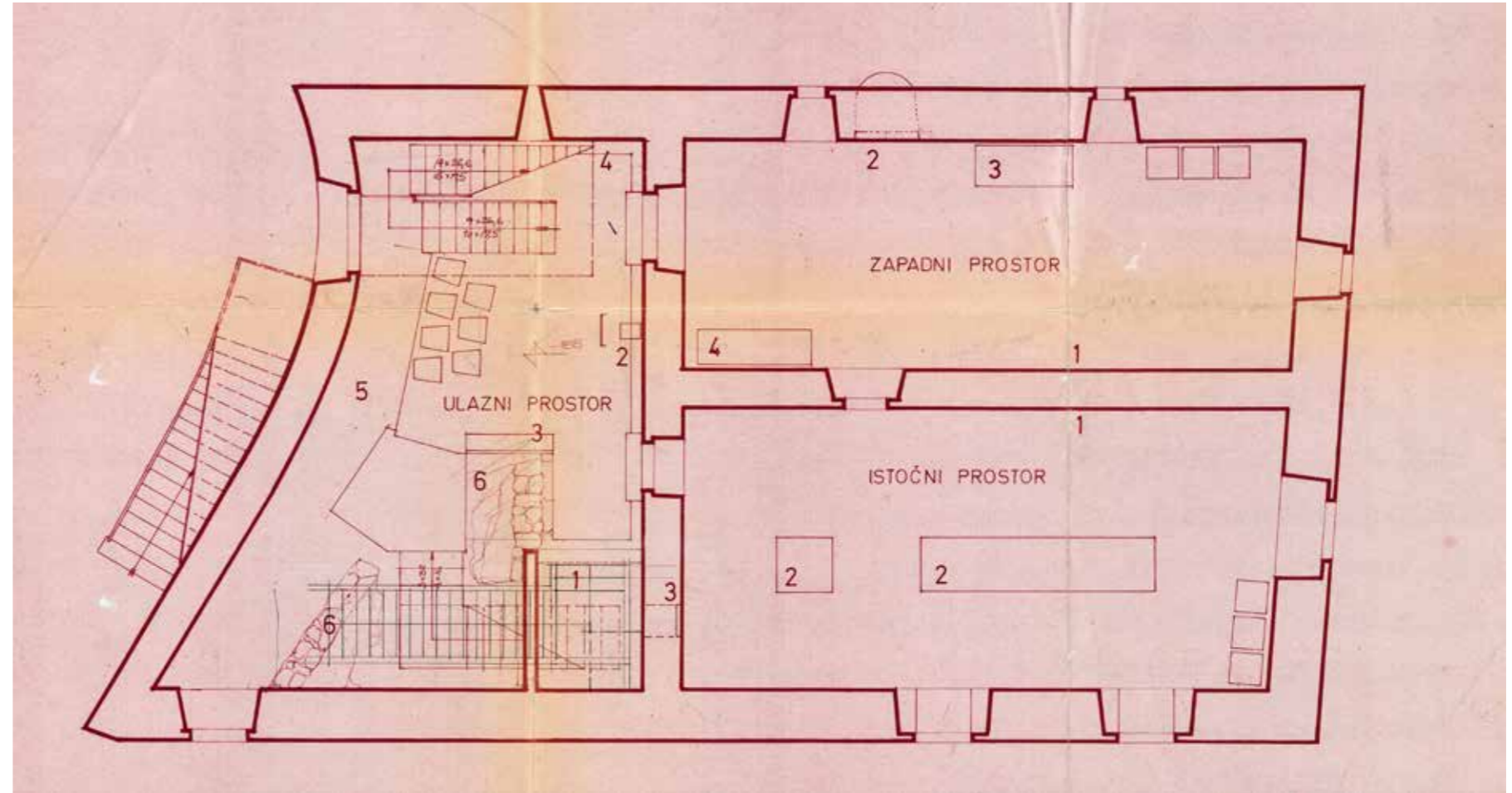

Tlocrt prizemlja Žitnice iz 1970. po uzoru na onaj iz 1877. (HRZ)

V.8.1. Unutrašnjost

Nakon dugogodišnjih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja unutrašnjost Žitnice nije bila potpuno obnovljena, a nisu objavljeni ni konačni rezultati istraživanja.¹ Stoga

¹ Promemorija vjerojatno iz 1991. godine navodi sljedeće: »U vezi najnovijih nalaza u zidovima Žitnice, u prezentaciji pročelja objekta potrebno je naglasiti zadnju gotičku fazu oblikovanja koja uključuje i prethodnu gotičku fazu. To se odnosi na nađene obrambene otvore u nekadašnjem potkrovlju, te zahode iz obje faze. Obrambene otvore ne prezentirati na pročelju, dok u unutrašnjosti djelomično. Prezentaciju vezati uz statičku sigurnost objekta. Stariji zahod će se tretirati izvana i iznutra kao obrambeni otvori, tj. djelomično će se zazidati, dok se noviji zahod prema tragovima treba rekonstruirati. Pri tome uvažavati tragove izvorne drvene konstrukcije.«

Prijedlog vertikalnih komunikacija i podova Žitnice iz 1974. (HRZ)

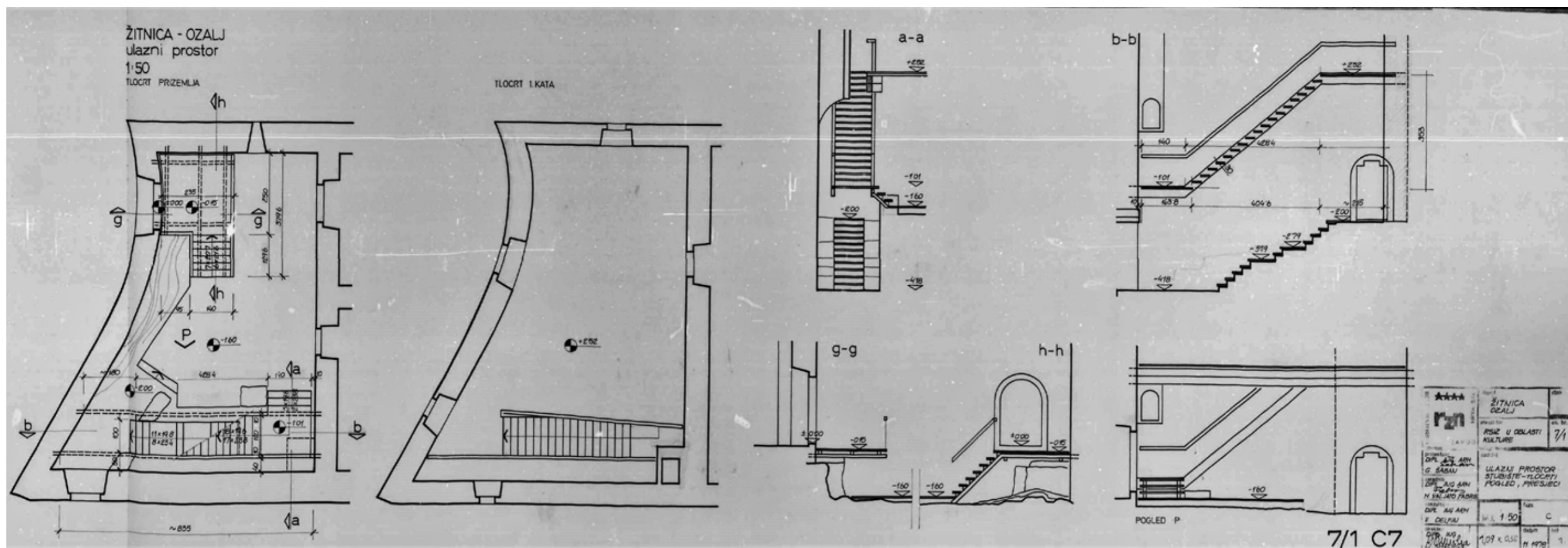
se ovdje donesene smjernice temelje pretežno na analizi stanja zatečena na terenu.

Osnovna prostorna organizacija te raspored otvora i njihova arhitektonska plastika čuvaju se u zatečenom obliku, ali kako je navedeno, podnica, podesti i stubište u predvorju Žitnice samo su djelomično izvedeni te su estetski i funkcionalno neprikladni.

Istraživanja Hrvatskoga restauratorskog zavoda provedena u 20. stoljeću nisu, naime, rezultirala konačnim zaključkom o poziciji i obliku izvornoga gotičkog stubišta, nego se voditeljica istraživanja Gabrijela Šaban u svojem prvom prijedlogu rekonstrukcije vertikalne komunikacije iz 1974. godine referirala na nacrt iz 1877. i zatečene na-

laze na terenu koji su potvrđivali stanje iz 1877. godine.² Zbog važnosti za obnovu, donosimo zaključak u cijelosti: *Predloženo rješenje unutarnjeg stubišta iz ulaznog prostora prizemlja na kat rezultat je analiza u konstruktivnom i povijesnom značenju provedenih na temelju činjenica s kojima se susrećemo u ovom objektu. Uzevši postojeći raspored stropnih greda kao premisu, preostaje locirati stubišni krak unutar rastera stropnog grednika u jednom smjeru presječenih podvlakom uzduž čitavog ulaznog prostora.*

² Gabrijela Šaban, Objašnjenje prijedloga vertikalnih komunikacija i poda u ulaznom prostoru prizemlja, u: Gabrijela Šaban, Branko Lučić, *Ozalj – Stari grad – »Žitnica«*, Zahtjev za radove u 1974. godini, Zagreb, 15. 02. 1974.

Realizirani projekt podnica i vertikalne komunikacije u Žitnici iz 1978. (HRZ)

Pojednostavnili bi ovaj zadatak smjestivši stubišni krak zapadno od vrata u južnom pročelju uza zid, u nagibu koji omogućuje završetak kraka na podvlaci. S konzervatorskog stajališta to bi moguće bilo najispravnije obzirom da su nam to zadnji tragovi postojanja stubišnog kraka u ovom prostoru koji su još i danas sačuvani očuvanom žbukom na mjestu tetive stubišnog kraka (vidljivo na objektu, na fotografiji Republičkog zavoda i na nacrtu iz 1887. god.). Pokušali smo rekonstruirati ovaj stubišni krak u gruboj tesarskoj izvedbi no potvrdili smo i ranije saznanje da je takav stubišni krak apsolutno nepodesan za novu namjenu objekta muzejskog izlaganja. Sigurno je, da je opisani položaj stubišnog kraka najpovoljniji jer smještanje kraka na bilo kojem mjestu ulaznog prostora idući prema istočnom zidu nezgodan je, radi prekidanja vizura i komunikacija u prostorije

prizemlja, podruma i u smjeru prema vratima u istočnom zidu. Predloženom stubišnom kraku dali smo maksimalno mogući optimalni nagib s maksimalno mogućom dužinom kraka time da smo podvlaku prekinuli pod grede s istočne strane nadvratnika vratiju u južnom pročelju. To smo mogli učiniti jer je potreba funkcije podvlake zapravo u pitanju na ovom kraju objekta, gdje se on sužuje, što je konstatirano već u statičkoj provjeri nosivosti greda koju je izradio prof. dipl. ing. građ. Eugen Erlich. S podesta ispred vrata u južnom pročelju drugi dio stubišnog kraka silazno vodi u prizemlje objekta. Pod prizemlja predviđa se izvesti jedino kao element nove funkcije objekta, t.j. da služi za komunikaciju i prezentaciju izložaka a nema pretenziju čvrstog poda u smislu obrade i dodira s plohom zidova. Izvesti će se od dasaka vjerojatno u dva, možda tri nivoa čime se daje mogućnost

prilagođavanja stjenovitoj podlozi i padu terena u smjeru zapad – istok. Poštujući osnovnu zamisao uređenja unutrašnjosti koja sama postaje na neki način izložak, pod ćemo izvesti na rahlom rasteru nosivih elemenata i time omogućiti maksimalno upoznavanje s arhitekturom „Žitnice“.

No, 1978. godine realiziran je novi projekt podnica i stubišta koji se zatječe i danas *in situ*, a koji nije primjeren jer ne omogućuje komunikaciju prizemlja s podrumom i ulazom na istočnom pročelju. Mora se stoga pristupiti realizaciji novog podnog i vertikalnog rješenja, prije svega zamjenom masivne drvene građe suvremenijim i lakšim materijalima koji se vizualno neće nametati arhitekturi predvorja. U oblikovanju nove podnice predvorja i vertikalne komunikacije uputno je osloniti se na spomenuto obrazloženje Gabrijele Šaban.

Kada je riječ o obradi zidova, predvorje sa stubištem u zoni prizemlja treba ostati neožbukano s obzirom na to da je formirano vjerojatno u prvoj gotičkoj fazi, kao i zidovi podrumskih prostorija, dok način žbukanja prostorije u prizemlju, izvedenog tijekom spomenute obnove prema uputama Hrvatskoga restauratorskog zavoda, smatramo primjerenim. No, prije bilo kakvih radova na obnovi potrebno je u prostorijama prizemlja fotogrametrijskim snimanjem precizno dokumentirati sve natpise, dekorativne oslike i urezane crteže jer su oslici nepovratno izgubili intenzitet boje i teško su uočljivi. Trebaju se osigurati optimalni mikroklimatski uvjeti za zaštitu i očuvanje oslika.

Na prvom je katu zidove dvorane i predvorja potrebno ožbukati žbukom krupnijega granulata do unutarnjeg brida kamenih klesanaca i oličiti toplo toniranim vapnenim naličjem, sve prema uzoru na obnovljene dijelove zida u prostorijama prizemlja. S obzirom na to da su uočeni tragovi više obojenja na kamenoj plastici predlaže se produžiti isključivo tanki sloj vapnenog naliča preko kamenih klesanaca okvira niša, vrata i prozora. Zazidani zapadni otvor u sjevernom zidu na katu predvorja predlaže se odzidati i uspostaviti komunikaciju s dvoranom.

U dvije prostorije prizemlja i u dvoranu prvog kata treba postaviti podove od hrastovih dasaka. Potrebno je izraditi stolariju prozora i vanjskih vrata predvorja i podruma, dok otvori između predvorja i prostorija prizemlja te predvorja i dvorane na katu mogu ostati bez drvenog okvira i vratnica. Predlaže se da se manji otvori u podrumu i na zapadnom i istočnom zidu predvorja u prizemlju ostakle prema uzoru na svijetle otvore prvog i drugog kata branič-kule ili strijelnice u zapadnom zidu istočnog krila. Svi zazidani otvori trebaju ostati prezentirani jer svjedoče o povijesnoj slojevitosti zdanja.

Potrebno je provesti električne instalacije, no smatramo da, bez obzira na njezinu buduću namjenu, zgrada *Žitnice* ne smije biti narušena ugrađivanjem vodovodnih i kanalizacijskih instalacija.

V.8.2. Vanjština

Pročelja *Žitnice* s gotičko-renesansnim otvorima i portalom obilježenim 1556. godinom te njezino krovništvo prekriveno šindrom primjereno su obnovljeni, tako da su potrebni samo manji dodatni zahvati. U tom smislu predlaže se izvesti jednokrako stubište uz južno pročelje, koje bi se uspinjalo od istoka prema zapadu, do vrata na katu *Žitnice*. Tijekom budućih radova na vanjštini *Žitnice* predlaže se napraviti dodatna istraživanja da se preispita postojanje visećeg drvenog ophoda na vanjskim zidovima. Buduće obnove pokrova krovništva trebaju biti realizirane uporabom ariševih, kalanih daščica u tri sloja.

Ispred *Žitnice* treba izvesti kaldrmu na podlozi od nabijenog krupnog pijeska, s obzirom na to da je arheološkim istraživanjima kaldrma već pronađena na putu koji se od platoa ispred *Žitnice* spušta prema ulaznoj kuli Staroga grada Ozlja.

V.9. Sjeverno krilo

Sjeverno rezidencijalno krilo, podignuto u gotičkom razdoblju te produženo gradnjom stubišta i povišeno dogradnjom drugog kata u baroknom razdoblju, također je dio Staroga grada s osobitom arhitektonskom vrijednosti. Ona se očituje ponajprije u oblikovanju osebujnog arkadno rastvorenoga gotičkog trijema u prizemlju zapadnog dijela krila i na katu istočnog dijela krila, ali i u izvedbi reprezentativnoga baroknog stubišta. No, tijekom obnoviteljskih zahvata u organizaciji Hrvatskoga restauratorskog zavoda zapadni je dio krila narušen skidanjem unutarnjih i vanjskih žbukanih slojeva, demontažom kamenog stubišta i njegovom zamjenom betonskim stubama te uklanjanjem drvenih međukatnih konstrukcija koje su u sklopu konstrukcijske sanacije zamijenjene armiranobetonskim pločama. Obnova nije dovršena tako da je zapadni dio krila izvan funkcije. U istočnom pak dijelu krila, koje ima

namjenu muzeja, u novije vrijeme unutrašnjost nije obnovljena niti mijenjana.

V.9.1. Unutrašnjost

Obnovu zapadnog dijela krila potrebno je što prije završiti te prostor prilagoditi odgovarajućoj namjeni. Iako količinu armiranobetonskih konstrukcija primijenjenih tijekom obnove krila držimo neprimjerenim kulturnom dobru tako visoke kategorije, nije realno očekivati da bi se postojeća statička učvršćenja moglo ukloniti. Predlažemo jedino njihovo prikrivanje (kamufliiranje). To se posebno odnosi na armiranobetonsko učvršćenje u prizemlju, koje je zaklonilo jedan od lukova arkada.

U prizemlju zapadnog dijela krila (P – 4) treba zadržati postojeću prostornu organizaciju s gotičkim trijemom i baroknim lučnim prolazima te pozorno obnoviti gotičku kamenu plastiku arkada i portala kapele sa sjeverne strane krila. Portal kapele potrebno je očistiti od boje, a njegove drvene vratnice urediti. Uz portal su ostali sačuvani fragmenti žbuke na kojima je Tihomil Stahuljak sredinom 20. stoljeća uočio glagoljična slova i tragove oslika. Potrebno ih je konzervirati i prezentirati tako da se opšiju ostatci starih slojeva žbuke, a ostatak zida ožbukava upuštenim slojem žbuke krupnije granulacije u odnosu prema izvornim dijelovima i oboji slojem toplo toniranog vapnenog naliča. Na podu valja zadržati i obnoviti kameno popločenje, dok strop mora ostati otvoreni drveni grednik. U prolazu uz branič-kulu (P – 3) treba obnoviti kamin i ostale detalje kamene plastike otvora. Na podu prolaza preporučuje se zadržati kaldrmu, dok strop ostaje otvoreni grednik. Armirano-betonski stupac u arkadi gotičkog trijema preporučuje se vizualno maskirati prirodnim materijalima.

Sada jedinstven prostor prvog kata u zapadnom dijelu sjevernog krila (I – 3) može se, prema potrebi, podijeliti na manje sobe, kao i onaj na drugom katu (II – 3), a kao uzor može poslužiti i stanje zabilježeno na nacrtima iz 1877. godine, premda ono ne mora biti izvorno. U zoni prvog

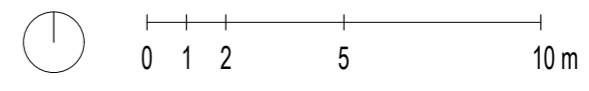

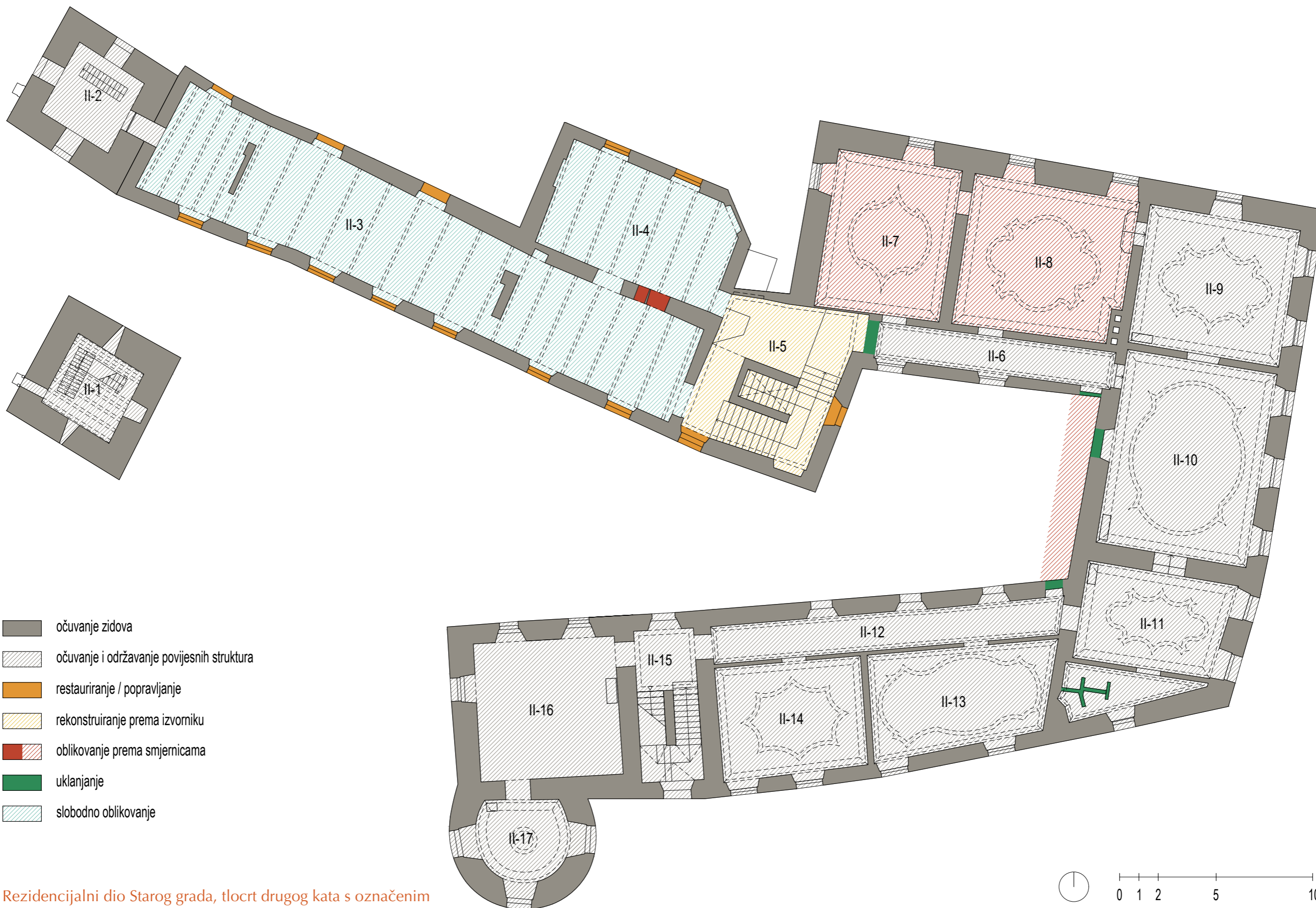
Rezidencijalni dio Starog grada – sjeverno krilo s branič-
kulom i kapelom, istočno i južno krilo s Trškom kulom, tlocrt
prizemlja s označenim smjernicama za obnovu

- očuvanje zidova
- očuvanje i održavanje povijesnih struktura
- restauriranje / popravljanje
- oblikovanje prema smjernicama
- uklanjanje

Rezidencijalni dio Starog grada, tlocrt prvog kata s označenim smjernicama za obnovu

Rezidencijalni dio Starog grada, tlocrt drugog kata s označenim smjernicama za obnovu

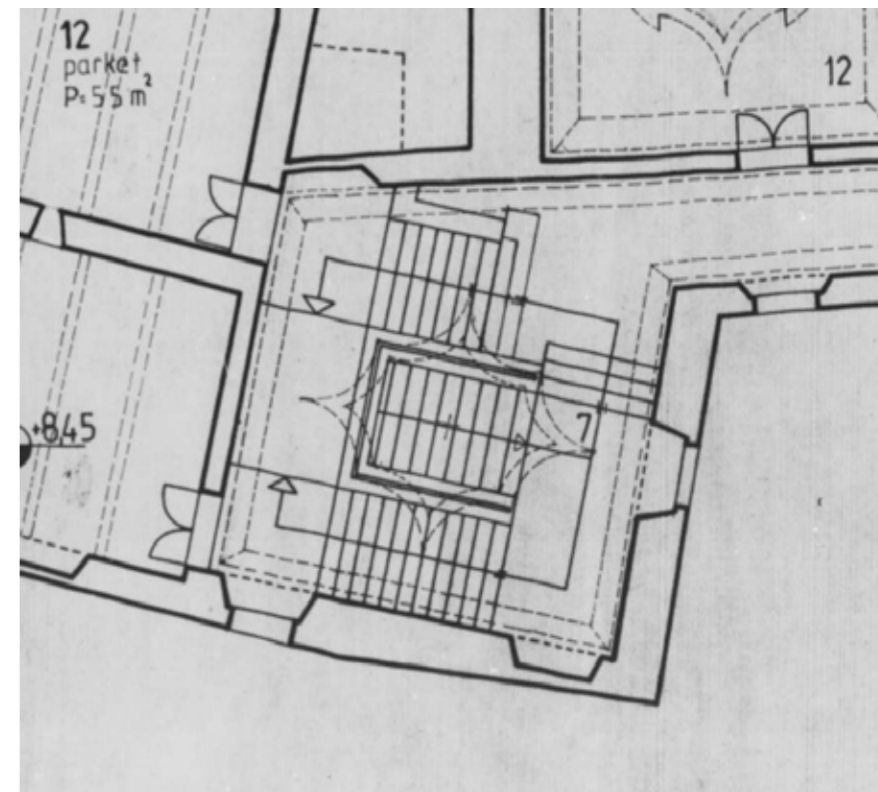
Barokno stubište sjevernog krila u prizemlju (MKM)

kata treba zadržati baroknu komunikaciju s prostorom kapele, posredstvom vrata i prozora, a na drugom bi katu trebalo zazidati segmentni prolaz u južnom zidu prostorije iznad kapele (II – 4) te ga prezentirati kao nišu, isto kao i kvadratni otvor, pokraj spomenutog prolaza, sa sekundarno upotrijebljenim gotičkim okvirom. U međukatu, pod prostorije (I – 6) sjeverno od stubišta treba obnoviti i zazidati pravokutni svijetli otvor u južnom zidu te prostorije, koji se otvara na stubište. Predlaže se u prostorije prvog kata postaviti daščani hrastovi pod, a u one na drugom katu može se postaviti i parket, ovisno o namjeni.

Barokno stubište na drugom katu sjevernog krila, 1954. (MKM)

Pri obnovi unutarnjih zidova u zapadnom dijelu sjevernog krila potrebno je otući svu cementnu žbuku te upotrijebiti vapnenu žbuku i za ispunu i za zaglađivanje površine zida. S obzirom na to da su prizemlje i prvi kat izgrađeni u različito vrijeme od drugog kata, preporučuje se napraviti distinkciju u tretiranju njihovih unutarnjih površina tako da se zidovi prizemlja i prvog kata zapadnog dijela krila žbukaju mortom grublje teksture, dok se oni na drugom katu žbukaju žbukom finije granulacije, tako da se zaravna površina zida. S obzirom na to da nije pronađena dokumentacija o povijesnim bojenim slojevima bočnih zidova unutrašnjosti kroz katove, preporučuje se unutarnje zidove u zoni prizemlja i prvog kata bojiti toplom toniranim vapnenim naličjem, a one u zoni drugog kata, kao i stubišta te prostorija zapadno od prolaza prema *Žitnici*, uz branič-kulu, kroz sve razine, vapnenim naličjem hladnijeg tonaliteta. Kamene okvire prozora i vrata potrebno je očistiti i sanirati sva njihova oštećenja ispunama u istoj boji i teksturi. Također je potrebno sanirati i prezentirati sve zazidane otvore.

Barokno stubište sjevernog krila, 1983. (HRZ)

Svu sadašnju, staru i nefunkcionalnu stolariju prozora zapadnog dijela sjevernog krila treba ukloniti i postaviti nove prozorske dvostruke drvene okvire oblikovane kao faksimile postojećih.

Posebni je zahvat u sklopu obnove sjevernog krila restauracija stubišta (P – 6) koje je nakon demontaže kamenih stuba i njihove zamjene betonskim stubama ostalo nedovršeno. Reprezentativno barokno stubište u najvećoj mogućoj mjeri valja vratiti u izvorno stanje i pritom se treba referirati na dokumentaciju koja se čuva u arhivi Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskoga restauratorskog zavoda te na nacрте iz 1877. godine.

Prema sačuvanim snimkama valja izraditi klesane kamene dijelove stubišta kao što su stube i profilirani vijenac ograde.³ Treba također izraditi i na izvornu poziciju ugraditi kovanu ogradu s drvenim rukohvatom. Za cjelovitu re-

3 Profilirani kamene klesanci vijenca uskladišteni su na drugom katu sjevernog krila.

konstrukciju stubišta osobito je važno da se ponovno izvede u istraživanjima uklonjen treći sjeverni krak stubišta na drugom katu. Potrebno je ožbukati sve bočne zidove i podglede stubišnih krakova i podesta te izvesti istak svodova u odnosu prema žbukanom zidu. Iznad stubišta treba postaviti drveni grednik, koji je bio uklonjen 1987./1988. godine, te rekonstruirati uklonjeni štuko-ukras na ravnom stropu stubišta, prema snimci pohranjenoj u Restauratorskom zavodu Hrvatske. Velike zazidane otvore na južnom zidu dvaju međupodesta, koji su služili za utovar žita ili su mogli voditi na most prema južnom krilu, treba prezentirati kao niše ili otvoriti i ostakliti. U slučaju nalaza odgovarajućih tragova mosta i otvora na zidu južnog krila, u obzir dolazi i rekonstrukcija drvenog mosta.

U istočnom dijelu sjevernog krila, koje čini cjelinu s istočnim krilom, a gdje nisu provedeni obnoviteljski zahvati, ostale su sačuvane povijesne strukture. Zatečenu prostornu organizaciju, koju u prizemlju čine nadsvođena prostorija sa središnjim stupcem i hodnik te po dvije prostorije i hodnik na oba kata, treba sačuvati u postojećem stanju. Posebno je važno sačuvati i obnoviti nadsvođenu prostoriju u prizemlju (P – 7), arkadno rastvoren trijem na prvom katu (I – 7) te prostorije na katovima sa štuko-ukrasima (I – 8, I – 9, II – 7, II – 8).

U prizemlju predlaže se povezati nadsvođenu prostoriju (P – 7) sa stubištem (P – 6) otvaranjem zazidanih vrata, jednako kao što bi i na drugom katu trebalo hodnik (II – 6) povezati sa stubištem (II – 5). U suprotnom, pri obnovi stubišta treba naznačiti postojanje prolaza upuštenim slojem žbuke u konačnoj prezentaciji prostorija. Novije popločenje lomljenim kamenom u nadsvođenoj prostoriji predlaže se zamijeniti primjerenijim, prema uzoru na popločenja prizemlja u sjevernom krilu s kapelom. S posebnom pozornošću treba sačuvati i obnoviti središnji stupac, pilastre i svodove.

Na katovima, uz čuvanje originalne opreme, a osobito dekorativnih parketa (II – 8), potrebno je sačuvati i obnoviti štuko-ukrase na bočnim zidovima prostorija u formi polukružne trake te štuko-ukrase na ravnim stropovima u

obliku kartuše (II – 7, II – 8). S obzirom na nalaz florealnih oslika na bočnim zidovima zapadne prostorije drugog kata (II – 7) obvezno je, prije intervencije na zidovima, koja bi mogla oštetiti bojene i žbukane slojeve, proširiti sondažna restauratorska istraživanja bojjenih slojeva. Na takav zaključak upućuju i rezultati provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja zidne površine u prostoriji I – 8 koja su pokazala da je očuvano nekoliko žbukanih i ličenih slojeva, od barokne obnove prostorija do 20. stoljeća (sonda 14). U skladu s nalazom kronološki najstarijeg naliča svjetloružičaste oker boje na zidovima prostorije P – 7 iz vremena baroka (sonde 6 i 7), predlaže se prebojiti njezine zidove identičnom bojom.

Stolariju prozora i vrata treba dijelom sačuvati (stare vratnice), a dijelom faksimilski obnoviti, u skladu s ostalim rezidencijalnim dijelovima Staroga grada.

V.9.2. Vanjština

S obzirom na to da su žbuka i naliči na svim pročeljima sjevernog krila otučeni te da je žbukanje s uporabom bijelog naliča i crvenih detalja izvedeno samo na južnom pročelju istočnog dijela krila, nužno je što prije ožbukati pročelja da se zaustavi njihova izloženost atmosferilijama. U dokumentaciji Hrvatskoga restauratorskog zavoda zabilježeno je da su sva pročelja tijekom obnove 1831. godine zadržala oslik od crvenih dekorativnih traka i crveno bojjenih rubnih klesanaca na bijeloj podlozi. No, predlaže se uskladiti tretman vanjskih površina zapadnog dijela sjevernog krila, njegova sjevernog i južnog pročelja, s oblikovanjem vanjštine ostalih gotičko-renesansnih građevina Staroga grada – *Žitnice* i kapele, i to aplikacijom u jednom sloju vapnene žbuke krupnoga granulata, koja prati nepravilnu strukturu kamenog nosioca. Pročelja treba bojiti isključivo vapnenim, toplo toniranim naličem. Izvorne, gotičke kamene elemente arkada na južnom pročelju i zazidanih gotičko-renesansnih prozora iznad njih na prvom katu treba restaurirati te oličiti tankim vapnenim slojem, a naknadne kamene prozorske okvire, uz branič-kulu, na prvom i

drugom katu sanirati i prezentirati neoličene. Prezentirani trebaju ostati i nekadašnji rubni klesanci južnog pročelja, vidljivi u prizemlju.

Sjeverno pak pročelje istočnog dijela sjevernog krila, koje čini cjelinu s istočnim krilom, predlaže se obnoviti prema uzoru na njegovu već uređenu južnu fasadu restauracijom stanja dobivenog 1831. godine, tj. izvedbom crvenih detalja na bijeloj podlozi. Na južnom pročelju tog dijela sjevernog krila trebalo bi ponovno staviti u funkciju zazidani prolaz najistočnije arkade na prvom katu te zazidani prolaz u zoni drugog kata, u sklopu obnove ganjaka istočnog krila i uspostave izravne komunikacije između sjevernog i južnog rezidencijalnog krila.

Preporučuje se također ukloniti raslinje koje prekriva sjeverni zid zapadnog dijela krila. Potrebno je ukloniti odvodnu cijev oborinskih voda koja prolazi sredinom južnog pročelja i postaviti je na mjesto na kojem vizualno dolazi manje do izražaja.

V.10. Istočno krilo

Istočno krilo s očuvanim romaničkim elementima (bifora spolirana u prizemlju) dominantno je obilježje dobilo u baroknoj obnovi, kada je dograđen drugi kat i kada je oblikovano vanjsko pročelje, a dvorane opremljene štukaturama. To je, međutim, i dio Ozlja koji je bio najviše izmijenjen unašanjem novih namjena tijekom 20. stoljeća (restoran u prizemlju, kino na prvom katu, armiranobetonska međukatna konstrukcija između prizemlja i prvog kata), dok je drugi kat u funkciji muzeja ostao razmjerno dobro sačuvan. Recentna obnova odnosila se ponajprije na uređenje pročelja, koja dobivaju koloristički izražaj iz 1831. godine.

V.10.1. Unutrašnjost

U unutrašnjosti čuva se prostorna organizacija koju je krilo dobilo u 18. stoljeću – tri prostorije u prizemlju te dvorane

i komunikacije kroz ganjak uz zapadno pročelje na katovima – s time da naknadne intervencije treba korigirati, a poništene dijelove restaurirati.

U prizemlju je potrebno ponajprije promijeniti recentnu kamenu podnu oblogu te izvesti kameno popločenje prema uzoru na prizemlje sjevernog krila s kapelicom. Ako je potrebno, može se ukloniti pregradni zid s lučnim otvorom u prostoriji P – 10 te istočni poprečni zid u prostoriji P – 8.

Na prvom katu moguće je veliku kinodvoranu (I – 11) podijeliti na dvije prostorije, prema uzoru na podjelu drugog kata, odnosno na stanje zabilježeno na nacrtu iz 1877. godine, no to nije nužno, te se prema potrebi može zadržati dvoranu uz niveliranje poda. Preporučuje se također ukloniti kinoprojektor iz južne sobe na prvom katu (I – 12) te srušiti pregradni zid tako da se na kraju formira jedna prostorija u punoj širini krila. Na drugom katu predlaže se zadržati postojeći prostorni raspored s trima dvoranama ukrašenima štukaturama (II – 9, II – 10, II – 11), koji odgovara izvornom stanju. Na podovima u prostorijama na katovima preporučuje se zadržati parket.

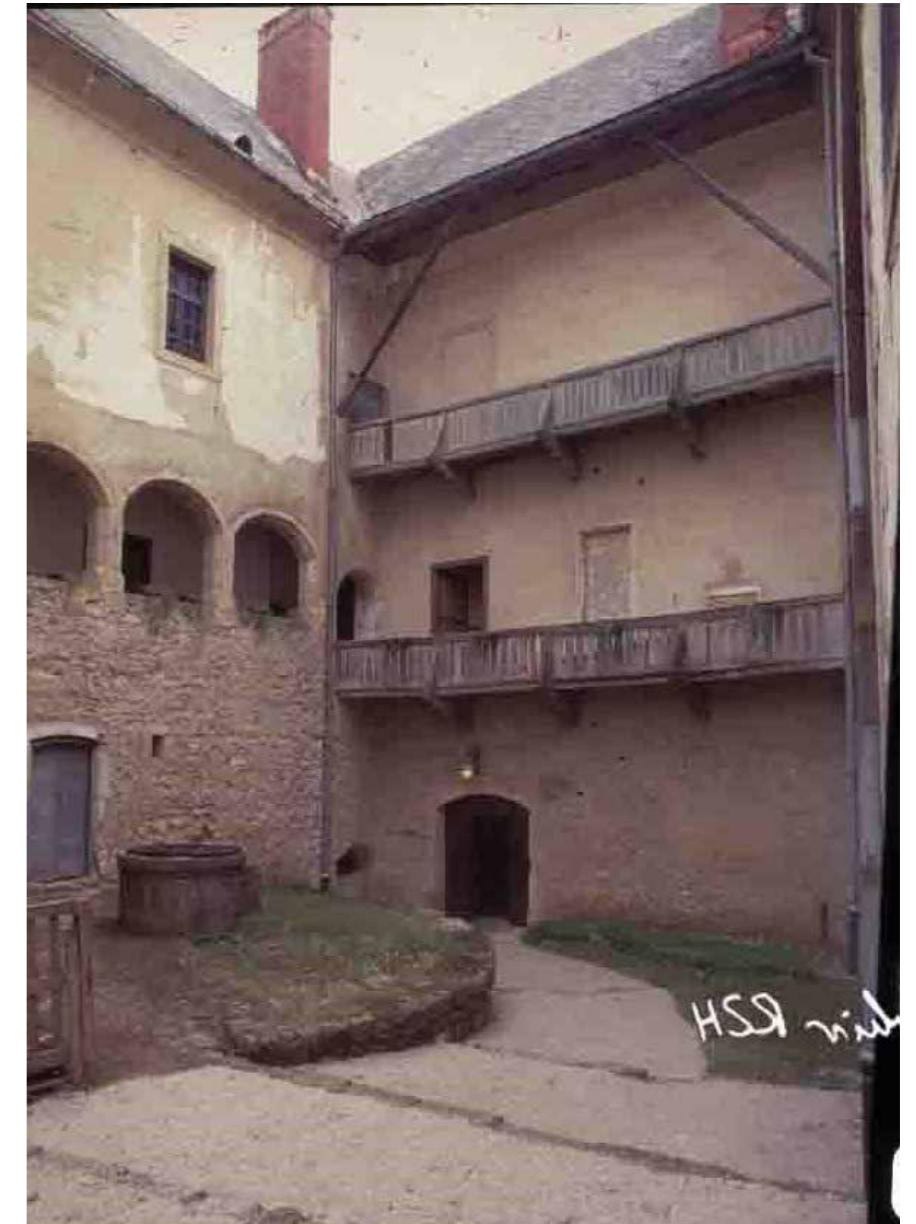
Tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja zidnih površina prostorija u prizemlju nisu pronađeni slojevi naliča istodobni s građom zida te se u budućim obnovama predlaže bojenje unutarnjih zidova neutralnim, toplobiljelim vapnenim naličem (sonda 5). Na prvom katu, u nekadašnjoj kinodvorani, u provedenim je restauratorskim istraživanjima utvrđeno nekoliko žbukanih i ličenih slojeva (sonde 12, 13). Najstariji pronađeni sloj je iz vremena barokne obnove kompleksa i formiranja ukrasne profilacije u vrhu zida prostorije, a prezentiran je vapnenim naličem svjetlosive boje, toplog zagasitog tona, na debljem sloju vapnene podloge (glet). Uz donji zaključni rub profilacije u istom sloju zatečeni su tragovi bordure crvene boje intenzivnog tona, izrazito loše očuvanosti. I naknadni bojani slojevi, premda se kromatski razlikuju od izvornoga, naglašavaju rub profilacije bordurom različite boje. S obzirom na nalaze sugerira se prije intervencija na unutarnjim zidovima prostorija obaju katova proširiti restauratorska

Zapadno pročelje istočnog krila s drvenim ganjcima (HRZ)

sondiranja i utvrditi moguću prisutnost oslikanih slojeva. U svakom je slučaju potrebno restaurirati sačuvane stropne štukature na drugom katu.

Potrebno je također sačuvati i obnoviti postojeće vratnice ukrašene profilacijama i ukladama koje potječu iz barokne obnove te drvene okvire niša vrata i njihove drvene obloge. Sondiranjem treba utvrditi njihov izvorni bojani sloj te ga reproducirati u obnovi. Stolariju prozora treba sačuvati ili faksimilski obnoviti u skladu s ostalim rezidencijalnim traktovima.

Drveni ganjci istočnog krila, 1954. (MKM)

V.10.2. Vanjština

Obnovljeno stanje svih pročelja istočnog krila s bijelom podlogom i crvenim detaljima predlaže se zadržati, s time da se prema potrebi pomno uredi prozorski okviri iz baroknog razdoblja, uz čuvanje uklesanih inicijala naručitelja grofa Perlasa s datacijom: PH 1751, te prezentaciju ostataka starijih otvora. Prizemna zona zapadnog pročelja s romaničkom biforom treba ostati neožbukana. No u tom je dijelu nužno otući debele nanose cementne žbuke i zami-

jeniti ih toplo toniranom vapnenom žbukom. Isti postupak treba provesti i na zidu južnog pročelja u prizemnoj zoni.

Najveći zahvat u obnovi vanjštine jest rekonstrukcija drvenih ganjaka na zapadnom pročelju na prvom i drugom katu, prema sačuvanoj fotodokumentaciji. Tom prigodom treba ponovno staviti u funkciju zazidane otvore u zapadnom zidu, koji su vodili na ganjak.

Što se tiče otvora, preporučuje se također staviti u funkciju gotički prozor u zoni prvog kata zapadnog pročelja i zazidani prozor središnje prostorije drugog kata na istom pročelju. Naknadno otvoren prozor u prizemnoj zoni južnog pročelja trebalo bi zazidati.

U sklopu obnove krila potrebno je urediti i plato s cisternom.

V.11. Južno krilo

Južno krilo, kao i ostala dva rezidencijalna krila sa sačuvanim srednjovjekovnim strukturama i izrazitom barokizacijom u kojoj se ono povisuje dogradnjom drugog kata, cijelo je u funkciji muzeja te nije bilo obuhvaćeno novijom obnovom, osim uređenja pročelja s već spomenutom kolorističkom obradom iz 1831. godine. Stoga su ovdje ostale razmjerno dobro sačuvane povijesne strukture, uključujući i unutarnje žbuke, dok su vanjske žbuke, kao i na cijelom Starom gradu, otučene. Na krilu nisu potrebni veći zahvati obnove, osim konstrukcijske sanacije. Posebno je vrijedan dio krila renesansna Trška kula, koja je primjereno uređena.

V.11.1. Unutrašnjost

U unutrašnjosti čuva se prostorna organizacija s nizovima prostorija, hodnicima i stubištem, kakvu je prostor dobio u baroknoj obnovi.

U prizemlju treba sačuvati stari svod u krajnjoj zapadnoj prostoriji (P – 16) te svod u Trškoj kuli (P – 17). Svi na-

knadni pregradni zidovi u ostalim prostorijama (P – 13, P – 14) mogu se ukloniti, jednako kao i keramička popločenja te strop od armiranog betona (P – 13). Za podne obloge preporučuje se izvesti kameno popločenje, u skladu s prizemljem ostalih rezidencijalnih krila, stropove treba urediti kao otvorene grednike, a ostatci nekadašnjeg obrambenog zida (danas južnog zida krila) trebaju ostati neožbukani.

Na prvom katu potrebno je obnoviti prostorije koje trenutačno služe kao uredi muzejskog osoblja (I – 14, I – 15, I – 16) tako da se zadrže svi njihovi oblikovni elementi, kao što su osebujne prozorske niše i štuko-ukrasi. Na jednak način treba obnoviti i muzejske dvorane na drugom katu, u kojima su očuvane stropne štukature iz vremena barokne obnove. Prije početka obnove trebaju se provesti restauratorska sondiranja naliča te utvrditi izvorni oslik reprezentativnih prostorija u oba kata.

Predlaže se također provesti sondiranje u hodnicima obaju katova (zapadni dio sjevernog zida) radi pronalaženja eventualnog traga otvora koji je mogao voditi na već spomenuti pretpostavljeni most, koji je južno krilo povezivao sa stubištem u sjevernom krilu. Radi obnove izravne komunikacije putem ganjaka između sjevernog i južnog rezidencijalnog krila (uz zapadno pročelje istočnog krila), potrebno je otvoriti zazidane otvore u hodnicima na prvom i drugom katu (I – 13, II – 12).

Na oba je kata potrebno sačuvati izvornu stolariju vrata i prozora, uz mjestimičnu faksimilsku obnovu, a za podnu oblogu predlaže se zadržati parkete.

S osobitom pozornošću valja sačuvati i obnoviti barokno stubište (P – 15) uz zadržavanje kamenih stuba, lukova i svodova.

V.11.2. Vanjština

Na pročeljima se preporučuje zadržati obnovljeno stanje, s neožbukanim prizemljem te s katovima ožbukanim bijelim naličem i crvenim elementima arhitektonske plastike.

Svi elementi arhitektonske plastike pročelja trebaju ostati sačuvani i prema potrebi restaurirani, uključujući kamenu ploču s uklesanom 1561. godinom.

Potrebno je ukloniti obilne nanose cementne žbuke iz sljubnica prizemne zone sjevernog i južnog pročelja te ih zamijeniti toplo toniranom vapnenom žbukom. Žbuku treba nanijeti na zid ugledajući se na završni tretman zidne površine vanjštine oružarnice.

Trška kula izvana je također obnovljena s restauracijom dvobojnog oslika iz tridesetih godina 19. stoljeća. S obzirom na to da je riječ o fortifikacijskoj građevini koja je izvana i iznutra sačuvala svoja renesansna obilježja, predlaže se provesti vanjsku obradu u skladu s drugim srednjovjekovnim i renesansnim građevinama – kamena struktura zida i pokrov krovišta šindrom.

V.12. Okolni prostor

Sastavni dio obnove Staroga grada uređenje je okolnog prostora unutar prstena zidina. Prije uređenja svakako treba dovršiti arheološka iskapanja kako bi se do kraja razriješila građevna povijest najstarijih faza gradnje, ali i odredila razina hodnih površina. Na osnovi arheoloških nalaza treba izraditi projekt cjelovitog parternog uređenja platoa Staroga grada, koji će kombinirati prezentaciju arheoloških nalaza, zelene površine i hodne površine oblikovane upotrebom kaldrme, slijedom pronalaska kaldrme na prilaznom putu od ulaza do *Žitnice*. U obzir također dolazi i popločenje kamenim pločama. Sa svih hodnih površina platoa Staroga grada mora se ukloniti asfalt.

Potrebno je izraditi projekt cjelovitog uređenja parka oko uzvisine Staroga grada Ozlja. Projekt parkovnog uređenja mora prije svega uključiti brigu o dugotrajnom očuvanju i prezentaciji obrambenih zidina, njihova i užeg i šireg prstena, kao i *Žitnice*, uklanjanjem raslinja sa zidina i u njihovoj neposrednoj blizini. Preporučuje se da, uz to, projekt obuhvati i uvođenje novih, edukativnih i rekreativnih sadr-

Pogled na Stari grad i okolni prostor sa zidinama

žaja, primjerice oblikovanje šetnica i prezentaciju temelja romaničke dvorske kapele te porušene crkvice sv. Antuna.

V.13. Osvrt na studiju Stari grad Ozalj. Prostorno-programska studija

U »Prostorno-programskoj studiji«, projektanata Vanje Ilić, dipl. ing. arh. i Damira Mancea, dipl. ing. arh. te suradnice Tene Petrović, mag. ing. arh. izložen je projekt za preuređenje dvorca Ozalj za hotelsku i muzejsku namjenu, izrađen u dvije varijante.

Hotelsko korištenje načelno je prihvatljivo, no kao što se može i očekivati, u povijesnom spomeniku stvara određene konflikte. U predloženom projektu predviđeno je tako uvođenje novih zidova, kako bi se današnje velike sobe podijelile u više manjih. Sam po sebi taj postupak nije sporan, ali u drugom katu rezidencijalnih krila on rezultira nepovoljnom situacijom da predviđeni pregradni zidovi nasjedaju i presijecaju zidne vijence na bočnim zidovima i štuko-ukrase na stropovima. Zbog toga se projektna varijanta 1, kojom je previđeno oblikovanje većeg broja manjih hotelskih soba na drugom katu, ocjenjuje neprikladnom. I u varijanti 2 postoje takvi konflikti (tri nova zida presijecaju stropnu dekoraciju), no smatramo da je ta varijanta prihvatljivija jer izvorni, barokni prostori nisu toliko usitnjeni te se na kraju u većem broju slučajeva prezentiraju prostorije izvornih dimenzija, poštujući tako autentičnost objekta.

Muzejska namjena ni po čemu nije sporna, dapače, hvaljevrijedna je. Smještaj muzeja u zapadni dio sjevernoga krila je primjeren. Unutar projektne varijante 2 podvarijanta predviđa korištenje potkrovlja za muzejski postav. Zato je u prvoj sobi sjeveroistočnoga krila projektirano spiralno stubište, koje probija strop sa štuko-dekoracijom, što je krajnje neprihvatljivo. Kad je riječ o uređivanju potkrovlja, podrazumijeva se da zbog nove namjene ne smije biti nikakvih promjena na krovnim plohami. Mora se također zapaziti da, u sklopu programske studije, za korištenje prostora

nisu predviđeni prostori namijenjeni uredima muzejskog osoblja ni muzejski depo; oba su sadržaja vitalno važna za funkcioniranje svakog muzeja.

U objema varijantama projektom predviđeno dizalo, koje povezuje suteran i drugi kat sjevernog krila, namijenjeno za potrebe i muzeja i hotela, smješteno je u sjevernom dijelu stubišta sjevernog krila. Dok je pozicioniranje dizala u nižim katovima prihvatljivo – interpolacijom na mjestu prostorija povijesno servisne namjene i skromnih arhitektonskih vrijednosti – ono na razini drugog kata potpuno poništava jedan, sjeverni krak izvornoga baroknog, simetrično koncipiranog trokrakoga reprezentativnog stubišta te na kraju znatno umanjuje njegovu arhitektonsku vrijednost. Okno dizala treba se izmjestiti te u dogovoru s nadležnim Konzervatorskim odjelom odrediti njegovu prikladnu poziciju.

Projektom prenamjene i uređenja Staroga grada Ozlja predviđena je ponovna uspostava izravne komunikacije između sjevernog i južnog krila formiranjem ganjaka na mjestu nekadašnjih, u razini i prvog i drugog kata. Slažemo se s njihovom faksimilnom obnovom, zajedno s drvenom nadstrešnicom, i uspostavom izvorne komunikacije.

Naposljetku, projektom je predviđen smještaj sanitarnih prostorija u podrumu *Žitnice*. Smatramo da takvo rješenje nije prikladno, zbog iznimne arhitektonske i spomeničke vrijednosti objekta, te da bi njezina namjena u svakom dijelu trebala biti reprezentativna, a ne servisna.

Zaključno, »Prostorno-programsku studiju« valja radikalno revidirati, prema prijedlogu konzervatorskih smjernica iznesenih u ovom elaboratu, odnosno prema posebnim uvjetima koje će na temelju njih izdati mjerodavni Konzervatorski odjel u Karlovcu.

V. 14. Zaključci i smjernice za daljnje radove

V. 14.1. Preporuke za dodatne istraživačke radove

Tijekom dugogodišnje obnove, Stari grad Ozalj bio je arheološki i konzervatorsko-restauratorski samo fragmentarno

sondiran. Dio konzervatorsko-restauratorskog istraživanja proveden je i tijekom izrade ovog elaborata. No cjelovita sondiranja nisu dovršena zato što je dio prostorija u funkciji muzeja, a dio svodova, stropova i gornjih zona vanjskih i unutarnjih zidova bio je nedostupan zbog nedostatka skele.

Preporučuje se stoga, nakon što su arheološkim sondiranjem pronađena prvotna romanička dvorska kapela te strukture između južnog krila i ulazne kule, arheološka istraživanja proširiti na cijeli plato Staroga grada. Ona trebaju obuhvatiti neizgrađeni teren platoa i pojedine dijelove izgrađenih prostora, a posebno obrambeni stupac, *Žitnicu* te istočno krilo s pretpostavljenim romaničkim palasom i zone izvan današnjeg perimetra Staroga grada. Uz moguće nalaze struktura koje su prethodile plemićkom burgu iz 12./13. stoljeća, kao i građevnih struktura romaničkoga i gotičko-renesansnog Staroga grada, očekuju se i nalazi hodnih niveleta i vrste popločenja.

Dodatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja treba provesti na pročeljima i u unutrašnjem prostoru pojedinih zgrada Staroga grada. Vanjska sondiranja ograničena su na one malobrojne dijelove na kojima nije bila otučena žbuka tijekom novijih obnova, kao što je primjerice ulazna kula. Sondiranja unutarnjih zidova odnose se na one prostore gdje žbuka nije bila otučena, ali gdje sondiranja većih razmjera nisu bila omogućena jer su prostorije korištene kao izložbene dvorane, depoi i uredi muzeja, a to su rezidencijalna krila – istočni dio sjevernog krila te istočno i južno krilo. Nalazi sondiranja izvedenih tijekom izrade ovog elaborata upućuju na znatnije nalaze oslika iz baroknog razdoblja u tim prostorima. Sondiranjima bi svakako, uz zidove, trebalo obuhvatiti i stropne štukature u navedenim prostorima te štukaturu na baroknom svodu kapele.

U određenim prostorima, poput hodnika na prvom i drugom katu južnog krila (također u funkciji muzeja), trebalo bi otvoriti i građevinske sonde radi eventualnog nalaza otvora koji su vodili na most, koji je povezivao južno sa sjevernim krilom.

Žitnica, prezentirane niše gotičko-renesansnih prozora s klupama

V. 14.2. Preporuke za izradu konzervatorske dokumentacije

Kao preduvjet za obnovu, trebalo bi izraditi arhitektonsku snimku postojećeg stanja cijelog sklopa Starog grada s obodnim zidinama, izvedenu snimanjem geodetskim instrumentima i 3D tehnikom laserskog skeniranja / snimanja, kao i snimak dronom te izraditi nacрте (tlocrti, presje-

ci, pročelja i svi potrebni detalji) u BIM formatu. Nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskog sondiranja treba izraditi prijedlog prezentacije oslika i štukatura.

Nužno je također izraditi elaborat konstrukcijske sanacije Staroga grada.

V. 14.3. Smjernice za obnovu i prezentaciju

Stari grad Ozalj obnavlja se tako da ostanu prezentirani svi vrijedni povijesni slojevi, od romanike, preko gotike, renesanse i baroka, sve do historicističkog stila. U tom kontekstu, kako je već nekoliko puta spomenuto, gotičko-rene-

Kapela, detalj gotičkog portala

sansno razdoblje, kada grad drže Frankopani i Zrinski, koji provode mnogo ključnih zahvata, te barokno razdoblje, kada grofovi Perlas obnavljaju i povisuju sklop, držimo najkvalitetnijima, što treba biti vidljivo i u prezentaciji. Stoga za vanjsku obnovu dominantno gotičko-renesansnih dijelova predlažemo prezentaciju kamenog zida ili jedno-bojnog vapnenog naliča, a za pokrov krovova povijesnu

Pročelje barokiziranog istočnog krila, detalj s prezentiranim kasnogotičkim otvorom

šindru. To je već djelomice provedeno prema uputama Hrvatskoga restauratorskog zavoda na *Žitnici* i *branič-kuli*, a takav princip treba proširiti na ulaznu kulu, oružarnicu, kapelu, zapadni dio sjevernog krila i Tršku kulu. Za ostale dijelove, a to su ponajprije rezidencijalna krila – istočni dio sjevernog krila te istočno i južno krilo, s dominantnom barokizacijom, primjerena bi bila obnova u obliku kakav

su krila dobila sredinom 18. stoljeća. No, s obzirom na to da su slojevi vanjske žbuke u prethodnim obnovama ovdje u cijelosti otučeni te da su pročelja interpretirana u izgledu kakav su dobila u obnovi 19. stoljeća (1831.) – crveni detalji na bijeloj podlozi i biber-crijep, predlažemo zadržati takvo stanje, koje se odlikuje određenim efektom i estetikom. Također se predlaže na tako obnovljenim pročeljima zadržati neožbukanima prizemne zone radi vidljivosti starijih struktura i otvora. Povijesnu slojevitost sklopa valja istaknuti i prezentacijom svih povijesno vrijednih starijih zazidanih otvora.

U unutarnjem prostoru treba također provesti distinkciju između dominantno romaničkih i gotičko-renesansnih dijelova te onih barokiziranih. U tom smislu u suteranima i prizemljima valja zadržati ili obnoviti primjerena popločenja podova (kaldrma, kamen, hrastove daske), neožbukane ili jednobojne zidove te zatečene svodove ili drvene grednike. Na katovima barokiziranih traktova treba restaurirati odgovarajuće naliče, oslike i štukature na stropovima, a na podovima postaviti daske ili parkete.

Cjelovitom obnovom valja obuhvatiti svu stolariju, uz čuvanje vrijednih elemenata vratnica, te faksimilsku obnovu prozora koji mogu dobiti dvostruka okna s izo-staklom na unutarnjoj strani.

Preduvjet navedenih zahvata konstrukcijska je sanacija svih dijelova Staroga grada koja, u skladu sa suvremenim dosezima građevinske struke, metodama i materijalima mora biti primjerena pojedinačno zaštićenom kulturnom dobru.

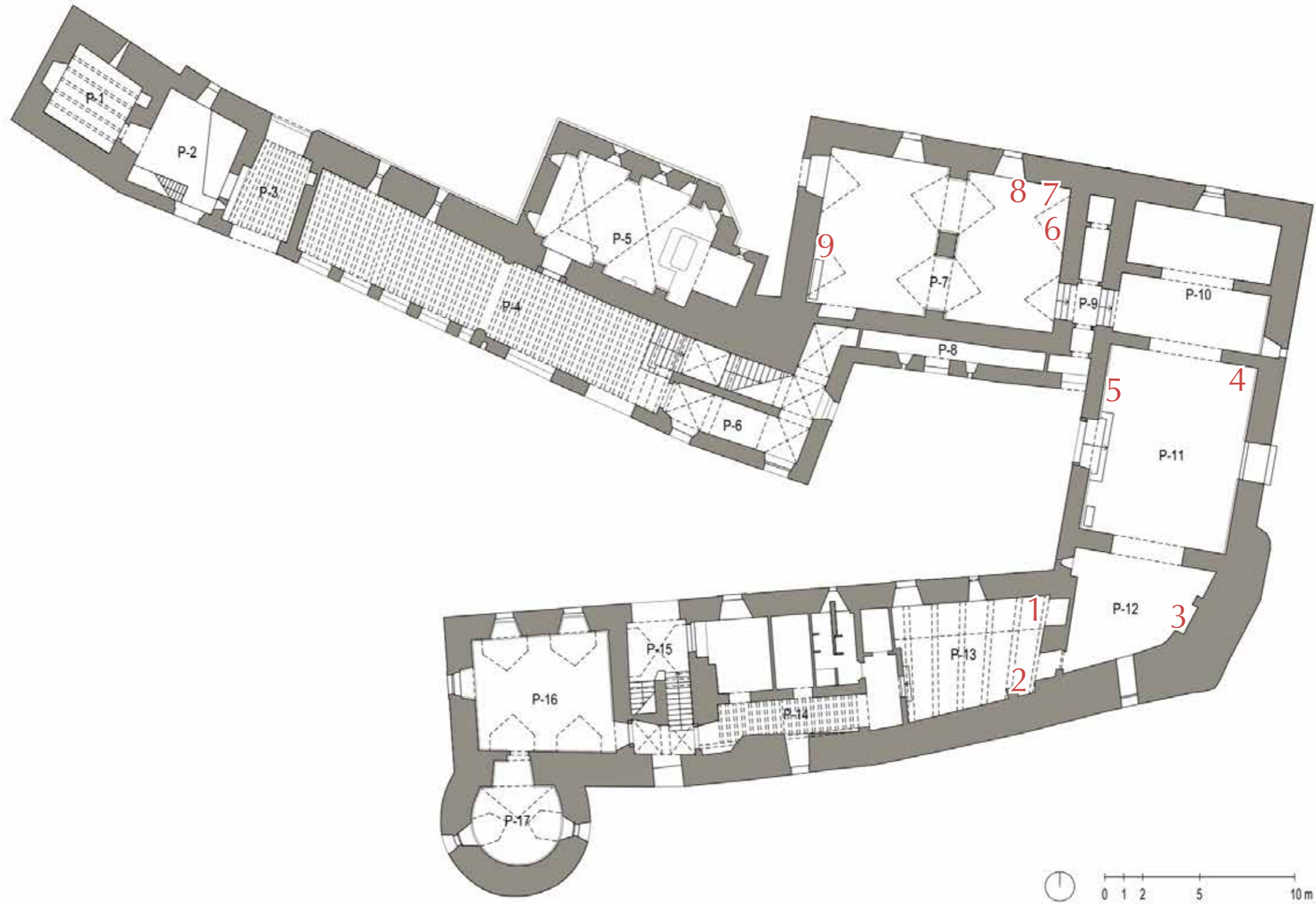
KATARINA HORVAT-LEVAJ

DARKA BILIĆ

VI.

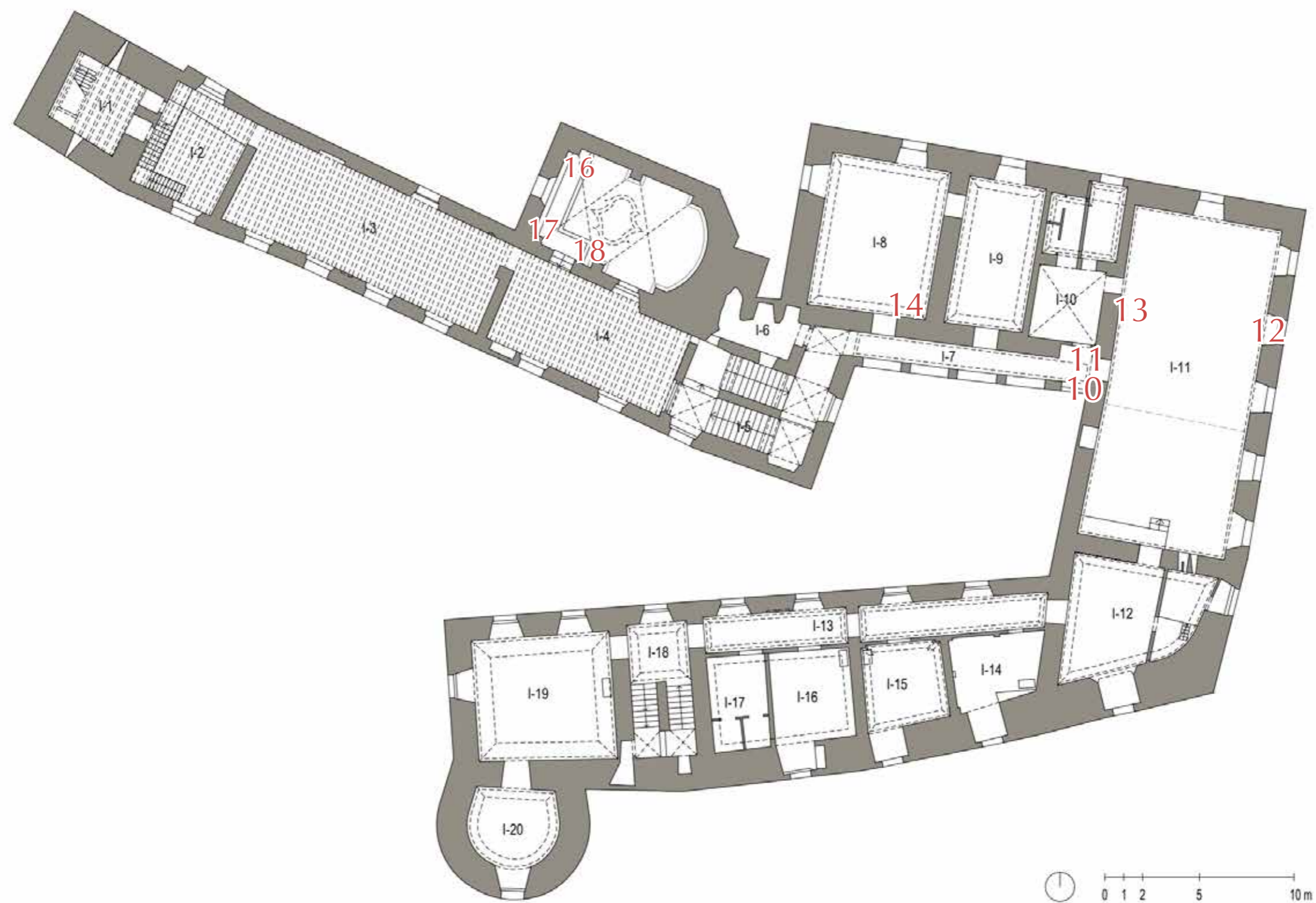
KONZERVATORSKO-
-RESTAURATORSKI
ISTRAŽIVAČKI RADOVI
U INTERIJERU

PRIZEMLJE

Tlocrt prizemlja s označenim pozicijama istraživačkih sondi

1.KAT

Tlocrt kata s označenim pozicijma istraživačkih sondi

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA

SONDA 1

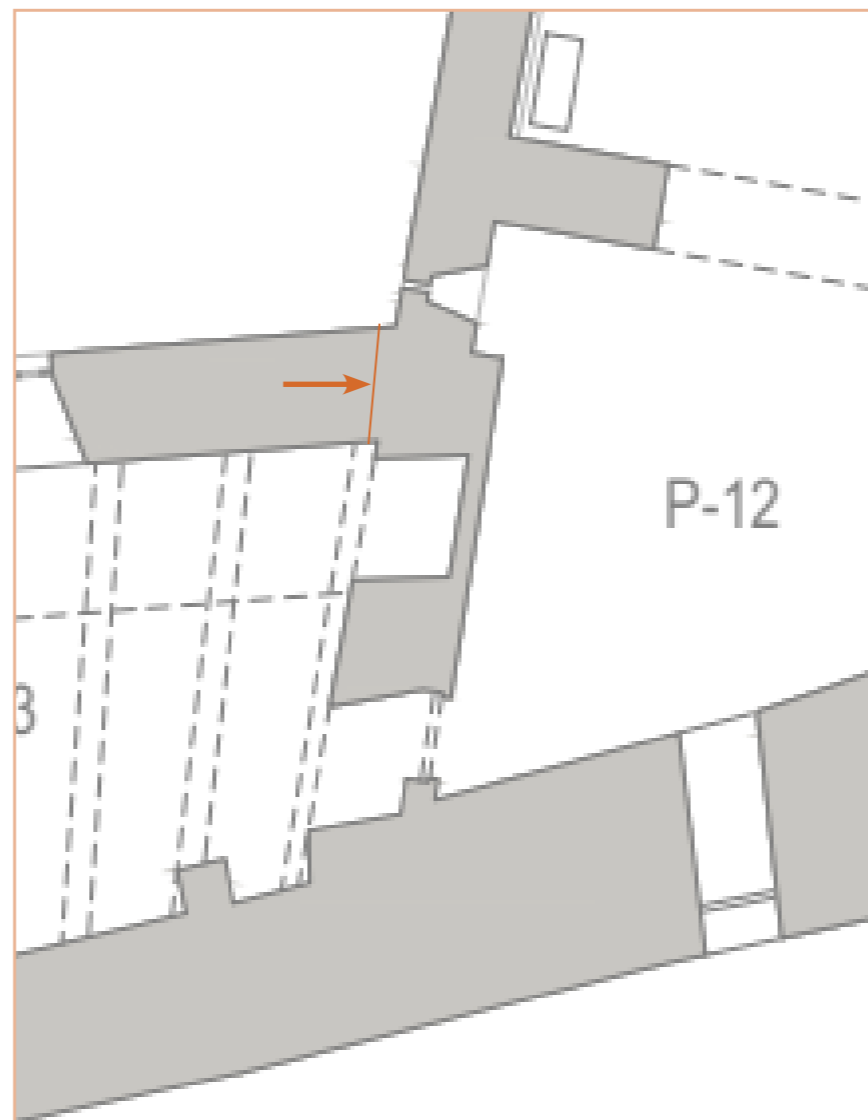
0. Kamena građa starijeg zida
1. Kamena građa mlađeg zida
2. Opečna građa
3. Vapneno-pješčana žbuka
4. Nalič bijele boje

Sonda 1 otvorena je u interijeru, na spoju sjevernog i istočnog zida u prizemlju južnog krila. Sondom je ispitan odnos

dvaju zidova te je pronađena reška koja upućuje na različito razdoblje nastanka dviju građevinskih struktura. Nalazi sonde upućuju na to da je na stariji istočni zid dograđen mlađi sjeverni zid istočne prostorije južnog krila u razini prizemlja.

Istočni zid izveden je od grubo obrađenih klesanaca različite veličine i mineralnog podrijetla, donekle neurednog rasporeda. Sjeverni zid naslanja se na stariji istočni zid, a izveden je od lomljenaca grube obrade, različite veličine i neurednog rasporeda. U samom spoju pronađena je lomljena opeka koja je najvjerojatnije umetnuta naknadno da bi se zapunila nepravilna struktura kamenog zida. U gornjem dijelu sonde pronađen je fragment zaključne žbuke s pripadajućim naličem. Podložna žbuka vapneno-pješčanog sastava, toplog sivog tona, punjena je kamenim

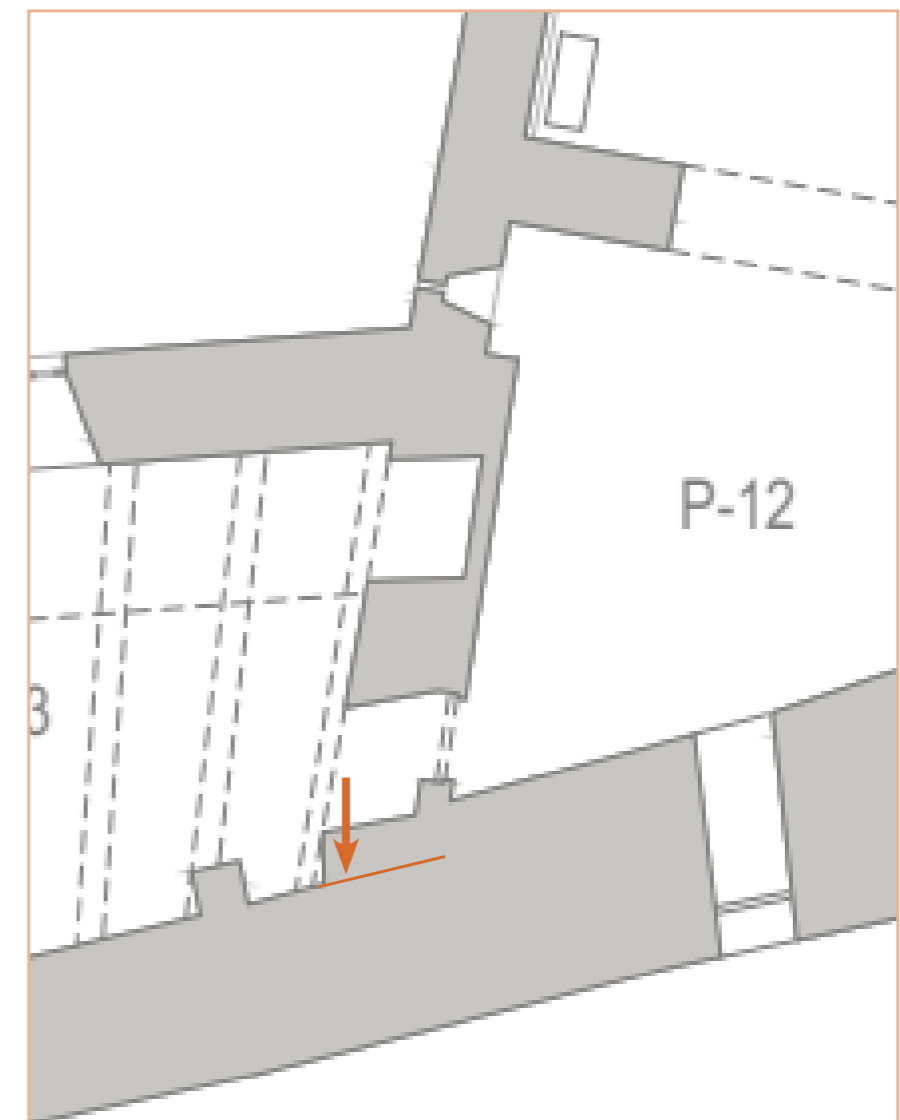

riječnim agregatom granulacije od 0 do 1 cm. Debljina nanosa varira s obzirom na nepravilnu strukturu kamenog nosioca, a od iste žbuke izvedene su manje zapune lomljenom opekam i kamenom. Završna žbuka istog je sastava sitnije granulacije, od 0 do 0,2 cm. Završno je srednje fino zaribana. Nalič bijele boje izveden je na sloju vapnenog bjelila. Površinski sadrži mehanička oštećenja i prljavštinu.

SONDA 2

0. Kamena građa starijeg zida
1. Kamena građa novijeg zida

Sonda 2 otvorena je u interijeru, na spoju južnog i istočnog zida u prizemlju južnog krila. Sondom je ispitan odnos

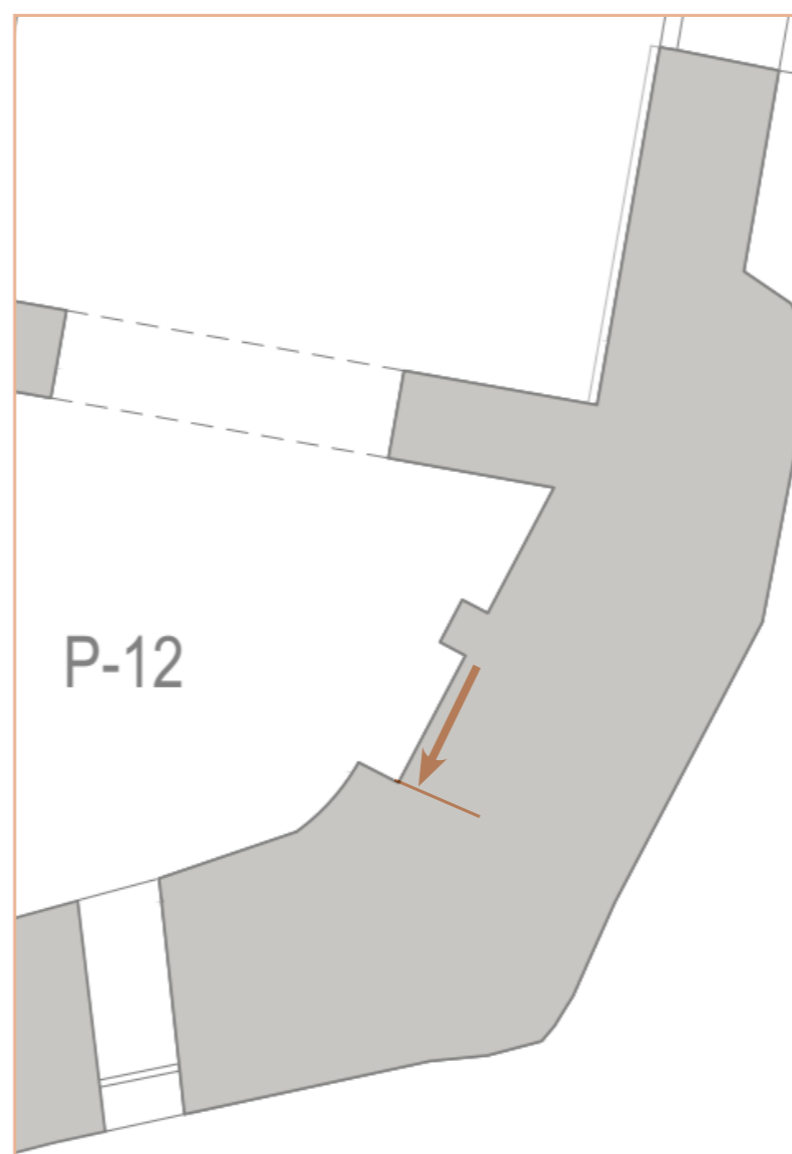
dvaju zidova te je pronađena reška koja upućuje na različito razdoblje nastanka dviju građevinskih struktura. Nalazi sonde upućuju na to da je na stariji južni zid dograđen mlađi istočni zid istočne prostorije južnog krila u razini prizemlja.

Istočni zid izveden je od grubo obrađenih klesanaca različite veličine i mineralnog podrijetla, donekle neurednog rasporeda. Naslanja se na stariji južni zid koji je izveden od lomljenaca grube obrade, različite veličine i neurednog rasporeda. Površinski su na južnom zidu vidljivi fragmenti

starije vezivne vapneno-pješčane žbuke svijetlog tona sa sitnijim lomljencem kojim su zapunjene veće udubine kamenog nosioca. Fragmenti su najvjerojatnije izvedeni pri žbukanju zidova interijera istočne prostorije južnog krila, no pripadajuća zaključna žbuka nije pronađena. Sastavom se razlikuju od vezivne žbuke obiju građevinskih struktura te možemo pretpostaviti da se radi o žbuci nastaloj u povijesnim obnovama nakon formiranja istočne prostorije u južnom krilu.

SONDA 3

- 0. Kamena građa starijeg zida
- 1. Kamena građa mlađeg zida

- 2. Betonski serklaž
- 3. Zatečeni nalič bijele boje

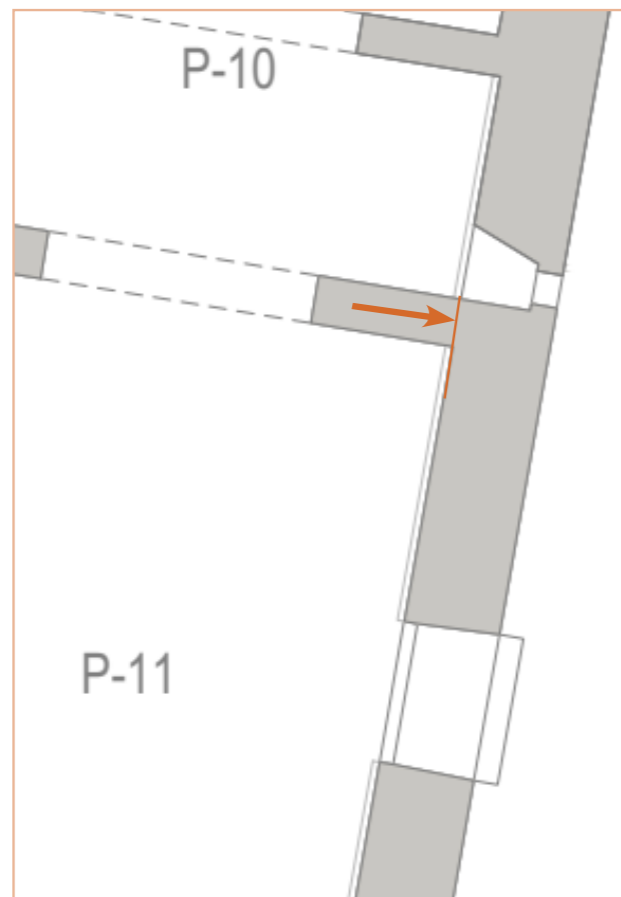
Sonda 3 otvorena je na spoju istočnog zida s istaknutom zidnom plohom, u istoj osi, prezentiranom u klesancima grube obrade. Odnos dvaju zidova sondom nije potpuno utvrđen zbog najnovije intervencije betonskim serklažom koji je pronađen u spoju dviju građevinskih struktura. Una-

toč tome, usporedbom građe obiju struktura, može se pretpostaviti da je na stariji, deblji zid, završno prezentiran klesancima urednog rasporeda, grubo obrađene anatiroze i rustikalne središnje plohe, dozidan tanji zid u nastavku prema sjeveru. Građa tanjeg zida izvedena je lomljencem različitih dimenzija, grube obrade i neurednog rasporeda. Betonska građa na zaključnoj poziciji debljeg zida ulazi u strukturu tanjeg zida te možemo zaključiti da je izvedena radi konstruktivnog ojačanja na spoju dviju građevinskih struktura.

SONDA 4

- 0. Kamena građa starijeg zida
- 1. Kamena građa mlađeg zida
- 2. Vapneno-cementna žbuka
- 3. Nalič bijele boje

Sonda 4 otvorena je na spoju istočnog i sjevernog zida južne prostorije prizemlja u istočnom krilu. Sondom je ispitan

odnos dvaju zidova te je pronađena reška koja upućuje na različito razdoblje nastanka dviju građevinskih struktura. Nalazi sonde upućuju na to da je na stariji, istočni zid dograđen mlađi, sjeverni zid južne prostorije istočnog krila u razini prizemlja.

Stariji, istočni zid građen je od kompaktnih, grubo obrađenih klesanaca, povezanih vapneno-pješčanom žbukom svijetlog tona. Građa površinski sadrži patinu koja upućuje na djelovanje atmosferilija te možemo pretpostaviti da je u nekoj fazi taj zid bio prezentiran bez zaključne žbuke. Sjeverni poprečni zid izveden je od lomljenaca različite

veličine i mineralnog podrijetla, neurednijeg rasporeda. Površinski je vidljiva vezivna žbuka žućkastog tona koja potječe iz vremena barokne nadogradnje te lučno oblikovanje pregradnog zida. Zatečenu prostornu organizaciju prizemlja središnjeg dijela istočnog krila možemo smjestiti u isti građevinski zahvat. Pripadajući slojevi podložne i završne žbuke s naličem sondom nisu utvrđeni te su barem djelomice uklonjeni u obnovama tijekom 19. i 20. stoljeća.

SONDA 5

- 0. Kamena građa
- 1. Podložna vapneno-pješčana žbuka
- 2. Završna vapneno-pješčana žbuka (u tragovima)
- 3. Podložna vapneno-pješčana žbuka
- 4. Završna vapneno-pješčana žbuka
- 5. Nalič tamnosive boje (u tragovima)
- 6. Nalič ljubičaste boje (u tragovima)
- 7. Nalič žute oker boje (u tragovima)
- 8. Nalič svjetložute oker boje
- 9. Podloga bijele boje
- 10. Nalič tamnožute oker boje
- 11. Nalič bijele boje
- 12. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 5 otvorena je pokraj ulaznih vrata, na zapadnom zidu u prizemlju istočnog krila. Izvedena je kako bi se utvrdili povijesni slojevi žbuke i naliča prostorije 11.

Na kamenoj građi od pješčara žućkastog tona pronađen je kronološki najstariji žbukani sloj. Žbuka vapneno-pješčanog sastava izvedena je u dva sloja. Podložna žbuka svjetlosivog tona punjena je kamenim riječnim agregatom granulacije od 0 do 1 cm. Izvedena je u sloju od oko 2 cm, zaravnavajući nepravilnu strukturu kamenog nosioca. Pripadajuća završna žbuka svjetlijeg tona sadrži veći udio vapnenog veziva. Zatečena je oštećene površine, bez lica i naliča te kronološki najstariji sloj sondom nije definiran. Žbukani nanosi trećeg i četvrtog sloja sonde pripadaju obnovi prostorije. Vapneno-pješčanog su sastava lošije re-

cepture s manjim udjelom vapnenog veziva. Pripadajući nalič sive boje izveden je na podlozi od vapnenog bjelila, a pronalazimo ga u tragovima. Slijede naliči ljubičaste boje zagastog sivkastog tona i tamnožute oker boje, također zatečeni fragmentarno. Novijim obnovama pripadaju naliči svjetložute i tamnožute oker boje, dok su u posljednjim dvjema obnovama zidovi prostorije ličeni u bijelo.

SONDA 6

0. Drvena građa (grede u nadvoju)
1. Podložna vapneno-pješčana žbuka
2. Završna vapneno-pješčana žbuka
3. Nalič svjetloružičaste oker boje
4. Podložna vapneno-pješčana žbuka
5. Završna vapneno-pješčana žbuka
6. Nalič svjetložute oker boje
7. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 6 otvorena je pokraj ulaznih vrata na istočnom zidu u prizemlju sjevernog krila. Izvedena je kako bi se utvrdili povijesni slojevi žbuke i naliča prostorije 7.

U donjem dijelu sonde pronađena je drvena greda koja upućuje na nekadašnji otvor, moguće vrata ili prozor prije dogradnje sjeveroistočnog dijela sjevernog krila. Drvo je zatečeno u izrazito lošem stanju, trusne strukture s vidljivim tragovima crvotočine. Na drvenu građu, prema gore, nastavlja se vapneno-pješčana žbuka žućkastog tona (žbuka barokne nadogradnje). Izvedena je u dva sloja. Podložna žbuka punjena je žutim pijeskom (moguće laporskog podrijetla) i riječnim kamenim agregatom granulacije od 0 do 1 cm. Završna žbuka istog sastava sitnije granulacije izvedena je u tankom nanosu od oko 0,3 cm. Završno je srednje grubo zaribana. Pripadajući nalič monokroman je, svjetloružičaste oker boje zagastog, toplog tona i vapnenog sastava. Taj kronološki najstariji sloj zatečen je u izrazito lošem stanju, trusne strukture žbuknog sloja i fragmentarno očuvanog lica žbuke s naličem.

Obnova donosi nanos vapneno-pješčane žbuke svjetlosivog tona, izveden u dva sloja. Podložna žbuka punjena je riječnim kamenim agregatom granulacije od 0 do 1 cm te sadrži nedovoljno razgrađeno vapneno vezivo. Završna žbuka istog je sastava sitnije granulacije od 0 do 0,2 cm. Fine je završne obrade, a pripadajući nalič svjetložute oker boje izveden je izravno na žbukanom nosiocu. Zatečeni nalič bijele je boje i akrilnog sastava.

SONDA 7

0. Kamena građa
1. Fragment vapneno-pješčane žbuke s naličem svjetloružičaste oker boje
2. Fragment vapneno-pješčane žbuke s naličem sive boje
3. Nalič svjetložute oker boje
4. Vapneno-pješčana žbuka
5. Nalič bijele boje (toplog mliječnog tona)
6. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 7 otvorena je pokraj prozora, na sjevernom zidu u prizemlju sjevernog krila. Sondom je dodatno istražen nalaz starije žbuke s naličem (barokne nadogradnje), iz prethodne sonde.

Na kamenoj građi od grubo obrađenih klesanaca tamnosivog tona (granitnog sastava) pronađen je fragment vapneno-pješčane žbuke s pripadajućim naličem svjetloružičaste oker boje. Žbuka je istovjetna najstarijem nalazu sonde 6 otvorene na susjednom zidu te možemo pretpostaviti da je prostorija oblikovana u doba barokne dogradnje. Gruba završna obrada i monokromni nalič upućuju na moguću funkciju koja zasigurno nije bila reprezentativna.

Obnova donosi žbuku vapneno-pješčanog sastava sivog tona. Podložna žbuka punjena je riječnim kamenim agregatom granulacije od 0 do 1 cm te sadrži nedovoljno razgrađeno vapneno vezivo. Završna žbuka istog je sastava sitnije granulacije od 0 do 0,2 cm. Fine je završne obrade te u svojem sastavu sadrži manji udio krupnije mljevene opeke u svojstvu hidrauličnog veziva. Pripadajući nalič sive boje izveden je izravno na žbukanom nosiocu. Slijedi nalič tamnožute oker boje, koji kromatski odgovara nali-

ču na žbuci obnove iz prethodne sonde. U gornjem dijelu sonde na kamenom je nosiocu pronađena žbuka popravka zidova prostorije. Svjetlosivo je obojena, toplog tona i vapnenog sastava, a pripadajući nalič bijele boje izveden je na debljem nanosu bijele vapnene podloge. Taj žbukani sloj s naličem vizualno i stratigrafski odgovara fragmentarno pronađenoj žbuci na spoju sjevernog i istočnog zida u istočnoj prostoriji južnog krila te možemo zaključiti da pripada većoj obnovi prostorija prizemlja istočnog i dijela sjevernog krila.

SONDA 8

- 0. Vapneno-pješčana žbuka svjetloružičaste oker boje
- 1. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 8 otvorena je u donjem desnom dijelu svijetlog otvora prozora druge osi na sjevernom zidu u prizemlju

sjevernog krila. Sondom je dodatno istražen nalaz starije žbuke s naličem (barokne nadogradnje), iz prethodnih dviju sondi. Ostali slojevi u sondi nisu razlistani, a pronađeni nalaz upućuje na izvorno oblikovanje istraženog pozora. Pronalaskom žbuke barokne obnove na istraženoj poziciji možemo zaključiti da je izvorno oblikovanje otvora zadržano do danas unatoč nekoliko povijesnih obnova utvrđenih prethodnim sondama.

Kamena građa izvedena je klesancima tamnosivog tona srednje grube obrade. Žbuka vapneno-pješčanog sastava žućkastog tona najvjerojatnije je punjena pijeskom laporskog podrijetla te sadrži manji udio nedovoljno razgrađenog vapnenog veziva. Sastojci upućuju na lošiju recepturu žbuknog nosioca pri kojoj se ne kalcificira vezivo s pijeskom. Naime, laporski pijesak s vremenom se kemijski ne vezuje s vapnom što rezultira trusnom strukturom žbuknog sloja. Površinski srednje gruba završna obrada i monokromnost pripadajućeg naliča upućuju na to da prostorija nije služila u reprezentativne svrhe.

SONDA 9

- 0. Kamena građa
- 1. Fragment vapneno-pješčane žbuke s naličem svjetloružičaste oker boje
- 2. Fragment vapneno-pješčane žbuke s naličem svjetložute oker boje
- 3. Nalič svjetložute oker boje
- 4. Nalič bijele boje (toplog mliječnog tona)
- 5. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 9 otvorena je na spoju zapadnog zida i imposta luka zapadnog svodnog polja u prizemlju sjevernog krila. Sondom je dodatno istražen nalaz starije žbuke s naličem (barokne nadogradnje) iz prethodnih sondi.

Na kamenoj građi od grubo obrađenih klesanaca tamnosivog tona (granitnog sastava) pronađen je fragment vapneno-pješčane žbuke s pripadajućim naličem. Žbuka je isto-

1. Fragment vapneno-pješčane žbuke s naličem bijele boje
2. Kamena građa mlađeg zida
3. Fragment vapneno-pješčane žbuke s naličem bijele boje
4. Opečna građa (ugradnja instalacija)
5. Vapnena sanacijska žbuka
6. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 10 otvorena je na spoju zapadnog pročelja istočnog krila s lučnim nadvojem poluotvorenog trijema u razini ka-

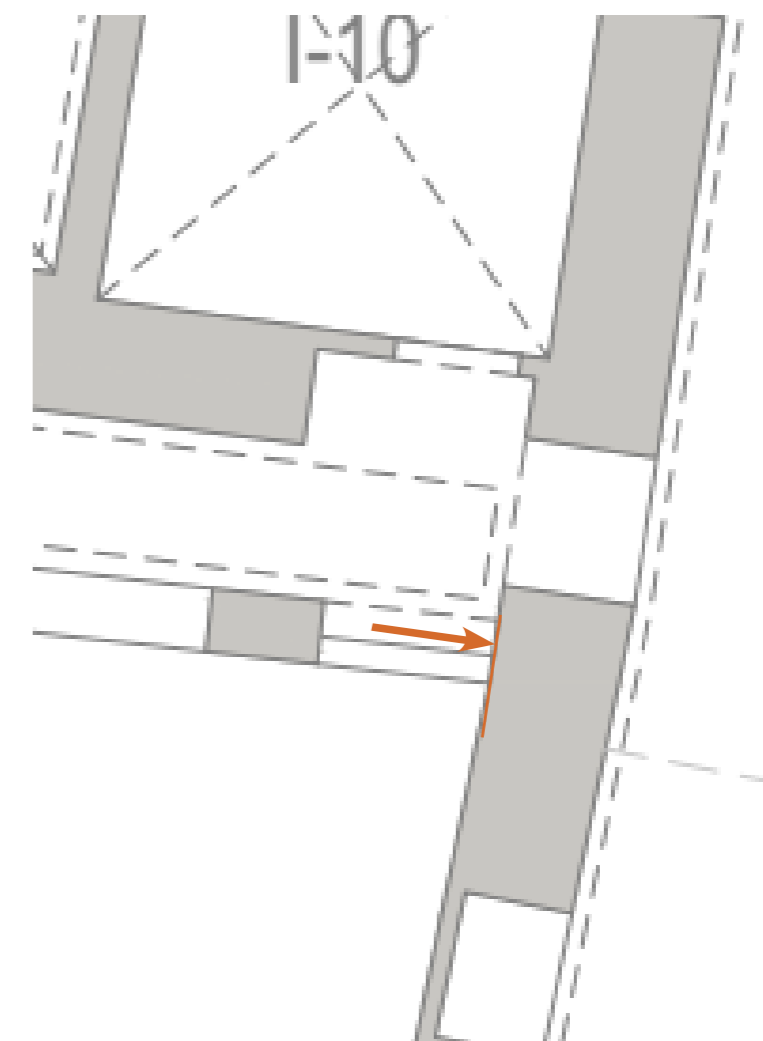
vjetna najstarijem nalazu sondi 6 – 8 te možemo pretpostaviti da je prostorija oblikovana u vremenu barokne dogradnje. Gruba završna obrada i monokromni nalič upućuju na moguću funkciju koja zasigurno nije bila reprezentativna.

Obnova donosi žbuku vapneno-pješčanog sastava sivog tona. Podložna žbuka punjena je riječnim kamenim agregatom granulacije od 0 do 1 cm te sadrži nedovoljno razgrađeno vapneno vezivo. Završna žbuka istog je sastava sitnije granulacije od 0 do 0,2 cm. Fine je završne obrade te u svojem sastavu sadrži manji udio krupnije mljevene opeke u svojstvu hidrauličnog veziva. Pripadajući nalič svjetložute oker boje izveden je izravno na žbukanom nosiocu. Stratigrafski je istovjetan naliču sive boje iz sonde 7.

Slijedi žbuka popravka prostorije, svjetlosivo obojena, toplog tona i vapnenog sastava. Pripadajući nalič bijele boje izveden je na debljem nanosu bijele vapnene podloge. Taj žbukani sloj s naličem vizualno i stratigrafski odgovara fragmentarno pronađenoj žbuci na spoju sjevernog i istočnog zida u istočnoj prostoriji južnog krila te možemo zaključiti da pripada većoj obnovi prostorija prizemlja istočnog i dijela sjevernog krila. Slijedi nalič bijele boje hladnijeg tona i zatečeni bijeli nalič posljednje obnove.

SONDA 10

0. Kamena građa starijeg zida

ta. Sondom je ispitan odnos dvaju zidova te je pronađena reška koja upućuje na različito razdoblje nastanka dviju građevinskih struktura. Nalazi sonde upućuju na to da su na stariji, pročelni zid dograđene arkade trijema. U samom spoju, na zapadnom pročelju pronađena je zaključna vapneno-pješčana žbuka izrazito svijetlog tona. Izvedena je jednoslojno i prati nepravilnu strukturu kamenog nosioca. Pripadajući nalič bijele je boje, čistog vapnenog sastava. Površinski sadrži prljavštinu koja upućuje na djelovanje atmosferilija prije dogradnje posljednjeg lučnog nadvoja arkadno rastvorenog trijema. Žbuka pronađena na zidu iznad nadvoja također je svijetlog tona i vapnenog sastava. Sastavom odgovara vezivnoj žbuci kamenog nosioca te možemo zaključiti da pripada izgradnji i uređenju trijema. Stariju žbuku u spoju, dakle, možemo smatrati žbukom koja potječe iz vremena prije gradnje trijema na prvom katu sjevernog krila kompleksa.

U gornjem dijelu sonde građa i žbukani slojevi oštećeni su i dijelom uklonjeni ugradnjom instalacija, a u posljednjoj su obnovi zidovi trijema obnovljeni debljim nanosom vapnene sanacijske žbuke, ne prateći izvornik.

SONDA 11

0. Kamena građa
1. Vapneno-pješčana žbuka
2. Nalič svjetloružičaste oker boje
3. Opečna građa (ugradnja instalacija)
4. Vapnena sanacijska žbuka
5. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 11 otvorena je na spoju istočnog i sjevernog zida trijema na prvom katu sjevernog krila. Sondom nije potpuno razjašnjen odnos dvaju zidova. Na zadanoj poziciji otvaranja sonde pronađene su instalacije čijom su ugradnjom djelomice uklonjeni stariji slojevi građe i žbuke. U gornjem dijelu sonde vidljiva je nadogradnja i oblikovanje svodnog polja trijema žbukom žućkastog tona, koju smještamo u vrijeme barokne obnove kompleksa.

Nalazi sonde, dakle, upućuju na to da je na stariju građevinsku strukturu trijema u sjevernom krilu dograđen drugi kat te je oblikovan svod već postojećeg trijema.

Vezivna žbuka nadogradnje ima ista obilježja i odgovara žbuci kojom je oblikovana zaključna svodna profilacija. Vapneno-pješčana žbuka žućkastog tona izvedena je u dva sloja. Podložna žbuka punjena je žutim pijeskom (moguće laporskog podrijetla) i riječnim kamenim agregatom granulacije od 0 do 1 cm. Završna žbuka istog sastava sitnije granulacije izvedena je u tankom nanosu od oko 0,3 cm. Površina je fino zaribana, na profilacijama dodatno zaglađena debljim nanosom vapnene podloge. Pripadajući nalič je svjetloružičaste oker boje, pastelnog tona, izveden monokromno.

Ostali povijesni recentni naliči u sondi nisu razlistani, no najvjerojatnije su zadržani barem djelomice u obnovama tijekom 19. i 20. stoljeća.

U posljednjoj su obnovi zidovi trijema obnovljeni sanacijskom vapnenom žbukom, dok su na svodu zadržani stariji slojevi žbuke s naličima.

SONDA 12

0. Kamena građa s naličem bijele boje
1. Vapneno-pješčana žbuka
2. Podloga vapnenog bjelila
3. Nalič svjetlosive boje
4. Nalič svjetlosive boje
5. Nalič svjetlosive boje
6. Podloga bijele boje
7. Nalič plave boje
8. Nalič žute boje
9. Nalič svjetlosmeđe boje

- 10. Vapneno-pješčana žbuka
- 11. Nalič svjetlosive boje
- 12. Nalič plave boje
- 13. Podloga bijele boje
- 14. Zatečeni nalič žute boje

Sonda 12 otvorena je unutar niše prozora druge osi istočnog zida u središnjoj prostoriji (kinodvorani) prvoga kata istočnog krila. U nultom sloju sonde prikazana je starija

kamena građa sa završnim slojem vapnenog bjelila. Takav način obrade zidova interijera upućuje na nereprezentativnu funkciju prostorije. Na stariji kameni nosilac u baroknoj obnovi nanescena je vapneno-pješčana žbuka žućkastog tona, izvedena u jednom sloju. Podložna žbuka punjena je žutim pijeskom (moguće laporskog podrijetla) i riječnim kamenim agregatom granulacije od 0 do 1 cm. Završno je izveden deblji sloj vapnene podloge (glet). Pripadajući nalič na toj poziciji je monokroman, svjetlosive boje, toplog zagasitog tona i vapnenog sastava. Nanesen je u tankom sloju, a površinski sadrži mehanička oštećenja i prljavštinu. Obnove koje su slijedile kromatski ponavljaju izvornik, a veća promjena u kolorističkim vrijednostima događa se izvedbom naliča plave boje.

Zatečeno oblikovanje prozorske niše izvedeno je žbukom vapneno-pješčanog sastava, koja djelomice prekriva starije slojeve, a rubno je pronalazimo na građi. Debljina nanosa varira od 0,5 do 2 cm. Pripadajući nalič je svjetlosive boje. Slijede naliči novijih obnova, kronološki prikazani u tablici uz sondu.

SONDA 13

- 0. Kamena građa
- 1. Vapneno-pješčana žbuka
- 2. Podloga vapnenog bjelila
- 3. Nalič svjetlosive boje
- 4. Nalič žute boje
- 5. Dvobojni nalič
- 6. Dvobojni nalič
- 7. Nalič svjetlosmeđe boje
- 8. Vapneno-pješčana žbuka
- 9. Nalič plave boje
- 10. Podloga bijele boje
- 11. Zatečeni dvobojni nalič

Sonda 13 otvorena je na zapadnom zidu središnje prostorije (kinodvorane) na prvom katu istočnog krila. Obuhvaća

zaključnu stropnu profilaciju i ravnu zidnu plohu neposredno ispod.

U sondi je pronađen fragmentarno očuvan sloj starije žbuke vapneno-pješčanog sastava žućkastog tona. Sastavom odgovara najstarijoj žbuci sondama 6 – 9, 11 i 12 i možemo je kronološki datirati u vrijeme barokne nadogradnje

kompleksa. Podložna žbuka punjena je riječnim agregatom veće granulacije od 0,5 do 1 i sitnijim pijeskom laporskog podrijetla žućkastog tona. Završno je izveden deblji sloj vapnene podloge (glet) za nalič istog sastava, svjetlosive boje, toplog zagasitog tona. Uz donji zaključni rub profilacije u istom sloju vidljivi su tragovi bordure crvene boje intenzivnog tona, izrazito loše očuvani.

U ranijim obnovama nastaju promjene u naličima koji se kromatski razlikuju od izvornoga. Nalič plave boje u 5. sloju sonde i nalič zelene boje zaključeni su bordurama tamnijih tonova.

Na zidnoj plohi nedavno je izvedena žbuka vapneno-pješčanog sastava koju je moguće povezati s ugradnjom instalacija. Pripadajući nalič plave je boje, zagasitog pastelnog tona. Slijedi nalič bijele boje mliječnog tona te zatečeni dvobojni ličeni sloj.

SONDA 14

0. Vapneno-pješčana žbuka
1. Podloga vapnenog bjelila
2. Nalič svjetlosive boje

3. Nalič svjetlosive boje
4. Nalič svjetlosive boje
5. Nalič zelene boje
6. Nalič svjetlosive boje
7. Nalič žute boje
8. Vapneno-pješčana žbuka
9. Nalič svjetlosive boje
10. Nalič plave boje
11. Nalič žute boje
12. Zatečeni nalič žute boje

Sonda 14 otvorena je pokraj vrata na južnom zidu zapadne prostorije (s izlazom na trijem) na katu sjevernog krila. Sonda je izvedena kako bi se prikazala stratigrafija povijesnih naliča. U sondi je pronađen očuvan sloj starije žbuke vapneno-pješčanog sastava žućkastog tona. Sastavom odgovara najstarijoj žbuci sondama 6 – 9 te 11 – 13 i možemo je kronološki datirati u vrijeme barokne nadogradnje kompleksa. Podložna žbuka punjena je riječnim agregatom veće granulacije od 0,5 do 1 i sitnijim pijeskom

laporskog podrijetla žućkastog tona. Završno je izveden deblji sloj vapnene podloge (glet) za nalič istog sastava, svjetlosive boje, toplog zagasitog tona. Obnove koje su slijedile kromatski ponavljaju izvornik, a veća promjena u kolorističkim vrijednostima događa se izvedbom naliča zelene boje.

Uz okvir vrata pronađen je fragment žbuke vapneno-pješčanog sastava s pripadajućim naličem svjetlosive boje. Slijede naliči novijih obnova, kronološki prikazani u tablici uz sondu.

SONDA 15

0. Kamena/opečna građa
1. Vapneno-pješčana žbuka
2. Nalič svjetlosive boje
3. Opečna građa
4. Vapneno-pješčana žbuka
5. Nalič svjetložute oker boje
6. Opečna građa
7. Nalič žute boje
8. Opečna građa zapune
9. Zatečena vapneno-cementna žbuka

Sonda 15 otvorena je na sjevernom zidu zapadne prostorije drugog kata sjevernog krila. Izvedena je kako bi se utvrdila funkcija zatečene zazidane niše. Uklanjanjem dijela zapune unutar niše pronađen je sloj žbuke vapneno-pješčanog sastava žućkastog tona. Sastavom odgovara najstarijoj žbuci sondama 6 – 9 te 11 – 14 i možemo je kronološki datirati u vrijeme barokne nadogradnje kompleksa. Podložna žbuka punjena je riječnim agregatom veće granulacije od 0,5 do 1 i sitnijim pijeskom laporskog podrijetla žućkastog to-

na. Završno je izveden deblji sloj vapnene podloge (glet) za nalič istog sastava, svjetlosive boje toplog zagasitog tona.

U nekoliko obnova mijenjali su se gabariti niše, no sama funkcija nije utvrđena. U nedavnoj obnovi niša je zazidana punom opekom te je izvedena zaključna žbuka sivog tona i cementnog sastava.

SONDA 16

0. Kamena građa
1. Vapneno-pješčana žbuka
2. Tragovi oslika (neprepoznatljivog motiva crvene boje)
3. Opečna građa
4. Vapneno-pješčana žbuka
5. Podloga od vapnenog bjelila
6. Nalič svjetložute oker boje
7. Nalič svjetlosive boje
8. Zatečeni nalič bijele boje

Sonda 16 otvorena je na spoju zapadnog i sjevernog zida pjevališta kapele smještene uz sjeverno krilo kompleksa.

Zapadni zid pjevališta zidan je lomljencem različitih dimenzija, mineralnog podrijetla i neurednog rasporeda. Ve-

zivna žbuka svijetlog je tona, vapneno-pješčanog sastava. Na kamenom nosiocu pronađen je fragment starije žbuke izvedene jednoslojno u debljini od 0,5 do 1 cm. Zaključna žbuka vapneno-pješčanog je sastava, svjetlosivog tona, i prati nepravilnu strukturu kamenog zida. Budući da je pronađeno u samom spoju dvaju zidova i da se nastavlja ispod opeke sjevernog zida, možemo je datirati u vrijeme prije barokizacije kapele i dogradnje (ili popravka) sjevernog zida. Pripadajući nalič vapnenog je sastava bijele boje, a mjestimice su vidljivi tragovi oslika crvene boje, neprepoznatljivog motiva.

Na sjevernom zidu pronađena je mješovita, opečna i kamena građa te deblji nanos vapneno-pješčane žbuke sivog tona. Najstariji pripadajući nalič svjetložute oker boje tanog je nanosa izveden na sloju vapnenog bjelila. Slojevi najvjerojatnije pripadaju baroknoj obnovi kapele, a zaključna žbuka (za razliku od starije žbuke u spoju zidova) debljeg je nanosa koji ravna nepravilnu strukturu nosioca. Ostali naliči stratigrafski su prikazani u sondi i kronološki poredani u tablici sonde.

SONDA 17

0. Kamena građa
1. Vapneno-pješčana žbuka
2. Tragovi oslika na bijeloj vapnenoj podlozi (neprepoznatljivog motiva crvene boje)
3. Opečna građa
4. Vapneno-pješčana žbuka
5. Polikromni nalič
6. Nalič bijele boje
7. Recentno izvedena građa zapune svijetlog otvora

Sonda 17 otvorena je na spoju zapadnog i južnog zida pjevališta kapele smještene uz sjeverno krilo kompleksa.

Zapadni zid pjevališta zidan je lomljencem različitih dimenzija, mineralnog podrijetla i neurednog rasporeda. Vezivna žbuka svijetlog je tona, vapneno-pješčanog sastava. Na kamenom nosiocu pronađen je fragment starije žbuke izvedene jednoslojno u debljini od 0,5 do 1 cm. Zaključna žbuka vapneno-pješčanog je sastava, svjetlosivog tona, i prati nepravilnu strukturu kamenog zida. Budući da je pronađeno u samom spoju dvaju zidova i da se nastavlja ispod opeke sjevernog zida, možemo je datirati u vrijeme prije barokizacije kapele i dogradnje (ili popravka) sjevernog zida. Pripadajući nalič vapnenog je sastava bijele boje, a mjestimice su vidljivi tragovi oslika crvene boje, neprepoznatljivog motiva. Fragment žbuke s naličem pronađen je u jako lošem stanju, oslabjele adhezije s višestrukim površinskim mehaničkim oštećenjima.

Na sjevernom zidu pronađena je mješovita, opečna i kamena građa te deblji nanos vapneno-pješčane žbuke sivog tona. Pripadajući nalič svjetložute boje u sondi nije raslojen, a kronološki sljedeći nalič je polikroman. Donji dio zida žute je boje, a s gornje strane zaključen je zelenom bordurom, koja razdvaja zonu sokla od ostatka zidne plohe svjetlosivog tona.

Na zapadnom je zidu tijekom posljednje obnove izvedena zapuna nekadašnjeg svijetlog otvora, opekom povezanom cementnom žbukom.

Ostali naliči stratigrafski su prikazani u sondi i kronološki poredani u tablici sonde.

SONDA 18

0. Kamena/opečna građa
1. Vapneno-pješčana žbuka
2. Bijela vapnena podloga
3. Nalič svjetložute oker boje
4. Nalič svjetlosmeđe boje
5. Zatečeni nalič svjetlosive boje

Sonda 18 otvorena je na profilaciji kapitela pilastra na južnom zidu kapele smještene uz sjeverno krilo kompleksa.

Sondom je otkrivena mješovita kamena (sedra) i opečna građa, vezana vapneno-pješčanom žbukom. Profilacija kapitela oblikovana je žbukom vapneno-pješčanog sastava sivog tona. Punjena je riječnim pijeskom granulacije od 0

do 0,2 cm, debljina nanosa je od 1 do 2 cm s obzirom na nepravilnu građu i razvedenu formu profilacije. Zaključno je izveden deblji sloj vapnene podloge (gleta). Pripadajući nalič svjetložute oker boje, tankog je lazurnog nanosa. Najvjerojatnije je izveden pigmentima i vapnenom vodom. Žbukani sloj s naličem zatečen je u izrazito lošem stanju. Pronađen je fragmentarno s višestrukim strukturalnim pukotinama i oštećenjima površinskog sloja.

Slijedi nalič svjetlosmeđe boje koji pripada polikromnom naliču, koji pripada 5. sloju sonde 17. U posljednjoj obnovi izveden je zatečeni nalič sive boje.

VII.1. Izvori

Državni arhiv u Zagrebu, snimci A. Thiela, 1877.

Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine Ministarstva kulture i medija, dokumentacija, Ozalj

Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine Ministarstva kulture i medija, dokumentacija Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika

Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine Ministarstva kulture i medija, fototeka

Hrvatski državni arhiv, fond *Družba »Braća Hrvatskoga Zmaj«* (635), kut. 88, 90

Hrvatski državni arhiv, fond *Laszowski Emilij* (806), kut. 17, 58, 61

Hrvatski državni arhiv, fond *Vlastelinstvo Ozalj* (689), kut. 366–372, 672–678

Hrvatski restauratorski zavod, dokumentacija, Ozalj

Konzervatorski odjel u Karlovcu Ministarstva kulture i medija, dokumentacija, Ozalj

Konzervatorski odjel u Zagrebu Ministarstva kulture i medija, dokumentacija, Ozalj

Zavičajni muzej Ozalj, dokumentacija, fototeka

VII.2. Literatura

ČUČKOVIĆ, LAZO, Ozalj, u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, Zagreb, 2006., 204–205.

DEANOVIĆ, ANA, Glosar naziva u upotrebi srednjovjekovnog i renesansnog vojnog graditeljstva u Hrvatskoj, u: *Rad JAZU*, 381 (1978.), 35–48.

FUČIĆ, BRANKO, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982.

GERBER, ZVONIMIR – LUKŠIĆ, IVICA – STERGAR, BRANKA, *Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. stoljeća*, Ozalj, 2010.

HENEKBERG, VEĆESLAV, Naše gradine i gradovi, u: *Narodna starina*, 6 (1923.), 259–263.

HORVAT, ANĐELA, *Između gotike i baroka*, Zagreb, 1975.

HORVAT, RUDOLF, *Povijest Međimurja*, Zagreb, 1908.

HORVAT, ZORISLAV, *Burgologija*, Zagreb, 2014.

JURIČIĆ, KLEMENTINA, *Stari grad Ozalj*, diplomski rad, Zagreb, 1999.

KLAIĆ, VJEKOSLAV, *Krčki knezovi Frankapani*, Zagreb, 1901.

LASZOWSKI, EMILIJ, *Grad Ozalj i njegova okolina. Mjestopisne i povjesne crtece*, Zagreb, 1929.

LASZOWSKI, EMILIJ, Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670–1671., u: *Starine*, 41 (1948.), 159–237.

LOPAŠIĆ, RADOSLAV, *Oko Kupe i Korane*, Zagreb, 1895.

LUČIĆ, BRANKO, Ozaljski stari grad i zaštita njegovih spomeničkih vrijednosti, u: *Kaj*, 9–11 (1976.), 116–117.

MIJATOVIĆ, ANĐELKO, *Zrinsko-frankopanska urota*, Zagreb, 1992.

MILETIĆ, DRAGO, *Plemićki gradovi kontinentalne Hrvatske*, Zagreb, 2012.

MODRUŠAN, MARTIN – KRUHEK, MILAN, Arhivski izvori za povijest Ozlja i ozaljskog vlastelinstva, u: *Kaj*, 9–11 (1976.), 203–208.

NADILO, BRANKO, Živopisne i romantične utvrde Ozalj i Ribnik, u: *Građevinar*, 55 (2003.), 177–184.

Ozalj, u: *Katalog radova Restauratorskog zavoda Hrvatske 1966–1986, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 12 (1986.), 74–76.

PAPA, MARIJA, *Stari grad Ozalj*, diplomski rad, Zagreb, 2017.

PASINOVIĆ, ANTOANETA, Varaždin i Ozalj, u: *Arhitektura*, 109–110 (1971.), 29–32.

PLEŠE, TAJANA, Emilij Laszowski i konzervatorska djelatnost prve polovice 20. stoljeća, u: *Stoljeće nakon Laszowskog*, zbornik radova sa znanstveno stručnog-skupa, Hrvatski državni arhiv, (ur.) Tajana Pleše, Mario Stipančević, Zagreb, 2016., 165–178.

Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana, I, Popisi i procjena dobara (1672–1673), Zagreb, 1974.

REGAN, KREŠIMIR, »Orlovo gnijezdo« obitelji Zrinski – plemićki grad Ozalj, u: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski*

u hrvatskoj i mađarskoj povijesti, zbornik radova s međunarodnog hrvatsko-mađarskog znanstvenoga skupa održanog u Palači Matice hrvatske 1. listopada 2009, Matica hrvatska, (ur.) Romana Horvat, Zagreb, 2012., 45–116.

SZABO, GJURO, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1920. (2006.)

ŠABAN, GABRIJELA, Dvadesetogodišnjica rada Restauratorskog Zavoda Hrvatske, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 12 (1986.), 5–150.

ŠTEFANEC, NATAŠA, *Heretik njegova veličanstva*, Zagreb, 2001.

TEŽAK-GREGL, TIHOMILA – ČUČKOVIĆ, LAZO – STERGAR, BRANKA, *Ozalj od neolita do Frankopana*, Ozalj, 1994.

VAJDIĆ, MARTIN, Po dragome kraju – ozaljsko područje, u: *Kaj*, 9–11 (1976.), 47–99.

VII.3. Elaborati i izvještaji

»Rad oko obnove grada Ozlja 1929.–1933.«, 1934. (O. Munder)

Putni izvještaji 1952.–1954. i 1964.–1965. (T. Stahuljak, G. Jurišić, M. Fučić)

Geotehnički elaborat – seizmološka i geomehanička istraživanja, 1987. (Geoexpert)

Istražni radovi nosive konstrukcije sjevernog krila, 1988.

»Ozalj, stari grad, sjeverno krilo. Radovi od 1980.–1988. god.«, 1989. (G. Šaban)

»Ozalj, stari grad – Žitnica. Radovi od 1967–1981. godine«, 1989. (G. Šaban)

»Izvještaj o djelatnostima Narodnog sveučilišta Ozalj od osnutka do danas«, 1992. (Z. Stupić)

»Promemorija«, 1992. (S. Nikšić)

»Izvještaj o arheološkim iskopavanjima na starom gradu Ozlju 1993. godine«, 1993. (L. Čučković)

»Izvještaj o zaštitnim radovima na gradu Ozlju u razdoblju od 1953. do 1966. godine«, s.a. (S. Nikšić)

»Plan radova na starom gradu Ozlju«, 1995. (V. Štrkalj)

- »Kapela starog grada Ozlja. Izvještaj o konzervatorskim istraživanjima s prijedlogom prezentacije nalaza«, 1998. (V. Štrkalj)
- »Stari grad Ozalj – sjeverno gradsko krilo. Izvještaj o konzervatorskim istraživanjima s prijedlogom prezentacije nalaza«, 1998. (V. Štrkalj)
- »Izvješće o izvršenim konzervatorsko-restauratorskim rado-

vima na istočnom pročelju Starog grada Ozlja«, 2011. (Atika – obrt za restauriranje umjetnina, Zagreb)

- »Izvješće o završnoj prezentaciji istočnog i sjevernog pročelja Starog grada Ozlja«, 2014. (Atika – obrt za restauriranje umjetnina, Zagreb)
- »Izvješće istražnih konzervatorsko-restauratorskih radova na dijelu južnog pročelja sjevernog krila Starog grada Oz-

lja«, 2016. (Atika – obrt za restauriranje umjetnina, Zagreb)

- »Izvješće dopuna istražnih konzervatorsko-restauratorskih radova na dijelu južnog pročelja sjevernog krila i zapadnog pročelja istočnog krila Starog grada Ozlja«, 2018. (Atika – obrt za restauriranje umjetnina, Zagreb)

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/18-03/0367

Urbroj: 532-04-01-01-01/6-19-10

Zagreb, 11. veljače 2019.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu dr. sc. Katarine Horvat Levaj, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju iz Zagreba, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17 i 90/18) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da je **dr. sc. Katarina Horvat Levaj iz Zagreba**, OIB: 99892584662, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz **članka 2. stavka 1. točke 5.** Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.
3. Po izvršnosti ovoga Rješenja, osoba iz točke 1. ovoga Rješenja, upisat će se u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **3130**.

Obrazloženje

Dr. sc. Katarina Horvat Levaj, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za izdavanje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18).

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome profesora povijesti umjetnosti i arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 5. ožujka 1982. i doktorata Sveučilišta u Zagrebu od 1. prosinca 1995., popis obavljenih poslova na kulturnim dobrima te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. citiranog Pravilnika. Sukladno članku 10. stavku 1. i 2. citiranog Pravilnika, u postupku izdavanja dopuštenja, zatraženo je stručno mišljenje nadležnoga tijela.

Stručno je povjerenstvo na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Konzervatorskog odjela u Varaždinu od 19. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Krapini od 8. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Dubrovniku od 6. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Rijeci od 5. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Požegi od 31. listopada 2018. i Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. listopada 2018., a sukladno članku 11. stavku 1. cit. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 5. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika. Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. citiranog Pravilnika, a po izvršnosti ovoga Rješenja, upisat će se dr. sc. Katarina Horvat Levaj u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojemu će se evidentirati za koje je poslove ista dobila dopuštenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

POMOĆNIK MINISTRICE

Davon Trupković, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. dr.sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

Klasa: UP/I-612-08/16-03/0293
Urbroj: 532-04-01-02-01/3-17-5
Zagreb, 8. rujna 2017.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu Mirte Krizman iz Zagreba, Karašička 6/1, na temelju članka 100. stavka 1. i 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine", br. 69/99, 151/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13 i 152/14) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine", br. 74/03, 44/10), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Dopušta se **Mirti Krizman iz Zagreba, Karašička 6/1**, obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz članka 2. stavka 1. toč. 4. i 6. Pravilnika o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, i to **izradu prijedloga restauratorsko-konzervatorskih zahvata i izvođenje restauratorsko-konzervatorskih radova na štuku.**

2. Utvrđuje se da Mirta Krizman iz Zagreba, Karašička 6/1, ispunjava sve uvjete propisane citiranim Pravilnikom za obavljanje poslova iz toč. 1. izreke ovoga rješenja. Mirta Krizman iz Zagreba, Karašička 6/1, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz toč. 1. izreke ovoga rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.

3. Ovo dopuštenje daje se na vrijeme od pet godina.

4. Rješenjem Klasa:UP/I-612-08/12-03/0213, Urbroj:532-04-02-1/5-12-2, Mirta Krizman iz Zagreba, Karašička 6/1 upisana je u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **1891.**

Obrazloženje

Mirta Krizman iz Zagreba, Karašička 6/1 podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za produljenje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz članka 2. stavka 1. toč. 4. i 6. Pravilnika o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Navedenom zahtjevu su priloženi preslika Uvjerenja za temeljno stručno zvanje konzervator-restaurator za užu specijalnost štuko, Popis kulturnih dobara i poslova na kojima je podnositeljica zahtjeva radila, Opis tehničke opremljenosti te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. uvodno cit. Pravilnika.

U provedenom postupku utvrđivanja uvjeta za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, Stručno povjerenstvo Ministarstva kulture za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara zatražilo je stručno mišljenje Konzervatorskog odjela u Zagrebu, Konzervatorskog odjela u Bjelovaru i Konzervatorskog odjela u Sisku.

Stručno povjerenstvo je na temelju priložene dokumentacije, sukladno članku 10. stavku 4. Pravilnika, utvrdilo da postoje svi propisani uvjeti za obavljanje poslova iz članka 2. stavka 1. toč. 4. i 6. Pravilnika, te je stoga podnijelo prijedlog da se donese rješenje kojim se dopušta podnositelju zahtjeva obavljanje gore navedenih poslova.

Prema odredbi članka 12. uvodno cit. Pravilnika ovo dopuštenje se daje na vrijeme od pet godina, a podnositeljici zahtjeva kojoj je ono izdano može šest mjeseci prije isteka važenja dopuštenja Ministarstvu kulture podnijeti zahtjev za njegovo produljenje.

Podnositeljica zahtjeva kojoj je izdano dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja Pravilnikom propisanih uvjeta, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene, sukladno članku 13. stavku 1. Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. Pravilnika po pravomoćnosti ovoga rješenja, izvršit će se upis podnositelja zahtjeva u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojem će se evidentirati da je dobio dopuštenje za obavljanje poslova iz toč. 1. izreke ovoga rješenja.

Iz gore navedenog riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovoga Rješenja može se izjaviti žalba Povjerenstvu za žalbe pri Ministarstvu kulture u roku 15 dana od dana primitka Rješenja. Žalba se predaje ovom tijelu neposredno ili šalje poštom preporučeno, a može se izjaviti i u zapisnik.

POMOĆNIK MINISTRICE

Davor Trupković d.i.a.

ISBN 978-953-373-034-9